Ex Libris Franncisci Gilabert

De Victus Ratione in morbis acutis.

TYPOGRAPHVS INGENIOSO LECTORI.

*

VM VEL pharmacis vel victus ratione aut chirurgia morbi curantur lector amantissime: curauimus his diebus transactis omni diligentia atque studio vt libris pharmacorum localium Galeni correctissimis, & percommodis animaduersionibus illustratis vti posses: quod cum multi homines & eruditissimi iureq; magni nominis summopere probassent, auxerũt (ita me Deus amet) sollicitudinem meam, effeceruntq; vt in præsentia tibi vultu lætiori, animoq; iucundiore offerem hos libros Hippocratis de ratione victus in morbis acutis, vnà cum commentariis Gale. quod ideò tibi gratius forè iudicauimus quia

ex tribus medendi rationis partibus nulla hac nobilior inueniatur imò quod nec pharmaca nec chirurgia absque hac quicquam proficere possent tantiq; est momenti vt leuiculum erratum in victus ratione, exitiale est in morbis acutis: Quam ob rem cordate lector illos grato animo accipies quoniam ita perbellè nūc denuò sunt respecti atq; emēdati vt multa illis sint adiecta, quæ antehac non habebantur, sintq; auctiores multò, quàm hactenus vnquam fuerint.

*

Vale & nos ama.

Cos eadem insula est quae Coos & [illegible]
Coum sive Co: vulgo lango
Gnidus sive Cnidus civitas est Cariae [illegible]
lib. 14. vulgo cabo crio. Gnidus et
civitas est [illegible] in qua templum
deae veneris

PRISCORVM MEDIcorum tres fuisse familias meminit Galenus libro primo de curandi via & ratione. Vna eorum fuit medicorum, qui Coum insulam incolebant: quorum princeps fuit Hippocrates. Alia Rhodiorum. Tertiae sectae autores Gnidy vocabantur, à Gnido insula: vna ex quinque Cycladibus. Horum placita Hippocrates hoc loco Gnidias sententias vocat.

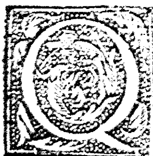
Roda opp. est rodiorum in [illegible]
narbonensi Plinio. est quoque his-
paniae civitas. vulgo rosas.

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRATIS, De victus ratione in morbis acutis, Commentarius Primus.

IOANNE VASSAEO
Meldensi interprete.

VI GNIDIAS appellatas sententias conscripserunt, hi sanè quæ ægri in morbis singulis patiuntur, & quonam modo nonnulla his eueniant, rectè scripserunt: atque ea quoque quæ medicinæ imperitus quispiam scribere potuisset, si ab ægro vnoquoque qualia patitur probè intellexisset. Verùm quæ medicum non referente ægro ipso perdiscere oportet, multa ex his sunt prætermissa, alia in aliis, & quædam ad coniecturalem cognitionem

(τέκμαρσιν græce dicunt) peropportuna.

Non solùm nihil eorum quæ ægri patiuntur, prætermiserunt qui gnidias scripserunt sententias: verùm quoque & vltra id quod iustum est, de quibusdam mentionem fecerunt, vt paulò post ostendam. Neque id artis opus est, si nihil prætermiserint eorum quæ à plebe ipsa cognosci possunt. non etenim is artifici est scopus: sed quæ ad curationem idonea sunt, omnia scribere. Quapropter sæpius nonnulla adiicere quæ vulgus non nouit, erit opus: & multa quæ huic nota sunt auferre, si nihil ad finem artis conferre videantur.

2 *Et quædam ad coniecturalem cognitionem (τέκμαρσιν dicunt) peropportuna.*

Τέκμαρσις, est quæ per τεκμήριον fit cognitio. τεκμήριον autem appellant veteres syllogisticum signum, non autem simpliciter signum omne, vt in opere de coniectura & signo est demonstratum. Quæ igitur medicis ad huiusmodi cognitionem, tum necessaria, tum vtilia existunt, non omnia ait gnidiis in sententiis scripta esse, sed prætermissa pleraque.

3 *Quum autem ad coniecturalem cognitionem dicatur quonammodo curare sin-*

gula oporteat, in his multa aliter quam illi enarrauerunt, sentio.

Ex quo multa quæ ad coniecturalem cognitionem expedita & idonea existunt, à gnidiis medicis prætermissa esse dixit: coniecturalem quandam cognitionem asserit, quod deinceps demonstrauit, inquiens. [Quonam modo curare singula oporteat] . Nempe quod ad horum inuentionem vtile fuerit, id ex arte est. Sed forsan quis opinabitur prætermissas esse, quæ tum ad dignotionem, tum ad prænotionem conferunt coniecturas. Verùm res non ita habet, quum de necessitate in his quæ ad curationem idonea sunt, hæ contineantur. Si enim ad optimæ curationis inuentionem nihil conferrent morborum dignotio & futurorum prænotio, prorsus hæ superuacarent. Nunc autem quod conferant, ob id commodæ existunt. Ergo quod affectuum dignotio ad curationem valde necessaria sit recensere non est opus. Nam in primis quisnam sit morbus dignoscere oportet, deinde curationē ipsius ita aggredi. Quòd verò prænotio ad curationem quoq; commoda sit, demonstrauit in præfatione prognostici Hippocrates. Qui ergo omnia quę ad

ad medicinam spectãt, commoda ea vel ad dignotionem vel curationem vel prænotionem esse dixerit, virtute idem dicit. Curatio siquidem per se à medicis exercetur. Prænotio autem & dignotio propter curationem. Quo sit, vt nemo sine artis dignotionem vel prænotionem, sicuti curationem asseuerauerit. Intellige autem impræsentiarum curationem, sublationem morbi, non eam quidem quæ adhuc fit, sed quę iam facta sit. Sed de omnibus abundè est scriptum in eo libro qui de fine medicinæ agit. Nec expedit vt impræsentiarum quippiam præposterè & præter institutum faciamus (græcè πάρεργον ἔργον ποιεῖσθαι dici solet) vtpote qui iam veteris mentem vel sine exquisito finis examine cognouerimus. Verùm cum & modo alio dictio præsens plerisque in exemplaribus, fide etiam dignis scripta sit, de ea mentionem facere non intempestiuum fuerit. Differt autem ab antescripta dictione litera vna videlicet ε, id est vel, vt ad hunc modum græcè sit: ὁκόταν δὲ ἐς τέκμαρσιν λέγηται, ἢ ὡς χρὴ ἕκαστα ἰητρεύειν, id est: Cùm autem quippiam ad coniecturalem cognitionem dicatur, vel quonã modo curare singula oporteat. Qui ita scribũt, per τέκμαρσιν dignotionem & prænotioné intelligunt: & per verba hæc ὡς χρὴ ἕκαστα

ἰατρεύειν, id est, quonam modo curare singula oporteat, curationem, nolétes eam in τεκμάρσεως nomine contineri. Quod si ita habet, in ante scripta dictione, qua dicitur, Multa prætermissa sunt, alia in aliis, & nonnulla ad coniecturalem cognitionem peropportuna non rectè sanatoriam artis partem prætermisisse videtur Hippocrates. Sed quod hi respondeant, ob id resumptá scriptamq; quæ sequitur dictionem, vt quod sanatorium est adiiceret, nemo est qui ignoret. Verùm quoniam de re ad curationem cõgrua disceptatio nõ sit, ob eas res sermonẽ protrahere est superfluum. Pergamus igitur ad ea, quibus quæ ad sanationem vtilia sunt, docet.

4 Atque non ob id solùm non laudo, verùm quod & paucis numero sint vsi medicamentis. † *Nempe maximus, medicamentorum quibus in morbis non acutis vsi reperiuntur, est tempestiuè exhibitorum tum elaterij, tum seri, tum lactis, ‡ quæ si bona essent, morbisq; quibus dari censerent, congruerent, multò sanè digniora laude erant, quod paucissima satisfacerent. Sed res impræsentiarum non ita habet.*

† Ego sic verterem hunc locũ. Nã ex his quæ ab ipsis repta: sunt medicamenta, præterquã in acutis morbis, plurima elaterio cõstant, aut sero, aut lacte tẽpestiuè exhibitis. ‡ quæ verò sequuntur ĩ antiquis exemplar. græ. nõ habentur, sicut nec in antiquis versione latina.

Pauci

Paucis quoque numero auxiliis vsos eos ait, nisi in acutis morbis: quasi in his multa dixerint: quod sanè fecerunt. Quæ verò longis in morbis dixerunt, † hæc verè sunt. Nam & per tempestiuam elaterij, seri, & lactis potionem perficiuntur.

† *In antiquis exēp. ita legitur is locus* ὄντως τοὔμπαλιν καὶ γὰρ καὶ ταῦτα δὲ *i. ea rene- ra contra se habent: nā et per.*

5 *Qui verò secundum adornauerunt librum, hi medice magis quæ singulis exhibenda sunt percurrerunt.*

Liber secundus à primo scriptus, adornatus digestusque dicitur, quum institutum habens idem, plurimas dictionum easdem, nonnulla quidem eorū quæ in priore erāt, abstracta habet, alia autem adiecta, & alia permutata. Exemplum rei huius, si perspicuitatem desideras, secundum Eupolidis Autolicum ex priore adornatum, digestumq; habes. Sic & gnidias sententias à primis secundas gnidij æddiderunt medici: quæ nonnulla quidem haberent eadem omnia, alia verò adiecta, & alia sublata, veluti & alia permutata. Secundum igitur hunc librum, Hippocrates priore medicinalem magis esse asserit.

6 *Sed de diæta, id est victus ratione, nihil quod effatu dignum sit, conscripserunt veteres, quanquam id magnum esset.*

Is curationis ductus contextusq; qui per consuetam materiam efficitur, diæta, id est, victus ratio, nuncupatur: vt qui per consuetas, tum sectiones, tum adustiones, & quæcunque alia manu fiunt, chirurgia. Tertiam ab his medicinæ partem pharmaceuticen dicunt, quæ scilicet per medicamenta absoluitur, perficiturque. Accusat autẽ priscos Hippocrates, quod de victus ratione nihil effatu dignum conscripserint: idque dixit, non quòd nullum quod ad victus rationem spectaret theorema conscripserint, scripserunt etenim, sed quod non effatu dignum. Quale nam autem sit effatu dignum, docebit in sequentibus.

7 *Fuerunt verò qui varios morborum singulorum modos, diuersasq; horum sectiones diuisionesq; non ignorauerint.*

Non solùm varios morborum modos non ignorauerunt, verùm quoque & vltra quàm decet de his scripserunt: vt ostendam in sequentibus.

8 *Verùm morborum singulorum numeros clarè pronunciare volentes non rectè*

ſcripſerunt: quippe cùm non facile numerari queant, ſi quis languentium morbos alterum ab altero quadantenus differre, nullumq́ morbum eundem videri, quin idem quoque nomen habeat, cōiectauerit. † Mihi verò placet omni in arte animum tum conuertere, tum appellere. Nam quæ probè vel rectè procedunt officia, probè & rectè ſingula peragere oportet. Quæ item celeritatem deſiderant, celeriter adimplere: & quæ ſinceritatem, ſincere: & quæ ſine dolore adminiſtrari poſtulant, citra dolorem omnē adminiſtrare. Cætera quoque huiuſmodi omnia, ſecus quàm hi qui rem proprius ſunt contemplati, ad meliorem formam nos redigere conuenit. Maximè autem medicū laudauero qui in morbis acutis, vi quorum plurimi hominum enecantur, ſecus quàm cæteri in melius procedat. Sunt hi igitur acuti morbi, quos priſci nominatim perſtrinxerunt: pleuritis, peripneumonia, phrenitis, lethargus, cauſus, & quicunque alij hos conſequuntur

† Hæc in ant. græ. nō habentur, vt neque in veteri latina.

tur morbi, quorum febres prorsus continuæ interficiunt.]

Dixi paulò ante gnidios medicos confestim ab initio de morbis plusquam oportet scripsisse: scripserunt siquidem bilis morbos septem: pari modo & paulò infra vesicæ duodecim. Renum quoque quatuor. †Stranguriæ quatuor.] Deinde tetanos tres. Morbi præterea regij genera quatuor, atq; tandem phthises, tres. Nempe ad* corporum varietates, quæ multas ob causas permutabantur, respexerunt: morborum identitatem haudquaquam contemplati, quo modo est contemplatus Hippocrates, ad horum inuentionem methodo vsus: qua duntaxat morborum numerum inuenire conceditur. Methodum autem eam in methodi medendi principio demonstrauimus, diximusque aliquid in libro de elementis secundum Hippocratis mentem. Habes quoq; & à nobis compendio quodam scriptum vnum de morborum differentiis commentarium: sed hoc in loco dictiones prosequi est opus. Nempe is expositionis scopus existit. Nam si quis inter exponendum demóstrationes scripserit, sermonem protrahet, & præcipuam quæ sanationis morborum causa existit, dimittet partem: partem inquam quæ ad maximè le-

† In ant. desiderantur.

** In ant. συμπτωμάτων legitur. i. symptomatum sicuti etiam in veteri translatione & melius.*

taliũ morborũ curationẽ excellit, præstatq;. Sũma quidẽ presentis dictionis hæc est, particularia verò dictionis deinceps explicabo.

Quum enim nullus communis pestiferi morbi modus passim grassatus fuerit, sed morbi σποράδες, id est, sparsim priuatimq; prehẽdentes, & similes fuerint: ab his plures quam ab aliis omnibus intereunt.

Ostendit hac oratione Hippocrates morbos multos vno fieri tẽpore: quos, si pernitiosi fuerint, pestẽ appellãt. Si verò mitiores, altera quadã indicãt appellatione, epidemos vel epidemios nominãtes: vt epidemius morbus sit qui tẽpore anni aliquo, in regione aliqua abũdet insolescatq; ue. Pestis verò, epidemia pernitiosa. Est aũt & aliud morbi genus cõmune multis, quod in regione superuenit acceditq;, endemumq; vel endemiũ appellitatur, quasi patriũ dixeris aut vernaculum. His aũt omnib⁹ aduersantur σποράδες. i. qui sparsim priuatimq; prehẽdunt, ęgros discrepãter fatigãtes: neq; secũdum cõmunẽ modũ constantes. Sed quidnã est quod ab Hippocrate dicitur: Sed morbi & σποράδες, & similes fuerint. Nẽpe cõtrariũ dicẽdũ fuit. Et nõ similes eos inter se esse: si vtiq; aliqd morborũ similitudine & endemũ & epidemũ & pestiferũ

iudicari

iudicari debuit. Duorum igitur alterum, vel meliorem hanc scriptioné existimare oportet, Sed morbi & σποράδες & nō similes fuerint: vel similes eos dicere oportuit nō inter se, sed morbis ante dictis, id est cōsuetis: quoniam rarius quidem tum epidemij tum pestiferi fiunt: vocati verò sporadici frequenter. De quibus & hoc in loco agetur, veluti de epidemiis in libro epidemiorū morborum, & de endemiis in libro de aquis, aére, & locis. Nullum autem peculiarem de peste confecit librum, quoniam ex epidemiis vnum esse illam per libros epidemiorum demonstrauit.

Idiotæ vero non admodum cognoscunt eos qui huiusmodi ab his differūt, qui rem propius sunt contemplati.

Idiotas ait non omnino cognoscere medicos eos, qui quantū ad huiusmodi morbos attinet ab his differunt, qui propius rem attigisse videntur. Quod autem acutos dicat, palàm est de quibus ante sermonem fecit.

Aliaq́ auxilia magis laudant, vituperantq́.

Neque

Neque cõuenientes,neque laudabiles curationes dignoſcere ait idiotas,ſed alias magis.Quo fit vt illi nequaquam rectè laudent culpéntve. Deinceps tanquam eorum quæ dixit demõſtrationem adiiciens,hæc ſcribit.

Magnum autem rei argumentũ,quod vulgus morbos huiuſmodi ſanationemq́, vtpote rude,planè ignoret,eſt hoc:nempe qui medici nõ ſunt,medici eſſe ob huiuſcemodi morbos videntur:facilè ſiquidem nomina diſcuntur quæ apud ægros vſui eſſe exiſtimata ſunt.Si enim quiſpiam ptiſanæ cremorem,vinumq́ hoc vel illud, & melicratum nominauerit, referre omnia eadem medici tum boni,tum mali plebeis huiuſmodi videntur. Sed res ipſa ſecus habet:nempe hi quantum ad hæc attinet, ſupra modum inter ſe differunt.

Quod materiis huiuſmodi eorum quæ ad victus rationem ſpectant,medici vtantur tum boni tum mali, ob id quiſnam melior ſit,dignoſcere nequeunt idiotæ : vtpotè qui diſcernere nõ poſsint quinam opportunè &

debito † modo præsidiorum materias ægris administrent, & quinam citra hæc. Hippocrates autem vbi impræsentiarum secundum præfinitit procœmium,* à consequentibus in oratione præsenti exorditur.

† In ant. pro modo habetur qualitate ποιότητος περὶ ant. tamē trāslatio legit ποσότητος.

* Melius sictū præsenti oratione sequentia exorditur. & in ant. non ἐπὶ sed ἀπὸ habetur.

18 *Digna autem scribi mihi maximè videntur quæ quanquam medicis vtilia existant, tamen ignorantur: quæ inquam insignes profectus, & insignes offensas adferunt. Quæ autem ignorantur, hæc sunt. Cur in acutis morbis medici quidam ptisanas non colatas perpetuò exhibeat, & rectè curare sese existiment: alij omninò contendant, hordeum vt nullum æger voret, subsequuturam inde quæ insignis sit offensam veriti: sed cremorem linteo colatum porrigant. Alij verò neque crassam ptisanam, neque cremorem exhibeant: atq; ex his quidam quoad æger ad septimam vsque peruenerit diem, alij perpetuò donec morbus iudicatus fuerit.*

Logicam magis speculationem sapere videtur quod ab Hippocrate in quæstionē disceptationemq; ponitur: cū & sine huiusmodi

di ſpeculationibus rectè ſanare queamus. Nēpe morbos rectè ſanare ineſt medicis ex faciēdorum cognitione,& non ex cauſæ inueſtigatiōe, ob quā ſunt cōtrouerſi q varias in huiuſmodi morbis ſcripſerūt curationes. Eſt verù ſecūdum veritatē id non cōmodiſſimum modo, verùm quoq; & omniū primum,atque quæſitu neceſſariū, vt procedente exponā ſermone: quod enim quæſtione dignū ſit,quod proponit,& quo ſoluat modo,ante percurrere eſt melius. Quod igitur quæſtione dignum ſit, hinc diſces. Nam de philoſophorum controuerſia nullam habemus,quæ euidēs ſit,cōiecturam. Neq; enim ſi genitus mūdus ſit,neq; ſi interitus cōſcius: neq; ſi extra ipſum inane nō ſit,neq; ſi infinitus,neq; ſi is ſolus vnus ſit,neq; ſi plures,neq; quot numero ſi plures,neq; horū multitudo incōprehenſibilis ſit, aut infinita, manifeſtè cōiectari poteſt. Ad hūc ſanè modum & de aliis multis quę in philoſophia quęrūtur,nōnulla quidē iudicare prorſus nequimus , alia verò nō ſine magna cōtemplatione. Verùm de ipſis quæ ægros iuuant, †nō ſimiliter eſt. Nempe etſi ad ipſa inuenienda longo opus ſit tēpore,viroq; à multis diſcrepante, quæ tamen ſeſe reperiſſe quidam iactant,ex facilem habere iudicationem videbuntur. nempe ſi ægris quidem adhibita pręſidium attulerint,

†*Vel lædunt nam in ant. est*, βλαπτικῶν.

laudare oportet atque agnoscere: si verò detrimento fuerint, vitare atque repellere. Quæ verò nihil auxilij vel offensæ effatu dignum præstiterint, in neutrius horum ratione censere conuenit. Sed sanè medicos ab euidenter assendentibus abhorrere oportet. Si ergo † parum exuperantibus insistant, qui quouis modo ab initio sunt opinati, nihil mirum videri debet. In his verò quæ admodùm recesserunt, atque vsqueadeò vt à quibusdam laudentur, ab aliis culpentur, admirari quispiam eos poterit, qui valdè offendentia extollunt, vel eos qui verè iuuantia vituperant. Id sanè est quod Hippocrates particulari vno exemplo proponit. Dictum autem & id, nec secus ipsius solutio, ab Erasistrato in primo libro de febribus, paucisque & euidenter: vtpote qui Hippocratem planè est secutus. Percurrens etenim in libro præfato medicos, eos qui aduersissimum febrientibus victum præscribunt, tum eos qui lõgis inediis ægros ipsos conficiunt, tum Petronã ipsum qui tum carnes tum vinũ exhibebat: in textura sermonis hoc infert pacto: In multis igitur valde magnis plagis decidebant: si autem febrientes omnes ex tali curationis modo malè liberati essent, qui ita curabant, à curatione destitissent. Sed vt videtur non

† In quibus exigua est differẽtia at ipse in ant. tamẽ legitur βλαβερ. i. quæ parũ detrimẽti afferunt.

febri

febribus omnibus opem fert is sanationis modus. Laudandi igitur cum Erasistratus, tum alij qui quæstionem hanc proposuerunt, & solutionem eius scripserunt: laudandus quoque & qui præ cæteris eam proposuit. Sciueris præterea & eam non magis de acutis morbis, quàm de aliis omnibus proponi, soluiq;: nempe responsio de omnibus communis est. Nō enim in acutorum modo, verùm quoque & morborum aliorum curatione controuersi fuerunt medici, atque ob id longo tempore sua in cibi exhibendi regula permanent, quod nonnullos ab ea euidēter iuuari vident. In cæteris autem qui nihil inde auxilii recipiunt, citò quidē & ægros occultè aliquid deliquisse suspicantur: quanquā id nō sit, sed, quod retulit Hippocrates in libro de fracturis: vbi agens de his qui fracturas cum vulneribus perperā ligant, atque ob id lædūt, ait. Non enim deligationem causam esse existimāt, sed aliud quodam infortunium. Sic & eos in victus ratione opinari par est. Quod autem præsenti in oratione recēsuit Hippocrates, id palàm est, vbi quis eam secum cogitans bis & ter legerit. Nempe ex particulari exemplo cōmunem doceri sermonem comperiet: quem & vniuersalem vocare consueuerunt, non philosophi modo

verùm quoque & propè omnes Logicæ artis non imperiti. Erasistratus ergo aduersissimarum meminit victus rationum. Hippocrates verò relictis monstrosis alienisque, ad moderatiores se contulit. Mõstrosæ etenim alienæque verè sunt, tum quæ per inediam fiunt summam, tum quæ per repletionem immoderatam, qua vtebatur Petronas. Moderatæ verò, quarum meminit Hippocrates in acutis morbis, ab insignibus exhibentur medicis. Quidam enim hordeaceam ptisanam in his administrant, alij cremorem duntaxat, alij ne hunc quidem in acutis morbis ante iudicationem, sed tempore interiacente solos exhibent potus, aquam, melicratumque, & si opus sit oxymeli. Controuersiæ igitur causa est quam Hippocrates ipse in sequentibus exequetur, & quam ab Erasistrato in primo de febribus bene enunciari asserebam. Est autem ea quod aliqui solo ptisanæ cremore indigent, alij hordeacea ptisana, & alij horum neutro, sed potibus solis ad iudicationem vsque feliciter seruantur. Demonstrabit autem in sequentibus qui nam hordeacea indigent ptisana, & qui ptisanæ cremore, & qui neutro horum.

Sanè

Sanè quæstiones huiusmodi proponere medici non consueuerunt: neque forsan si proponantur, soluuntur.

Quòd primus Hippocrates quæstionē hāc proposuerit, solueritque, ex hac notum euadit dictione. Neque enim, inquit, tales quæstiones proponi à medicis consueuerunt. Quòd si & eas quis fortaßis proposuerit, solutio non reperietur.

15 *Calumniam verò vsque adeo grauem patitur apud vulgum ars tota, vt nullo pacto medicina esse videatur.*

Hac quoque in oratione ex particulari exemplo rem quandam vniuersalem docet. Nempe in primis qualemcunque ingredientium exercitationem controuersia, iustam ignorantiæ suspicionem ostendit. Secundo concordia ipsa, iustam magnamque cognitionis spem demonstrat, quod nimirum mathematicis disciplinis valdè contulit. Neque enim discipulos solum alliciunt, credulosque reddunt: verùm quoque & apud idiotas sese verißimas existimādas præstāt. Mathematicis igitur demonstrationibus vsos ait

qui euidenter quippiam & citra quamuis ambiguitatem demonſtrauerunt. Sed controuerſiæ rationem diligenter in ſequenti oratione proſequitur.

26 Quapropter acutiſsimis in morbis vſq; adeo diſſentiunt inter ſe artifices, vt quæ alter porrigit optima eſſe exiſtimans, ea alter mala eſſe putet: atque ferè ob id vaticinationi, quam græce μαντικὴν vocant, ars ipſa ſimilis eſſe videatur: augures ſiquidem alitem eandem ſi ad ſiniſtram, volauerit, bonam fauſtãq; eſſe putant: ſi ad dextrã, malã infauſtamq;. Talia quoque in aruſpicina, quã ἱεροσκοπίαν dicunt, videntur: alia in aliis: ſed vaticinantiũ nõnulli contraria ſentiunt.† Dico autem ſpeculationem hanc eſſe & pulcherrimam, & germanam propter quãplurima & commodiſsima quæ in arte comperiuntur.

† *In anti. exẽpl. tã græ. quam lat. hæc deſunt.*

Μαντικὴν appellauit Hippocrates οἰωνιστικὴν ἱεροσκοπίαν, verò θυτικὴν à pleriſque appellatam: quam vere etiam antiqui alij ἱεροσκοπίαν vocãt, quòd ἱερεῖα, id eſt hoſtias inſpici

ſpici

spicientes qui in ea scientia graues & præstan tes sunt, ex ipsis ventura prænuncienti ἱερεῖα autem scimus appellari omnia quæ diis ad honorem exhibemus, quales sunt que litantur victimæ, quarum exta inspiciente ἱεροσκόποι, id est aruspices prædicũt. Eos verò qui ex auium volatu augurantur, quos οἰωνιστὰς & οἰωνοσκόπους, id est aruspices appellãt, nũc μάντιας, id est augures appellauit Hippocrates: quanquam μάντεως nomen & μαντικῆς, de omnibus quæ ita prædicunt artibus proferatur. Nempe μάντεις vocãtur, & ἱεροσκόποι & οἰωνισταὶ & qui appellantur γενεθλιακοὶ: & qui per notas, & qui ex victimis futura prædicunt. Præterea & χρησμολόγοι, id est fatidici, & θεομάντεις, id est diuini vates. Sunt qui & ὀνειροπόλους, id est somniorũ ĩterpretes à poëta appellatos inter μάντεις, id est vaticinantes collocant. Sed constat Hippocratem solos οἰωνιστὰς appellare μάντεις, vt poëta appellauit. Nã is in plerisque sui operis poëtici partibus οἰωνιστικὴν artem, venturorum prænotionem esse demonstrat: quo modo & in primo Iliados circa initia ait: ἀλλ᾽ ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα. ἢ καὶ ὀνειροπόλον, καὶ γάρ τ᾽ ὄναρ ἐκ διός ἐστι. id est, Consulamus itaque augurem quempiam, aut aruspicem, aut somniorum interpretem. Nempe & ab Ioue

ostenduntur in somnia. ἱερῆα quidem dicens ἱεροσκόπον, ὀνειροπόλον verò qui circa somnia versatur. μάντιν autem οἰωνιστὴν, id est, augurem auspiciemque. Sæpius enim in suo opere poëtico huius meminit in maximis rebus, diuinandi etiam arte per alites vsus. Sed forsan hæc & quàm decet plura de huius nominis μάντεως appellatione dicta à nobis sunt: atque ob id ad quod dicitur transire iam est tempestiuum. Quod enim ait Hippocrates, tale est. Qui diuinatorias artes prosequuntur, in particularibus multis nihil minus quàm medici discordant. Vidi equidem aliquando augures in volatibus ipsis, quos dextros & sinistros memorauit Hippocrates, discordantes. Alter arabs erat, alter Græcus, atque ex Asia nostra. Arabs dicebat dextram alitem, laborantes mulieres seruare: sinistram, viros. Qui verò ex Asia nostra erat, dextram alitem in virorum morbis apparentem, interrogantibus ipsis si seruaretur astruere interrogationem recensebat, sinistram verò denegare. Interrogabam præterea eos, si quomodocunque volantem vel dextram vel sinistram alitem pollere eadem significandi facultate dicerent, nihilque differre putarent, si aut celsissima

ſima, aut terræ propinquiſsima, aut media volaret. Et ſi media, an ſi propius vel celſiſſimam, vel infimam, vel adhuc inter has mediam. Pari modo & ſi auis vel propinqua vel longinqua volaret, an ne in his nulla foret diſtinctio. Arabs eas nihil ea, quæ vel in altitudinem vel longitudinem vel latitudinem eſſet diſtantia, diſcrepare reſpondebat. Græcus verò de ſymmetro diſtinguebat, dextro & ſiniſtro: aſſerebatque ab auguribus hæc ſcripta eſſe, atque immoderatas diſtantias moderatis contrarias: teſteſque in eam rem libros Apolletis, Athenæi, Chæremoniis, Artemidori Phocæ, atque aliorum multorum, qui in augurandi arte clari eſſent, proferebat. Deprehendi proculdubio arabem & confuſum & à diſtinguendi arte alienum: Græcum verò diſtinctè loqui, & artificem eſſe. Nempe artis quæ ſuorum theorematum iudicium per experimenta habet, diſsidentia, ex diſtincta & indiſtincta rerum explicatione oritur. Quod ab Hippocrate edoctus, Græcũ augurem in auium volatu artificioſum magis videri iudicaui: quippe qui & ex abundantia quod celebratiſsimos augurum teſtes exhiberet, fide dignus magis erat. Cùm verò arabs plurimos ægrotantium

tium quibus vera prædixerat, testes citaret, succedentis vt plurimũ euenti subsecuti causam pronuntiaui. Nempe si auis dextra moderatè distans viros seruat, immoderatè verò distans fœminas: sint autem plures quæ immoderatè distent, vna verò duntaxat quæ moderatè: iurè quidem multis succedet ex animi sententia, paucis verò non succedet. Græcus autem alias adiiciebat distinctiones, quibus etsi dextra auis immoderatè distaret, intendum tamen seruandum virum laborantẽ declararet: nempe qui molle & muliebre studium exerceret, veluti & sacrificulũ mulieris schemate seruari dicebat, rursumque & id ab optimis scriptum esse augurib us demonstrabat. Adde quod & alias quasdam adiiciebat distinctiones, in quibus arabs nihil intelligere videbatur. Retuli hęc propter sequentem dictionem, quam nemo cõuenienter exposuit, sicuti neque eam quæ ante scripta est, vbi ait: Quæstiones sanè huiusmodi proponere non consueuerunt medici, neque forsan si proponantur solui reperiuntur. Nam cùm inquit græce τοιάδε, latine huiusmodi, id est quæ ita dissident, quidam de ptisana sola perperam intellexerunt: alij autem paulo his melius de victu acutorum, alij de omni simpliciter victu, alij verò

de

uratione vniuersa prioribus quidem me
lius: sed neque adhuc absolutè. Causam autẽ
eius dissidij quęsiuit Hippocrates in omni
ac quæ experimẽtis iudicari possit. Quod
autem id ita habeat, manifestè per sequẽtem
condisces orationem.

Nempe & ægris omnibus ad sanitatem magnum quippiam potest, sanisq́; ad securitatem, seseq́; exercitantibus ad bonum habitum, atque ad quod quilibet voluerit.

Sermo præsens eos arguit qui Hippocratem existimant præscriptam dictionem de ptisana sola proposuisse, eosq́; qui de victus ratione siue acutorum morborum, siue simpliciter vniuersa factum id putant: pari modo & eos qui de curatione vniuersa problema esse existimauerũt. Nempe prior oratio quæ ita habet: Nempe & ægris omnibus ad sanitatem magnum quippiam potest, eos arguit qui de ptisana, atque alios qui de sola vel acutorum vel morborum aliorũ victus ratione antecedentem orationem esse opinantur. Neque enim ægri omnes à sola vi-

ctus

ctus ratione curātur: cùm multi sint, qui manuum opera & medicamentorū administratione indigeant: adhuc autem magis neque à ptisana sola. Quapropter neque de sola in acutis morbis victus ratione, neq; de ea quæ simpliciter morborum est omnium, sermo Hippocrati existit: neque de sola ea quæ ex his oritur controuersia: sed de omni simpliciter arte quæ experimentis tum discerni, tum iudicari nata sit. Qui etenim communem vniuersalemque locum sententiæ quendam reperit, ex eo quæ particularia sunt iudicat. Particulare autem vnum est, & quod de ptisana medicis in controuersiam venit, sicuti & quod de victus ratione non acutorū modo, verùm quoque & morborum aliorum, atque etiam quod generalius est de curatione vniuersa, & quod adhuc hoc generalius vniuersaliusq; est, de omni corporis prouidētia, & si sanorum ea fuerit. Nempe & hi ea indigent arte, non quæ ad consequendā sanitatem præcepta tradat, sed ad præsentem conseruandā. Quod non prætermisit Hippocrates, cùm inquit: Sanisque ad securitatē. Nempe vt talis seruetur, securitate est opus. Vtilem quoque ait esse speculationem & his qui exercitātur ad habitum bonum: vt enim

ægro

ægrorum curatio ea quæ nunc ab Hippocrate proposita est, speculatione indiget: sic & sanorum securitas, vt præsens sanitas conseruetur: sic & sese exercitantium prouidentia, vt bonum habitum consequantur. Hæc igitur omnia artis sunt. †Sed quod serie continuata dicitur, ad omnem extenditur artem. Quidnam etenim est quod ait: Et ad quod quilibet voluerit? Nempe augur, aruspex, musicus, rhetor, & artifex omnis simpliciter causam eius quę in sua arte reperitur, cōtrouersię vnā esse existimat, cùm scilicet vnusquisque ex particulari vniuersale facit. Ita sanè & in auguribus factam controuersiam deprehendi, eumque qui veriora loqueretur iudicaui: atque ob id augurum memini arabis & græci. Nempe artis omnis constitutio ex propriorum à communibus distinctione oritur. Qui enim hæc distinguere potest, is optimus censetur artifex. Vt autem constitutio, sic & iudicatio in distinctione substantiam habet. Nempe falluntur qui artes constituunt, cùm quod cuipiam contingit, id vel in omnes vel in plures quàm oportet, extendunt. Quòd siquidē nulli prorsus contigit, nemo id in tali arte persuadebit sibi verū esse. Nā in hoc vere

†*Quæ circa corpus versatur. in antiquis enim græc. est τοῖς περὶ τὸ σῶμα.*

ori-

oritur controuersia, cum vnusquisque rem sibi persuadet, non circa illud quod assumitur confingiturque contentiosè litigãs: quo modo nonnulli de quibusdam secus quàm sentiebant fecerunt quo modo & qui proponunt ambiguum esse, vtrum vigilamus dormimúsve, aut sapimus insanimúsve. Quod si manifestũ esse id indulgeatur, vtri sanè magis vera loquuntur, anceps inquiunt esse, an qui vigilant his qui dormiunt, vel quàm insanientes qui non insaniunt. Nullus siquidem qui sibi rem persuaserit, aut qui secum opinatus fuerit, ita sermones facit: sed qui contentiosè litigat, secusque quàm sentiat facit. Quidam autem in arte medicinali res nouas quidem sunt aggressi, cum rebus prioribus melius quippiam inuenire nequiuerunt, sed vulgi affectionem quam Hippocrates recensuit, intellexerũt. Nempe quod externum inusitatumque est, & nondum si vtile est intellectum, laudant magis, quàm assuetum quod vtile esse est cognitum. Sunt qui ob victus suauissimi affirmationem persuadentes ægros alliciunt, doli vafriciæque nõ ignari: sed id propter lucri gloriæque cupiditatem aggrediuntur. Reiecta ergo ergo ea quæ verbis fit controuersia, quam viri huiusmodi inter se habent, quæ

secun

ſecundum rei veritatem eſt controuerſia: ea oritur quod enuntiatio non diſtinguatur, ſed de pluribus quàm oportet, vel omnibus tanquam ſimiliter habentibus efferatur. Atque ob id iuſtè laudandus venit Hippocrates, qui de ſola ſecundum rei veritatem meminit controuerſia: quam qui artem conſtituere aliquam volunt patiuntur, cùm ſecũ ſuaq; in anima differenter opinantur, & non verbis ſubdole ſimulatis id agunt ob gloriæ vel lucri cupiditatem. Nullus enim qui animi conſilia verè per experimenta iudicat, Petronæ victus rationem recipiet, carnes aſſas adminiſtrans, vinumq; nigrum in his qui acuta laborant febre, neque in tanta ſiti ita temperans, vt cotulæ aquæ vigeſimã porrigat partem. Talia ſiquidem diætemata abſurda ſunt, duorumq; alterum exiſtit: nempe aut quòd externa ſunt, vafris ab hominibus exercitãtur paranturq;: aut ſummã propter †admirationem id agunt, ſi planè ſoli veritatem reperiſſe exiſtimauerint. Quæ verò ab Hippocrate ſcripta ſunt, ea in prudentibus viris qui verè artem conſtituere ſtudent reperiri poſſunt: cum non maxima ſit, læſio, quando quibus non oportet offeruntur. Talia igitur diſtinctu difficilem habent eam quæ experimentis conficitur iudicationem: quæ autem valde differunt, facilem,

† Stupiditatem, potius.

Controuersiam igitur in his quæ parum inter se exuperant, iudicare, & quibusnam ptisana sola exhibenda in acutis morbis sit, & quibus hordeacea, & quibus nullo pacto id faciendum sit, sed potus solus ad iudicationem vsque porrigendus sit, demonstrare Hippocratis intelligentia est dignum.

13 *Ptisana igitur frumentaceis gustamentis rectè præferri mihi videtur in acutis morbis: eosq́ qui eam prætulerunt, laudo. Nempe viscositas eius læuis, continua, iucunda, lubrica, & mediocriter humens, sitim minimè infert.* & si quid ablui eget, probè abluit. Non astringit, non malè turbat, neque in ventre tumescit. Nempe inter coquendum quoad maximè potuit intumuit.*

Orationem hanc tantummodo legisse mihi videntur, qui librum hunc de ptisana inscripserunt: veluti procemij partem primã qui aduersus gnidias sententias titulum fecerunt. Nam Hippocrates in secunda procemij parte non amplius gnidios medicos contra agere, sed sese ad curationis acutorum morborum exercitationes conuertere est visus. Tertia autem procemij pars quam hucusque percurrit,

* *Vbi in impressis ἐυ ἐκπλυτον, in antiquis ἐυ ἐκκριτον legitur: hoc est facili ad excretionẽ, et in cõmentario eodẽ modo.*

percurrit,ad eam quæ victum morbis acutis præscribit,artem spectat. Neque tamen ad eã solam est accommoda, verum quoque & alteri qui vniuersalior sit, subiecta est sermoni. Demonstrauimus autem in his quos inscripta de fracturis articulisque parauimus commentariis, Hippocratem subiectos speciales que sermones pro aliis quibusdam vniuersalioribus obsignare consueuisse, doctrinamque vniuersalium ex ipsis quæ tanquam exempla constituit efficere. Neque enim ita ab instituto recedit, neque sæpius præcipit quod multorum commune existit. Quo autem modo in ptisana sermonem fecit, causam eius quæ de ipsa est contentionis,tũ vestigans tum decernens: sic & de omni acutorum morborum victu rectam tulit sententiam. Quinetiam & de venæ sectione & purgatione, & tum glandis tum clysteris vsu: de cataplasmatis item, fotibus, vino, aqua mulsa, oxymelite & balneo, non parua inter medicos exorta est controuersia. Quæ omnia libro in hoc percurrit Hippocrates methodo vna quam nuper dixi: viam cuius † ignorasse visi sunt, qui se empiricos nominauerunt, diorismis, id est, distinctionibus propria à communibus separantes. Consueuerunt autem diastolas magis quàm diorismos appellare sermo-

† Nouisse græc. ille ait.

nes eos, qui quod proprium est, à communi separant distinguuntque. Iam ergo quæ ab Hippocrate de ptisana dicuntur, videamus. Videntur ergo mihi, inquit, priores medici frumentaceis gustamentis prætulisse in acutis morbis ptisanam. Frumentacea gustamenta intelligit, quæ ex frumento fiunt: frumentum autem græcè σῖτον homines appellant, maximè quidem triticum,* sed iam vnà cum tritico, tum hordeo tum zea vescuntur. Appellationem verò ad plura extendentes, cerealia quoque appellata semina cõnumerant: lentem videlicet, fabam, lupinum, cicerculam, panicum, milium, pisum, fœnum græcum, auenam, tipham, cicera, & quæcunque id genus alia. Horum igitur omnium frumentaceorum gustamentorum: cætera quidem vulgò damnantur, quod protinus magnum inferant detrimentum. Panis autem vnus & chondrus in acutis administrantur morbis cum his solis ptisana conferenda est. Lens siquidem, & milium, & fœnum græcum, tanquam medicamenta ob quosdam ventris morbos exhibentur, & non tanquam nutritura cibaria. Ptisanam igitur rectè prælatum esse ait frumentaceis edulis, pani scilicet, chondro & zeæ, ex qua fit tragus appellatus. Nempe eorum qui chondrum temporibus Hippocratis

** Non hoc voluit Galen. græc. sed quòd triticū & hordeū et zea latiori significatu σῖτος consueuerint appellari.*

cratis nondum fuisse existimant ignorantiam argues, tum ex quibusdam antiquis comicis quæ chondri meminerunt, tum etiam ex Hippocrate ipso, qui in libro de victu salubri de chondro ipso mentionem fecit. Nam etsi liber ille Hippocratis non sit, sed vel Euriphontis, vel Phaontis, vel Philistionis, vel Aristonis, vel alterius cuiuspiam ex antiquis (nempe ad multos librum hunc referunt) sanè omnes hi veteres viri sunt, atque ex eis quidam & Hippocrate antiquiores existunt, alij verò tempore ipsius vixerunt. Loquor autem de Hippocrate Heraclide filio, qui librum hunc confecit. Nam auus ipsius Gnosidici filius Hippocrates, quorundam iudicio nihil omnino scripsit aliorum verò sententiæ duos scripsit de membris fractis & articulis. Quare autem ptisana frumentaceis edulijs non perperam anteposita sit, ostendetur per ea quę ipse infert, inquiens: Quæcunque etenim ad acutorum morborum sanationem insunt bona, nulli alteri inesse comperies: Rectè autem iudicabis, si & acutorum morborum naturam, & ptisanæ vires cognoueris. Natura igitur acutorum morborum est vti ipse paulo ante dixit, vt horum febres omnino sint continuæ: febris verò ortus, caloris natiui ad igneum est

conuersio, vt alibi demonstrauit, & nunc manifestabit, inquiens: Ex thorace siquidem incipit, atque ad caput flammam mittit. Præterea in libris vulgarium morborum, febrem magnam ignem vocare consueuit: quasi non aliam habeat naturam præterquàm ignis substantiã. Si igitur contraria contrariorum remedia existant, sanè febris peculiare remedium vt virtute tum refrigerante tum humectante sit, oportet. Id namque febris naturæ, quæ & calida & sicca est, contrarium erit. Talis siquidem naturæ est ignis. Præterea cum febres & ex humorum putredine, oriantur, non paruam diligentiam adhibere oportet vt quicquid ex ipsis concoqui possit, concoquatur: & quod iam exustum sit, neque amplius concoqui possit, euacuetur. Quòd si febrientibus ipsis cibi vsus sit, qui hæc efficere queat, si etiam facile tum coquitur, tum distribuitur, iam omnia hæc quibus est opus habuerit. Quænam igitur sit ptisanæ virtus, ex Hippocrate audiamus: Viscositas, inquit læuis est. Læue, exasperanti opponitur. Exasperant autem acria, acida, & astringentia: acria sanè omnia calfaciunt, vt eruum, fœnum græcum: acidorum cætera quidem dimittere oportet, de oxymelite verò est duntaxat agendum. Dimittantur pari modo ex a-

strin

stringentibus pira agrestia, & mespila, & quæcunque huiusmodi, atque ex frumentaceis, lens & similia. Exasperantium igitur malitiam ptisana effugit, vtpote quæ læuorem non tactu solùm, verum quoque & facultate habeat. Est item & viscositas eius continua. Est siquidem in omni parte sibiipsi similis propter exactam coniunctionem†: quod zeæ nullo inest pacto. Laudatur præterea non parum quod in ptisana iucundum & mite existit, quod immiti iniucūdoque opponitur: id est, quod dum sumitur, insuauitatem quandam facit: sicut denique & panis insuauis est, dum sumitur, nisi abundè ipsum maceraueris madefecerisque. Imò & ita superatur ab ea quæ in ptisana est iucunditate, quæ mandi non indigeat, sed potum instar sorberi possit. Neque paruæ est conditionis ptisanæ lubricitas, præsertim cremoris. Pertransit enim thoracem, in nulla ipsius parte quippiam dum transit, relinquens: veluti faciunt quæ in meatibus infarcta adeò obstruant, vt vix absolui possint. Quod accidit viscosis omnibus excepta ptisana. Hinc sanè quæ ex chondro fit sorbitio, quod quidem viscosum sit, habet sed lubrico est destituta. Ptisanæ autem inest & lubricum & detergens: quapropter medici ad deter-

† In antiquis exemplaribus legimus τοῖς λοιποῖς ζωμοῖς. i. cæteris iuribus.

gendum eum qui in ventre infarctus est humorem, vomitibus, exhibito ptisanæ cremore veluti & aqua mulsa, vtuntur. Crudam quoque conterunt ptisanam puerorum mangones, faciesque, vt vitiosos cutis exterant colores, illinunt. Quod autem in ea detersorium existit, id & ad deiectionem est idoneum, distributionemque: præsertim vbi ex sima hepatis ad gibbam transmeare debeat, quæ distribuitur alimonia. Hic etenim infarciuntur quæ crassi succi sunt, & quæ tenaciter collæ modo adhærent. Atque ob id chondrus non in affectis iecinore solùm maximè nocet: verum quoque & in his qui viscus hoc nullo quidem pacto læsum, sed cum meatuum angustia naturaliter afformatum habent. Qui igitur ita natura affecti sunt, ipsis tum viscosa, tum crassi succi omnia infarciuntur, atque opplent: atque ob id grauitatem in eo viscere sentiunt, cum hæc distribuuntur. Præterea ptisanæ viscositas humens est, sed non vehementer, vt aqua & melicratum: sorbitio item ex chondro, & ea quæ sorbentur oua. Nempe ea omnia stomachum languentibus ipsis ita manifestè supinam, vt subuersum ipsum esse existiment. Verùm ptisana humectare quidem valet, sed stomachum subuertere non potest. Stomachum autem

hoc

hoc in loco intelligere oportet, vt huiusce temporis homines dicere consueuerunt, non meatum ventriculi tantummodo, verùm quoque & os ipsius. Quod si imbecillum fuerit, atque exolutum, manet diutius in eo quod ingestum est supernatans. Sed contrarium vsu euenire natum est, vbi à cibo aliquo boni succi reductum, quod continetur expellit. Nempe humor protinus ab ipso recedit & coquitur, atque quod ita expulsum est deiicitur. Nec secus quàm crudum manet, tradeque cedit quod in ore ventris supernatat. Nempe partis huius munus est appetere, non concoquere. Quæ igitur astringunt edulia, vt ventriculi os roborant, sic & plus iusto exiccant. Pari modo & quæ ex chondro paratur sorbitio vt humectat, ita & supinare nata est. Ptisana igitur humectantium vim assecuta, malitiam effugit. Deinceps ptisanam sitim minimè inferre ait Hippocrates, maximum quipiam & hoc esse in his qui corpus tum exurunt, tum siccant morbis testatus. Hac sanè occasione ptisana quàm aqua mulsa longè melior existit, quanquam abluendi bonitatem quã deinceps huic inesse ait, similiter aquæ mulsæ nacta fuerit: imò si ptisanam aquæ mulsæ comparaueris, ptisanam ipsam in acutis morbis & superiorem & melioris condi-

tionis esse reperies: quod procedente ostendam sermone. Nam de ptisana sermonem absoluere est tempestiuum. Probè siquidem abluere dixit cum adiectione, si quid ablui egeat: quasi non in omnibus acutis morbis probè abluente vtamur edulio. Nempe cætera omnia quæ de ptisana dicuntur bona, morbis omnino prosunt acutis: sed abluendi bonitas quibus ventrem subduci volumus, vbi cibus in via moratur, est idonea. Probè igitur abluere, febrili affectioni neque tanquam contrarium, neque tanquam familiare auxilium vnum vtile existit: sed bene tanquam symptomatis alicuius emendatorium correctoriumque. Deinceps inquit, Neque astringit, neque malè turbat, viscositas scilicet ptisanæ: sic etenim sermonem de ea inchoauit. Non astringere autem quibusdam maximè bonum existit. Nemo siquidem astringentibus vtitur cibis, nisi vel propter symptoma quod animi deliquium inducat, vel propter immoderatum ventris profluuium. Cogunt siquidem constringuntque corpora, viasque tum distributionis, tum alimoniæ, tum eius quæ foras fit perspirationis conniuere faciunt: quas reclusas apertasque esse conducit. Quod autem non turbet, id est nullam dum concoquitur faciat perturbationem, in laudem &

ipsum

ipſum præſtat ptiſanæ. Perturbatio autem huiuſmodi ex multis paritur eduliis: his quidem ventrem mordentibus, aliis verò inflantibus: aliis item quæ pugnantibus facultate partibus conſtant, quod tum in lenticula, tum in braſsica reperitur. Nempe ſolidũ ipſarum corpus ventrem cohibet, ius autẽ ipſum proritat, ſubducitque. Sic & qui cerebrum cum oleo & garo condiunt totum ex ipſis tum diſsimilare, tum ſibiipſi pugnans efficiunt, cerebro quidem ſtabili & tarde meante, mixtis verò ipſi ad deiectionem excitari idoneis: pari modo & de ouo dicendum, ſiue cum melle, ſiue cum ſale, ſiue cum garo adſumatur. Nempe quod ex ipſis conſtat, differentes habet facultates: Iura item ferè omnia. Quapropter & circa ſermonis initia viſcoſitatem ptiſanæ laudans inquit, continua. quod ſanè citra totius in partibus omnibus ſimilitudinem non fit. Verùm in præſentia huic verbo Turbat, adiecit hoc aduerbium, malè: (ſic Græcè, ὅν τε ἀραιὸν κακὸν) ptiſanam non turbare haudquaquam ſimpliciter aſſerens, ſed malè adiiciens. Nihil enim ciborum concoctioni quàm hoc ipſum aduerſatur magis. Quo fit, vt qui de concoctione ſcripſerunt, ciborum varietatem, præſertimque vbi variis conſtent facultatibus,

tibus, nocentißimam dixerint, vtpote quæ ingesta ipsa probè concoqui prohiberet. Obseruant id maximè, tum qui luctantur tum qui legitimè certant. Prandio siquidem panem duntaxat edunt, in cœna vero carnem. Plura de his enuntiarem, nisi scirem te inuenire ipsa posse, qui ex his quæ de concoctione in commentariis de facultatibus naturalibus dicuntur, sis instructus. Commentarios autem huiusmodi si neglexeris, frustra in his versaris. Quapropter de perturbatione huiusmodi supersedês, ad omnium vltimum me transferam, quod ab Hippocrate de ptisana adhuc loquente dicitur. Neque in ventre tumescit. Nempe multos ptisanam quod flatuosa esset damnâtes, haudquaquam ignorans non abs re adiecit, Nam inter coquendum quoad maximè potuit, intumuit. Qua sanè adiectione crimen, controuersiamque, simul & purgationem significauit, coctionemque edocuit. Scribit quædam & nihilominus de coctione in sequentibus, sed in præsentia tantillum hoc sermoni de ptisana adiiciam. Ptisanam si valde coxeris: cibum haudquaquam flatuosum efficies. Et nos autem fabaceum (ita Græci dicunt) neque si tribus coxeris diebus, flatu viduum orbatumque reddideris. Nempe ex propria substantia quod flatuosum

ſum eſt, habet, non autem ob diminutam coctionẽ veluti ptiſana. Sunt qui ab ipſius coctione ocyus recedere conſueuerunt, potiſsimumq́ue diuitum coqui. Terunt ſiquidem crudam eam, atque deinde parum calfaciunt. Non enim coctam dominis offerunt. Sed de coctione ptiſanæ, vt dixi, rurſum dicetur. Nunc autem poſteaquam vires ipſius demonſtrauit, deinceps vſus diſtinctiones docebit: ad quem & ego me conferam, vbi me in ſequentibus abſolutum ſermonem de ptiſanæ ad aquam mulſam & alia comparatione præmonuero.

L9 *Qui autem in huiuſmodi morbis† ptiſana vtetur, ne vno quidem die vaſa, vt ita dicam, inaniri permittat, ſed ab vſu eius nequaquam deſiſtat, niſi vel propter medicamentum vel clyſterem, eum deſiſtere opus ſit.*

† *In ant.* ὅλῃσι πτισάνῃσι. *i. tota ptiſana.*

Soluere incipit quod quæritur. Sed quoniam dictionem ipſam non exactè interpretatus ſit, ob id obſcurum ambiguumq́ue reddidit ſermonem. Quapropter, vt quonam maximè expoſitus modo nihil obſcuritatis habeat, referre conabor, ſermonemq́;

ab

ab initio hoc repetam pacto. Quænam est causa discordię, cur in acutis morbis alij quidem ptisana hordeacea vtantur, alij solo ptisanæ cremore, alij ne hoc quidem ad morbi vsque iudicationem? hoc sanè est problema. Sed solutionem deinceps audi. Qui acutis laborant morbis, alij quidem à cremore solo, alij à ptisana ipsa, alij ab horum neutro iuuantur. Sed sanè immodestius de omnibus morbo acuto laborantibus tulit medicorum vnusquisque sententiam, non considerata ea quæ in omnibus esse debuit experientia. Sed distinguam ego demonstraboque quínam à ptisana iuuantur, quínam à cremore solo, & quínam neutro indigeant. Tota igitur ptisana vti debent ex acuto morbo laborantibus, qui neque alio quopiam ante egēt remedio, quale vel per sectam venā, vel ventris subductionem, vel quippiam simile fieri solet: neque etiam eis insit quod periculum minetur symptoma. Cremore autem, qui aliquid tum fallacius, tum periculi magis particeps habent. Quos verò vel sanguinis missione, vel purgatione vacuare expedit, vel etiam dolores sedare: his nō ante vel ptisanam vel cremorem dabis, quàm quippiam eorū quæ dixi feceris. Sanè hæc Hippocratem præscripsisse oportuit, & ab vnoquoq; singulariū incepisse: atq; hoc pacto futurum ser

ſermonem obſcuritate omni viduum priuatumq; feciſſe. Verùm quoniam id non fecit, non abſque cauſa obſcurus abiecto conueniente ordine, eſt effectus. Nos autẽ dictiones ipſius ſequuti, reducamus vnamquãque ad ea quæ ante dicta ſunt capita, atq; in primis diligentia adhibita præſentem exponamus dictionem. Quare me latius explicantem Hippocratis dictionẽ, ſimulq; & verba aliqua gratia perſpicuitatis adiicientem audito. Qui igitur ęgrotantes ptiſana in his morbis reficit (dicam autem paulo poſt quinam ea vtantur) iis quidem nulla die vaſa inaniri, vt ita dicam, permittat: niſi deſiſtere debeat vel propter medicamentum vel propter clyſterem. His ęrgo ſi bis dederis, cum opus habuerint, bene facies, atque quantum corporis tolerat virtus. Explicabo autem tibi ſcopos, quibus attentus vel per ventrem vel per venas ipſos euacuabis, aut fotibus cataplaſmatiſve vteris. Quos ſi prædixiſſet, deinde vnumquenque ſeriatim reſumens conuenienti expoſuiſſet ordine: non obſcurus fuiſſet ſermo ipſius. Nunc autem quod interrepit, interlabiturque ſemper, ad finem vſque perſequi cupiens, vbi ſermonem non parum ſuſpenſum eſſe voluit, iure obſcurum fecit. Vera autem me loqui deprehendes,

des, si dictiones singulas omnes claras manifestasq; inueneris: orationem verò totam incompositam, & ob id obscuram.

20 *Proinde qui bis die cibari consueuerunt, bis ptisanam dare oportet, qui semel, semel quidem primo die detur, deinde ἐκ προσαγωγῆς, id est sensim paulatimq́; si fieri potest: bis quoque detur† si quid putas adiiciendum.*

†Si id putas esse ex vsu. ego verterem.

† Sic rectius, Quod si necessitas fuerit, eis quoq; bis offerre qui semel tãtum cibari consueuere.

Bis cibandos ipsos inquit, qui bis cibari consueuerunt: † idq; si adsumendi necessitas fuerit. Quòd si semel tantum cibari consueuerunt, ptisanam bis dabis, ab ipso quidem semel incipiẽs, sed paulatim ad bis ipsum procedens. Nempè ἐκ προσαγωγῆς. i. sensim, id declarat. Fitque res hoc pacto; Semel quidem dabis quod satis sit, sed minimum sit quod secundo exhibeas. Deinde paulatim augebis, idque efficies donec ambas æquari alimonias continget. Sed nondum sermonis huius fides huic patet, qui librum hunc Hippocratis legit, quòd neque ab ipso est præmonstratum, quinam sint qui commodè ptisana vtantur. Verum vbi mediocriter ægrotantes ab ipso ita cibari predixero, paulo

lo post & Hippocratem ipsum velle id demonstrabo. Atque hæc tibi sit presentis huius dictionis expositio. Sunt autem plerique qui dictionem hoc scribant pacto, Qui semel cibari consueuerunt, semel quidem prima die dandum sensim paulatimq;: quod si fieri potest, bis quoq; detur, si quid adiiciendum putes. Sed mẽte caret dictio hæc. Nam, quòd prima detur die sensim paulatimque, fieri non potest, cum sensim ipsum pluribus ingestionibus fieri natum sit, non semel, neque statim in prima.

21 *Verùm inter initia neque multã, neq; crassam admodum dare oportet, sed quantum & ob consuetudinem, & ne multa vasorum inanitio fiat, ingerere conuenit.*

Qui Hippocratẽ replere ęgrotãtes asserũt, quòd his qui citra periculũ agunt, bis quotidie ptisanã dare iubeat, si quod in dictione retulit, cõsiderarẽt, seipsos cõdẽnarent. Tantum siquidẽ sorbitionis dari præcipit, quantum alimoniæ corpori & ob cõsuetudinem, & nõ multa fiat vacuatio, administrari conuenit. Si igitur ptisanæ oxybaphũ, id est cotulæ quartã partẽ, quę quotidie ad septimam vsq; vel nonam diẽ exhibetur, minoris esse

facultatis quàm id quo alunt nutrimentum faterentur, mea sententia à nugis sese cohibuissent. Sed paulo post id declarabo, atque in præsentia verbum hoc, inter initia, quod Græci dicũt κατ' ἀρχὰς, exponã. Neq; enim morbi principium id significat. Sed ex eo generalius audi significatũ. Nempe cum ægrotans primum ptisana egere videbitur, tunc protinus neque multam, neque admodum crassam dato. A multa siquidem & subita tum repletione, tum vacuatione semper abstinuit Hippocrates.

22 *Verum dandæ sorbitionis quãtitas hoc obseruabitur pacto. Nẽpe si morbus siccior quàm vt quispiã existimet fuerit, nõ multum dare oportet: sed ante sorbitionẽ, vel mulsam, vel vinũ, vtrũ magis auxiliaturum putaueris, propinare conuenit. quod autẽ modis singulis iuuare possit, dicetur.*

Morbus siccior variis dignoscitur modis, quãquam vniuersalẽ cõmunemq; rationem habeãt eandem. Peripneumonia quidem & pleuritis, atque omnino qui tum pulmonem tum asperã arteriam infestãt morbi, cũ nihil ab affectis expuitur partibus: iecinoris verò,

vel

vel mesarei, vel vētris, † vel ieiuni, vel intestinorum, vel lienis, vbi aluus prorsus cohibita sit, aut pro necessitate excernat, tū sicca, tum aridiora, & * in sese cōuoluta spirasq; referentia excremēta. Morbi tum arteriarū, tum venarū dignoscūtur linguę siccitate, & ea quæ † totū corpus occupat ariditate. Phlegmonę pari modo fiūt durę in his quę tum foris tum cōspicuè apparēt visceribus, vbi scilicet nulla ex ipsis sanies effluat. Sæpius & in oculis phlegmonæ etiā duræ oriūtur nihil excernentes. Cerebri præterea ægritudines, quæ neq; per nares, neq; per palatum expurgātur, iure optimo siccæ dicūtur. Et sanè superfluitatum nihil excernere, siccorū omniū morborum notam esse nō ignoras. Non immerito igitur Hippocrates humectātium aliqd ante ptisanā adsumi iubet, vt vel aquā mulsam, vel vinū, tāquam hęc quàm aqua magis humectēt. Sed quoniā vires ipsorū sese enarraturum pollicetur, ob id & nos eorum quæ ad aquam est cōparationem, in eam differemus libri partem, quæ horum vires edocet.

† *Alicubi κύστιος legimus hoc est vesicæ.*

* *Alibi περιτειδὼν legitur hoc est pectram dura tie referentia.*

† *Alibi παντὸς δέρματος i. totam cutem.*

23 *At si os madefiat, & quæ à pulmone expuuntur talia sint, qualia esse oportet, sorbitionis quantitatem, * vt dicam summatim,] augere cōuenit. Nempe quæ sunt.*

* *In antiquis græ. vt in lat. tria hec verba desunt.*

citius magisq; madescunt, iudicationis denunciant celeritatem: quæ vero tardius minusq;, tardiorem significant iudicationem.

A morborum siccorũ genere ad eos qui cõtrario pugnãt modo cõuersus, deinde memorato citra omniũ adiectionẽ vno, narrationem eius cõmune omnium eiusdem generis exẽplum ratus, non absq; causa obscuritatem fecit. Nempè os madescere, & talia à pulmone expui, qualia oportet, morbi non simpliciter sunt humidi notę, qui omnino in omni sit corporis parte: sed cum cuiuspiam eorũ quæ respirationi subseruiũt instrumentorum affectione. Ob eam rem, vt dixi, dictio Hippocratis obscurior est reddita. Sed quod ab eo enunciatur, verum omnino est: quòd scilicet quæ per sputą, veluti oportet, excreta expurgãtur, celeriter iudicãtur. Contraria verò duorum alterum subeunt: nẽpè aut in perniciem, aut in longum finiuntur tempus. Ergo qui probè expurgãtur, his ptisanam dare oportet: †non vt virtutem roboret modo, verum quoq; & his quæ per tusses ex pulmone fiunt huiusmodi expuitionibus opem ferat. Nempè verba hæc, qualia esse oportet, coctionis habent notas: de quibus

†Vt virtus facta robustior sufficiat ad eas q̃ per tusses ex pulmone fiũt humidorum expuitiones. vbi in antiquis ꝑ εὐθῦναι, εὐθεῖαν legitur.

bus absolutè diximus tum in his quos de crisibus, tum in illis quos de temporibus morborum fecimus cõmentariis. Præterea & in expositione aphorismi illius, vbi Hippocrates quónam oporteat modo ex apparentibus prænotiones facere ostendens, sermonis exemplum pleuritidem scripsit hoc pacto: Veluti in pleuriticis si sputum inter initia protinus appareat, morbum breuiat: si verò postea appareat, producit.

24 *Et hæc quidẽ per se talia parte plurima existunt. Sed multa quoque & alia peropportuna quæ præmonstranda sunt, prætermittuntur, quæ postea dicentur.*

Dixi & ego sermoni huic deesse nõ pauca, quæ ad distinctè definiteque loquendum commoda existunt: de quibus & ipse agere pollicetur. Sed in præsentia de his solũ vult intelligere, quæ dicta sunt. Ea siquidem per se talia sunt, qualia ipse percurrit.

25 *Et quãto maior fuerit expurgatio: tãto magis ad iudicationem vsque dare oportet: sed maximè duos ab iudicatione dies, quibus vtique vel quinto, vel septimo, vel*

nono fieri debeat morbi iudicatio: quasi dierum tum paritas, tum imparitas perpendenda sint post hoc autem mane sorbitionem dabis sero autem ad cibaria tete conferes.

Κρίσιν id est indicationem, nũc dixit vel perfectam morbi solutionem, vel permutationem eam quæ vsqueadeo insignis fit, vt æger periculũ omne euaserit. Duos autem ab iudicatione iubet adnotari dies, vt & eos qui diebus tum paribus, tum imparibus fiant accessionũ circuitus, obseruemus. Contingit siquidem interdum, vt tanquam soluto exacte morbo ægri confidant, cibentur deinde negligentius, & eius quæ per circuitum repetat accessionis occasionẽ præbeãt. Tutum igitur est etiã, si morbus iudicatus fuerit, ad duos vsque dies diligentem victus rationem qua æger vsus fuit seruare. Præteritis autem ab iudicatione diebus duobus, iam securum est plenius cibare, sic vt neque mutationem eã quæ vniuersim subitoque fit, efficiamus, sed mane quidem sorbitionẽ demus: postea vero dimittente die iam & frumentacea exhibeamus alimenta. Cõstat igitur Hippocratem languentibus ipsis neque aliud quippiam ante præfinitum tempus nu per dictum dare, neque panem, sed ptisanã omnino

omnino contentum. Quod ægrum satiantis replentisque non est, sed potius, si quis vitio vertere voluerit, tenuius quàm oportet: sed exuperantiarum exacte est medium, & maxime laudabile. Quod autē ita cibare sit medium, argumento est eorum, qui contraria vitio vertunt, contentio. Quo è numero Thessalus, eiusq; sequaces, tanquam ægros replentem accusant Hippocratem: Erasistratus vero tanquam fame necantem. Nempe quæ ab Erasistrato in primo de febribus aduersus Apolloniū, Dexippūq; Hippocratis discipulos dicuntur, calumniam habent eius qui per famem fit cruciatus, qui ad Hippocratem magistrum refertur. Sed sanè Erasistrato ignoscendum magis, vtpote qui verisimilia dicat: cæteros verò qui Hippocratem ægros replere aiunt Viros Thessalo dignos esse est existimādum: qui neque aliud quippiam scriptorū Hippocratis, neque quæ de victus ratione proferuntur, nouerunt.

Talia autē parte plurima prosunt his qui protinus tota vtuntur ptisana.

Siue totam, siue hordeaceam, siue ptisanam simpliciter dixerit, vnum & idem ex tribus his significatur vocabulis, ptisanam

vnoquoque non colatam significante. Népe si à decoctione quis ipsam colauerit, deinde cremorem separauerit, dederitque, is neque tota, neque hordeacea, neque simpliciter dicta vti ptisana dicetur, sed solo ptisanæ cremore. Rursus autem in præsentia memorabo quinam sint, qui ptisana tota ab initio vti debeant, breuisq; erit memoratio, nisi segniter desidioseq; quæ prædicuntur, audieris. Si ergo quæ expuuntur vtilia fuerint, ægerq; neque medicamento neque clysteri egere videatur, ptisana hunc cibare iubet. Sed propositi cõsiderationem adiecit, inquiens.

27 *Dolores siquidem pleuriticorũ confestim sponte desinunt, vbi aliquid effatu dignum tum expui, tum expurgari cœperit. Nempe & purgationes longe perfectiores existunt, minusq; purulenti ita fiunt, quàm si quis aliter cibaret. Praeterea iudicationes simpliciores facilioresq; & minus reuersoriæ.*

Probe autem hæc omnia à ptisana fiunt, tum quòd humectet, mediocriterq; incidat quæ expui debent humida, tum demũ quòd virtutem roboret. Concurrentibus si quidem

dem vtriusque, ocyus expurgantur, qui respirationis instrumenta infestant humores: quos quidem & humectare, & secare potest ptisanę modo aqua mulsa: sed virtuti robur non addit. Contraria autem pollent facultate, & panis, & chondrus. Nempe virtutem quidem roborant: sed neque humectāt, neque secant. Quod neque alteri cuipiam inest eorum, quæ medici languentibus dare consueuerunt: verbi gratia, ouis, gallorum testiculis, alis, piscibus, iuuenibus colūbis, & quæcunque id genus sunt. Quare qui lenticulam ex aceto confectam pleuritico in ea morbi declinatione quæ nihil aliud quàm coctorum expuitionem desideraret, exhibuit, is non immerito languenti ipsi qui sequenti nocte suffocatus est, mortis occasionem dedisse est visus: imo lenticulam nemo qui mētis compos fuerit, dederit. Quod si æger quam mulsam ptisanamque fastidierit, pisces saxatiles sunt maximè idonei, ex aqua scilicet & † marrubio, & anetho, & sale parati:* atque ex non saxatilibus aselli. Sed antea oxymeli propinare oportet: neque enim id stomacho aduersatur, nisi affectis in languente neruis, & in muliere, vtero. Quòd si oxymelitis loco medicamentum aliud dare volueris, dabis eam quæ ex marrubio & iride fit, confectionem. Nempe hęc

† *Porro potius πράσου. enim ait.*

* *Et cum olei moderata portione, id ab interprete derelictū est.*

si per se cum mulsa bibatur; maturat probè quæ tum in thorace, tum in pulmone sunt superflua, atque ad expuitiones præparat.

28 *Ptisanam autem ex optimo confectam esse hordeo oportet, atque quàm probissime coctum, & maxime si non solo vti debeas cremere.*

Probatissimum hordeũ prius quàm experiaris, ex eo solum quòd & plenũ sit, & nihil rugosum in se habeat, iudicabitur. Sed experientia iudicatum per decoctionem deprehendetur, vbi scilicet plurimum intumuerit, & succũ fecerit plurimum: quod stabile ratumq; facultatis ipsius est argumẽtũ. Nempe quod ab † alendi bonitate sumitur, id sciẽtificum nõ est, neque perpetuo verum, quãquam vt plurimum insigne, egregiumque. Ptisanam autem perpetuo optimam esse iubet: sed maxime si non solo vti cremore velimus, verum & ipsa tota. Quare autem id præcipiat, manifeste declarauit, quũ inquit.

† εὐτροφία hic id ipsum significat quod superius plenum, non alendi bonitatem.

29 *Nam præter reliquas ptisanæ facultates, lubricitas eius, ne hordeum cum deuoratur noxam inferat, efficit: neque enim adhæret, neque in recto thoracis manet tramite, ἴξιν eum vocant.*

Hippo

Hippocratem ἴξιν vt plurimum quidem εὐθυωρίαν, id est rectum tramitem. Interdũ autem & φορὰν, id est delationem dicere nõ ignoramus. Quod autem ptisanæ haustæ per thoracem tum rectum iter, tum delatio ad ventrem vsque per stomachum fiat, liqui dò constat omnibus: vultque, Hippocrates in ea re nihil ipsi adhærere. Nempe cũ multa in thoracis pulmonisque affectionibus existit caliditas, quod adhæret areicitq́;, atque adeo pertinaciter obstruit, vt vix absolui posit, id ciborum fastidium quoddam & sitim facit.

30 *Lubricissima autem est, sitim maxime arcet, facillime concoquitur: & infirmissima existit si optime cocta fuerit: quibus omnibus est opus.*

Ptisanam probè coctam nõ lubricissimã modo, maximeq́; ab inferenda siti alienam, & facilis domituræ esse adstruxit, sed tandẽ infirmissimam esse adiecit. Quòd maxime lubrica sit, si probè cocta fuerit, iam antea est enuntiatum. Sed quòd ab inferenda siti maxime aliena sit, hic propter hordei naturam continuò adiicitur. Est autem hordeum temperamento frigidum. Verum quonam pacto substantiam ipsam tum

frigi

frigidam,tum calidã iudicare oporteat,inter animantia quidem in libris De temperamentis diximus:inter ea vero quæ anima carent,in his quos de ſimplicium medicamentorum viribus fecimus commentariis. Imo & facillimæ ait eſſe concoctionis ptiſanam huiuſmodi,vtpote quæ diſſoluta ſit,neque quippiam habeat quod & durum ſit,& difficulter perfici poſsit,atq; haudquaquã flatuoſam iam propter longam cocturam affectã eſſe. Quantum vero ſpectat ad id quòd in dictionis fine dixit,ptiſanam huiuſmodi infirmiſsimam aſſerens:ſi nihil de probiſsima ipſius cõcoctione antea egiſſet, promptum eſſet,ſermonem Hippocratis ad eam quæ in ventre fit domituram referendum affirmare:quaſi infirmiſsimam dixiſſet quæ in ventre & facile vincatur, & perficiatur, & permutetur. Sed quoniam id prædixit, infirmitatem illam intelligere oportet, quòd vel paucam preſtet corpori alimoniam,vel nullam habeat qualitatem quæ vſque adeo vehemens ſit,vt vel neruos,vel mentem feriat, quo modo acetum vinumque.

† Sequẽtia oſtendunt hoc nõ ad apparatũ ptiſanæ, ſed ad exhibendi rationem eſſe referendum.

31 *Niſi igitur quis quantum deeſt, contulerit, vt ptiſanæ ſorbitio † ſufficienter paretur, crebrius ſanè detrimentum afferet.*

Docere

Docere incipit,quæ paulo ante se dictu-
rum promisit,cum dixit:Multa quoque alia
peropportuna quæ præmõstranda sunt pre-
termittuntur, quæ postea dicentur. Quod
autẽ verbum τιμωρῆσαι, id est cõferre, tum
apud antiquos,tum apud Hippocratẽ ipsum
sæpius pro βοηθῆσαι,id est auxiliari dictum
sit,demõstratum & in aliis libris per eas quas
in ipsos confecimus enarrationes.

32 *Quibus enim cibus statim inclusus, si quis non vacuato eo sorbitionem dederit, dolorem si adest adaugebit: si non adest, protinus inducet, frequentiorq́ redde tur spiritus: quod malum est. Nempe pulmonem exiccat, fatigatq́, tum hypocondrium tum ventrem imum, tum septum transuersum.*

Cibum dixit,quod ab eduliis in intesti-
nis ipsis continetur excremẽtũ:quod Græ-
ci & σκύβαλον & κόπρον appellãt.Si igitur in-
cluso eo,id est ex multo tempore haudqua-
quam eiecto,ptisanam quis propinauerit,la-
teri offensam fieri est necesse propter intesti
norum opilationem: quam ex collecto in
ipsis stercore, flatuq; propter oblatam pti-
sanam

ſanam haudquaquam pertranſeunte, & demum ob prauam quę ad affectam partem ſit distributione nacta ſunt. Quo fit vt exhauſta ptiſana, neceſſario dolorē ſi adſit, adaugeat: & ſi conquieuerit, reducat. Nempe vapores flatuoſique ſpiritus, & ſcybalorum exhalationes cū ad latus perueniunt, dolorem ipſi pariunt, adaugentq́;: ob eas cauſas & frequentior fiet reſpiratio. Vocauit autem totam reſpirationem ſpiritum, & in prognoſtico, & in libris populariter vagantium morborum. Denſata autem frequensq́; reddita reſpiratio, reſpiratoris in organis aſsiduum ob motum caliditatem efficit maiorē, qua ſiccantur tum pulmo, tum ſeptum tranſuerſum: ſiccāturq́; vna & calfiunt eæ quæ tum in hypochōdrio, tum in peritonæo exiſtūt animalis partes. Omnes ſiquidem in reſpirationibus vnà cum thorace mouētur. Quod autem principio dictionis dicitur: Quibus enim cibus ſtatim, incluſus, vocem hanc ſtatim ordine habet cōmutato: quæ ſi ſuam peculiaremque acceperit concinnitatem, compoſitionēq́;, dictio ita habebit. Niſi præfato ptiſanaceæ ſorbitionis modo ſuppetias tulerimus, frequentius orietur læſio: ſtatim ſi quidem quibus cibus incluſus eſt, niſi quis prius vacuato eo ſorbitionem ita dederit, maximam afferet offenſam.

Prætcrea

33 *Præterea si lateris dolor assiduus est, calidisq́ue fomentis non remittitur, sputumq́ue non procedit, sed καταγλισχραινόμενον ἀπέπτως, id est summe citra coctibilitatem glutinosum sit, nisi quis dolorem vel alui subductione vel secta vena pro vtriusuis exigentia soluerit, ptisanam autem ita affectis dederit, præcipitem aget in mortem.*

Quòd de pleuritide tanquam exemplo agat Hippocrates, memoria non excidat. Fieri autem pleuritidem ipsam propter inflāmationem eius quæ costas succingit membranæ, ostendimus. Si igitur cum in vigore fuerit inflammatio: ptisanam quis dederit, ægrum grauiter offendet. Vigentis autem inflammationis notæ sunt, dolor assiduus, & quòd nullo pacto à calidis fomētis remittatur. Continuo autem & alia adiicitur pleuritidis non magnæ modo, verum & morosæ nota: quòd scilicet sputum abunde glutinosum ab euacuatiōe arceatur, infarctumque affectis partibus sit & detentum. Nempe hoc verbum καταγλισχραίνεσθαι plus aliquid indicat, dictione maximam significante glutinositatem, facta præpositionis

huius

huius κατὰ adiectione. Satis igitur fuerit ex ipsius additamento quod ita glutinosum sit, ab eo quod concoquitur distinxisse. Nẽpe quod concoquitur, mediocriter glutinosum existit, non tamen καταγλισχραίνεται, id est neque extreme neq; summe id habet. Et ne quis in ea re falleretur, continuo Hippocrates verbo huic καταγλισχραινόμενον, aduerbium hoc ἀσαπῶς adscripsit, quod idẽ cum ἀπέπτως, id est, incoctibiliter significat. Nempe καταγλισχραινόμενον ἀπέπτως, id est citra coctibilitatem glutinosum malum est. Aegro autem ita affecto si quis ptisanam dederit prius, quã dolorem vel secta vena, vel ventris euacuatione soluerit, hominem perimet. Nempe in præsenti & tali pleuritide, posteaquàm à calidis fomentis nõ remissum esse dolorẽ dixit, statim duo alia habet aduersus dolorẽ remedia, sanguinis missionem scilicet & purgationem. Nempe eorũ quæ ex opio: hyoscyamo & mandragora conficiuntur medicamentorum vsus pleuritidis dolorem non sanat, sed sensum tollit enecatque. Nunc ergo sectionis venæ meminit simpliciter & purgationis. Sed deinceps super vtriusque vsu distinguetur.

34 *Ob has igitur προφάσιας id est causas, atque ob alias similes adhuc magis, qui tota*

tota vtuntur ptisana, septimo die vel celerius moriuntur: alij quidem deliri: alij verò ob difficultatem spirandi stertoremq́ praefocati.

Quod saepius appellet causas προφάσεις, demonstratum quidem in his quas in alios libros parauimus enarrationibus. Sed quásnã alias praeter dictas vnà celeriorẽ inferre mortem dicat, adiicere sermoni oportet. Nunc siquidem sumptionem ptisanae prius quàm soluatur dolor, recensuit, sputiq; ob frequentem respirationem glutinositatem, ob quam & suffocantur. Sed laedi quoque asserit, si prius, vt supponitur, quàm vacuati sint, vinum sumpserint, aquã item mulsam & oxymeli. Nempe de aliis omnibus neque idiotis ipsis non constat. Non abs re igitur ait alios mente laesos mori. Id enim contingere natũ est, si vinũ vinosaq; intẽpestiuè sumpserint.

35 *Non perperam autem hos antiqui sideratos esse existimauerunt, tum maximè ob id, tum non minimè quod mortuis latus liuidum plagae simile videretur.*

Veteres talis prehendit opinio, tum propter necis celeritatem, tum quòd nonnullorum latus affectum liuore videretur, vbi

scilicet inflammationis erat radix. Sanguine etenim in latus ob dolorem perueniente, quicquid in cute diuisum solutumq́; est, id in morte refrigeratum nigrorem contraxit: similiter illis qui ita ex plaga affecti sunt.

36 *Rei huius causa est, quoniam prius quàm dolor soluatur, pereunt: celeres siquidem fiunt respirationes.*

Quòd autem hoc respirent pacto, deinceps ipse ostendit, inquiens.

37 *A multo autem frequentiq́; spiritu, vt iam dictum est, summè tum viscosum, tum incoctum affectum sputum, fieri egressum prohibet.*

Quod prius ἀσαπὲς dixit, nunc ἄπεπτον, id est incoctum dicit: fidemq́ue facit quod & probè tunc vocis transpositionem fecimus.

38 *Nempe & sputum quod intus retinetur, prohibet aëris ad interna delationem, cogitq́; ipsum celeriter egredi.*

Non omnis aër in huiusmodi affectionibus ad interna ferri prohibetur. Nempe si id fieret, hominem protinus mori esset necesse, non secus quàm his accidit qui strangulantur. Verùm quod vsui respirationis confe

conferat, introferri prohibetur: quapropter ad dies aliquot sufficiunt, sed tractu temporis aucta indigentia moriuntur.

39 *Et ita aduersus malum sibi inuicem opitulantur. Nempe retentum sputum: frequentē spiritū reddit: qui frequēs effectus sputū adglutinat, atq; expui prohibet.*

Quòd verbo hoc τιμωρεῖν pro opitulari tum antiqui alij, tum Hippocrates vsi sint, sæpius ante dictum est: & nunc sanè συντιμωρεῖν ἀλλήλοις εἰς τὸ κακὸν, dixit pro συμπράττειν καὶ † λυσιτελεῖν, id est, opitulari & prodesse: atque quonam modo sibi inuicem opitulētur, prosintq;, perspicuè quidem ipse ostendit: sed & à nobis dicetur. Sputum in bronchiis pulmonis tenaciter adhærens, pulmonis canali angustiam parit: atque ob eam angustiam minus ægri inspirant. Quo autem minus inspirant, eo magis insatiabilem reddunt respirationis necessitatem: atque ob id citius à priore inspiratione, ad secundam properant: quod densum frequentemq; spiritum vocant.

† In ant. συντελεῖν.

40 *Prehendunt autem hæc non solum si ptisana intempestiuè vtatur, verùm & multò magis si quippiam aliud quod ptisana deterius sit, vel ederint vel biberint.*

Iam rei huius paulò ante meminit, quum dixit: Ob has igitur causas, atque ob alias similes magis. Imò eo in loco de vino, aqua mulsa, & oxymelite mentionem fecimus. Hic autem & alia intelligere est opus, quæ ita affectis non aliter plerique medici exhibent: quæ etiam quàm aqua mulsa, vinum & oxymeli nocent magis.

41 *Bene igitur vt plurimum similia sunt auxilia tum iis qui tota vtuntur ptisana, tum iis qui cremore ipsius: verùm qui neutro horum, sed potione sola vtuntur, his interdum non vno est auxiliãdum modo.*

Auxilia inquit similia sunt & iis qui ptisana, & his qui cremore ipsius vtuntur. Sed qui potione duntaxat vtuntur, his interdum differenter opitulari oportet. Sed qualísnam sit huiusmodi differentia, in sequentibus perdocet.

42 *Verùm omnia hæc ad hunc modum facere oportet. Si nuper pasto cuipiam: & alui oneribus haudquaquam purgato febris vel cum dolore, vel sine dolore inceperit, à sorbitione tantisper est temperandum, donec cibum ad infernam intestini partem*

partem descendisse coniectum fuerit.

Sermonem lacerum, frustatimq; sectum, neque continenter & cōuenienti digestum ordine fecisse sese deprehendit Hippocrates: quapropter resumens ipsum, ad accommodum perducit principium. Hoc autem ideò ipsi accidit, quod quæstionem super medicorum controuersia soluere conatus, in ea solutione de rationibus curatoriis mentionem fecit: qui sanè re intellecta, atque his quidem permutatis, sermonem ab initio aliter percurrere debuit. Nempe & ita mihi aliquando felicius contingere est visum: vtpote qui his quæ ante scripta fuerant permutatis, alio de ipsis scripserim modo. Sed quonā pacto & quęstionē ab ipso propositā soluere, & sermoni ordinē dare debuit, his exponam ego, qui talia interpretari, exponique desiderant, viamque delucidabo. Iam ergo animum conuerte, sermonem ab initio auditurus. Quare contingit vt interdum præstantes medici, de curatione dissideant? quòd scilicet in nonnullis expertum, conuenire omnibus putauerunt. Sic sanè & in victus ratione in morbis acutis fuerunt controuersi: alij quidem ægros ad iudicationem vsque ptisanæ cremore seruantes, alij ptisanam ipsam exhibentes, alij

autem neutrum horum administrantes. Ex parte autem verùm quidem dixerunt omnes: sed ex parte falsi, circumuentique sunt. Nempe quidam ex acutis morbis ptisana indigent, alij cremore, alij horum neutro ad iudicationem vsque. Verùm lucis gratia de acuto morbo vno tanquam exemplo sermonem faciam: & demum pleuritidis super curatione agere proponatur. Si languenti non multo ante tempore cibato, neque ventris oneribus expurgato febris inceperit, sorbitionem huic non dabis donec quæ administrata est alimonia, penetratis plurimis intestinis, ad vltimum vsque peruenisse videbitur. Principium huius modi vbi quispiã sermoni fecerit, atque deinceps omnia proprio dotauerit ordine, doctrinã in his haudquaquam obscuram pariet.

43 *Vbi autem dolor aliquis vexauerit, oxymeli bibendum dabis: hieme calidum, æstate frigidum: quod si multa sitis fuerit, melicrato vtendum & aqua.*

Siticuloso existente ægro ab oxymelite admodum multò maximè temperandum præcipit: quapropter continuata serie tum melicrati, tum aquæ mentionem fecit. Nempe

pe quantum ad morbum spectat, oxymelite magis est vtendum: verùm si æger accepto multo oxymelite, adhuc sitiuerit, melicratum dare oportet. Quòd si & ab ea re sitiuerit, aquam offerendam putato. Nempe aqua per se pota culpa non caret. Causas verò ob quas aqua pota culpetur, in sequentibus atq; in ea libri parte quæ de virtutibus ipsius agit, perdisces. Nunc autem quod præsenti apposuit orationi, recensebimus: quia scilicet præcepit oxymelite vtendum hieme quidem calido, æstate verò frigido. Nempe id ad eam quæ in acutis morbis magno est adiumento, nos hortatur gelidæ aquæ potionem, quam omnino prætermisisse * videtur Hippocrates: atque ob eam rem à quibusdam est culpatus. Res etenim doceri, non negligenter incuriosèque narrari debuit. † Si ergo de aquæ frigidæ potu intellexerit, præsenti ex sermone dignoscere valet. Nempe si Hippocrates sitientibus oxymeli frigidum aliquando exhibeat, quòd & gelidam aquam daturus sit, est manifestum. Quamuis si quidem non prorsus de frigidæ potione id præceperit, verumtamē præceptionem sequitur ipsius: vtpote qui febrem ex natiuo calore ex ardescente suscitari existimet, atque contraria contrariorum esse remedia. Cùm autē ignis tum calidus, tum siccus

[illegible]

sit, atque ob id etiam febris: sanè aqua febris naturæ aduersissima est, corpus tum refrigerans, tum humectans. Et sanè ab ea si tempestiuè detur, febres protinus extingui videntur. Dictum sanè abundè in libris methodi medendi: sed & nunc rei summa dicetur. Cùm ergo febris fuerit, constante virtute, tunc non solùm non offendes, verùm & iuuabis abundè. Potio autem frigidæ huiusmodi tanta sit, quantum frigidæ aquæ æger inspirando haurire possit. Oxymelitis verò exiguum datur, neque singulis oblationibus plus dimidio: in hoc ergo exhibitionis scopus est dissimilis. Nempe ad febris extinctionem frigida affatim atque ad laborantis vsque satietatem bibitur. Quæ enim ita bibitur aqua, sanationis occasio * efficitur. Oxymeli verò æstate datur frigidum, ne laborantis adaugeat sitim: imò vt aduersus etiam contrarium conferre possit. Ob eas etiam causas, frigidum oxymeli ante morbi coctionem dari iubet, quasi frigidam aquā ad satietatem vsque, in eiusmodi affectione dare æstate haudquaquam debeamus: densat siquidem inflammationem, si ex ea febrierint: crudosque refrigeratione reddit humores, vbi ex ipsis morbum contraxerint: sed ab oxymelite reducuntur, quo secandi vim habeat. Nempe quod secat, penetrat

* [illegible] habēt antiq. i. bibitur sanationis gratia.

netratque, id spissanti, cogentique corpora, est contrarium.

44 *Postea si dolor quispiam vel periculum comparuerit, sorbitionem dare oportet, neque multam, neque crassam: sed post septimam† vel nonam, si validus sit.*

† In exempla antiq. nõ est vel nonam.

Qui Hippocratẽ ægros ἐμπιπλᾶν, id est replere, dixerunt (ita enim verbo sunt vsi) dictionem hanc prætermittere mihi videntur: vt qui fame necare ipsum dicunt, solam hanc legisse apparent. Quod si vtrique animaduertissent, eorumque quæ ab ipso bene enarrata sunt meminissent, quonam scilicet pacto naturæ inter se valde differant, forsan eos contraria Hippocrati imponere puduisset, & potissimum si reliqua animo volutassent, quæ ipse demonstrauit, regiones inter se differre ostendens, anni tempora, ætates, consuetudines, & proprios peculiaresque languenti vnicuique ante morbum victus. Si ergo in omnibus quæ dicta sunt, contrario habentes modo inter se comparaueris, maximas in victus ratione comperies differentias. Quas vbi è regione inter se ordinaueris, iam & hoc pacto multas consistere in medio exactè videbis. Sed de huiusmodi differentiis dictum quidem absolutè in libris methodi medendi: dicetur

quoq; & nunc rei summa. Statue igitur quépiam natura siccum quidem corporis habitu, sed superficie densum spissumque, latis venis, virtute vitali valida, cibisque non multis assuetum ægrotare hieme non admodum frigida, in loco tali, atque prius quàm ægrotaret otio deditum, insatiabiliterq; † ciborum varietate abusum. præterea & os ventris validum sit: quod & stomachum quidam appellant. Sit autem & alter contrario affectus modo: humidus quidem & mollis, & virtute vitali imbecilla, & qui plures cibos ingerere consueuit: ægroterq; æstatis tempore æstuoso, regione eiusmodi: statuamusque hominem antequam ægrotaret, tum curis, tum assiduis necessitatibus fatigatum, pauca præter consuetudinem edisse, & oleracea, & quæ haudquaquam nutriunt: ventris item os non validum, sed natura imbecillum habere. Atque his ita habentibus, vterque eodem, si volueris, morbo infestetur, ea scilicet, quam Hippocrates veluti exemplum hoc in loco constituit, pleuritide. An ne vna tibi victus ratio in vtroque definienda videtur? An posterior à prima die alendus? prior verò potu solo ad septimam vsque gubernandus, vbi morbum non longius protracturum sese speraueris? Ego sanè qui long

† In anti. legitur πολυτρόφοις ἐδέσμασι. id est cibis multũ nutrietibus, non πολυτρόποις.

longa experientia vtrunque probauerim, optimam ita fore victus formam assero. Nam si vice versa feceris, priorem scilicet à principio nutrire aggressus, posteriorem verò ad septimum vsque sine cibo seruare volueris, trucidabis sanè ante quartum diem vtrunq;: nempe alterum citissimè præfocabis, alterius vero vires prosternes. Cæterum adiice si velis ætatem vtrique contrariam, priorem quadragenarium constituens, posteriorem puerum. Nam hoc pacto citius adhuc ad mortem vterq; properabit. Sed sanè omnia hæc, quæ nunc dicta sunt, ad vnum reducuntur scopum, qui vno verbo ab Hippocrate est declaratus. Quid enim ait, Sorbitionem dare oportet post septimam, si validus fuerit? Verbum siquidem vnum est: sed ex omnibus quæ nuper dicta sunt inuenitur. Si enim validus ad septimum vsque diem fuerit, oxymeli, & melicratum, & aquam dare satis erit: per quæ vt dixi omnia † tum liberabitur tum sanabitur. Quasi sanè ex ipsis alia quidem præstò sint, alia verò non: quorum vires si vice versa comparaueris, quot diebus sufficere ex tali victus specie æger possit, deprehendes. Verùm hæc nostris in tractationibus demonstrata sunt, quas si legisti, memoriæ mandes oportet: si non legisti, in eas te prius transfer,

† *In anti. legitur* εὑρεθήσονταί τε καὶ γνωσθήσονται, *& fortè melius:*

Sed tūc sic erit is locus vertendus. Si.n. valeat ad septimum vsque diē victū ex oxymelite aut melicrato perferre ex his omnibus, quæ dixi inueniri & cognosci poterit.

transfert, si sententiæ Hippocratis veritatem cognoscere volueris. Omnia siquidem in operibus omnibus dicta sunt à nobis, qui verissima Hippocratis dogmata sequimur. Sed cùm fieri non possit, vt homo vnus conuenientem methodum & singularia quæ in ea sunt omnia doceat: neque ideò ab Hippocrate singularia omnia auditurum te existimaueris. At potius culpa eos, qui cum ea quæ ab Hippocrate bene præcepta sunt, elaborare & conficere deberent, laudis appetentia ducti, sectam aliam constituunt. Verum nos qui veritatem honoramus, laudamus Hippocratem cùm in cæteris omnibus tum quod in vnoquoque opere proprium scopum ita docuerit, vt huic attentus omnino quispiam definitam certamque inuentionis auxiliorum habeat viam. Sic sanè & cibandi scopum vnum communem prorsus tum sanis, tū languentibus esse demonstrauimus. Is autem facultatis vitalis custodia est, quam nunc manifestè explicuit, cùm dixit, si validius fuerit. ob eandem sanè facultatem sani edimus & bibimus, aliaque omnia vitæ munia exequimur. Propter hanc eandem & ægri ad cibos potusq; procedimus. Nempe morbus suæ affectionis indicat auxilia: phlebotomiā videlicet, clysma, cataplasma, purgationem, oxymeli, aquam mulsam

mulſam,atque aliorum vnũquodque. Virtutis verò cuſtodia ſolam indicat alimoniã. Si igitur morboſam affectionem nullo pacto offenderet alimonia,nos virtuti ſoli attendẽtes,ægros vt ſanos aleremus. Sed quoniam ſæpius noxam, vti oſtendimus, affert, ob id morbi affectionem,non tanquam cibi indicatricem,ſed tanquam prohibitricem contemplamur.Vbi ergo non prohibuerit, facultasq́; præceperit,tunc nutrimus. Neque enim cibus morbi affectionem ſua ratione iuuabit. Id ſanè dixi,quoniam ſæpius materia vna,vim tum cibi,tum medicamenti obtinet:vt ptiſana. Nempe quod virtutem roboret,id ea efficere tanquam alimentum nata eſt:ſed quoniam & ſecat & humectat quę expui oportet , ideo medicamenti obtinet rationem . Chondrus ergo pleuritico cibus tantum exiſtit : oxymeli verò medicamentum. Sed vtranque facultatem ptiſana obtinet, vſumq́ue languentibus ipſis exhibet:ſed ingeritur virium quidem conſeruandarum gratia tãquam alimẽtum,vt vero ſoluatur morbus,tanquam medicamentum. Cum igitur virtus ad morbi vſq; iudicationem ſine ptiſanæ ſorbitione ſuffecerit,oxymeli & aqua mulſa ſatis ſunt:oxymeli quidem vim medicamenti ſolam habens,aqua mulſa verò cibi pauci & imbecilli. At ſi iu-

dicationem septima die citius futuram speraueris, vt, verbi gratia, vel quarta, vel quinta, ægros sanè multos sufficere citra ptisanæ sorbitionem posse cōperies. Quòd si ad septimam vsque protrahatur, paucos omnino: santq; qui & virtutem habent valētem, corporisq; habitum tum durū, tum, ęgre trāspirabilem, succosque vel crassos vel viscosos, atque si ambiēs aēr calidus non fuerit. Nēpe si nihil è nostro efflueret corpore, alimento opus nō esset:* sed quoniā huius ꝓportione effluit, cibi ideo quantitatem definimus. Quibus igitur per cuticulares meatus parum exhalat, fieri potest vt his summā cōsulamus inediam, & magis vbi virtutē ab initio validam habuerint: quasi velociter laboret quæ imbecilla veluti senū fuerit, & si corpus parū exhalauerit. Quapropter & paulo ante quadragenarij meminimus, & nō septuagenarij.

*Sic melius, sed quoniam effluit, ideo huius ꝓportione cibi quātitatē &c.

45 *At si nuper cibato cibus prior non descenderit, virtusq; valida fuerit, & floruerit ætas, subluere oportet: si verò virtus imbecilla fuerit glande est vtendum, nisi aluus sua sponte probè deiecerit.*

Rursus & hoc in loco remediorum indicationē ab affectu corporis accepit, simulq; virtu

virtutem cõſiderauit: neque tanquam remediorum vſum aliquãdo indicantem, ſed tanquam cõtrario indicantem modo, interdum autem & prohibentẽ. Non enim quod æger valida ſit virtute, ob id clyſmate eſt opus, ſed clyſmatis indicatio ex ventris deſumitur affectu. Si verò virtus valida fuerit, vacuationi non reclamat: quę ſi imbecilla eſt, vacuationem ipſam inhibet. Sed rurſus ad Hippocratis conſuetudinem conuerte animum, qui in talibus aliquando de ſola agit virtute, ſicut in ante dicta videre eſt dictione, ſed interdum adiicit ætatem. Præcipuus ſiquidem eſt virtutis ſcopus: ſed ad notitiam eius confert etiam ætatis cognitio, citò quidem in pueris laborante propter copiam effluuij virtute, in ætate verò florentibus abunde ſufficiente. Cæterùm quo modo in pueris corporis ſubſtantia, tum mollis, tum humida, præcipua exolutionis virium cauſa efficitur: ſic & in regionibus & anni temporibus res habet. Nempe horum caliditas velociter confeſtimque virtutem vacuationis quantitate ſoluit. Iure igitur Hippocrates ex virtute interdum ſola diſtinctionum huiuſmodi doctrinam efficit: interdum & quippiam ex aliis adiicit, vnà cum ipſis & cætera commemorans.

46 *Tempus autem dandæ sorbitionis: tum per initia, tum per omnem morbi decursum, hoc maximè seruare oportet. Nam si pedes frigidi fuerint, non à sorbitione modo: verũ quoque & maximè à potu temperandum. At quum caliditas ad pedes descenderit, tunc dare expedit. Sanè tempus valere admodum putandum cum in morbis omnibus, tum præcipuè in acutis, & potißimum quibus febris vehementior suberit, periculumq; summum.*

Ptisana vel ... in decli: ... morbi aut ... illo modo ... rincipio.

Quomodo dixi vnum quidem esse alimoniæ scopum custodiam virtutis, necessario autem simul morbi affectionem cõtemplandam esse: ita cibi offerẽdi tẽpus ex morbo non prohibente inuenitur. Quantum siquidem ex primo virtutis scopo est, interdum & per accessionum initia alimonię existit necessitas, sicuti & in sanis, vbi primum in naturalibus euacuationibus* quis ob educationis viriũ focillatricis necessitatẽ probè laborat. Sed quoniam in accessionum tum principiis, tum incrementis ingesta alimonia lædere admodum nata sit, ob id differimus ipsius exhibitionem, quanquam corpus ipsum

Sic verte rem hunc locũ: quis eo deuenerit, vt propè laborare incipiat, refocillatione eget.

ipſum iamiam indigere videatur. Quódnam igitur optimũ languẽtibus ipſis dãdæ alimoniẹ tẽpus? Sanè cũ moderatiſsimè habuerint, tum thorax, tum vẽter: deterrimũ verò, cum ea deterrimè habuerint. Deterrimè autẽ habent in acceſsionũ principiis: moderatiſsimè verò in declinationibus. Cõſtat igitur optimum cibi miniſtrandi tempus in ægrotantium declinationibus eſſe. Acceſsionis autem principium fit calore omni † toto ex corpore ad cor, thoracemq; concurrente: incrementum, cum paulatim ad extremas corporis partes ſeſe expandit: Status, cum ex æquo corpus totũ occupat. Verum declinatio contrarium principio modum habet, perſpirãte ſcilicet caliditate, atque medium corporis relinquente, quod vno oſtendit verbo, inquiens. Cum ad pedes calor deſcenderit. Neque enim idem eſt calidos ex frigidis fieri pedes, & caliditatem in eos tranſire. Nam deſcendere commutationem caliditatis ex alia parte in aliam manifeſtat. Fieri autẽ poteſt, vt pedes calfiant, manente in corporis medio caliditate, quod in vigore ipſo contingit.

† vbi impreßi habent ἐξ ὅλου τοῦ σώματος anti. ἐς τὰ μέσα τοῦ id est, & ad medias corporis partes.

47 *In primis autem & maximè cremore, deinde ptiſana vteris, præſcriptis coniecturis diligenter attentus.*

Postea quàm Hippocrates prædixit quãdo potu solo regere ægrotantes oporteat, & quando ptisana: nunc quando cremore solo, & quando ptisana ipsa vtendum sit, distinguit, breui quidem & conspicua distinctione. Nempe ad coniecturas, quas recensuit, animum conuertens, quisnam ex languentibus ptisana vti possit, comperies: sic tamen vt à cremore ipso exorsus, ad ipsam sensim paulatimque te transferas. Dico autem sensim paulatimque, vt primùm quidem solo vtaris cremore, deinde cremoris quidem plus exhibeas, ptisanæ autem exiguum: deinceps æqualiter vtrunque, mox ptisanæ plus, atque tandem eam solam: sciẽs ptisanam ipsam ad corporis nutrimentum virtutisque robur exuberare, cremorem autem ad concoctionem confectionemque facilem esse. Cum igitur morbi conditionem virtutisque robur vergere ad melius videris, auge & tu ptisanę oblationem.

***

GAL

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRAtis De victus ratione in morbis acutis Commentarius secundus.

*

IOANNE VASSAEO
Meldensi interprete.

1
Lateris dolorem siue is per exordia fuerit, siue postea obortus sit, tentare calidis fomentis dissoluere, non abs re existit.

Quod à me sæpius est enũtiatum, ad memoriam & nũc id reuocare est melius. Nẽpe quod exponũtur explananturq́; quæ obscuritatem habẽt dictiones: neq; tamen expositores id tantummodo in commentariis faciunt, verùm quoque & ea quæ dicuntur in libris in quos commentaria parant, astruunt & demonstrant. Ob eum igitur morem cogor ego & his consentire quos non probo, atque vt plurimum ad ea quæ

explicatione egent, sententiam meam prodere, & efferre. Neque tamen eorum quæ in huiusmodi commentariis vera mihi apparent demonstrationes scribo, vtpote qui de his peculiariter in eorum vnoquoque scripserim: sed solas earum quæ ceteris in tractationibus demonstratæ sunt rerum summas ad memoriam reuoco: quod & hoc loco in mentione doloris sum facturus. Ergo quod dolor in sensilibus fiat corporibus, cum ea ipsa in id quod præter naturam est, subito simulque transmutantur, diximus & in libro de elementis secundum Hippocratis mẽtem, & in eo quem de symptomatum causis fecimus. Præterea & quónam pacto transmutatio ea bifariam fiat, corporibus huiusmodi aliàs tum subitò simulq; tum violenter secundum qualitatem alterascẽtibus, aliàs vnitatis dissolutione. Alterantur autem subitò simulq; ab efficientibus qualitatibus, cum & calfiunt, & refrigerantur, & siccantur, & humectantur. Verùm vnitas dissoluitur corrũpiturque, vbi corpora illa vel † distenduntur, vel comprimuntur.] Ad hũc igitur modum dolor lateris in pleuritricis affectibus, de quibus agit Hippocrates, ortum habet. Nam phlegmone illis in locis præ caloris qui præter naturam est copia, partes eas quæ phlegmone obsidentur, per distemperantiam contristat,

† τεμνομένων ἢ θλιβομένων. .i. quum, secantur vel cõprimuntur. ant. tamẽ habent θλωμένων .i. quum contund...

triſtat,& repletione diſtendit. Primo autem auxilio ſi doloris vel ſanari, vel mitigari fomentis calidis poſsit, tentandū præcipit Hippocrates. Nempe fomēta calida cutim ipſam ad perſpirationes rariorem efficere, phlegmónesque ſanguinem tum tenuare, tum per halitum digerere conſueuerunt. Quæ ſi facta fuerint, non ſolùm ſanguinis aliquid euacuabitur, verùm quoque & affectæ quæ minus diſtenduntur partes, mitius exinde & manſuetius dolebunt. At cum ſanguis in phlegmone non diminuitur, vel etiam ſpiritus vaporoſus ex calore generatur, tunc dolorem augeri contingit. Sanguis autem non diminuitur propter eam quæ in toto corpore eſt, humorum redundantiam. Nam pars quæ calore afficitur, plus trahit quàm euaporet. Nempe quæ calfaciunt, ſuapte natura hęc vt quod vicinis continetur partibus digerunt, ſic & quod redundat ex propinquis trahunt. Cum igitur fomenta calida dolorem non ſoluerint, corpus totum inſigni aliqua vacuatione præuacuabis. Vacuatio autem inſignis in morbis acutis, aut per ventrem, aut per venæ ſectionem fit. Quarum alteram adſumi præcipit Hippocrates, ſcoposq́; eius quæ prǽſidio magis eſſe poſsit, edocet. Summa ergo præſentis narrationis hæc eſt. Verum quæ particulatim ab eo dicuntur, &

quæ multis tum obſcura, tum ambigua exiſtunt, in ſequentibus explanabo. Multis dixi: quoniam his qui ſeſe in dictionibus antiquis intelligendis exercuerunt, pauca omnino obſcura ſunt. At in hiſce commentariis intentionem non eò tantum dirigimus.

2 *Fomentorum calidorum probatiſſimum eſt aqua calida, vel in vtre, vel in veſica, vel in vaſculo aut æneo, aut teſtaceo poſita.*

Fomenta calida procul dubio vocat, quæ corpus quouis modo calfaciunt. Quorum alia prorſus humida, alia ſicca, & alia ex vtriſque mixta: mordentia præterea alia, & alia mordendi facultate carentia, & ex his commixta tertia. Primum igitur horum genus, cuius in dictione meminit, morſu caret, atque humidum exiſtit. Secundum ex vtriſque, ſicco & humido, mordenti & morſu priuato commixtum eſt. Tertium autem ſiccum quidem, ſed vel mordens vel morſu carens. Quòd ſi & affectiones quæ vnoquoque dictorum generum egent recenſuiſſet, orationem profectò ſuam tanto perfectiorem,

rem melioremque, quanto & legẽtibus ipsis vtiliorem fecisset. Sed quia non recensuit, propterea neque id recensere necessariũ erit nobis, qui doctrinam alterius explanamus, non nostram persequimur. At verò quoniam partes meæ sunt contra quàm expositores cæteri agere (nempe illi suis in enarrationibus sophisticas, quæ discẽtes ipsos ad finem artis nullo pacto iuuare possit, superseminãt quæstiones: ego autem semper quę commodissima sunt prosequi molior) ob id & nunc doctrinæ Hippocratis prætermissa quidã ab eo, sed quæ toti sententiæ dogmatisque atque vniuersalibus præceptis quodã accedunt consequio, adiicere nõ cunctabor. Quanam igitur ratione fotus omnis dolori bus sæpiusculæ adiumento sit, prius dictum est. Dictum quoque & de hisce doloribus, qui à fotu nullo pacto, nisi prius vacuato vniuerso corpore, iuuantur. Verùm cum hęc fotibus omnibus cõmunia sint, humidi quidem phlegmonis his quæ à biliosiore succo factæ sunt, opitulantur: Sicci verò his quæ à tenui aquosoque sanguine exortæ sunt. Perpetuò siquidem contraria cõtrariorum esse remedia, meminisse oportet. Hoc igitur scopo fotus morsu carentes aduersus mordẽtes succos prosunt. Mordentes verò, ꝙ tenuent, cõtra crassos viscososque valent humores.

Eam ob rem quisnam in ea quæ phlegmone obsidetur parte euincat humor obseruabis, ab his quæ retuli auspicatus, ætate scilicet laborantis, naturali tēperatura, anni temporibus, locis, & vita antecedēte: & si phlegmone videatur, ex his quę ipsi tū in colore tum in magnitudine, tū in duritie, tū in mollitie, cōtigerūt. Et si pleuritidē vel peripneumoniā curaueris, ex his quę spuēdo excernūtur. Verùm quum præfata omnis dignotio coniecturalis sit & non scientifica, non certa, cōpertaq;, præsertim vbi in corporis imo sita sit, quæ dolore afficitur, particula: ab his inchoare te oportet, quæ quàm cætera magis auxilio esse tibi videbuntur. Quod si nihil præsidii tuleris, ad alia etiam te transferre cōueniet. Dolore autem non sedato, ad aliam totius corporis accede euacuationē. Videtur ergo Hippocrates ab eo incepisse fotu, qui periculo omni vacat. Is autem est, qui minimè mordet, humidusque existit. Nēpe tametsi nihil aduersus malum fecerit, non tamen magnum, & insigne adferet detrimentum. Cæterùm fotus qui ex aceto, vel orobo, vel sale fiunt, nisi propitiam conuenientemque consequantur affectionem, non solum non salutares erunt, verùm quoque & malum augebunt, vtpote qui fortem efficacemque habeant facultatem.

3 *Verum prius molle quippiam lateri, vt & mitior & iucundior fotus fiat, sup ponere oportet.*

Postea quàm in vtre, vel vesica, vel vascu lo aut æneo aut testaceo positam aquam la teri exhiberi præcepit, hac in dictione prius molle aliquid supponi his quæ lateri tum quadrare, tum cohærere debeant, vt nullo pacto angat prorsusq; iucunda sit eorũ quæ exhibẽtur applicatio, præcipit Hippocrates: cuiusmodi fuerit lana mollis, vel linteũ mul tiplex, vel quippiam eorum quę tum tenera, tum mollia existunt. Sed Paulo post de eo qui per spongiam fit fotu agens, nihil sup poni iubet.

4 *Vtilis autem & spongiæ mollis, magnæq́, atque ex aqua calida expressæ applicatio. Sed fomentum linteo vestiendũ, vt vis eius plusculo sufficiat tẽpore, permaneatq́: atque simul ne halitus ad laborantis spiritum feratur, nisi forsan & id prodesse aliquãdo videatur: nempe interdum prodest.*

Cætera quidem, quæ in dictione conti nentur, liquida manifestaq; existunt: sed de

halitu est discutiendum, qui & lædit, & contristat, nō spirandi difficultatem caloris incremento solum proritans, sed pulmonis angustiam, qua ob replentem, qui humidus est halitum afficitur. Solis igitur laterum doloribus tum siccis, tum quibus nihil expuitur, idonea est halitus inspiratio, plus auxilii quā noxæ adferens. Hoc igitur in loco scriptum est primùm fotus genus: mox ad secundum sese conferens inquit.

Præterea & hordeum & eruum in aceto ita diluto, ut paulo acidius sit, quàm ut quis bibere possit, madefacta, perfusaq́ & feruefacta, atque in sacculos coniecta lateri apponuntur: atque ad hunc modum furfur. 13

Hordeum eruumq́ue nō semina quæ integra sint, ex aceto & aqua excoquere præcipit, sed prius concisa comminutaque: constatq́ue Hippocratem velle id ex verbo hoc διέντα. (διίημι siquidē madefacio & perfundo significat) atque aliter ex actione ipsa certior fies. Nempe hoc pacto tum blandior tum efficacior erit fotus. Furfur denique & hoc pacto parare præcipit: fotus autem huiusmodi, priore efficacior virtute aceti redditur

ditur. Quòd si & ex orobo paretur, confe-
ret sanè & is nō parum. Nempe eruum craf-
sos humores tum secare, tum conficere, tum
euaporare potest: atque ob id fotibus huius
modi vtemur, vbi crassos viscososque hu-
mores in ea quæ phlegmone obsidetur par
te collectos suspicabimur. Tibi autem sanè
id constabit ex antecedente victu, si humo-
res huiusmodi produxerit, anni temporibus
& locis, & ætate. Præterea & si beneuoli hi
mansuetiq́; , quos prius memorauimus, fo-
tus nihil præsidii attulerint. Nā vbi de cor-
poris totius repletiōe distinxeris, cum vide-
licet neque huius notæ apparuerint, neque
beneuoli mitesque hi fotus quippiam iu-
uerint succorum existimabis cras sitiem,
quæ in halitum soluitur, flatuosumque
spiritum, qui ob denegatum exitum contri-
stat, grauatque. Flatum ergo hunc, parien-
tesque ipsum humores, præfati discutiūt fo-
tus: & potissimum qui ex eruo parātur. Præ-
terea & sermonem percurrens Hippocrates,
manifestè simul & optimè metricam aceti
ad aquam temperaturam memorauit. Nem-
pe acetum ita dilutum esse oportere inquit,
vt paulò acidius sit, quàm vt quispiam bibe-
rit, vt scilicet & acrius ob mordēdi facultatē,
& aquosius propter operationis ignauita-
tem vitemus. In incidendis igitur atque per
halitum

halitum digerendis, tum crassioribus, tum viscosioribus succis, aquoso oxycrato congruentius fuerit quod acrius. Sed quoniam medicamenta huiusmodi non tolerant quæ phlegmone obsidentur partes, ob id mediā vtriusque exuperātiæ temperiem fecit. Hoc tibi sit secundum fotuum, quos ab initio trifariam separauimus, genus.

6 Siccis Ex fomentis maximè conueniūt quæ ex sale milioq; frictis torrefactisq;: atque in sacculis conclusis parantur. Leue siquidem quippiam & beneuolum iucundumq; est milium.

Cum de sale & milio agit Hippocrates, ad tertium fotuum, quos ab initio distinximus, genus sese transfert. Est autem communis vtrique siccitas sali verò peculiariter inest siccitas. Milium autem morsu caret.

7 Fomentum huiusmodi, & dolores ad clauiculam humerumq; pertinētes soluit.

Ex actione huius coniunctionis, & ostēdit & dolores alios soluere, vtpote eos qui ad hypocondria pertinent.

8 Sectio autem non similiter tollit dolorem, nisi is ad clauiculam pertingat.

Sectio, inquit, venæ scilicet, quam nō similiter

militer soluere inquiens, auxiliari & ipsam non negauit. Sed de huiusmodi auxilio, in sequentibus fusius latiusque scribit.

9 *Verùm si fomentis dolor non placetur, nõ diutius calefacito: siccat enim id pulmones, atque ad suppurationem excitat.*

Fométa varia, alia quidem humida, alia sicca, & alia mordentia, aliaque mordacitate carentia, vbi percurreris, si ab horum experientia dolor non leuetur, totum corpus vacuabis à fomentis desistens, cum pulmonem exiccét, & suppurationé excitent. Fit autem suppuratio huiusmodi, lateris inflammatione non exhalante, sed in pus transeũte, mox pure ipso in mediam thoracis pulmonũque regionem confluente.

10 *Si verò dolor ad claviculam pertigerit aut molesta sit vel brachio, vel mamma, vel partibus septo trãsuerso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit: neque vt copiosè sanguis detrahatur, est cũctãdum, sed eousque auferendus donec rubidior multo, vel pro puro rubidoq; liuidus fluxerit. Nam vtrunque contingit.*

Pro eorum qui inflammationem pariunt humorũ vergentia inclinationeque, vacuationes facit Hippocrates. Nempe quod dicitur: Quò natura vergit, per loca conferentia eò ducere, Id verissimum existit. Contingit autem interdum id ob differentiam partium eius quæ costas succingit membranæ. Nẽpe superiores ipsius partes cum inflammantur, † ad humerum, brachiumque, & mãmã condolentiam extẽdunt: inferiores verò ad septum trãsuersum & hypochondrium. Cũ igitur superiorum condolentia signum fecerit, venam in cubito secare eam oportet, quę sanguinem ab affecta parte & magis & velocius tum reuellere, tum vacuare possit: verum si partibus infernis affectus consenserit, purgatione vacuare expedit. Rectè autem grauitatem circa brachium esse, & non dolorem dixit. Nempe quòd hoc in loco sanguis magis aceruetur, repatque, signum est grauitas quæ ex multitudine fit. Tensiones autem & in sola affectus participatione fieri consueuerunt: cũ videlicet partes his quę inflammantur attiguæ, citra sanguinis redundantiam tenduntur. Ob id igitur, sanguinẽ redundantem secta interna vena vacuandũ præcipit. Sunt autem in interno cubiti articulo plures quas secare consueuimus venæ de quibus abũde quidem in anatomicarum

† *Ad clauiculam.*

uacta

tractationum tertio, atque in alio libro quæ seorsum de venarum arteriarumque sectione scriptus est, diximus: sed in præsentiarum de ipsis summatim agemus, ab initio ducentes orationem. Vena caua ex gibba hepatis sursum ad dextram cordis aurem sanguinem deferens, partibus quidem interiacentibus exiguum ipsius distribuit, sed cordi ipsi plurimum elargitur: Deinde ab eo tanquam ab initio progressa ad collum recto festinat tramite, atque in duas rectas scinditur in thoracis parte venas, easque insignes, quas iugulares vocant. Propagantur autem ab ipsa prius, quàm ad cor ipsum pertingat, insignes quidem venæ ad septum transuersum: paruæ autem ad inferiorem thoracis partem, quæ octo costis constat, contendentes. Pars autem hæc ab vna, quæ coniugio caret, nutritur vena: quæ in quibusdam animantibus supra cor adnascitur: in cæteris verò, vt in hominibus, ex ea emergit parte, qua iam cordis aurem vena caua tangit: hinc siquidem emergens, humilius, depressiusque per cor defertur, atque in spinam contorquetur. Vena igitur quæ ad inferiorem thoracis partem defertur, vtrinque costis octo ad septum vsque transuersum distribuitur. Cæteræ autem subli-

mioies

miores thoracis coſtæ quatuor, ab alio venarum nutriũtur coniugio: quod à vena caua propagatur prius quàm ea in iugulares ſcindatur. Ab his igitur duabus venis deinceps ſunt quæ ad manus per axillas pertingunt. Verùm quæ humerariæ appellantur, ab ipſa caua poſtea quàm in iugularias fiſſa eſt, vtrinque vnà iam thoracem exrra progignuntur, habẽtq; radices his quæ in ſuperficie extant iugulariis communes. A iugulariis ſiquidem quæ in ſuperficie extant vt partes ferè omnes, tum colli, tum capitis in ſuperficie conſtitutæ nutriuntur: ſic & à iugulariis altius profundiuſque latentibus partes omnes altius profundiuſque latentes ali contingit. Verùm quæ circa ſcapulas atque in collo † dorſali exiſtunt loca, venas habẽt quæ ex inferioribus præfatæ radicis communis partibus ad ipſas aſcendunt. Communẽ dico radicem, quam proximè dixi, & his quę in ſuperficie cõſtitutæ ſunt iugulariis & humerariis communem eſſe. Non immerito igitur humeraria ſuperiores clauicularũ partes, easq; quæ & in collo & capite exiſtunt, tum magis, tum velocius euacuat. Axillaria vero thoracis partes, & magis eas quæ in ſublimi ſitę ſunt, præſertimque in hominibus ipſis: nẽpe infernas, demiſſasque omnes vena vna altera nutrit, quę ſub corde à vena caua

† νωτιαῖον, hoc eſt ſpinæ medullã ait ipſe.

caua procedit. Ex ſiniſtra autem parte venæ illius quæ infernas thoracis partes alit, atque ad coſtarum radices prona fertur, aduſque ſeptum tranſuerſum ſingulis intercoſtalibus ſpatiis, tum ſiniſtris, tum dextris rami diſtribuuntur. Verùm quod reliquum ex ea eſt ſeptum tranſuerſum penetrat, primiſq; ad eo corporibus diſpenſatur. Cæterùm quæ per axillas ad manus feruntur venæ, proximas his quæ ſublimes thoracis alunt partes, radices habent, ſuntque quàm quæ per humerũ ad manus contendunt, longè maiores: aſcendunt autem ad internam brachij vtriuſque atque cùm per ipſam pronè feruntur, muſculis ipſis qui inibi ſitum habent, notabiles diſpenſant ramos. Verùm cùm ad cubiti articulum propè venerint, venas brachij internas ad ipſius cubiti oſsis nodum, qui hic poſitum habet, producunt: quicquid verò reliquum eſt, bifariam ſciſſum diuiſumque per cubiti flexum defertur, parte ea quæ in ſuperficie conſtituitur, venam eam quæ in eo cubiti flexu ſecatur efficiente: penitiore verò eam quæ cum arteria diuiditur. Secatur quoque & vena alia in cubito obliqua, veluti & ea quæ in vtraque manu vna eſt humerariæ non exigua portio. Nempe & humeraria ipſa per brachium ſubter cutem conſpicue percurrens, in ipſo cubiti articulo

qua sublimiores extant partes, figurata scilicet, vt Hippocrates in libro de mēbris fractis manu, diuiditur. Quæ igitur sublimior venæ ipsius à fissura portio per externa cubiti loca defertur, ea post fissuram ipsam secatur, qua primæ venæ radici è directo maximè respondet. Eam ob causam & sublimiora clauicularum loca citissimè euacuat. Portio autem quæ in cubiti flexum oblique fertur, minus quidem ea, sed cæteris magis eas euacuat partes. Pars verò quæ ab interna notabili vena obliquè etiam fertur, minimè quidem præfatas vacuat partes, verùm maximè thoracis superiora, quod radices tum eius quæ per axillam ad manum fertur, tum eius quæ superiores thoracis alit partes, vicinæ admodùm existant. Secare igitur hanc iubet Hippocrates prius quàm venæ quæ ex humerariæ fissura prouenit, præsens sit, inseraturque. Quæ si aliquando non comparuerit, vice huius secamus aliquam ex internis quas recta in os cubiti sidere mergiq; didicimus. Quod si & eæ non comparuerint, accedimus ad eam quæ ex præfatarum duarum venarum obliquarū incisione progignitur. Verùm & cum ea interdum non apparere possit, humeraria apparente, seca humerariam: qui scilicet vacuationes ab vniuerso animalium corpore fieri noueris: quam

quamquam neque celeriter, neque similiter ex vena omni fiant. Nos verò partem eam quæ phlegmone obsidetur, tum celeriter, tum quàm cæteras partes magis in acutis præsertim morbis vacuare contendimus. Quod sanè interna cubiti vena facit, multoque magis vbi sanguinis redundantia ad superiora vergere videatur, aut superiores thoracis partes affectæ sint. Nempe in eo malo tum brachium, tum mamma grauari solent. Verùm quæ partes thoracis inferiores prope septum transuersum infestant phlegmonæ, non abs re dolorem ad hypochondrium transmittunt. Quo fit, vt dolores huiusmodi non admodùm iuuet quæ in cubito fit vacuatio, corde scilicet medium occupante. Nempe venam quæ inferiores thoracis alit partes, sub corde emergere audiuisti. Dicta quidem mihi hæc sunt super eo quod ab Hippocrate bene scriptum est, de secanda scilicet interna cubiti vena. Sed quod vacuandi sanguinis terminum coloris mutationem posuerit, deinceps est disserendum. Quicquid ergo sanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantia colore permutatur. Reliquum autem in partibus omnibus simile manet. Eam ob causam sanguine qui in totum spargitur corpus pituitosiore exi-

stente, rubicundior sanè erit, qui in eo quod phlegmone obsidetur, latere continetur. Quòd si sanguis in corpus totum diffusus, rubidus fuerit, is proculdubio qui ad phlegmonem est adustus, assatusque, in nigrum permutabitur. Liuidus autem in ea quæ fit à rubido ad nigrum transmutatione, medium obtinet. Coloris igitur mutatio, sanguinis ex particula inflammata translationem sufficienter commonstrat. Vacuationis igitur modum mensuramq;, quæ affectui peculiaris sit, diximus. Sed cùm interdū virtus tantum vacuare prohibeat, parti ipsi quæ phlegmone obsessa est, minus quidem futurum auxilium scire oportet. Quo fit, vt non virtutem exoluere melius sit, quàm sanguinem vacuare redundantem.

LL *Si verò eas quæ sub septo transuerso sunt partes dolor infestat, nullumq; ad claviculam signum fecerit: ventrem vel nigro veratro, vel peplio mollire oportet. Sed veratro nigro, vel dauicū, vel* * *seseli, vel cyminum, vel anisum, vel aliud quippiam boni odoris miscebis: peplio verò silphij succum: quamquam & hæc inter se mixta non dissimiliter agant. Cæterum*

* In aliquib⁹ exēp. p seseli legitur σίλιον, hoc est apium.

terum veratrum nigrum tum melius, tum ad iudicationem iuuantius quàm peplium ventrem soluit: sed peplium flatum magis excutit. † Dolorem prætereà ambo hæc sedant. Sedant quoque & alia quæ expurgant medicamenta. Verùm omniũ quæ nouerim, viderimq́ hæc potissima existunt. Nempe & quæ in sorbitionibus dantur purgantia medicamenta, soluere possunt, quæcunque scilicet non valde insuauia existunt, vel propter amaritudinem, vel aliam quampiam iniucunditatem, vel quantitatem, vel colorem, vel suspicionem aliquam.

† *Hæc in antiquis manu scr. græ. sicut & in latina trãsla. non inueniuntur.*

Quòd medicamenta purgantia per experientiam inueniantur, & quósnam expurgent humores, & si omnino purgent, in libris de simplicium medicamentorum viribus, didicisti. Quòd verò purgationis necessitas sit, si redundantes humores deorsum repant, est quoque ratione scitum animaduersumq́; : sed id testimoniũ ratamq́; fidem ab experimentis habet. Edocuit autem Hippocrates facultatem medicamentorum, quæ in huiusmodi affectibus propinat: veratrum

quidem nigrum κρισιμώτερα, id est ad iudicationem iuuantius vacuare, peplium verò flatus magis excutere affirmans. Quæ autem ab Hippocrate κρισιμώτερα, id est ad crisim iuuantiora dicuntur, ea morbi iudicium faciunt magis: quod facultate verbo huic ὠφελιμώτερα, id est iuuantiora, idem existit. At cùm purgantia omnia medicamenta ventrem, præsertimq; os ipsius, quod maximè tũ neruosum, tum sensile existat, affligant, lædantq;, ob id eorum quæ boni sunt odoris mixtio excogitata est, ne sola, synceraq; purgantium medicamentorum virtus os ventris tangat. Permixta quoque inter se tum peplium, tum helleborum, ὁμοιότροπα, id est modi similis esse ait, quod est facultatibus conuenire, & in nullo cõtrouersia esse. Nã & in purgantium medicamentorum permixtione controuersia est, non quando aliud quidem bilis, aliud verò pituitę excretorium fuerit: (Nam eodem tempore vacuari tũ bilis, tũ pituita possunt) sed quando aliud quidem protinus, aliud verò longo à propinatione tempore purgationem mouere natũ sit. Nempe hoc pacto inæqualis eorum quæ simul ingesta sunt, fit vacuatio: inæqualem dico, cùm iam altera quidem desinere, altera verò incipere videatur. Nẽpe quod citius purgare consueuit medicamentum, id & ex

alio

alio quippiam simul vacuat. Quo fit, vt quod exiguum ipsius relinquitur, imbecillius reddatur, & longè tardius suam inchoet purgationem. Præfinita igitur vacuationis lege, simile est helleboro peplium, potestq; helleboro similiter nigrum subducere humorem. Cætera tum dictionis huius, tum sequentium patent. Considerare igitur hæc atque in memoria tenere nos oportet, sed non perpetuò in pleuriticis vti debemus, ad memoriam reuocantes Aphorismum illum, vbi dicitur: In acutis morbis raro & in principiis, purgantibus medicamentis est vtendum. Vbi igitur (inquit) non solùm acutus morbus fuerit, cuiusmodi est pleuritis, verùm & cum febre vehementissima multò magis vitanda est purgantis medicamenti administratio, atque per sectionem venæ vacuandum magis, etiam si ad hypochondrium dolor finiatur. Nempe & si minus quidem auxilium quàm per purgationem sequatur, securius tamen multo existit. Imò nullum ex eo quod per venæ sectionem fit, periculum impendet, eo discrimen maximum subeunte quod per purgationem tentatur: & potissimum si laborantis naturam expertus quis nō fuerit. Nēpe alij difficulter natura purgantur: alij modico assumpto medicamento, purgantur copiosè. Quibus

1 apho 2[?] nota pro[...] [...] opinione

igitur dare quadrabit, his medicamenti tantùm propina, quantùm in plurimis mediocriter vacuari tum nouisti, tum sis expertus. Si enim hominis naturam non noueris, metus est ne plus iusto vacues, vel nullo pacto vacuationem moueas: aut si moueris, non tamen sufficienter vacues. Quæ omnia magnas in morbis acutis pariunt offensas: quod non facile, vt in his qui nō febricitant, emendatur. Cùm igitur febris vehemens non fuerit, naturamque laborantis expertus fueris, ad medicamenti purgantis potum te conferes, his quæ ab Hippocrate dicta sunt, vel etiam aliis similis naturæ vsus. Quo è numero est quod ex colocynthide paratur medicamentum: quod iam ex vsu hieram vocant, id sanè variis parant modis. Sed quod helleborum accipit, scammoniamque non habet, id his qui medicamen subductorium omnino adsumere possunt, optimum est.

12 *Vbi autem quis medicamentum ebibit, ptisanam protinus sorbendam dato, neque insigniter minore quàm consuetum est quantitate.*

Et maximè quidem ventris ori, quod & stomachum vocant, vt in ipsis purgantium medicamentorum potibus, illæsum maneat,

consulere oportet: præsertimq; vbi febrientibus tale quippiam propinatur. Verùm præcipua ne offendatur, cautio est, si medicamentum quod propinatur, purum non sit: sed cum aliis quæ malitiam ipsius hebetare nata sunt, temperatum mixtumque. Nempe purgantium omnium medicamentorũ natura, corporum quæ expurgantur naturis contraria est, atque vt quispiam dixerit, letalis, & deleteria, id est, pestilens. Vt autem succi papaueris, mandragoræque, & hyoscyami, atque aliorum huiusmodi multorum, quæ nobis & substantia & viribus aduersa corpus perimere nata sunt, portionem exiguam adsumentes, magnam percipimus commoditatem: sic & purgantium medicamentorum quorum natura corporibus nostris aduersa est, exiguam aliquam partem præcidentes ad suppetias ferendas vtimur. Quo item modo in horum medicamentorum potu seminum aliqua quæ boni sint odoris miscemus, quæ & malitiam obtundere nata sint, & operationem ipsorum non prohibeant, tenuentque ita incidantque, vt & crassos incidant humores, & vias quibus vacuatio fiat, aperiant, patefaciantque: sic & à sumpto medicamento, ptisanam sorbere confert. Nempe purgans medicamentum ipsum tanquam exiguum ad ventris qui-

dem fundum peruenit: verùm dum transit, stomachus & quæcunque ventris sublimior pars non qualitatem medicamenti purgantis modo, verùm & substantiæ, quæ in transitu hæret, aliquid adsumens, vehementer læditur. Ptisanæ igitur cremor superingestus commoditatem affert: nempe & deorsum trahere, quod viæ adhæret, & qualitatem medicamenti, quod his adhæret partibus, tum temperare, tum permutare potest. Ob eas igitur causas à purgantis medicaméti potu, ptisanam supersorberi præcipit: sed vbi purgatio cæpit, ab ea vult abstinendum, purgantis medicamenti operationem exolui veritus. Atque ob eam rem ait.

13 *Et quoniam ab re non est, purgatione in media sorbitionem dare non conducit. At vbi purgatio desierit, tunc sorbitio detur, sed consueta minor: deinde liberalius perpetuò exhibeatur, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obicem fecerit.*

Contra quàm plerique huius temporis medici rem hanc docuit Hippocrates. Nempe hi vbi vacuauerunt, copiosè nutriunt. Hippocrates verò à purgatione, ptisanæ minus ministrari iubet. Nam corporum quæ expurgata sunt natura expurgatione agita-

ta, labefactataq;, tolerare alimonia non potest: neque probè eam conficere, nisi omnino pauca fuerit. Purgatis igitur tantùm cremoris prima die exhibendum, quantùm domare possint. Deinde paulatim, sensimque adaugere oportet, si & dolor, vt inquit, cessauerit, & nihil aliud prohibuerit. Quod de dolore ait, est manifestum: sed nihil aliud prohibere ad præfatas referre oportet, si intelligere volueris, distinctiones, in quibus demonstrauit quonam pacto morbis acutis laborantes absq; sorbitionibus regere oporteat. Summa verò horum est, cùm vel morbum ante iudicationem nulla sorbitione indigere sperabimus, vel in quibus summa est, quæ phlegmonem facit, cruditas.

14 *Sermo autem mihi idem est, si & ptisanæ cremore vtendum sit.*

Tempus exhibendorum tum ptisanæ, tũ cremoris ipsius, & antea simile esse demonstrauit: re vna duntaxat differentiam horum definiens: nempe à cremore principium exhibitionis facit.

15 *Melius siquidem esse dico, vt protinus à morbi initio sorbere incipias, quàm inanitis, vacuatisq́ venis vel die tertio, vel*

quart

quarto, vel quinto, vel sexto, vel septimo, si ante hoc tempus morbus haudquaquam iudicatus fuerit, sorbitionem inchoare.

Quod in aphorismis scripsit Hippocrates, id & impręsentiarum persequitur, in morbi omnis vigore tenuissimo vtendum victu pręcipiens. Si igitur quinta die morbi vigor futurus sit, & æger solo vsus potu sufficere non possit, melius esse ait, si protinus ab initio ptisanam dederis, & neque tertio die, neque quarto sorbitionem inchoaueris. Sic sanè & eos, qui vel quinto, vel septimo sorbitionem inchoant, falli, circumueniríque, si ante hoc tempus morbus non fuerit iudicatus. Per iudicationem intelligo, vt dixi, non perfectam morbi mutationem solū, verum quoq; & effatu dignam transmutationem.

16 *Præparationes autem & his tales fiāt, quales dictæ sunt.† De sorbitionis igitur exhibitione ita sentio.*

† Hæc etiā in ant. desiderātur.

Et quibus ab initio sorbitionem daturus sis, præparationem similiter fieri præcipit. Id est, siue sectionis venæ, siue clysmatis, siue balani necessitas fuerit, illud ante faciendum iubet.

De

17 *De potu quoque qualemcunque ex declarandis putaturus quispiam sit, eadem omnino mihi est ratio.*

Si laborantem potu solo, citra ptisanæ sorbitionẽ rexeris, præfatas quoq; præparationes te facere iubet: id est, aut venam secare, aut clysmate, vel balano vti.

18 *Verum & medicos contra omnino, quàm oportet agere scio. Nempe omnes, languentes ipsos per initia morborũ, duos vel tres vel etiam plures dies inedia siccare, atque ita tum sorbitiones, tum potus exhibere volunt, idq́ forsan quòd magnæ corporis mutationi, magnam quampiam obiicere mutationem ipsis decens esse videatur. Verum mutatio ipsa bene quidem habet† non modica, sed rectè transferenda venit. Iam autem & ciborum exhibitio mutationis rationem maximè subit.*

† In ant. pro μὴ habetur εἰς, & erit contrarius sensus: in aliis etiã εἰ.α. si modica.

Medicos culpat Hippocrates, qui lãguentes ipsos in absoluta ciborum abstinẽtia seruant: deinde eos protinus alij quidem ad sorbitionem, alij ad potuũ ingestionem deducunt.

cunt. Non tamen mentionem eorum fecit, qui cibos validiores ante morbi concoctionem ministrãt. Consueuit siquidem, vt antea dixi, interdũ prætermissis quæ maxima sunt erratis, culpare minora, & inde eam quæ ex illis oritur demonstrare offensam. Qui autem ita transmutant, forsan (inquit) rationabiliter trãsmutare arbitrãtur, in magna corporis transmutatione effatu dignam victus permutationem facientes. Quod sanè bene eos existimasse ait, nõ tamẽ de trãsmutatione omni, sed bene aliqua est putandũ: de qua partim prædixit, & partim quippiam est dicturus, sermoni adstruens, declinandas esse repentinas mutationes.

19 Maximè ergo lædentur, qui tota vtentur ptisana, nisi rectè transferantur: lædentur quoque & qui solo vtetur cremore, quanquam minus: lædentur præterea & qui solo vtentur potu, sed hi minimè.

Dictã paulò ante subitã victus mutationem, qua primis diebus in absoluta ciborum abstinẽtia seruatos languẽtes circa diẽ quartum nutrire incipiũt, maximè quidẽ nocere ait, si in ptisanam totam transferantur, minus vero si in cremorẽ: sed ἥκιστα, id est ἐλάχιστα, quod minimum indicat, offendi eos, qui ad solos

ſolos procedunt potus. Nempe ex magnitudine virtutis eorum quæ offeruntur, magnitudo oritur offenſæ.

20 *Oportet aũt & ex ſanorũ hominũ victus diſciplinã quæ conferat, facere. Nã ſi ſanis qbuſdã tales vel tales cibi variare videãtur cũ in aliis qbuſdã tũ in nõnullis mutationibus, quomodo & in morbis qbuſdã.*

Incipit Hippocrates præfatã ab ipſo de victu ſentẽtiã dem õſtrare, arguẽs vnà & eos, q cõtrario victũ inſtituũt modo. Sed vt dilucidus cõſpicuusq; reddaẽ ſermo, ſummã ipſius omnem pręfari melius eſſe mihi videtur. Eſt autẽ earũ quę in eã rem adſumũtur ſumptionum dignitas altera vniuerſalis hæc: Si bene valentibus lęſionẽ afferãt repẽtinę victus ad cõtraria mutationes, multò magis ægrotãtibus ipſis. Quod variis etiã modis poſſumus interpretari, aliud in aliam trãſſumentes dictionẽ, vt hoc pacto: In repẽtinis victus mutationibus q ſani ſunt, ægris minus lædetur. Vel ſic: Aegri ſanis magis lęduñt. Vel ad hũc modũ: Detrimẽta ſanos minus q̃ ægros afficiũt.† Generalior hęc interpretatio: Validiores minus afficiũt, imbecilliores magis detrimẽta. Licet & aliter vim ſermonis interpretari, aut ex eo quod per ſe & primum vtile

† Prætereà generalius hoc: legitur in aut.

ſit ad quod demonſtratur: aut ex aliqua continentium ipſum vel dignitatũ vel ſumptionum. Talis quidem tibi ſit per ſe credibilis ſumptionum altera (lemmata Græci dicunt.) Lemmata, id eſt ſumptiones, vocare conſueuit Ariſtoteles dignitates, vel proloquia, vel poſtulata. Sed alteram cui fides per experientiæ lucẽ acceſsit, deinceps audi: Sanos etiam repentina victus mutatio offendit. Ex vtraque hac ſumptione concluditur, languentes à repentina victus mutatione lędi magis: ſed multò magis qui acutis infeſtantur morbis. Hæc eſt vis ſermonis. Verum Hippocrates alterã ex ſumptionibus per ſe tum prius, tum credibilius, protinus citra ſtucturam accipit. Alteram verò his quæ ſingulatim per experientiam noſcuntur, fide donat & autoritate. Quod & ſequens declarat oratio.

Atqui quod vitioſus tum cibus, tum potus ſemper ſibi ſimilis ad ſanitatem tutior ſit, quàm ſi quis ſubito ad alterum vel meliorem ſe transferat, facilè diſcitur, intelligiturq́ȝ.

Alteram ſumptionum earum quæ ad pręſentis ſermonis demonſtrationem præſtant,

nunc

nũc ex multis particularibus exẽplis adstruere incipit, fidẽ ipsius in vnam colligens summam, quæ talis est: Magnæ & repentinę prę. ter consuetudinem mutationes non paruam sanis adferunt læsionem. Quanquam sermo hic conspicuus sit, tamen si quippiam quod explanatione indigeat intercidere videbitur, his qui exercitati non sunt, in sequẽti serie explanare non cunctabor. Nempe hic commentarius proposito non horũ modò qui in sermonibus sunt exercitati, verũ quoque & eorũ qui exercitati non sunt: tum liberalis, tum benignitatis plenus existit. Quòd si quis prefatas disciplinas neq; didicerit, neq; expertus fuerit, aliud quippiam agat.

22 *Nempe tũ his qui bis die comedũt, tum his qui semel, noxã imbecillitatẽq; pariunt repẽtinæ mutationes: quiq; prãdere nõ cõsueuerũt, & prãdent, statim ægrè habẽt, toto item corpore graues reddũtur, & parum valẽtes, & desides. Quòd si supercœnauerint, alios† alui læuitas exercet: nempe ventriculus præter consuetudinem grauatur, supersiccescere consuetus non bis tumescere, neque bis cibos coquere.*

† Acidum ructãt, ait Hipp. sicut & paulo post ipse transfert.

Non solùm quod in repentina consuetudinis mutatione valde lædantur, verùm quoque & quænam læsiones fiant, & quónam modo singulas emendare oporteat scribens Hippocrates, ob id sermonem prolixum facit, quo modo si duntaxat quòd in repentina consuetudinis mutatione lædantur ostenderet, ob id sermo illi totus breuis foret. Prima igitur consuetudinis mutatio, quam nunc exprompsit, est de his, qui prandere non assueti, pransi aliquando sunt. Ait enim tales & ægre habere, & toto corpore graues fieri: parum item valere, & desides reddi. Contingunt autem hæc ipsis grauata ab alimento, veluti à pondere facultate. Neque enim ægre ea habet propria ratione, veluti in cibi penuria fieri consueuit. Ob eam igitur caussam hoc in loco sermoni adiecit, totum corpus grauari his qui bis cibati sunt, eosque fieri desidiosiores. Verùm in assuetis prandere, & non pransis imbecillitatem quidem virtutis scripsit, sed grauitatem non adscripsit. Nempe & in talibus mutationibus imbecillitatur sua ratione virtus. Præterea cùm desides fieri in præsenti victus mutatione asserat, in contraria timidos esse, dixit quasi opus omne perosos & veluti opus aggredi veritos diceret.

ceret. Nempe res ita habet. Nam qui affecti sunt, virtutis imbecillitatem verè sentiunt: atque ob id eas quas ante promptius obibant, obire non audent actiones. Quinetiam & his qui diminutè cibantur, viscera opinione pendere ait, eosque tum calidum, tum χλωρὸν, id est viride meiere. Calidũ inquiens, id est solito calidius: χλωρὸν verò, id est viride, iuxta morem quendam Asiaticorum Græcorum, qui & nunc obseruatur. ὠχροὺς siquidem, id est pallidos, quosdam videntes, causam cur ita χλωροὶ, id est virides facti sunt, interrogant: χλωρὸν & ὠχρὸν, id est viride & pallidum, nihil referre existimantes: visumque quendam χλωρότερον, id est viridiorem dicunt: ὠχρότερον, id est pallidiorem ita significantes. Est autem ὠχρὸν χρῶμα, id est color pallidus, † veluti ignis, & color ὤχρας vocatæ, cuius prima sylla ba acuitur, Fitque talis color, permixta aquosa excremento pallida & amara & flaua appellata bile. Nempe flauus color quantum à rubro in albiorem secedit, tantum à flauo pallidus. Scripsit & alia quædam symptomata quæ ita affectis fiunt. De quibus cum ad eam quæ de ipsis est mentionem peruenerimus, agemus. Præsentem autem dictionem discutiamus. Quæ in non assuetis prandere contingere ait, his

† *Quod in impressis* οἷον πῦρ *in ant.* οἷον περ *legitur: & sic nulla erit ignis mētio.*

adhuc & hoc adiecit: Si autem supercœnauerint, acidum ructant. Quod autem ructus acidi fiant, & propter ventriculi frigiditatem, & propter pituitam sæpius in eo aceruatam, & propter ciborum multitudinem, aut si pauci quidem sint, potestate tamen frigidorum, didicimus. Omnium autem præfatorum commune est, calorem ventris ingenitum vinci à cibis, non eos vincere, neq; his præstare, neq; probe ipsos conficere posse: vt si modicæ flammæ lignorum multitudinem superaceruaueris, vel & citra multitudinem, tum viridia, tum humida superposueris. Cæteris ita cibatis σπατίλην, id est alui lenitatem, siue humidam deiectionem fieri ait. Verùm in exemplaribus non paucis non σπατίλην scriptum inuenies, sed ἄσην: vt eo vocabulo ῥιπτασμὸν, id est proiectum intelligamus corporis hominis huius, qui ita cibatus est: corporis in quam ob cibi multitudinem ἀσωμένου, id est grauiter, molesteque habentis, atque implacidi, inquietique, dum in lecto iacet, & sese permutantis. Cæterùm quod circa dictionis finem, cibi confectionem coctioni similem esse oporteat, manifestè ostendit, tanquam à calido fiat non sicco squalentique, cuiusmodi est febrilis, sed ab humido vaporosoq; cuiusmodi est qui in animalibus secundum naturam existit.

Conue

23 *Conuenit autem his permutationem æqua virtute compenſare. Dormire ſiquidem eos oportet, tanquam noctem à cœna, hyeme quidem citra frigus, æſtate verò citra calorem agant. Quod ſi dormire non queant, plures lente ambulando abſoluant circuitus, neque ſtent, nihil cœnent, aut pauca & innocua. Minus præterea bibant, ſed meratius & non dilutū. † Magis præterea & is afficietur, qui ter die replebitur, ac etiam multo magis qui crebrius: quanquam ſint nonnulli qui ter die ſatiati facilè ferant, vtpote qui ita ſunt conſueti.*

† Neq; hæc in antiq. tam græ. quàm lati. habentur.

Hoc in loco referre hęc nō erat neceſſe, Nempe docere propoſuerat quonam pacto repentinæ conſuetudinum mutationes nos lædant, nō autem quo tales læſiones modo curare oporteat. Verùm quoniam Hippoc. hoc tētare eſt viſum, propterea quæ ſcripſit perſequemur. Maximè quidem is dormire ipſos plurimū iubet, & ſi dormire nequeant plures lēta ambulatiōe abſoluāt circuitus, idq; vt quamplurimi expoſitorū aiunt, poſt cœnam: ſed vt eorum quæ dicuntur ſenſus

præcipit, post prandium. Nam oratio hæc, tanquam noctem agant, de somno meridiano non de nocturno dici expostulat. Præterea quòd continuata est scriptum serie, vbi inquit, Si verò dormire non queant, plures lentè ambulãdo absolubãt circuitus, neque stent nihil præterea cœnent vel pauca & innocua, testatur Hippocratem velle eos à prandio dormire non à cœna. Duorum igitur alterũ: Nam aut emẽdanda tanquam errati conscia scriptio, atque ita scribendum, Dormire siquidem eos oportet post prandium tanquam noctem agant: hieme quidem citra frigus, æstate verò citra calorem. vel si seruare volumus orationem hãc à cœna, intelligenda est hoc pacto dictio: Dormire siquidem eos oporter vt [illegible] ante dormiebant: sic & nunc post prandium tanquam noctem agant. Quòd autem velit Hippocrates eos vel nihil omnino, vel parce, vel leuiter cœnare, sensus est manifestus. Ventrem siquidẽ vult requiescere, laboremque quo grauatus afficiebatur refoueri, quòd pręter consuetudinem pransus homo fuerat. Hinc sequens est & minus bibere, sed non aquosum, nõ dilutum. Nẽpe fluctuationem humiditatemque & refrigerationem vitare oportet, vbi à ciborũ multitudine vẽter grauatus fuerit. Potum autem qui exhibetur, non

non aquoſum eſſe conuenit, ſed ventris tum calfactoriã, tum roboratoriam obtinere facultatem. Cæteta quæ continuantur, liquida ſunt & manifeſta.

24 *Præterea qui bis die cibum ſumere conſueuerunt, ij niſi pranſi fuerint, ægre habent, parum valent, timidiq́ ad quoduis opus ſiunt, & cardialgici. Nempe his viſcera pendere videntur, calidum mingũt & viride, id eſt pallidum, ſtercuſq́ exuritur. ſunt quibus os amareſcit, oculi cauantur, & tempora ſaliunt, parteſq́ frigeſcunt extremæ.*

Cætera quidem huius dictionis in eorũ comparatione quæ præter conſuetudinem pranſis contingere diximus, ſunt explanata: ſed de reliquis nunc dicam. ἄφοδον, id eſt ἀποπάτημα, id eſt ſtercus ipſorum ſiue alui purgationem incendi exuriq; inquit, à calore ſcilicet aſſatã. Nempe corpus magis tum ſicceſcit tum igneſcit iis qui conſuetum relinquunt prandium. Aliis os amaricare ait, vtpote iis qui bilioſiorẽ habent naturã. hiſq; caui ſiũt oculi ab eadẽ qua excrementũ aduritur cauſa ſicceſcẽtes. Quòd autẽ in amaræ bilis naturis vernaculus calor in id quod igneũ

est digrediatur, propterea & tempora saliũt, id est temporum arteriæ euidenter pulsant. Partes præterea corporis extremæ frigidiores fiunt, quòd venter biliosis repleatur humoribus, quorum morsu atque contristatione affectus, virtutem dissoluit, corporisq; extrema refrigerat.

25 *Plurimi quoque horum qui pransi nõ sunt, cœnare nequeunt. qui si cœnauerint, ventris grauitate afficiuntur: ac difficilius cubant multo quàm si pransi fuissent.*

Picrocoli natura præter consuetudinem impransi permanentes, cibos auersantur fastidiuntq;, ventre scilicet male tum tractato tum afflicto. Verùm qui coacti cibum sumpserint, grauantur: atque ob id δυσκοιτοῦσι, vt ipse inquit, id est male habentes in lecto permanent & traducunt.

26 *Cum igitur talia ob dimidiatæ diei victus à consuetudine digreßionem sanis cõtingant, neque adiici quicquam neque subtrahi commodè videtur.*

Rursus inter exponendum quæ contingunt valentibus iis qui subitò consuetudinem permutauerunt, sermonis summam obiter atque veluti appendicem adiecit, cuius gratia omnia hæc exponit quæ sanis cõtingunt.

gunt. Nempe vt constat, si beneualentibus victus dimidiatæ diei permutatio adeo molesta sit, quo modo nō admodum languētibus ipsis molesta erit? Deinde rursus ad explanationem eorum quæ sanis contingunt reuertitur in sequenti dictiōe quæ ita habet.

27 *Qui igitur præter consuetudinem semel pastus toto die exinanitis vasis quātum consueuit, cœnauit, si tunc impransus laborauerit, parumq; valuerit, atque assumpta cœna tunc grauatus fuerit, multo magis eum grauari par est. quòd si adhuc plusculis horis venæ exinanitæ fuerint, atque repente cœnauerit, magis adhuc grauabitur.*

Quod ait huiusmodi est. Si qui præter cōsuetudinē impransus permanens minus consueto cœnauerit, nocte grauetur multo magis grauabitur qui solito plura est cœnatus. Qui autē plusculo tempore exinanitis vasis repente cœnauerit, magis adhuc grauabitur. Nempe qui impransi præter consuetudinē permanent, horum alij ad minus temporis inediam protendunt, alij ad longius interuallum: hos igitur grauari adhuc magis ait.

22 *Quibus igitur præter consuetudinem venæ sunt inanitæ, ij eodem die veniunt reficiendi. Vitent in primis frigus, calorẽ, & laborem. Nempe hæc omnia molestè feruntur. deinde cœnam solito minorem faciant, eamq́ non siccam, sed humẽtiorem. deinceps bibant, neque dilutum, neque minus quàm ingestorum ratio postulat. Postero autem die pauca prandeãt: vt accessione sensim crescente, ad consuetudinem redeant.*

Vt eorum qui præter consuetudinem prãderunt detrimenta emendauit, sic & eos qui quòd semel duntaxat die præter consuetudinem ederunt afflicti sunt, vult in primis vitare tum calorem tum frigus tum labores: hæc nempe omnia molestè ferrit ait. Adde quòd & minus solito cœnare ipsos iubet: quanquam plerique maxime contra agant. Nam prandere ob negocium aliquod prohibitos, volunt in cœna & eam quæ in prãdio omissa est assumere alimoniam, haud scientes quòd eget quidem vere alimonia omissa corpus, sed ipsam conficere nõ possit ventriculus ob longiorem abstinentiam læsus afflictusque. Quinetiam Hippocrates

vt alimoniæ minus vult exhiberi, ita & eam humidiorem. Nempe huiusmodi alimonia exiccatis tum ventri tum corpori vniuerso peculiare auxilium præstat. Roborare præterea & ventrem ipsorum iubet vini potu, neque dilutum, neque minus quàm cibi proportio exigit potandum præcipiens. Dilutum enim ventris robur exoluit. Minus vero quàm cibi proportio expostulat, ventri arefacto inhabile existit. Postero tandē die ita affectos victui prospicere iubet qui Hippocratis præcepto consuetorum ciborum minus ingerere debeant: vt sensim paulatimque in pristinā redeant consuetudinem.

29 *Talia verò molestius ferunt, qui parte superiore picrocholi existunt.*

Iam & ego paulo ante dixi picrocholos, id est amaræ bilis homines, subitariam eam quæ à victu ad abstinentiam fit digressionē pituitosis difficilius molestiúsve ferre. Bilescit siquidem ocyus his totus tum corporis tum ventris habitus. Sed quare non simpliciter dixit picrocholi, at parte superiore? Nē pe cùm flaua bilis quam & pallidam & amaram nominant, superiori supernatat ventri, iure optimo tales parte superiore picrocholos dicimus. Cùm verò per sedem demit

demittitur. parte inferiore picrocholos assẽrimus. Paulo siquidem rhetori qui toto corporis habitu pituitosus erat, diebus singulis supernatabat flauabilis, primamq; ipsam vomebat à lauacro non paucam. Eudemo autem philosopho qui temperamento biliosus erat, per sedem demittebatur: raroq; is, quãquam aliquando, pallidam vomebat bilem. Vt autem Pauli excrementa bilis exiguum habebãt, ita & Eudemi multum. Qui igitur præter consuetudinem non prandent, si & toto corporis habitu, & superiore ventre picrocholi fuerint, his necessario contingunt quæ paulo ante dixi omnia. At qui ventre duntaxat superiore picrocholi existunt, his tolerantiæ difficultas similiter cõtinget: sed ex reliquis symptomatis alia quidem nullo pacto erunt, alia erunt quidem, sed moderatiora. Prædixit quoque & eos qui præter cõsuetudinem non prandent, timidos ad quãuis operationem esse, stomachi erosionibus affici, pensilia videri ipsis viscera, calidum & viride meiere, exurique excrementa: aliis os amaricare, oculos cauari, tempora palpitare, & extrema perfrigere. Sed horum alia toto habitu picrocholis contingunt magis, alia autem superiore duntaxat ventre talibus. Atque ob id ad quãuis operationem timiditas, extremorum perfrictio, mictus calidus viridisque

viridisque, deiectionũ adustio, cauatio oculorum & temporum saltus, toto habitu picrocholis vsu eueniunt. Vtrisque autem pẽsilium viscerum opinio, & oris amaritudo. Nam ob insuetam abstinentiam, tum suspẽsa, tum pendula percipiunt viscera. Verùm ob bilis † exuperantiam picrocholis toto corpore os amaricat: non quòd affectio in ore magis fiat, sed quòd sentiendi partem eã natura generis humorum discretoriam fecit. Venter autem magis quidem his exuritur, quibus ex hepate in ventrem bilis effusa supernatat, minus autem quibus deorsum mittitur. Nam his quidem intestinum proritat ad excretionem, illis verò stomachum mordet. Ob eam rem Eudemus diebus singulis bis, & interdum ter deiiciebat. Paulus autem interdum nullo pacto excernebat. Nisi etenim intestina à mordente aliquo irritẽtur, vel copioso excremento grauentur, excretionis promptitudinem non accipiũt. Neutrum horum impransis contingit, neq; enim mordentur intestina bile in os ascendente, atque illa non mordente contristanteque. Neque grauitas his fit: qui nullo pacto comederunt.

† πικρίαν legitur ant. i. amaritudinem.

30 *Non assuetam autẽ cibi abstinentiam facilius omnino ferunt qui parte superiore*

pituitosi

pituitosi sunt: quo fit vt si semel die cibo vtantur facilius etiam ferant.

Prius quidē parte superiore picrocholos vsum cibi qui semel die sit, difficilius tolerare dixit. Nunc autem ad pituitosos se trāsferens, pro cibi vsu qui semel die sit, inediæ meminit: ex habente manifestius detrimentum, ad minus noxium translationem ex proportione faciens. Nam si magis quidem lædi eos qui sine cibo totum præter consuetum permanserunt diem æquum sit, minus autem qui non prandent: & pituitosi picrocholis cibi vsum qui semel die sit, facilius ferant, quòd sanè & inediam facilius ferant, palàm est omnibus. Causa autem cur pituitosi facilius cibi vsum qui semel die sit, ferant, ex his quæ antea de biliosis dicta sunt euadit conspicua. Nam bilis humor in ipsis inediis amarior redditur. Pituita verò temporis processu coquitur, sanguisque efficitur, neutra bile in sanguinis substātiam redire valente: cùm ex sanguine quidem plus calfacto flauabilis generetur, ex eodem verò assato adustoque atque etiam ex crasso atra. Pituitæ autem generatio in pituitosis eduliis sanguinem perpetuò antecedit: atque generatione ipsius media cibi in sanguinem transeunt. Neque hoc deterioribus tantum

cibis

cibis contingit, verum & quibusdam eorum qui salubres admodum esse videntur, vt pani, chondro, semidali. Ego sanè eam quæ mihi optima esse videtur narraui conscriptionem. Nempe quod in ea docetur, per se verum est: atque continuatam cum his quæ ante dicta sunt, habet seriem: qui optimæ explanationis sunt scopi. Non tamen in exẽplaribus omnibus consimilem inuenies descriptionem, sed in aliis & aliis pugnantem. Cæterum aliter in libris ferè omnibus reperitur dictio hæc falso sermone, & nullã quæ antedictis continuetur seriem seruante.

31 *Potissimum sanè & hoc argumentũ, quod maximæ mutationes eorũ quæ † circa naturam nostram habitũq; cõtingũt, maximè morbos committunt.*

† Nõ περὶ sed κατὰ legitur in antiquis. *

Multa quidem apud Hippocratẽ φύσεως præter. id est naturæ, nomen indicat: sed hoc in loco temperaturam significari quispiam existimauerit, veluti & partium ipsarum structuram compositionemque, ἕξιν, id est habitum appellari: quo in structuræ genere cõtinetur & bilis ad partes superiores fluctuatio, & ad inferna deiectio, & viscerum tum suspensio, tum constantia stabilitasq;. Nẽpe cùm venter magnus existit, viscera cõfirmat & sta

& stabilit, tametsi cibis vacuus, destitutusq́; fuerit. Verùm cum paruus est cibis quidem refertus confirmat: vacuatus verò subsidentia relinquit. Hinc fit vt suspensa sentiant viscera. Quibus autem bilis flaua sursum natat fluctuatque, ante est dictum, meatu bilem ipsam ex hepate ad id intestinū quod Græci ἐκφυσιν vocant, quasi è ventre enatum dixeris, deferente, neque structuram habente, eandem. Nam interdum quibusdam portio aliqua ab ipso ad ventrem procedit: his quidem supernatat biliosum excrementum, cæteris verò deorsum omnino voluitur.

32 *Non igitur intempestiuè neque fortes vasorum inanitiones moliri, neque cum morbi vigent feruoremq́ habent, cibum dare, neque repentè huc vel illuc in toto negocio quicquam mutare licet.*

Dictio hęc præter ordinem scripta est, copulari si quidem debuit cum ea quæ scripta est ante, vt tota oratio talis foret: Talia verò molestius ferunt qui parte superiore picrocholi existunt. At non assuetam cibi abstinentiam facilius omnino ferunt qui parte superiore sunt pituitosi: quo fit vt cibi vsum qui semel die sit facilius etiam ferant. Non igitur intempestiue, neque fortes vasorum inani

inanitiones moliri, neque cum morbi vigent, feruoremq; habent, cibum dare licet. Nam postea quàm sermonem, quo magnas victus mutationes ostendit sanos ipsos, non quo modo languentes lædere, compleuit, absoluitq; : iure intulit cuius gratia mentionem de his omnibus fecit, inquiens: Non igitur intempestiuè neque fortes vasorum inanitiones moliri licet. Quanquam autem & institutum etiam per relata sufficienter demonstrauerit: videtur tamen & ad alterum transire sermonem qui hæc commonstret, liberaliter testimonio vsus. Principium igitur sequentis sermonis iure censetur dictio hæc, Potissimum sanè & hoc argumentum, quod maximæ mutationes eorum quę † circa naturam nostram habitumque contingunt, maximè morbos committunt. Cui quidem dictioni continua fuerit, quæ ita sequitur: Multa autem his germana eorum quæ ventri contingunt, atque alia quis dixerit. Dictionem sanè hanc sum explanaturus: sed nunc ad præsentem reuertar, quæ hanc habet mentem. Non intempestiuè neque vehementer fame necare, neque in morborum consistentiis victum ex inedia ad cibi oblationem permutare licet, sicuti neque subito ad contrarium. Ex quibus sequitur, talem instituendam victus rationem, qua-

† Præter.

lem is præcepit. Summa autem horum est, declinandas esse subitas repentinasq; ad contrarias permutationes.

33 *Multa autem his germana eorum quæ ventri contingunt, atque alia quispiam dixerit: vt exempli gratia: Cibos quibus vti consueuerunt, facilè ferunt, tametsi natura haudquaquam boni fuerint: similiter & potus. Cibos verò quibus vti non consueuerunt etiã si mali nõ fuerint, molestè ferunt: consimili modo & potus.*

Quæ similia congruentiaque existunt, atque, vt quispiam dixerit, genere iuncta cognataq; consueuit vocare Hippocrates ἀδελ[illegible]φιζόμενα, id est germana: quòd eorum quæ genere iunguntur & familiarissimi & genere omnium iunctissimi sunt ἀδελφοὶ id est germani. Nam propinquitates cæteræ his posteriores sunt: vt patrum matrumq; fratres sororesq;, & fratrum sororumq; filij filiæq;, & quæcunque id genus sunt. Cætera dictionis clara sunt. Nam demonstrat Hippocrates sermonem eundem quem ab initio demonstrauit, cuius summa est: Consuetudo maximè potest, repentinaq; ab ea digresio corpora non parum offendit.

Si

34 Si ergo multa præter solitũ carnis deuoratio, vel allia, vel silphion, vel ipsius succus† vel caulis vel alia consimilia, quæ seorsum insignibus sunt prædita viribus, ventriculis quibusdam magis quàm alia labores inferant, minus quis admirabitur. † At iure admiraberis si didiceris quantam maza turbationem, tumorem, flatum, torminaq́ mazam deuorare non assueto pariat, si præter consuetudinem ingesta fuerit, vel qualem panis ipse calidus deuoratus sitim inferat, & repentinam plenitudinem, quòd tum exiccet, tum tardè descendat: & quàm varia inter se pariant purissimi confusaneiq́ panes si præter consuetudinem deuorentur, & maza similiter vel arida vel humida, vel tenax: qualiter item & polentæ afficiant, recentes quidem eos qui recentibus vti nõ consueuerũt, & aliæ eos qui recẽtibus ex cõsueto vtũtur. Ad hæc quid faciãt vini, & aquæ potationes præter cõsuetudinẽ in aliud subitò trãslatæ, quid di-

† In anti. addi. vel fructus.

† His omnibus carent anti. exempl. tã græca quã latina.

lutum item vinũ, meracumq́ repente pota. Dilutum enim cum infirmitate humentem reddit ventrem superiorem, flatuosumq́ inferiorem. Meracum verò venarum pulsationem efficit, capitisq́ grauitatem, & sitim infert. Præterea quid vinum album nigrumq́ præter solitum mutata: quæ si ambo vinosa fuerint, valde alterat corpus. Quare dulce vinosumq́ minus quis dixerit mirum esse non idem posse vbi repentina fuerit mutatio.

Sermonis totius sensum intelligentiamq́; vbi prius dixerimus, ad particulares quæ in eo sunt dictiones perueniemus. Orationis igitur totius sensus talis est. Victus mutationẽ in eos qui insigni præditi sunt virtute, tũ cibos, tum potus nemo qui lædentem corpora viderit, admirabitur: verùm eam quæ fit neque sine læsione in cibos potusq́; non insigni præditos virtute, iure quis admirabitur. Talis quidem est sermonis totius intelligentia. Sed vt particulatim dicam, orationis totius principium mentionem eorum facit ciborum, qui fortem vehementemq́; habẽt facultatem: vt carnium deuorationis, alliorum, silphij, succi eiusdem & caulis. Nempe

pe silphium totum fortem habet facultatem, sigillatimq; succus ipsius & caulis. Verùm hæc quidem simpliciter dixit: sed cum carnium deuorationis meminit, adiecit hoc verbum, multa. Nempe multa carnium deuoratio magnam habebit facultatem, mediocris verò non magnam. Quæ huic succedit dictio, ad eos accedit cibos qui nõ magna constant virtute: mazam videlicet & panem vel calidum, vel frigidum, vel synco miston, id est confusaneum. Quod panem non purum syncomiston appellet, constat & ex quæ ad purum est oppositione. Panem hunc homines huius temporis autopy ron appellant, non discreto scilicet furfuraceo, sed vnà cum syncera puraq; farina macerato conspersoque. Post hæc de polentis mentionem fecit, recentesq; vocauit ποταίνιας, Ionum voce visus & antiquorum. Memorauit postea & vini & aquæ potationes præter solitum mutatas. Meraciorem item & dilutiorem potum. Quibus adiecit dilutum vinum in ventre superiore πλάδην, id est humiditatem infirmitatemq; facere, flatumq; in inferiore: Meracum verò palpitationem temporum, † capitis grauitatem & sitim, idque caliditate: dilutum autem contraria, tum humiditate, tum frigore. Mentionem quoque & de vinorum ipsorum

† Et venarum additur tant.

differentia fecit, ex his omnibus colligens, quod in vniuersum ab initio ipsi propositū institutumq;, omnem scilicet consuetudinis subitam permutationem non paruū corpori adferre detrimentum.

35 *Cæterùm partem hanc sermone contrario τιμωρῆσαι, id est iuuare oportet. Nempe his victus mutatio facta est, corpore neque ad robur vt cibos adiicere: neque ad infirmitatem vt cibos diminuere oporteret haudquaquam permutato.*

Verbum hoc τιμωρητίον, opitulandum siue iuuandum indicat. Neque autem opitulatio alia sermoni huic fuerit præter patrocinium quod vera loquitur. Nempe cùm ex duobus sermonibus vnus ipsi placuerit, alter verò aduersetur: & ei quidē qui placuit, hucusque est patrocinatus, nunc ad alterius patrociniū descendit: cuius sententia quis conuenire dixerit, vt languentes ab insigni victus mutatione iuuentur, quando & corporis affectio in contrarium his quidem qui antea sani viuebant, nunc verò ægrotant, permutata sit. Sanè & in huius sermonis gratiā vniuersaliter antea est loquutus his verbis, Transmutatio autem bene habet non modica: sed ὀρθῶς, id est rectè transferenda venit.

venit. Deinde quid aduerbiũ hoc ὀρθῶς indicet, nõ paucis ostendit, sed ad summã subducens, colligensq; dixit, Non igitur intempestiuè neque fortes vasorum inanitiones moliri, neque cùm morbi vigent feruoremque habent cibum dare, neque repentè huc vel illuc in toto negotio quicquam mutare licet. Quare & ambiguitatem soluere iam anticipat, quam nuper enunciauit sermoni consentiens. Adiicietq; impræsentiarum aliquid, cũ inquiet: Coiicere autẽ oportet & robur, & morbi cuiusq; speciẽ. & cætera quę his succedunt, quæ in sequẽti dictione explanabo.

36 *Coniicere autem oportet & robur, & morbi cuiusque † speciem: hominis item naturam, atque ægrotantis in victu consuetudinem, non in cibis solùm, verùm quoque & in potionibus.*

† τρόπον hoc est modum, dicit ipse.

Conuenienti in acutis morbis victus institutioni quã docuit, & roboris cõsiderationem, & morbi speciem, prætereà & hominis naturam, consuetudinemq; ipsius adiicere iubet Hippocrates. Nempe summa quam adstruit est, non permutandam esse victus speciem prius, quàm signa coctionis manifesta sint. Id autem fiet, si quot diebus ad vigorem morbus venturus sit præ-

cognoueris. Verùm quum victus, quem manifestabo, pro maioris minorisve ratione permutari posit, quod laborantes inter se differant virtutis tum robore, tum infirmitate, naturali item temperamento & morbi specie, atque antecedente consuetudine, si ad ea respexeris, poteris artificiosè † tum magis tum minus animaduertere, si videlicet vel oxymelite, vel melicrato ægrum regere debeas, aut solam aquam bibendam adusque coctionis notas dare: aut ptisanam, aut ptisanę solum cremorem: deinde si bis & semel die. In victu verò tum magis tum minus per ea quæ dixit coniicere oportet. Nam si ęgrũ ptisanæ cremore indigere comperias, iam tibi constat quantùm de eo sis propinaturus. Consimili modo de oxymelite, melicrato & aqua. Verùm quomodo ad generis victus inuentionem operæpretium est, vt cognoscas an robusta vel infirma sit laborantis facultas, quod item diebus morbis coctio futura sit: sic & considerandum quantum vel robusta vel infirma fuerit. Nempe in virtutis tum robore tum infirmitate magis & minus valde discrepant: Sic morbi quoque discrimina differentiasque coniicere oportet. Neque enim satis est cognoscere quòd pleuritis vel peripneumonia sit, sed & qualisnam ea sit cognoscere oportet in dolore,

† Nõnulla in impressis videntur desiderari, quæ si restituãtur, sic erit vertendũ: eaque dixit coniicere, si plus vel minus, & victus etiã speciẽ, victus quidem speciem, si.

lore, febre, & sputis. Nempe pleuritidum quæ cum dolore sunt, aliæ quidem magis, aliæ verò minus tales existunt: febremq; vehementem habent, tum magis tum minus particulares pleuritides. Cæterùm non parua est in his quæ expuuntur differentia: vt in prognostico est dictum. Cùm igitur particulatim in dictis differentiis varient ægri, fieri nequit vt in Empiricorum appellatis syndromis reperiatur disciplina. Neque enim eorum qui in virtute comperiuntur excessuum differentiæ scribi possunt, neque febris vehementia, neque sputorum quantitas, neque in particularibus coloribus, dissimilibusque eductionibus magis minusque. Verùm cuiusque rei virtute intellecta, omnes inter se comparare, summamque omnem ex ipsis colligere oportet. Qua quidem in re tum meliores, tum deteriores reperiuntur medici, quamquam eadem didicerint. Nempe qui perspicaci magis pollent sensu, his qui hebetiorem habent, euadunt probatiores. Laboris item amantiores segnioribus, exercitatioresque minus exercitatis, atque qui memoriam tenaciorem habent, his qui minus ea valent. Ex particularium igitur omnium virtute colligere †in summam omnem formam totam singulorumq; ciborum quan-

† Ex anti. exemp. sic vertendū. in vnū caput vniuersam victus formā singulorumq; &c.

titatem commodius est. Nam imbecillitas sæpius quidem sed paulatim cibandum indicat. Fidemque rei huic facit quod æger bis cibari suetus sit. Facultatis autem robur contrarium indicat. Nam si in homine semel cibari sueto videatur, semel ipsum cibare oportet: quod indicant ambæ coniecturæ. Sic & corpus bene difflabile ad cibationem stimulat, quod ægrè difflatur ad contraria agit. Quod item tenues habet succos, id cibandum indicat. Quod his non constat, contrarium commonstrat. Atque in singulis quæ dicta sunt, magis minusque proportionaliter sibi & auxiliorum vsum tum auget, tum remittit. Sed de huiusmodi, omnia in methodo medendi deinceps & ordine ita exarata sunt, vt tum citissimè condiscere, tum facillimè ad memoriam reuocare possis: fieri siquidem nequit vt libro vno præsenti bene omnia scribat Hippocrates, atque ordine doceat: vtpote qui primus horum inuentionem sit molitus. Qui tamen hæc ab Hippocrate tum trāsuersim, tum inordinatè scripta didicerit, totamq; suam vitam in eam quæ ex operibus docetur, meditationem exercitationemque deuouerit, is & lucem & ordinem doctrinæ adiicere poterit. Quod si & pluribus libris fecerit, quanta futura sit clari-
tatis

tatis eorum quæ docentur exuperantia, liquido patet. Nemo ergo vitio verterit si hoc in loco confundatur Hippocrates, scoporum multitudine affatim circunceptus. Nam si quòd particulatim horum vnumquodque à nobis in methodo medendi demonstratum sit intellexerit, atque ad illam translatus† laboriosè singula didicerit, ea sanè quæ nunc incompositè inordinateq; dicuntur, liquido cognoscet: speculationemq; in ipsis artis operibus exercens, veritatem ipsius laudabit. †sedulo

37 *Ciborum autem adiectioni intendendum multo minus: subtrahere verò omnino sæpenumero expedit, cùm æger sufficere posit donec morbus maturescat.*

Quoniã victus cuiusq; species ex his quæ antea dixit inuenitur: atque inde quę in ante scripta dictione referũtur, cõiicere operępretium sit, vt in singulis victus formis quãtitas reperiatur, præsenti dictione, Ciborũ autem adiectioni intẽdẽdum multo minus, prorsus verò subtrahere sæpenumero expedit, cognoscens præsidiorũ singulorũ quãtitatem artificiosa egere cõiectura, artificiosè autem cõiicere viri esse, qui vires omniũ quę in arte sunt didicerit, memoriæ mandauerit, atque diligen

diligentia omni adhita sese in operibus artis exercuerit, paucíq; tales existãt, iure optimo quæ præsenti inquam dictione referũtur adscripsit, in quantitate ipsa ad id quod minus sit procedendũ esse magis quàm ad id quod exuperat vbi quis à iusto modo abscedit, admonẽs. Nempe quod plus est, exuperatq;, noxas interdum inemendabiles facit. Verùm quod minus est, facilè emendatur. Nempe si virtus elabi videatur, cibi exiguũ ministrare possumus. Verùm si in vẽtrem absortus fuerit cibus, quod redundat superfluitq;, si aliàs, multò magis in acutis morbis tollere est difficile. Nempe prorsus subtrahere sæpenumero expedit, cum æger sufficere possit donec morbi vigor ad maturitatem perducatur. Rursum præfatæ dictionis partem hanc assumpsit, nos familiaris huius scopi admonẽs, qui tum hic tum in Aphorismis habetur. Nempe si æger ad morbi vsque vigorem sine cibo sufficere posse videatur, in omni ciborum abstinentia eum & potu solo moderaberis, cum tibi videbitur necessitas.

32 *Quibus autem id faciendum sit, scribetur.*

Quod prædixerit Hippocrates, cõmonstrata vniuersali victus ratione in hoc libro, se

ſe tranſiturum ad cæteras omnes acutas ęgritudines, liquido cõſtat. Verũtamen opus huiuſmodi non reperitur. Nempe quæ in hoc libro à balneorum conſideratione extant, ſiquis veluti in typo ab Hipppocrate ad futuram memoriam ſcripta, in domo reperiens poſt viri mortem deprompſit: forſan ratione quidem hoc fecit, verũtamen vt liber digna Hippocratis mente non ſunt, ſicuti neq; ea quę de morbis & affectibus inſcripta ſunt, quanquam multa in his bene ſcripta ſint. Sed ſuper ea re in his quæ in ea ſcriptæ ſunt expoſitiones diſceptabimus.

39 *Multa autem & alia his quæ dicta ſunt, germana quis ſcribere poteſt.*

Rurſus ad eum reuertitur ſermonẽ, quem multis certũ ratumq; fecit exẽplis, mutationem cõſuetudinis languẽtibus noxã afferre demõſtrans: ſed quoniã à ſanis in eos trãſiit, ob id quæ ſimilia ſunt & congruentia, bene ἀδελφιζόμενα, id eſt, germana dixit. Quod autem poſtea dicturus eſt, ſermonis huius teſtimonium exiſtit, quanquam non ſimile, non congruens, nec germanum, vt ipſe appellauit, ſed id quod perueſtigatur. Patebit autem tibi mens Hippocratis in ſequentis dictionis expoſitione.

Hoc

† Antiqua exẽp. habent hic μόνον. i. solum.

40 *Hoc autem verius efficaciusq́ testimonium. Neq; enim † rei de qua plurimus factus est sermo germanum existit: sed res ipsa commodissimum est documentum. Nempe quidam per morbi acuti exordia eodem quo laborare cœperunt die, comederunt, alij postero die, alij quiduis, alij cyceonem sorpserunt. Sanè hæc omnia deterius quidem habent, quàm si modo alio cibaretur quis: sed quæ hoc tempore peccata fiunt, ea minus multo lædunt: quàm si prius quidem diebus vel duobus vel tribus vasa quis integrè exinaniuerit, mox quarto vel quinto talia ministrauerit. Sed sanè deterius aget qui omnibus his diebus vasa antè exinaniuerit, & sequentibus quibusdam diebus ita pauerit prius quàm morbus maturus reddatur. Nempe hoc pacto mortem plurimis liquido affert, nisi morbus omninò beneficus fuerit. Quæ verò in principio committuntur delicta, ea non similiter his domantibus renituntur, sed facilius domari possunt.*

Ante

Ante ab his quæ bene valentibus ex consuetudinis mutatione cõtingunt, ad lãguentes ipsos per similitudinem transiit: transiturus autem & nunc, atque ipsum quod nunc instituitur ferè ita habere est demonstraturus. Sed quídnam id fuit? sanè quod neque à principio neque primis diebus fame cruciatos ægros cùm propè vigorem iam peruenerint, replere oportet. Tota autem dictione vult ostendere, grauiorem contingere ægris offensam cùm propè vigorem erratum sit, quàm si in morborum principiis quippiam delinquatur. Inquit enim: Quæ hoc tempore peccata fiunt, ea minus lædunt, quàm si primis diebus, duobus vel tribus vasa quis integrè exinaniuerit, mox quarto vel quinto talia ministrauerit, atque etiam antequam morbus, vt græco verbo inquit, πίπειρος reddatur. Quod πίπειρον appellet πεπεμμένον id est, quod ad maturitatẽ est perductũ, palàm est omnibus. Morbos præterea, εὐήθεις, id est beneficos dixit, non quidem maleficos morososque, quos Græci κακοήθεις vocant: sed εὐτρέπτους, id est, qui facilè ad bonum vergunt. Scimus etenim veterum multos ita vti dictione, ita quoque & Hippocratem, vt alibi est dictum.

Hoc

41 *Hoc ſanè maximũ reor eſſe argumẽtũ, quòd primis diebus quauis ſorbitione nequaquã eos priuemus, q̃bus futurũ eſt vt paulo poſt ſorbitiõibus q̃buſuis vti debeãt.*

Sermonem hoc in loco eum dixit quem ſepius antea demõſtrauit, nutrire ſcilicet ſorbitionibus, ab initio præcipiens eos qui ad vigorẽ vſq; ſufficere citra ptiſanæ ingeſtionem nõ poſſunt. Nam eos prope vigorẽ nutrire compellemur, cum ad tenuiorem victus formam, etiam ſi antea plenius cibati fuerint tranſeundum ſit.

42 Πυθόμενοι ἔθος ergo *qui hordeacea vtũtur ptiſana malè paſſuros ægros ignorant, ſi duobus vel tribus diebus antea exinanitis vaſis ſorbere incipiant: neque etiã qui ſolo vtũtur cremore, quod ſorbẽtes lædentur: intelligũt, cũ ſorbitionem nõ rectè inchoabunt. Sed tũc cauẽt magnamq́ intelligunt læſionem, ſi æger ante maturationẽ morbi ptiſanã hordeaceam ſorbeat, cremore vti ſuetus.* † *Quæ omnia efficaciter demõſtrãt medicos nõ rectè ægrotãtes ad cibos inducere, quippe qui vaſa exinaniant in his morb*

† In antiquis exemplã. græ. deſiderãt hæc ſicut in latina veteri tranſlatione.

morbis, in quibus sorbitionem exhibere oportet. Et contra in quibus ex vasorum inanitione ad sorbitiones transeundum non sit, in illis transeant.

Aduerbiũ hoc πυθμενόθεν vel παντελῶς, id est omnino, vel ἐξ ἀρχῆς, id est ab initio Hippocrati indicat. Nam medicos ignorare ait quãdo primum vel ptisanam vel cremorem ægrotis dare oporteat: bene tamen scire si ante morbi coctionem ptisanã hordeaceam dederint, se ægrum læsuros. Sequentem autem dictionis huius seriem, quæ eadem ex eisdem sepius dictis ostendit, de industria ob claritatem transgrediar.

48 *Et vt plurimum ἀπάρτι, id est exquisite. Interdum autem hoc tempore, interdum & alio ex vasorum inanitione ad sorbitiones transeunt, vbi sæpius à sorbitionibus ad vasorum inanitionem transire expedit, si ita ex morbi acerbatione contigerit.*

Hoc aduerbium ἀπάρτι & apud autores atticos, & apud Hippocratem est in vsu pro ἀπηρτισμένως καὶ ἀκριβῶς, id est exquisitè & absolutè. In quo significatu & nunc est vsus

Hippocrates, demonstrare volēs medicos in illo maximè tempore permutare victus rationem ex abstinentia cibi ad sorbitiones, quo ad abstinentiam accedere oportet. Atq; hinc manifestissimè ostendens cùm morbi vigor adest, tunc tenuissimo de necessitate victu esse vtendum.

44 *Interdum autem & cruda tum à capite tum à thorace attrahuntur biliosa, vigiliæq; his accedunt, ob quas non coquitur morbus: tristesq; & amari hi fiunt. desipiunt. Incerti & discurrentes lucis splendores oculis obiiciuntur: aures implentur sono, frigent extrema, vrinæ crudescunt, sputa tenuia fiunt, salsa, colore syncero, & exigua, sudores circa collum, anxietates inquietationesq;, & spiritus offendens in ea quæ sursum fit aeris latione frequens vel magnus, supercilia quadantenus amplificantur, deliquia animi fiunt, vestium à pectore reiectiones, manuum tremor, atque interdum labij inferioris concussio.*

Vniuersa

Vniuersa hæc contingere his ait qui perperàm cibati sunt à medicis: qui primis diebus exiccatos ęgros die tertio vel quarto vel quinto vel sexto repente ad edulia non peracto morbi vigore permutauerunt. Quasi peracto morbi vigore, conuenienter eos victum permutasse dicat. Quod autem dicebat: Permutare quidem oportet sanorũ victum in morbis: neq; tamen temere id agendum, iam patere ex prædictis arbitror. Nempe cum vna quidem corporis conditio sana sit, altera quæ à morbi initio ad statum vsq; extenditur, mox & tertia quæ ad perfectam vsque morbi solutionem sese prorogat, deinde & quarta quæ totius conualescentiæ tempus adusque sanitatis habitum occupat: in nulla harum quatuor conditionum permutationes victus insignes facere oportet, nisi prius in alteram cõditionis speciem peruetum sit. Qui igitur ægros morborũ exordiis in omni ciborũ abstinẽtia seruant, si ad vigorẽ vsq; talem victus speciẽ seruare possint, nemo eos culpauerit. Quod si facere nõ possunt ob interlabẽtes ęgrorũ vires, quod perperàm inedia vtantur προταριχεύσαντες, id est exiccantes ægros, palàm est omnibus. Hoc autem verbo abstinentiæ importunitatem plus iusto corpus exiccantem euidenter demonstrat: vbi etenim quo tempo-

re propè vigorem tenuius cibandum fuit, in eo cibum dare coacti sunt, quod ægros abstinentia immoderatè exiccauerint est manifestum, quod vocatur ταριχεύεσθαι. Ob id igitur modo cibandi huic succedere ait symptomata multa, & praua: quæ omnia cõtinuata recenset serie, à biliosis crudis exorsus. Nempe biliosa cruda ita appellauit, quoniam & excremẽtorum coctionem appellat, quãquam mutata nutrire nõ possunt, vt bilis vtraque & qui græcè ἰχῶρες dicũtur. Veruntamen quoniam & talia euincit natura, cocta quidem vocare consueuit Hippocrates excremẽta huiusmodi quæ à natura ipsa euicta sunt: cruda verò quæ non sunt euicta. Ob id & pus in phlegmonis quæ cõcoquuntur fieri ait, quãquam pars nulla ex pure alimoniam accipiat, veluti accipit ex crudis appellatis humoribus & pituita, quæ reliquum perfectionis assecuta & prorsus cocta, corpus nutrire possunt. Sic igitur biliosorũ humorum concoctio existit, vt sanguinis qui in phlegmone est in pus migrantis: intelligentibus nobis coctionis nomẽ in suo vniuersaliore significato. Est autem vniuersalius, cum natura causis fortior fuerit, permutaueritque eas suo robore. Quæ igitur veluti in anima carente corpore putrescunt nihil ad permutationem conferente innato, ca

lore à cōcoctionis ratione degenerant: hoc ſanè contingit aquoſis his humiditatibus quæ per vrinas excernuntur: atque ob id crudas vrinas concoqui dicimus, quāquam corpus ex coctis vrinis ali non poſsit. Generali præterea hoc concoctionis ſignificato vtimur, cum vel catarrhum, vel coryzam, vel fluentes ex his humiditates, vel eas quæ ex oculis manant, aut crudas aut coctas eſſe dicemus. Ad hunc modum & bilem vel crudam vel incoctam, vel coctam eſſe pronuntiamus. Cruda quidem flaua admodum eſt & acris & malè olens: Cocta autem & pallidior, & minimum malè olens. Bilem igitur crudam incoctamque, ait ad ventrem de neceſsitate confluere, quæ ob prauam victus rationem tum ex capite, tum ex thorace trahitur, idque cum fame ægros necant, nullo vtili ſolatium ventri præſtantes, atque cum ex inedia ad validos cibos propè vigorem intempeſtiuè tranſeunt. Recenſet deinceps & ſymptomata alia, quæ prauam ob victus rationem oriuntur. In primis quidem vigilias, quæ longam inediā ciboſque intempeſtiuè exhibitos conſequuntur, quæ vtroque nomine medicorum culpant victus rationem. Quòd autem vigilias morbi cruditas conſequatur, manifeſtum ſanè exiſtit, ſi ſomnos concoctio ſequi debeat. Cæte-

rùm, Per tristes, inquit, fiunt tum ob longam inediam, tum ob validum repentinum alimentum, quo grauatur venter, grauatusque languidos reddit & mœstos. Adde quòd & amaros fieri ait, quippiam manifestè præfato consimile adstruens: vt etenim sunt qui ex melancholia tum languidi, tum mœsti fiunt, sic alii quidem sæpius acriter excandescunt, tanquam collecta aceruataque in stomacho bile. Vel sanè cùm amaros fieri ait, eam quæ in ipsorum ore ex tali bile fit amaritudinem indicat. Desipientiæ & acres excandescentias & bilem amaram, vel in stomacho, vel in cerebro collectam, consequi natæ sunt. Incerti & discurrentes lucis splẽdores, qui μαμάριγες græce dicuntur, oculis fiunt propter eam quæ à ventre est exhalationem euaporationemque, & propter sanguinis qui ad caput fertur, abundantiam. Atque ex his prius quidẽ ex importuna interdum fit ciborum oblatione, alterum autẽ propter eam quæ commodo futura sit sanguinis eruptionem, vel delirium imminens. Consimiliter & aures sonis implentur. tum propter eos qui à ventre sursum feruntur vapores, tum propter flatuosum spiritum, qui in capite ipso oritur. Corporis extrema, quæ sunt pedes & manus, prompte perfrigere, male habente ventris ore haudquaquam nos

præterit,

præterit, vtpote cùm vel propter longam inediam vehementer à mordentibus mordetur humoribus, vel ob importunã cibi multitudinem grauatur. Patitur autem vtrũque ex ea quæ antedicta est victus ratione, qua medici ægros primis diebus vbi fame exiccauerint, tunc cùm tenuiter cibandum sit, ad frumentacea repente [illegible]. Ob eandem rationem neque [illegible] qui ita cibãtur, vrinæ concoquuntur. [illegible] in ea quæ citra vel cremoris ptisanæ, vel melicrati, vel oxy[illegible]os oblationem fit exiccatione, sanguis p[illegible]rea quod non purgetur bilescit, propte[illegible]bitã ad esculenta permutationẽ venter compatiente ipsi facultate vitali grauatur. Quod fit vt stomachicæ appellatæ syncop[illegible]nifesto nobis indicent facultatis vital[illegible]s ventris condolentiam. Hoc siquidem tum magis tum primum ex importunis tum inedijs, tũ cibis affligitur. Ob id igitur sputa, & tenuia, & salsa, & parua, & synceris coloribus fieri ait, & sudorem circa collum duntaxat, & anxietatem inquietationemque & spirandi difficultatem. Crudus siquidem manet morbus propter excessum vtrunque, longam scilicet inediam, & intẽpestiuam cibi oblationem. Cruditatẽ autẽ ipsam consequuntur sputa commemorata, veluti & circa collũ sudores, virtute &

ob famis anginam languescente, & ob cibum intempestiuũ grauata. Consimili modo & anxietas inquietatioque, quàm græcè ἀπορίαν dixit, commune est vtrisque symptoma,& ob longam inediam quæ vẽtrem

ἰχῶρων ⁊ humoribus replet, & propter cibum intempestiuum grauantem. Verùm spirandi difficultas qua spiritus offendit, ob cibum intempestiuum magis quàm ob indigentiã oritur. Nam spiritum inter inspirandum & offendere & quasi sisti, tum angustiæ tum conuulsionis est nota. Latio etenim quæ sursum fit expirationem facit. Tali autẽ spiritui contrarium, tum in secundo tum in tertio de morbis populariter vagantibus libro percurrit inquiens: Duplex intro reuocatio veluti aspirantibus. Quod autem ob cibum intempestiuum & non propter penuriam talis fiat spirandi difficultas, patet ex sermone Hippocratis, spiritum frequentem vel magnum, valde perperam cibatis fieri asserentis: fit siquidem frequens magnusque, acto in angustiam septo transuerso ab ea quæ in ventre continetur alimonia, cum videlicet neque victa, neque probè à ventre confecta inflationem parit. Nempe tunc ob septi transuersi angustiam de necessitate minus aëris inspiratur, quanquam thorax se, e a qua prius dilatabat dilatatione dilatet.

Erg

Ergo quod nunc aëris deest priori qui inſpirabatur, id deficientem diminutumq́ue reſpirationis vſum facit, atque ob eam rem animal maiorem reſpirationem facere cogitur, vel frequentiorem vel vtranque. Dictum autem abundè de ſpirandi difficultatibus omnibus in libris de ſpirandi difficultate, vbi tum harum tum aliarum difficultatum ſpirandi cauſas vnà cum propriis demonſtrationibus ſcripſimus: verùm quantum ad præſens attinet, hæc ſufficiunt. Ait præterea & ex præpoſtero cibatu ſupercilia quadantenus amplificari. Verùm id bifariam ſcriptum inuenitur. Nempe in quibuſdam exemplaribus ſingulari numero, ad hunc modum: † Supercilium quadantenus amplificatur]. In cæteris verò pluraliter: * Supercilia quadãtenus amplificantur. Significatur autẽ ex ea dictiõe, ſupercilia ipſa quodam modo euelli vel retrahi. Fitq́ue illud interdum quidem ambobus conuulſim intentis, aut altero ſolo: interdum autem & altero reſoluto. Deinceps ait deliquia animi fieri, ſermonem ad ſymptomata referens, per quæ & veſtium reiectiones fiunt ardentibus ægris. Interdum autem & manus totæ tremulæ fiunt, plus aucto malo. Concuſsio autem labri inferioris, morſum in ore ventris vehementem ſi-

† ὀφρὺς δ' ἀνώσιως μετίχουσα.
* ὀφρύες δ' ἀνώσιως μετίχουσαι

gnificat. Quo fit vt tale symptoma, vomitus acrium humorum etiam signum sit.

45 *Hæc si ab initio apparuerint, delirium graue vehemensq; indicant, atque vt plurimum ægri moriuntur.*

Dicta, inquit, symptomata si circa morborũ initia fiant, deliriũ vehemẽs denunciant. Morbi initiũ nunc intelligere oportet totũ illud tempus in quo nondum existunt cõcoctionis notæ. Nempe & in libris de iudicationibus dictum est nomen principii & plura significare & significatũ quod nũc dictũ est, secũdum eã esse diuisionẽ qua morborũ tẽpora diuidẽtes morbos ipsos cõstare ex principio, augmento, vigore & declinatiõe asserimus. Ergo cùm nuper dicta symptomata vbi prope morbi vigorem apparẽt, iudicationem futuram constantibus in morbis significent: sanè si in principio fiant, iudicationem quidem non denunciant (nihil enim in principio iudicari potest) sed delirii notę existunt. Scriptum autem & de his abũde in libris de iudicationibus, ex quibus totum qui de his est sermonem perdiscens, cũ illic plenior sit quàm vt nunc omnino percurrere oporteat. Sed sanè vt in cæteris, ita

in his summatim perstringere satis erit. Ergo quoties natura ad excretionem properat, effatu digna in corpore fit permutatio, ob quam symptomata huiusmodi cum manifestissimis coctionis signis apparent. Verùm cùm perturbatio efficitur similis, nullo à natura ad infestantium excretionem facto apparatu, tunc periculosissimum est signum. Dictum iam & cæteris in commentariis de κρισίμοις, id est iudicatoriis symptomatis qualia sint, & quænam ipsorum natura, & quonam pacto ab his differant quæ ἐπιφαινόμενα, id est superapparentia vocantur, quo in genere erunt & ipsa coctionis signa. Nempe & prognosticum, & librum de humoribus, & aphorismos iam ante hũc librum exposuimus. Sanè semper de his eadem dicere, ad eum spectat qui prolixioribus vti consuetus sit sermonibus.

46 *Qui autem euadunt, hi vel cum abscessu, vel sanguinis è naribus fluxione, vel puris crassi expuitiõe euadunt, neque aliter.*

Cùm mori ipsos dixit, non simpliciter dixit, sed vt plurimum adscripsit: quapropter quonam pacto quidam ex ipsis seruentur dicere sequens erat: quos nunc percurrit, atque quosdam ex ipsis seruari ait, aut per sanguinis eruptionem, aut per abscessum, aut

puris abundè cocti expuitionem, simul quæ retulit ægros in huiusmodi symptomatis incurrere propter multitudinem significans.

47 *Neque sanè horum ita peritos video medicos, qui ut oportet dignoscãt eas quæ in morbis contingunt virium infirmitates, & quæ ob vasorum inanitionem, quã κενεαγγίην, dicunt, & quæ ob aliam quãpiam irritationem, & quæ ob πόνον, id est laborẽ, & quæ ob morbi acumen fiant. Quas itẽ natura nostra habitusq; singulis affectuũ species omnigenas fabrefaciat: quanuis cognitæ salutẽ, & mortem ignoratæ ferant.*

Quoniam de ægri robore imbecillitateque sermonem fecit, qui victus scopi sunt non contemnendi: ob id nunc sermonem de imbecillitate repetit, quibus hæc fiat modis medicos cognoscere debere asserens. Nempè quod quædam fiat ob vasorum inanitionem, hoc enim vocabulum κενεαγγία id propriè & primum significat, atque ob id ἀσιτία, idest, ciborum abstinentia, κενεαγγία, id est vasorum inanitio sæpius dicitur, tanquam nomine generis etiam in specie homines omnes uti consueuerint. Alia

autem

autem ob πόνον, idest laborem, seu propriè dictum vt dolori idem sit, seu vt quispiam dixerit, malam affectionem, qua in acutis morbis malè ægri afficiuntur. Aliam præterea virium imbecillitatem ob aliam quandam fieri ait irritationem. Nam si morsum dixit vel ventris, vel intestinorum, symptoma hoc sub dolorum nomine intellexisse est visus. Verùm si vel vigilias vel oris ventris affectionem dixit, non propriè interpretari visus est. Cæterùm virtus exolui videtur, & ob euacuationem quæ fit vel sanguinis eruptione, vel vomitu, vel deiectionibus, vel sudoribus, & † ob longiorem quàm par sit inediam, & propter tum dolorem aliquem, tum vigilias, tum assiduas purgandi ventris suscitationes, atque etiam cum os ventris ita affligatur, vt syncope insultet, idque vel propter grauantis alimoniæ multitudinem, vel contristantem quandam ipsius qualitatem. Nempè hæc virtutem celerrimè tum fatigant, tum dissoluũt. Omnes igitur hæ virium offensæ ex manifestis quidem fiunt causis, sed aliæ ex non manifestis: vt quãdo absq; manifesta vacuatione vel vigiliis vel inedia vel oris ventris sensu ægri ad talẽ subtrahũtur corporis affectionẽ, quã in prognostico scripsit Hippocrates, inquiens: Naris acuta, oculi concaui, collapsa tempora. &

† Alicubi legitur δι' ἀσιτίαν μακροτέρας τῷ νοσήματι, idest ob inediã ex longiori morbo.

ra. & quæ deinceps sunt. Nam hæc corporis conditio fit quidem & ob vigilias & ob excretionem quandã quæ multa fit, & ob inediam: fit quoque & absque his, cùm scilicet corporis humores tenues fuerint, & febris calor acris. Nam euaporantur qui ita extenuantur per incensibilem euacuationẽ. Cęteris autẽ & ob intẽperaturã principis vnius partis affectæ imbecilla redditur facultas. Primum siquidẽ affecta prima laborat, deinde affectuũ participatione & reliquæ duę. Didicisti enim vnã esse in neruis facultatẽ, quæ principium habet cerebrum, alteram in arteriis cuius principium est cor: tertiam verò in venis quæ ex hepate oritur. Ergo partis, vnius quæuis illa fuerit, intemperatura propriam interdum facultatem violauit: cui affectus participatione consenserunt reliquæ duę facultates. Velocissimę igitur fiũt corde patiente, mortes: Deinde affecto cerebro: Tardissimę ab hepate prodeũt. Vt enim partes hæ intemperie affectæ maximam facultatis vnaquæque suæ offensam incurrũt sic partes aliæ principio vnicuique propius appositæ, si forti intemperatura affligantur, virtutum principia ad sympathiam agunt. Sunt etiam aliæ, quæ quamuis propius appositæ nõ sint, ob generalem tamen communitatem vel quandam affectionis proprietatem

tem partes virtutum principia continentes lædunt. Os igitur ventris cùm vitalem facultatem ad sympathiã agit, syncopas infert: cũ verò proprie animalẽ appellatam, desipientias vel conuulsiones. Vterus interdum & apnœas, quas non spirationes propè dixeris: interdum & neruorum contensiones. Verũ singula hæc completa † simpliciter cognoscuntur: cùm verò fiunt & sensim increscũt, medicos plerosque latẽt. Quæ sanè nõ quãdo ob magnitudinem auxilio iam carent, tunc cognoscere oportet, quod vulgo contingit, sed & cùm incipiunt, & fiunt: hoc siquidem optimum est. Quod si fieri non potest, saltem omnino cùm increscunt, dignoscere est necesse. Sanè hæc omnia Hippocrates significasse mihi videtur cũ inquit: Quas item natura nostra habitusq́; singulis affectionum species omnigenas fabrefaciat. vbi naturam temperaturam dixit, & habitum struem corporis cõpositionemq́;. Nam qui raram ex natura habẽt texturam, tum euaporantur, tum syncopam facilè incurrunt. Qui verò densiore constant textura, hi in morbis cunctantur, diutiusq́ue trahunt. Sic autem & partes nonnulli habent, alias quidẽ frigidiores, alias calidiores, aliàs sicciores, & alias humidiores: sed omnibus peculiare tẽperamento malum.

† *Melius in antiq. exẽpl. legitur* ἅπασι *pro* ἁπλῶς. *i. ab omnibus.*

Ingens

48 *Ingens siquidem malum est, si ob laborem morbiq́ acumen imbecillitato porrexerit quis potum vel sorbitionem copiosiorem, vel esculentum, imbecillitatem eam ex vasorũ inanitione cõtigisse arbitratus. Neque sanè calumniã effugere potest, qui ægre valentem ex Vasorum inanitione non cognoscit, torquetq́ victus genere. Periculum siquidem adfert erratum hoc: sed longe minus quàm alterum, atque risu dignum magis. Nam si medicus alius vel plebeius ægrum interuiserit, cognoueritq́ ea quæ contigerunt, dederitq́ tum edẽdum tum bibendũ quod alter vetuerit, is præsidium attulisse existimabitur. Talia autẽ maxime ab his vituperantur hominibus, qui res ad nigrum vertunt. Nempe qui ægrũ interuisit vel medicus vel plebeius, hunc à mortuis suscitasse ipsis videtur.*

Ob dolores sæpius ægri sine pulsu redduntur, animiq́; deliquia incurrunt, & nullo pacto queũt moueri, similiter & ob morbi acumen. Sunt autem quibus non ob hæc virtus offenditur, sed ob vasorũ quomodo

libet factam euacuationẽ. Siue igitur ob euacuationẽ sensui manifestã, siue ob eã quæ ꝑ halitũ fit discussionẽ, siue ob inediã virtus labefactata fuerit: qui ita affecti sunt, cibari quàm celerrimè expostulãt. Cõtra autẽ qui ob dolorem vel morbi acumen parũ valentem habent facultatem, vacuatione interdum magis quàm repletione indigent: imò qui cibum his exhibet, maximum adfert detrimentum. Verùm qui ex vasorum inanitione parum valent, hos si quis diæta tenui presserit, lædet: quamquam non æquæ euidenter vel celeriter. Ignorare autem si æger parum valeat ob vacuationem, magis quàm ob dolorem, probro vertitur. Cætera dictionis manifesta sunt.

49 Scribemus autem & horum notas, quibus singula dignosci possint.

Rursum & hic pollicetur Hippocrates, sicuti, paulò ante, se librum alium quendam de morbis acutis scripturum.

50 Similia porro his quæ ventriculo contingunt, hæc existunt. Nam si corpus totum præter consuetudinem valde quieuerit, non confestim robustum magis euadit: quòd si diutius otiatum ad labores

sese repentè verterit, vile profectò quippiam euidenter operabitur. Ita de cæteris corporis partibus est existimandum. Nempe & pes, & cætera quæ articulis prædità sunt partes laborare non consuetæ, tale quippiam patiuntur, si post longum tempus ad laborem subitò se vertant. Hæc tolerabunt oculi, & dentes, & quicquid huiusmodi est: præterea & cubile præter consuetudinem & molle & durum, laborem facit. Quod item sub diuo est, præter solitum corpus indurat.

Rursus ad institutum rediit Hippocrates, absoluto de virtutis imbecillitate sermone, quem per digresionem à pristino mutauerat instituto: aitq; quæ nunc dicuntur similia quodam modo esse his quæ ventri contingere dicta sunt. Nempe scopum dirigit ad summam eam in qua mutationes subitas magnam languentibus adferre læsionem astruit. Quod autem hoc in loco scribit, huiusmodi est. Vt venter diutius omnino otiatus functionem perficere probè non potest, nisi prius sensim rursum assuescat, & suas exerceat operationes: sic corpus vniuersum, singu

singulæq; aliæ partes. Deinde & partes aliquas serie continuata nominatim commemorat, atque tandem in fine sermonis, eius quæ in cubili fit mutationis mentionem fecit, astruens sanè & nunc quod ab initio de cõsuetudinis mutatiõe est ab eo propositũ.

51 *Sed horum omnium exempla quædam perstringere satis fuerit. Nam si quis vlcus neq; admodum insigne, neq; valde vile in tibia acceperit, fueritq; homo cui neque admodum difficulter, neque valde promptè vlcera sanentur, & prima protinus die ita iacens curetur, vt nequaquam crus tollat: hoc sanè pacto sine inflammatione manebit, citiusq; sanitati restituetur, quàm si delinquens curetur. Quòd si vel quinto, vel sexto, vel superiore adhuc die surrexerit, atque ambulare voluerit, magis laborabit quàm si statim ab initio errans curatus fuisset. Porrò si & multũ & repentè se fatigauerit, multò magis laborabit quã si ita curatus in diebus huiusmodi sese lassũ & defatigatũ reddiderit.*

De repentina adhuc mutatione, vt antea

in exemplis aliis, ita & nunc in vlcere sermonem facit Hippocrates. Nam si quispiã (inquit) vlcus in tibia habens, qui & quiescere & iacere indigeat, quiete ambulet (hoc enim significat πλανώμενος ἐνταξεύοιτο, id est peccans curetur) lædetur quidem prorsus: sed minus quàm qui primis diebus quieuerit, deinde subitò circa quintum vel sextum, vel diem etiam ἀνωτέρω, id est superiorem, tertium videlicet vel quartum ambulare cœperit. Sunt qui vocabulum hoc ἀνωτέρω, de sequentibus dici diebus existiment, septimo scilicet, octauo & nono: quod si ipsis placebat, eos principium dictionis per ε, &, ξ, ἐξωτέρω & non ἀνωτέρω, per α, &, ν, Quale autem inquiunt, tale fieri non valet vlcus, vt scilicet non parum lædatur qui septima vel octaua ambulare cœperit, & antea quieuerit: & grauiter dixerim si vlcus magnum fuerit, vel laborans fuerit vnus ex his, quibus vlcus difficulter curatur, & magis si ambo cucurrerint. Quòd si neque vlcus magnum fuerit, neque laborans fuerit cui difficulter vlcera curentur, curetur autem conuenienter, (nam & hoc subaudire in sermone oportet) iam circa septimam aut octauam bene habebit, & ambulare citra læsionem poterit. Quam ob causam sermoni adiecit: Vlcus neque admodùm ἐπίκαιρον, id est notabile

insigne

insigneque, neque valde εὔηθες, id est vile: simplex scilicet εὐηθὲς vocans. Fueritq; item homo cui non admodùm difficulter vlcera sanentur. Is siquidem si nihil aliud circa curationem erratum sit, solùm quia mediocriter ambulet, & incedere indigeat, lædetur quidem, sed non ita grauiter, vt si primis diebus quieuerit, mox tertia, vel quarta, vel quinta, vel sexta obambulare cæperit. Qui verò magnum vlcus habuerit, & is sit cui difficulter vlcera sanentur, non mediocriter, sed grauiter lædetur ab initio obambulans: veluti & qui paruum vlcus habuerit, atque is sit cui faciliter admodùm vlcera sanentur, si primis diebus quieuerit, & quinta, vel sexta ambulare cœperit, non grauiter, sed mediocriter offendetur. Ob eam igitur causam Hippocrates de eo, qui in vtraque oppositione medium obtinet, sermonem fecit. Oppositionem autem dicit, tum eam quæ in magno & paruo vlcere comperitur, tum eam qua homo dicitur δυσαλκὴς & εὐαλκὴς, id est cui tum difficile, tum facile vlcera sanantur. Quòd nihil referat dicere insigne vlcus, vel magnum, palàm est. Nempe, ἐπίκαιρον, id est insigne, propter loci naturam tale fit. Magnum verò virtute perficitur, etiam si sectione corporis paruum sit, vel ipsa sectionis magnitudine insigne

fiat. εὐωθὲς verò, id est vile, quod simplex est & paruum, vel propter loci naturam, quæ vilis & abiecta est, vel propter sectionem ipsam paruam factam, dicitur.

52 *Omnia igitur hæc inter se subitam omnem supra modū huc & illuc mutationem nocumētū inferre perpetuò testatur.*

In exemplis singulis præsentis sermonis mentionem facit Hippocrates, quapropter & nunc in exemplo quod de vlcere facit, idē est exequutus. Nempe διὰ τέλεος, id est perpetuò, idem significat quod διὰ παντὸς & ἀεὶ, id est vbique & semper.

53 *Multiplex itaque in ventre est læsio. Nam si ex multa vasorum inanitione repentè quid plus iusto ingeratur: similiter si reliquum corpus diutius otiatum subitò ad laborem vehementem sese verterit, multò magis lædetur, quàm si ex multo cibo ad vasorum inanitionem transferatur. Corpus re vera his cessare oportet, etsi ex multa fatigatione subitò ad otium, ignauiáq; desciuerit. Oportet autem & illis ventrem à ciborum cessare multitudi-*

ne.

ne, alioqui læsio in corpore fiet, corpusq́ totum grauabitur.

Quod primum omnium demonstrare decreuerat, id de subitis in ventre mutationibus fuit. Deinde ab hoc ad generalius, quod & vniuersalius dicunt, transiens, de repentina omni consuetudinis mutatione hucusque percurrit. Nam cùm specialiora in generalioribus, & particularia in vniuersalibus contineantur, ventrisq; permutatio cũ subita omnium mutatione demonstrata sit, nunc rursum ad ventrem reuersus, mutationum quæ in eo fiunt differentias edocet. Aitque longè grauiorem in victus mutatione esse læsionem, cùm ex multa inedia repentè plus modico ingeritur, quàm si ex multo cibo ad inediam transmutatio fuerit. Simile huic fieri in toto corpore deprehẽditur. Nã minus læduntur qui ex motione ad quietem subitò trãseunt, quàm qui ex quiete ad motionem demigrant. Rursum & hoc in loco permutationis intempestiuæ emendationes correctionesq;, veluti & in præmissis adscripsit, quamquam id ad præsentem non videatur pertinere speculationem. Quæ autem adscripsit, hæc sunt: Qui ex motu quidem, actioneque in otium, segnitiemq; transeunt, eos ἐλινύειν, id est cessare, &

toto quiescere corpore præcipit: quod idem huic sententiæ existit: Vbi fames, laborandum non est. Verùm qui ex multa fatigatione ad quietem transeunt, eos pauciora ingerere iubet, quod est & ventriculum quiescere. Quoniam qui toto corpore non laborans, consueta ingeret, is multitudinem subalet. Qua efficitur ratione, vt totum corpus grauetur, laboretque. πόνος, id est labor, nunc Hippocrati læsionem indicat, multis particularibus læsionibus genus existens.

54 *De mutatione quæ in hæc vel illa fit, plurima sum loquutus, quod reuera hæc nouisse commodißimum sit, cum ad omnia, tum ad id de quo nũc agitur. Nam & in morbis acutis ex vasorum inanitione ad sorbitione transitur. Transeundum quidem præcipio ego: sed sorbitionibus haudquaquam vtendum prius, quàm morbus ad maturitatem perductus fuerit, aut signum aliquod aliud apparuerit, vt in intestinis vacuatorium vel proritatorium, vel in hypochondriis qualia scribentur signa.*

Rursum sermonem totum in summam

vnam

vnam coëgit. Hippocrates. In habentibus quidem similiter, victum haudquaquã permutare præcipiẽs, verùm in his qui ex sanitate ad morbum transeunt permutare quidem, non tamen vt cæteri permutant. Deinde compendio quodam victus scopum in acutis morbis declarauit. Nam si morbus maturuerit, transeundum ad cremoris ptisanæ exhibitionem præcepit: & si adhuc crudus fuerit, non transeundum, nisi forsan symptoma aliquod, quod vires prosternat, apparuerit, vt vel vacuatio ventris immodica vel aliud quippiam quod proritet. Cõmuni autem proritationis nomine comprehendit omnia, quæ quouis modo virtutem ad infirmitatem agunt: quo in numero censentur & morsus quem acris humor, siue in intestinis, siue in vẽtriculo, & præsertim ipsius ore parit, & vigilia, & ira, & mœror, & lumbrici elminthes, qui ab intestinis ad ventrem vsque ascendunt, & cutis totius, aut membri alicuius qui nocte aggrediatur pruritus: ita vt virtus non solùm ob irritationem, verùm quoque & propter vigilias exoluatur. Præterea inquit: Vel in hypochondriis qualia scribentur signat. Nam & ipsa dandam vel non dandam commonstrabunt alimoniam. Fieri siquidem potest, vt intelligatur vtrunque: sed alterum magis

pro sermonum intelligentia. Nempe præcipiens à ptisana abstinendum ante morbi maturationem, cum scilicet æger sufficere posit, adiecit: Nisi signum aliquod apparuerit, vel in intestinis vacuatorium, aut proritatorium, vel hypochõdria qualia scribentur. tanquam hæc cremoris exhibitionem ante morbi maturitatem admoneant. Forte hypochondria dicit, quæ vehementer exaruerunt, & squalida admodùm existunt. Talia nempe contingunt & mortiferæ faciei, de qua in prognostico dixit: Naris acuta, oculi concaui, & collapsa tempora. Nempe is signorum concursus hypochondrium habet ita compressum, vt quempiam ex inexercitatis fallat, tanquam reuulsum videatur. Verùm distendi vehementer ob siccitatem, & propter phlegmonem reuelli idem non sunt, quamquam exuperans corporis siccitas tensionem septo transuerso & hypochondrio pariat maiorem. Sed maximè animaduertas, distinguasq; à siccitate phlegmonem, quòd sanatio non vna sit, oportet. Nẽpe qui hoc ipsum ob phlegmonem habent, tenui egent victu: qui verò ob siccitatem, cõtrario, vbi sæpiusculè paucum exhibemus ptisanæ cremorem.

55 Fortis vigilia, potus, cibosq; tum crudos,

dos, tum incoctos reddit: Verum ea quæ in alia fit transmutatio, corpus dissoluit, excoctionemq́ue & capitis grauitatem parit.

Sæpius existimaui librum hunc in typis repertum, post mortem Hippocratis esse publicatum. Non secus etenim quàm hoc pacto facta esse videtur inordinata sermonum compositio. Nam quæ ab Hippocrate inueniebantur exempla, hæc in libro ad fidem vniuersalem scripta sunt, alia quidem in facie, alia in tergo. Neq; enim vnicuique, tum adscripto, tum addito suum assignare ordinem potuit. Ergo quod ab Hippocrate in præsentiarum dicitur, id manifestè tum incompositum, tum inordinatum existit. Neque enim hoc in loco ascribendæ rei huius occasio fuit: quanquam bene paulò ante, cum de ea quæ præter consuetudinem ad contrarium fit mutatione exempla scripsit. Nempe illis adscribi debuit. Quæ etenim ad vigiliam insueta fit mutatio, crudiores tum cibos, tum potus efficit. Ad somnũ verò multum, eumque studio quodam accersitum, segniciem corporis & capitis grauitatem. Si enim dixit ἐφθότατα, id est excoctionem, & dissolutionem, & capitis grauitatem, verbo vno cõiunctã, comprehensamq́; manifestam

robo

roboris exolutionem. Commonstrat autem & nomen ἐφθότητος, id est excoctionis, quæ ob calidam humiditatem fit, non ob siccitatem. Nempe vigilia per halitum digerere & siccare, nō quę in imò sunt coquere nata est: somnus verò humectare, spiritumq; & effluuia cohibere. Non igitur absque ratione in eorum qui plurimum præter consuetudinem dormiunt corpore halituosa redundant excrementa: atq; ob eã rem tota ipsorũ constitutio excoctis similiter exoluta redditur.

*

GAL

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRATIS De victus ratione in morbis acutis Commentarius tertius.

*

IOANNE VASSAEO
Meldensi interprete.

Vibus autem vinum dulce, vinosumq́ue & album, & nigrũ, melicratumq́ue, & aqua, & oxymeli insigniantur, in morbis acutis, distinguere oportet.

Non incompositè solum, inordinatéque, verũ quoque & diminutè vinorum catalogum fecit. Est siquidem vna ipsorum differentia in colore: alteram qualitas in gustatu facit: tertia consistentiam respicit: quartam odor progignit: & quinta in virtute reperitur. Quæ ergò in colore est, ea album, nigrum, fuluum, flauum, & rubrum dicitur.

Verum

Verùm cum & aliæ quæ medium obtineāt, sint differentiæ, sanè vt in colore, sic in virtute permixtæ reperiuntur. Quæ autem ex vinorum gustatu est differentia, ea in dulce & austerum diuiditur: & ex his mediū, tum quod nullam quæ manifesta sit habet qualitatem, tum quod ex vtraque cōstat qualitate. Præterea & in id quod acre appellitatur. Verùm quæ in consistentia reperitur differentia, in aquosum secatur, & tenue, & in valde crassum, & in horum medium, atque in ea quæ medium hoc & extrema interiacent. At secūdum eam quæ in odore est, alia quidem boni odoris sunt, alia verò non boni odoris existunt, sed ferientem quandam, & insuauem nacta sunt qualitatem: alia nullo pacto odorem habent, sed sunt aquę instar inodora. Differētia verò in facultate est, ob quam aliud quidem potens, aliud verò imbecillum, aliud medium, atque aliud quod medium hoc & extrema interiacet. Vinum potens, vehementer celeriterque corpus calfacit, caputque ferit: imbecillum cōtrario agit modo. Quæ verò medium obtinent, nota euadunt, si ab extremis distinguantur. Potens, vinosum appellatur, imbecillum, aquosum. Nempe in quo vinum aquam euincit, id cum in aliquo vehementissimum esse videbimus, iure vinosum appellabimus. Sicuti

& contrarium aquosum, quod aquæ maximè in omnibus simile existi, tenuitate scilicet, & colore: & odoris carentia, & non manifesta calfactione. Hæ igitur in vinis propriam secundum naturam reperiuntur differentiæ. Sunt qui his adiiciant eam, quæ ex tempore desumitur differentiam, qua vetusta quædam sint admodum, alia recentia, & alia quæ in medio horum consistant. Sed quòd differentiæ huiusmodi eorum sint, quæ extrinsecus accidant. palàm est. Nempe quatenus tempore acriora & calidiora fiunt vina, atque vnà cum his tum colorem, tum substantiam, tum odorem mutant, eatenus differentiam aliquam in vinis tempus facere videtur. Quòd si nihil horum immutetur, neque ab aliquo vinum vetus dicetur, neque recens. Imò neque nunc ita dicunt tanquam vini ipsius annis opus prima ratione habentes, sed tãquam simul cum annis facultatem commonstrantes. Non enim ob tempus vina vel iuuant, vel lædũt, sed ex propriarum differentiarum mutatione id habent. Ergo cũ de vinorum agimus differentiis, temporis mentionem facimus per accidens, & non propriè, neque primum. Cæterùm inter proprias vinorum differẽtias quędam iuuant, læduntque prima ratione, aliæ non per se, propriéque, sed per accidens.

Dul

Dulcedo quidē & austeritas propria ratione: sic tum potētia, tum imbecillitas, tum tenuitas, tum crassities. Sed differentię quę tum colore, tū odore desumuntur, nō primū, sed per accidens: quoniā vinorum hæc quidē & aquosa, & alba, & fulua, & nigra: alia aquosa & inodora vt aqua, vel instar aromatis, vnguentique bene olentia. Si igitur vinorum hæ sint differentiæ, quæ & secundum propriam virtutem & per accidens numerentur, iam tibi constat de eo tum ordinis, tum numeri, qui in præsenti dictione sit defectu. At si in sequentibus omnium quæ commodæ sunt, differentiarum meminisse Hippocrates videtur, veniam inter exponendum defectis dabimus.

Vinum dulce vinoso minus caput grauat, minusq́ mētem ferit, atq́ quouis alio facilius per intestina descendit: lienem tamen, iecurq́ tumefacit, picrocholisq́ nullo pacto est idoneum. Nempe his sitim facit, superiusq́ intestinum inflat, non tamen inferiori pro flatus ratione est inimicum, etsi non admodùm penetret qui à dulci vino est flatus, sed diutius circa hypochondria moretur.

Vinum

Vinum dulcè secundum gustandi qualitatem nominatur, qua & austerum & acre, vt aquosum prætermittamus, quod non omnino ab astringente degenerat, tametsi languidam, exolutamque habeat astringendi qualitatem. Nam si aquæ comparaueris, percipies manifestè ex ea comparatione gustum huiusmodi vinorum, eorum esse, quæ modicam nacta sunt astringentiam. Aquosum autem vinum appellant homines, quod aquæ tum colore, tum substantia simile est. Perspicuum siquidem vt aqua, splendidum & purum, & substantia tenue videtur. Protinus autem & facultate aquæ simile existit, neque imbecillum caput feriens, neque infirmos neruos, quando ne quidem manifestè calfacit. Sed de vino hoc rursum tractabitur. Dulcè igitur vinum hoc quidem modo ab ea quæ in gustu reperitur qualitate est nominatum, sed multis numeris ab aqua & colore & substantia recessit. Neque enim tenue exquisitè, neque album vidisti aliquando vinum dulcè: sed plus minus dictis recedit, & neutrum horum habet. Dulcia autem vina maximè sunt theræum & scybelites, crassa vtraque & nigra. Dulcia quoque & ea, quæ in Mæonia sunt, therinũ, & caryinum, tanto dictis & crassitiæ & nigritiæ superiora, quanto dulcedine inferiora. Præterea

quod hepſema & ſireon à Græcis & à Latinis ſapa appellatum, ex coɛ̃to muſto conficitur: quo dulcius vino perficitur, eo & colore nigrius, & ſubſtantia craſsius apparet. Quarto autem de ſimplicium medicamentorum viribus, dulcem omnem ſaporem à caliditate, quæ non immoderata & vehemens ſit, fieri demonſtrauimus, ſicuti & acrem in vehementer calfacientibus. Acrimonia ſiquidem horum eſt inſeparabilis. In vſu verò vinum dulce mediocriter calfacere videtur, ſitimque facit propter tum caliditatem, tum craſsitiem. Ita ſanè & muſtum quo diutius in igne verſatur, eo tum craſsius, tum nigrius, tum dulcius euadit: quanquam ſupra modum coɛ̃tam amaritudinem contrahat, quo modo & mel ipſum, quod quanquam omnium dulciſſimum ſit, longa tamen coɛ̃tione amarum redditur. Sed vt iam retuli, de qualitatibus omnibus guſtabilibus in quarto de ſimplicium medicamentorum viribus eſt tractatum, atque hoc in loco, vt in aliis, ſuper Hippocratis libros expoſitionibus non demonſtrationes, ſed concluſa tantummodo recenſeo. Cùm igitur vinum dulce viſcus calfaciant, ſitque vt dictum eſt ſubſtantia craſſum, particulares ipſius facultates quas epotum commonſtrat, ſecundas qualitates conſequuntur.

ſequuntur. Color ſiquidem ſua ratione nullo pacto vel iuuare, vel lædere poteſt. Ergo vinum huiuſmodi pro ſubſtantiæ craſsitiæ tarde meat: quapropter tantum abeſt, vt ex obſtructis partibus aliquid adimat, vt etiam obſtructiones adaugeat. Atque ob id hepati adfecto maximum adfert detrimentum, præſertimque vbi vel phlegmone, vel ſcirrhus occupauerit. Sed moderatius lædit, vbi vel ab humorum craſsitie viſcus oppilatur, vel propter imbecillitatem afficitur, vti in affectionibus, quæ propriè hepaticæ nuncupantur. Poſt hepar, lien à vinis craſsis læditur: non tamen pulmo, cum bronchia craſſum habent humorem. Nempe in hepate ex amplis portæ vaſis ad anguſta ſtrictaque vaſorum, tum gibbæ, tum ſimæ proceditur extrema: per quæ eorum omnium quæ in corpus totum digeruntur tranſmeatio fit. At in pulmone contrario euenit modo. Nam per venas multas digeſta, cõfectaq; in amplam brõchiorum & primo minorum irruunt capacitatem, atque ab his ad maiora excipiuntur, ſecum & craſſos tollentia humores, quibus non calidiora ſolum, verum quoque & tenuiora exiſtunt. Scis autem pulmonem ipſum ab humoribus craſsis, viſcoſisque per tuſſes expurgari. Nam qui aquoſi ſunt, & exquiſitè tenues,

aërem qui tussiendo extra mittitur, circunfluunt. Aër etenim tanquam manus quędam existit, quæ sursum crassos humores secum ferat. Sed crassitiem humorum talem esse oportet, vt ab aëre sursum ferri possit, & non vt lutum bronchiis illitam esse & infarctam. Ob id sanè viscosos humores tusses non expurgant: nempe manent, & interna visci instar occupant bronchia. Ergo quæ ad eductionem eorum qui in pulmone continentur crassorum humorum futura sunt idonea medicamenta, moderatam humiditatem habere debent. Quòd si viscosi humores fuerint, non humiditate solùm est opus, verum quoque & ea quæ ab acidis fiat succis detersione. Ob eam rem melicratum quidem ad crassorum humorum expuitionem est conuenientissimum, oxymeli verò ad viscosorum. Post melicratum ptisana est, atque ab ea vinum dulce, si coctis iam tum peripneumonia, tum pleuritide propinetur, idque non vexatis inflammatione corporibus. Quod si vinum huiusmodi epotum sitim faciat, ad expuitionem minus idoneum redditur. Verùm vt vno absoluam verbo, vinum dulce in acutis morbis ad expuitionem, tum propter dictas operationes, tum propter communem vinorum omnium rationem qua vires roborant, idoneum existit,

ftit,& maximè his qui quæuis humida, quæ tum in thorace,tum in pulmone continentur,expuunt. Didicisti autem humida illa varia tum substãtiis,tum qualitatibus,tum virtute esse in Prognostico,vbi sputorum exposui differentias. Nullum sanè bonũ aliud vinum huiusmodi habet febrientibus propinatum. Minus tamẽ vinoso quod vehementer calfacit, lædere poterit. Commodum præterea aliud nihil habet præter ante dicta, nisi quod ventris permeationem modicè iuuet. Ob id igitur Hippocrates,vbi à minus lædentibus quæ multa sunt,doctrinæ exordium fecit,ad iuuamenta ipsorum quæ pauca sunt circa finem sermonis transiit. Percurramus igitur quæ recenset, dictionem ipsius persequentes. Vinum dulcè minus quàm fortia potentiaque mentem ferire ait,id est,minus deliria progignere:fortia siquidem vina vehementer calfacientia caput humoribus, vaporibusque,& caliditate replent. Vina igitur dulcia,quo magis à vehementi caliditate absunt ,eo minus tum caput grauant, tum mentem lædunt. Sed facilius per intestina descendere ait, & viscera tumefacere, id est, viscerum tumores augere. Sed de his dixi paulò ante. Præterea dulce vinum non idoneum esse ait picrocholis,id est,qui amaram bilem sibi aceruant. Nempe medici χολὰς

id est bilem, simpliciter & pallidã & flauam dicere consueuerunt: μέλαιναν verò χολὴν, id est nigram bilem hoc toto appellare, & non χολὴν, id est bilẽ simpliciter: sed hæc quidem acida est, amara autem quæ flaua. Ob eas res picrocholos appellat Hippocrates, qui redũdantem habent huiusmodi bilem. Permixta autem aquosis humoribus & liquidissima & pallida videtur. Sola verò cũ existit, & crassa, & flaua est. Quę autem huiusmodi bilem procreant, sunt calida & sicca temperamenta, ad cuius generationem idonei sunt & dulces omnes humores. Quo fit, vt omniũ horum maximè mel bilescat, quod dulcissimũ sit, deinde & dulcia vina. Non solùm autem quod caliditas multa tales humores amaros reddit, propterea dulce vinum febrientibus & præsertim vbi calidi & sicci temperatura fuerint, idoneum non est: verum quoque & quod crassa sint huiusmodi vina, neque per vrinas velociter descendant, neque citò difflentur, transpirentque. Quo fit, vt biliosos humores neque secum agant, neque excernant. Solis ergo his vnum inest bonũ, quod ventrem emolliant: quod si non fecerint, omni pacto nocent. Præterea & siticulosa sunt, hac re quod facilè bilescant, commonstrantia. Flatuosum quoque vinum huiusmodi esse asserit. Nempe incalescentes crassi

humo

humores,flatum sibi similem generant,tum vaporosum,tum crassum. Quod autem tale est,inflationes parit. Quapropter ex tenuibus vinis non prodit flatus, quanquam interdum quippiam generetur,quod & tenuiũ sit partium,& aerosum,non nebulosum vaporosumque. Cæterum dulce vinum inferioribus intestinis non esse inimicũ ait,quãquam tarde meet qui ab ipso est flatus, moretur que circa hypochondrium. Ea autem occasio est ob quam non admodum turbet inferiora intestina,quia circa hypochõdriũ moretur,donec perfecte coctus & tenuatus fuerit:quòd si semel coctus fuerit,commeabiliorem tenuiorumque partiũ habebit naturam. Qua igitur ratione à supernis ad infernas expellitur partes,eadẽ ab infernis extra mittitur.

3 *Vrinas siquidem hoc minus, quàm vinosum album omnino mouet.*

Quod nam vocauit vinosum albũ,considerabimus. Nam antea vinosum vinum tum esse,tum appellari diximus, quod iure optimo aquoso opponitur. Valenter igitur ipsum & calfacere, & caput replere, & desipientias procreare, & calorem febrilem augere est operæ pretium. Sed vinum hu-

iusmodi album non est, neque cum nouum existit, neque cum vetus quando nequidem aliud quippiam antiquorũ vinorum manet albũ, etsi quàm maxime circa initia tale fuerit: imo semper fuluius redditur, & tandem flauum. Visus est ergo Hippocrates dixisse vinosum album austerum, quod neque vrinas mouet: sed si tale crassum fuerit, circa hypochondriũ moratur: si vero non crassum, neque multum moratur, vt nigrum: neque albis simul & mediocriter austeris similiter ad vrinas descendit. Nempe vina hæc vrinas cient quod vtranque tarde per vrinas descẽdendi effugerũt proprietatem, tum eam quę aquæ est, quam obfrigiditatẽ nacta est, tum eam quam vinum nigrum propter crassitiẽ habet. Vinum siquidem album & austerum minime calidum inter vina existit: atque ob id iis quæ ad ventrem fiunt destillationibus idoneũ. Non tamen abunde ciet vrinas hoc vinum. At forsan Hippocrates vino huic nigrum comparans, minus ciere vrinas ipsum ait.

4 *Sputum autem alio efficacius educit quod dulce est.*

Quodnam aliud dicit: vtrum ne præsens ad quod dulce comparans dixit: Vrinas siquidem hoc minus quàm vinosum album

omnino

omnino mouet. An non hoc solũ, sed simpliciter omne id quod dulce non est. Cùm ergo Hippocrates, quantum ad dictionem hãc attinet, obscurus sit, credibiliusq; sit ipsum nunc de vinoso albo sermonem intelligere: rursum & alia oritur ambiguitas, quidnam sit vinosum album, quòd nõ valde manifestum sit: vtrum ne id quod vehementer calfacit, an quod valde astringit? quod acerbum Græci appellitãt, veluti quod moderatius, austerum. Quonam igitur pacto habeat quod in dictione est, ego in pręsentiarum exponam. Sputum maximè omnium vinorum dulce educit, vbi non supra modum crassum fuerit, veluti & quoties non vsqueadeo ad fuluum secesserit, vt exoluta in eo sint, tum crasities, tum dulcedo. Prauum autem febri auxilium est vinum fuluũ, quod vehementer calidum sit: verùm post vinum dulce nõ admodum crassum ad eorum quæ in pulmone sunt eductionem cõueniens est aquosum vinum, virtutem scilicet roborans, & humores tum humectans, tum madefaciens mediocriter. Quod cæteris vinis omnibus innocentius febrientibus exhibetur.

Et sane quibus propinatum sitim facit his minus quàm vinum aliud educit: qui

bus vero sitim non facit, vino alio magis educit.

Vinum aliud nunc dixit, quod omnino siticulosum nō est. Quare autem vinum siticulosum minus sputa educat, facile intelliges, si quæ ante dicta sunt ad memoriam reuocaueris. Nēpe sitis his perseuerat qui dulce vinum bibunt, quod febrilis calor in ipsis tum morosior, tum maleficentior existat. Qui si talis fuerit, sputum siccat, crassiusq; & viscosius reddit. Quod autem sputum huiusmodi difficulter educatur, verbis non est opus.

6 *Vinū autem album vinosum iam plurima maximaq́ parte laudatum quidem & culpatum in vini dulcis enarratione. Ad vesicam verò vino alio magis penetrat, vrinasq́ prouocat, & perpetuo purgat: atque multa ad opem his morbis ferendam facit. Nempe etsi vino alio ad cætera inhabilius existat, verumtamen quæ in vesica ab eo fit purgatio liberat, si propinetur quale oportet. Bonæ hæ coniecturæ sunt de vino tum profectus, tū detrimēti: quas qui me seniores sunt, non didicerunt.*

De

De vino hoc in dulcis vini mentione diximus, postea quam vires ipsorum comparauit, perquisiuitque. Dixi autem non paruam esse quæstionem, si album simul & austerũ vinum, album vinosum dixit, vel quod vehementer inter vina alba calfacit. Nempe ex vinis albis nullum valenter calfacere potest. Quod enim summè calidum est, id cõtinuo & flauum existit, veluti & quod ab ipso est fuluũ. Mox ab his rubrum, & deinde dulce. Album autem minus quidem his omnibus calfacit: sed differentias particulares, aliaque omnia pro pluris, minorisque ratione habet interualla. Quòd autem vinum huiusmodi dulci facilius ad vesicam penetret, dictum antea. Sed ad alia dulci inhabilius esse ait, quæ sunt ventris subductio, & eductio sputorum. Bonas autem has ait coniecturas esse id est notas facultatis vinorum.

7 *Fuluo autem vino & nigro* austero* in morbis huiusmodi ad hæc vteris, si neque grauitas capitis fuerit, neque mentis concussio, neque sputo via cõcludatur, neque teneatur vrina: excrementa autẽ & humentiora, & ramẽtosa magis fuerint. In his autem ex albo migrandum, & his quæ ijs similia existunt.*

* Alicubi legi *nigro & austero.*

Dulce

Dulce quidem vinum continuo & nigrũ existit: non tamen nigrum omne continuò & dulce. Nam ex his quædam austera sunt, qualia apud nos in Asia prope Pergamum in Perperine & Aegis. Quod autem in Cilicia est † albates, austerum simul & dulce existit, qualitatibus constans cõtrariis: quo fit vt prauum sit: quia neque distribuatur, neq; descendat, sed plus iusto in ventre permaneat superiore, atque ipsum inflet. At quod citra dulcedinem nigrum austerum est, id ventri vtile existit, quando vel plura iusto descendunt vel ramentosa, tunc enim est idoneum sicuti & vinum album austerum, & quæcunque alia astringentia. In eum vsum & fuluum vinum prodesse ait, nõ omnino simpliciter fuluum affirmans, sed fuluum austerum. Nam de vtrisque te intelligere oportet, quod in principio dictionis existit, qua dicitur: Fuluo autem vino & nigro austeris, in morbis huiusmodi ad hæc vteris. Duplex siquidem fuluum, vt nigrum: aliud siquidem dulce, aliud austerum. Atque cùm tertiũ præter vtrunque existat, ex vtriusque qualitatis permixtione constans, attamen quod vna est præditum qualitate, id colore vtroque duplex existit. Caput autem & mẽtem fuluum magis ferit, quod & calidius nigro existat: febres quoque ratione eadem

† Alias sybates.

auget

auget: qbus idonea sola ea quę aquosa sunt. Non immerito igitur vinis austeris vtendũ prohibuit, siue ea colore fulua, siue nigra fuerint, in capitis grauitatibus, & mentis læsiõe, vbi febris ipsa percusserit: atque amplius in thoracis, pulmonisque ægritudinibus, in quibus sputũ detinetur, vina huiusmodi inhabilia esse ait: atque cum vrinæ supprimũtur, propter crassitiem videlicet, & † astringendi facultatem.

† *In impreßis legitur* ψύξιν, *idest refrigerãdi facultatem.*

Quòd autem superiora quidẽ omnia, vesicamq́ minus offendet si dilutius fuerit: intestina verò iuuabit magis si meracius, neminem latere debet.

Vinum meracius, vt dixi, intestinis magis cõuenit: quo fit, vt non abs re iuuet ipsa astrictionis ratione, propter quam omnino iuuamentum habet. Verum huiusmodi astrictionem labefactat, exoluitq́, si aqua temperatum fuerit, atq; ob eam rem minus ipsa iuuat. Quo autem modo hæc iuuat magis astringendi ratione vbi meracius fuerit, sic thoracẽ, caputque magis offendit. Hæc sunt sanè quæ manifestauit, inquiens: Superiora quidem omnia lædit, lædit quoque & corpora ea, qbus per vrinas expurgari est opus.

Nemp

Nempe austerum vinum, excretiões omnes cohibet. De vinis hæc loquutus Hippocrates, continuo ad melicratum transit, cæteris quidem ferè omnibus de vino demõstratis: at prætermisso vno, quod non absoluit, & ego obiter percurram, quod scilicet febrientibus maxime idoneum aquosum sit. Est autem vinum hoc album colore, substantia tenue, nullam earũ quæ cæteris vinis insunt, habens qualitatem, neque austeritatem, neque astringentiam, neque dulcedinem, neq; acrimoniam, neque odorem. Nempe vino huic omnium soli, vt tum aquæ, tum vini mala effugeret, est datum. Prodeunt autem talia in vnaquaque gẽte aliqua. In italia imbecillum Sabinum, quod febrientibus administrant. In Asia, titacazenum & tibi cenũ. Sed vini huius notas vbi intellexeris, talia facile in qualibet gente reperies: vbi & valde tenuia & aquosa producuntur vina. Reperi equidem talia in Cilicia, Phœnicia, Palæstine, † Scyro & Creta. * Imo, vt retuli, in regionibus vidi omnibus, & quod mirum magis fit, in Aegypto. Crassa siquidẽ vina & odora & valde fortia, in feruidis progignũtur regionibus. In Italia verò, & Bithynia, & Asia si multa producãtur aquosa, nihil mirum. Sed quæret quispiam, quam obrẽ Hippocrates in antecedente dictiõe peculiũ em

† Cyro alibi & melius legitur.

** Antiqua exempla huic loco hæc addunt: quibus in locis non facile gignũtur vina tenuia & aquosa.*

de

de his vinis prætermisit sermoné, cũ febriẽtibus quàm cætera omnia sint iucundiora. † Sanè qui id petit, Hippocratem vinum huiusmodi nesciuisse haudquaquam ostendit. Nempe post paulo, cùm de melicrato agit, hæc scribit: Cæterum vino albo tenui, paucifero, & inodoro quodã modo fortius est, & quodã modo infirmius. Hæc ait Hippocrates, vino albo tenui, & paucifero, id est, parum aquæ ferenti & inodoro melicratũ comparans. Vini igitur vinosi notas, tũ cõspicue, tum exacte recensens, percurrensque quonã, scilicet pacto, tũ caput, tum mentem feriat, de aquoso ipsi contrario disciplinam sufficientem esse existimauit, cum aduersa contrariaque ipsi inesse ratiocinari possumus.

† Græcorum verborũ is sensus videtur. Nam neque dicẽdum est quòd non nouerit Hip. vinũ id.

De Melicrato.

9 Melicratum, id est mulsa, per totum morbum in acutis epota parte plurima tũ picrocholis: tũ his quibus tumefacta sunt viscera (μεγαλοσπλάγχνους vocant) minus quàm non huiusmodi est idonea.

Oratio hæc, Per totũ morbum, ostendit Hippocratem de his intelligere morbis, in quibus cremoré exhibere idoneum non esse

esse demõstrauit prius quàm ad morbi peruentum sit vigorem. Nam si eger acuta febre laboret, neque tum in thorace, tum in pulmone fuerit morbus, viresque valuerint, & morbus quintum vltra diem sese prorogaturus non sit, aqua mulsa sola epota abũde ægro sufficere potest. Cæteris quidem omnibus in morbis huiusmodi est conuenientissima: sed picrocholis minus propitia existit. Nam in ipsis bilescit, nisi prius vel intestina, vel vesicã pertransierit, non solum nihil lædit, verum quoque & maxime iuuat: nam secum biliosa deducit excrementa. Hac sanè cum ratione temperaturam quoque ipsius demonstrauit. Nempe in huiusmodi naturis, dilutior exhibita mulsa confert. Neque enim hoc pacto siticulosa existit, neque bilem generat. Vt autem picrocholis, ita megalosplanchnis haudquam idoneam esse ait. Megalosplanchnos nunc dixit non eos quibus magna ex natura ipsa sunt viscera, sed quibus ea ex affectu aliquo intumuerũt, siue scirrhum, siue phlegmonẽ, siue œdema nacta sunt. Mala siquidẽ in his quod cito pertransire viscera ipsa non possit, & facile bilescat, præsertimque in phlegmonis propter caloris magnitudinem: in cæteris autem qui præter naturam sunt tumoribus, minus detrimenti affert.

LO *Porrò & siticulosa minus quàm dulce vinum existit. Nempe & pulmonem mollit, & sputum mediocriter educit, & tusses mitigat. Habet etenim vim quandam exterendi, quæ plus quàm † mediocriter viscosum facit sputum.*

† *Alicubi pro* μετρίως *legitur* κιῤῥοῦ *.i. fuluum.*

Quam ob causam aqua mulsa minus quàm vinum dulce siticulosa sit, dixi antea cum vtraque quatenus dulcia sunt, eatenus facile bilescere demonstrarem. Verùm quòd tenuior, penetrantiorque, vt omnia subeat, existit, ea ratione minus vino dulci est siticulosa. Quo fit, vt si aliquando plusculo tempore in ventre manserit, tunc vino dulci non minus siticulosa reddetur: quod rarenter contingit. Aqua verò mulsa, vino dulci citius ventrem, intestinaque omnia penetrat. Nec secus hepar adusque tum renes, tum vesicam non rarenter quidem, sed perpetuò. Ob hæc igitur vino dulci minus siticulosa existit. Hippocrates idem, quamquam non ita, sed modo alio dixit, mulsæ virtutem ex his quæ in pulmone facit demonstrans. Nempe quòd hæc nō efficeret, nisi vias meatusq; ipsius penetraret, abstergeretq;, palàm omnibus existit. Prętereà sputum educere non simpliciter dixit, sed hoc

aduerbium, mediocriter, adſcripſit. Neque enim valenter educit vt oxymeli, ſed mitigat: quo oxymeli priuatur. Nempe oxymeli tuſſes incitat, tum irritans, tum aſperans, quatenus ſcilicet vehementer detergit. Mulſa verò & præſertim aquoſa, dilutaq́;, detersoria quę minima ſit participat facultate. Vocatur autem huiuſmodi facultas σμηκτικὴ, à qua & nunc Hippocrates nomen fecit σμηκματῶδες, de mulſa ita ſcribens: ἔχει γὰρ σμηκματῶδές τι, id eſt, habet etenim vim quandam exterendi, detergendiq́;. Mediocri autem participare ipſam facultate huiuſmodi oſtendit adiiciens vocabulo huic σμηκματῶδες vocabulum hoc τι. Nempe quibuſuis adiiciatur, paucitatem indicat. Ergo quod mulſæ parum abſtergit, non quod abſtergens ob id impotens infirmumq́;, ſed quòd paucum. Ad glutinoſum ſiquidem ſputum, medicamentū vehementer abſtergere oportet, quod glutinoſum eum, qui in bronchiis pulmonis continetur, detergere poſsit humorem. Quòd ſi talis quiſpiam in thoracis, pulmonisq; medio aceruatus fuerit, iam & maior vt probè ſpuatur, tum inciſoriæ, tum deterſoriæ virtutis eſt neceſsitas, quæ id à ſuccingente coſtas membrana detergat, diſſecet, & tenuet. Nam fieri non poteſt, vt talis humor aliter per membranam, quæ

viſcus

viscus ambit, ad pulmonis bronchia transferatur. Non igitur bene est visus dictione Hippocrates, cùm huic orationi: Habet enim vim quandam exterendi, eam quæ sequitur adiecit: Quæ plus quàm mediocriter καταγλισχραίνει, id est, viscosum reddit sputum. Nam melius dixisset: Habet enim vim quandam exterendi, detergendiq;, quæ exigua sit, & quæ sæpenumero viscosum fieri sputum sinit. Non enim ob mulsam glutinosum fieri sputum contingit, cùm id sanè sputo huiusmodi proprium inest. Mulsa igitur nil iuuat, sed excrementi naturam talem permanere sinit. Quapropter melius dixisset, nihil glutinosum sputum iuuari, & non tale à mulsa fieri. Nam hoc verbum καταγλισχραίνειν quod ab Hippocrates dicitur, sputum à mulsa tale fieri, cum emphasi significat.

LI. Ciet autem & vrinas abundè mulsa nisi ex visceribus aliquod prohibuerit.

Mulsam ante, quòd vias omnes quæ ventrem, renesque interiacent facile penetret, ciere vrinas dixi: atque vbi iecur malè afficitur, vsui haudquaquam conuenire demonstraui. Lieni prætereà si phlegmone obsideatur, molesta est: atque multò magis intestinis, ventriq;. Nam citò igne-

ſcens ob phlegmones caliditatem in bilem conuertitur. Melle ſi quidem ob dulcedinem delectantur tum viſcera, tum venter: quo fit, vt tum citius tum raptim magis eliciant. Melli quoque & dulcia alia idem habere quis dixerit, atque ideo vt ad ventrem, ita ad viſcera accommodari. Venter autem his oblectari videtur. Nempe vbi ea deglutiuit, manifeſtè quodam modo ab aſſumptis delectatur, veluti è contrario ab aſperantibus, amariſque offenditur: neque ſolùm cùm aſſumuntur, verùm quoque & vbi aſſumpta ſunt, ad aliquod vſque tempus. Quo fit, vt nemo ea niſi interdum vice medicamenti, vt ob collectos præter naturam in ventre humores, ingerat: vbi enim ſecundum naturam habuerit, iniucunda ipſi talia omnia ſunt: iucunda autem ſola quæ dulcia exiſtunt. Sanè in appellato * gutture maxima ex deuoratis dulcibus exoritur voluptas, corpore ſcilicet loci illius peculiare quippiam cum ſucco huiuſmodi habente. Corpus autem hoc facit ventriculi interna tunica, vt & ea quæ linguam ambit. Verùm in lingua euidentiſsimam habet dulcedinis ſenſionem: in gutture autem voluptatis. Senſio verò manifeſta continuo efficitur & in ventris ore, quod dulcibus aſſumptis delectatur, modo

** λαιμὸν ait ipſe. id verò non eſt guttur propriè, ſed pellicula quæ veſtit fauces et guttur, & eſt continens cũ tunica interna ventriculi, vt ipſo paulò pòſt affirmat.*

modo animans secundum naturam habuerit. Viscera igitur hoc pacto dulci gaudere succo, plurimumque ipsius celeriter euocantia cùm valent, frui, aliqúe: cùm verò febriunt & phlegmone obsidentur, in id quod biliosum est, dulcem succum conuertere par est. Videntur igitur quæ συκωτὰ, id est ficata ex caricarum esu appellantur, tum maxima, tum suauissima esse, iecinore ipso, vt liquet, ex dulcium esu alimentum vberius accipiente. Verùm in phlegmonis febribusque rerum huiusmodi ingestio non in probam alimoniam, sed in bilis generationem demigrat: febrilis siquidem calor exuperat, natiuus autem deficit, qui bene temperatus erat.

Biliosa quoque alui deiicit magis: interdum quidem bona, sed interdum quàm decet redundantiora, spumantioraq́: quod biliosis magis, & his quibus tumefacta sunt vicera, contingit.

Reuocare ad memoriam oportet dictionem ante enuntiatam: in qua mulsam vino dulci comparans, dicebat: Porrò & siticulosa minus quàm dulce vinum existit. Nam & hoc in loco mulsam eandem ad vi-

num dulce comparans, biliosa alui excrementa deiicere magis pronuntiauit. Nempe & biliosa deiicere vinum dulce potest. Verùm mulsa, biliosa interdum quæ bona sunt subducit, interdum & vitiosa, quæ syncere admodùm biliosa existunt, bilem scilicet vel igneam, vel flauam habentia, crassamque. Bilis igitur ea spumam accipit sæpius quidem ratione ea qua in his quæ vehementer igne calfiunt, spuma exurgit: sæpenumero autem & in his quæ à flatu agitantur humidis. Horum primum caliditatis exuperantis nota est: Secundum verò instrumentorum angustiam, & flatuosi spiritus interclusi, viamq; haudquaquam liberam habentis agitationem denotat. Biliosa autem huiusmodi magna ex parte subducuntur in his febribus quæ liquefaciunt, † & ad tabem perducunt, quibus fermè omnium aduersissima, nocentissimaque est mulsæ potio, veluti & modo contrario potio aquæ frigidæ iuuantissima. Excrementum huiusmodi ait à mulsa magis generari his qui natura biliosi, id est immoderatè calidi existunt, atque in his morbis quibus viscus aliquod phlegmone infestatur. † Commune siquidem nomen hoc in loco eorum qui inflammantur, peculiare fieri volumus. Neque

† Hoc non habet Galen.

† Nomen phlegmones quod erat ant. commune, nunc peculiare factum est i. apud iuniores, ait ipse Gale. quod & aliàs sæpissimè repetit.

que enim propter scirrhum vel œdema febris incenditur. Ergo quod in acutis morbis, de quibus agit Hippocrates, vbi tumor in visceribus fuerit, phlegmones symptoma sit, non œdematis, vel scirrhi, constat omnibus. Hos autem nunc μεγαλοσπλάγχνος appellauit, quasi viscerosos dixeris.

Mulsa praetereà quae dilutior est, sputum educit magis, pulmonemq́ue lenit. Meracior verò spumosa excrementa, atque plus quàm conuenit valdè biliosa calidioraq́ue quàm dilutior agit magis.

Mel in acutis morbis bilescere, atque ob id nobis afferre molestiam antea dixi. Aquam praetereà tardè penetrare, atque in hypochondriis diutius morari, atque ob eas res fugiendam. At quod ex vtrisque mixtum sit, conueniens redditur: quod ea constet temperatura qua aquae plurimae tantùm mellis permixtum fuerit, vt viam aquae paret, & ad distributionem agat. Nempe his ita temperatis, vrinae facilius penetrabunt, ociusque sputum educetur. Quòd si mellis plurimum admixtum fuerit, sitim facit, & viscosum

reddit sputum. Atque ob eas res aquosior mulsa, tum ad sputi eductionem, tum ad penetrationem vrinarum idonea magis existit: Meracior verò ad ventris deiectiones. Nempe quantò magis proritabit, tantò magis & velocius subducet. Clysteribus ergo infusa quo meracior, eo magis excretoria reddetur. Causaque erit deiectionum, tum earum quæ κατακορίως, id est ἰκαρῶς, hoc est valde biliosæ existunt, tum spumosarum. Talia siquidem trahere magis potest † quàm intestina tum mordere, tum detergere. Adde quod & in bilem flauam transiens, ea occasione biliosorum excrementorum copiã, simul adauget: quo fit vt ipsius vsum non laudet Hippocrates. Declarat autem ex horum verborum adiectione: καὶ μᾶλλον τοῦ καιροῦ κατακορίως χολώδεα, id est, atque plus quàm conuenit valde biliosa. Nam μᾶλλον τοῦ καιροῦ dicere consueuit pro μᾶλλον τοῦ προσήκοντος, id est plus quàm conuenit. Spumosas item deiectiones & in prognostico dãnauit. Et κατακορίως, id est, ἀκράτως, hoc est sincere biliosa mala sunt. Neque enim κατακορίως neque ἀκράτως, sed mediocriter talia esse oportet. Horum igitur non immemor, cùm vel ex mulsa epota, vel absq; ipsa quis spumosa simul & sincere biliosa deiecerit febrẽ sciueris esse quæ liquefaciat,

&

† Ego verò sic verterem: ob id quod intestina tũ mordeat, tum detergat.

& ad tabẽ perducat: atq; ob id ab vsu mulsæ abstineto, atque in prisanæ cremorem deuenito, signum quodpiam coctionis morbi quantumuis momentaneum ex vrinis obseruans. Nam si tunc frigidam dederis, maximo eris præsidio.

14 *Deiectiones autem huiusmodi habent quidem & alias quæ graues sunt offensas. Neque enim hypochondriorum extingunt árdorem, sed excitant: inquietationemq́ & membrorum iactationem faciunt: intestina etiam sedemq́ exulcerant.*

Consueuit Hippocrates βλάβας, id est offensas σίνεα dicere, vt in libris de fracturis & articulis est demonstratum. Nam σίνειν Iones dicunt pro βλάπτειν, id est lædere. Imò & βλαβερὰ, id est nocua, σινάμωρα sæpenumero appellauit. Graues igitur offensas habent (inquit) præfatæ deiectiones, id est purè biliosæ simul & spumosæ. Consueuit autem Hippocrates inter signa notasque, vocibus vti tum causarum, tum quæ læduntur corporum. Deiectiones ergo huiusmodi significare commodius dixisset sed habere dixit: quanquam corpora af-

fecta læsiones habeant, causæ faciunt, & signa indicent. Sed quænam sint quæ à dictis proueniunt deiectionibus offensæ, ab Hippocrate audi inquiente: Neque enim hypochondriorum extinguunt ardorem, sed excitant. Hoc autem ideo dixit, quoniam sæpius biliosorum deiectio hypochõdriorum feruorem protinus extinguit. Quare in malignis, maleficisque biliosis adiecit, quòd talia excernentibus ipsis non extinguuntur, sed omnino vice versa increscunt, augenturq́;. Neque ardor hypochondriorum sedatur, quin potius vehementior redditur. Adde quod ῥιπτάζονται, id est ἄσην & δυσφορίαν habent, id est implacidi, inquietique fiunt. Deiectiones siquidem huiusmodi, flammantis in hypochondriis ipsis affectionis symptomata existunt, atque in intestinis ramentosam parit acrimonia affectionem. Sanè affectionis huius quæ syncere biliosa sunt, causæ existunt. Eius verò quę in hypochondriis existit, signa. Verùm Hippocrates, vt dixi, vocabulis causas indicantibus inter signa vti consueuit.

L5 *Sed horum auxilia scribentur.*

Quod morborum singulorum remedia se scripturum dixerit, vt antea exposuit: sic hoc

hoc in loco non minus. Verùm si & quæ libro huic post sermonem de balneis adiecta sunt, digna Hippocrate existant, & quæ in libris de morbis vel de affectionibus scripta sunt, ea inter exponendum considerabimus.

L6 *Qui ergo in morbis huiusmodi relictis sorbitionibus mulsa potionis alterius vice vtetur, is vt multa feliciter consequetur, sic ei nequaquam præter animi sententiam succedent multa. Verùm quibus danda sit, & quibus non, & quam ob causam, iam magna ex parte est dictum.*

Significauit & nunc manifestissimè, ad morbi vsque iudicationem sola vti mulsa consulens. Nempe in solis quæ colliquè faciunt morbis, vel in quibus hominum virtus ad morbi vsque iudicationem sufficere non possit, ad ptisanæ cremorem perueniemus. In aliis verò solam exhibere mulsam est commodius.

L7 *Damnata autem propterea ab hominibus est mulsa, quòd bibentes ad vltimum imbecillitatis agat, atque ob id citam adferre mortem sit creditum. Verùm id ob † languẽtes ipsos dictum fuerit.*

† [illegible] i. qui inediã sponte tolerant.

Sunt

Sunt enim qui sola vtantur mulsa, tanquam huiusmodi existat.

Dicere summè à mulsa imbecillitari, & mulsam nullo pacto nutrire, vel exigue, idem non est: quippè cùm tria hæc inter se distent. Nam quæ vires euertunt, vt sanguinis eruptio, deiectio superflua, sudor immodicus, & per accidens cibi abstinentia, summè imbecillitare dicuntur. At quæ nullo pacto nutriunt, vt aqua, ea virtutem neq; summè imbecillitare, neque roborare quispiam verè dixerit, nisi id aliquando per accidens contingat. Aqua siquidem non vt alimentum vires recreat, sed bene vt medicamentum ad temperamēti symmetriam quæ propter ipsius immoderationem imbecilla sunt, reducens. Tertio deinceps loco sunt quæ exigue nutriunt: quibus qui tantummodò vtitur, tametsi interire posit, non tamen tanquam vires subuertentibus, sed tanquam eas non quod satis sit roborantibus: quo è genere est mulsa. Nam si quis diebus quatuor cibo priuatus interiturus sit, posset is mulsæ vsu non quintum modo, verùm quoque, & sextum attingere. Sermonem hunc & de melle intelligas. Nempe mellis natura mulsam ipsam inter modicè nutrientia facit. Nam humiditatem

tatem

tatem non modo Hippocrates, verũ quoq; & medicorum probatissimi ferè omnes, cibi vehiculum, non cibum censuerunt. Hęc sanè eadem quæ nunc dicuntur de mulsa & melle scripsit non obscurè Hippocrates in sequentibus.

48 *Sed hoc non omnino ita habet.*

Non omnino siquidem verùm est ęgros ipsos propter mulsam mortem obire. Moriuntur etenim & si aquam solam biberint: sed quòd exiguam corpori præstet alimoniam, ob id solùm vitam seruare non sufficit. Quod etiam accidit, vbi quis solius ptisanæ cremorem perpetuo sorbeat.

49 *Sed mulsa quàm aqua multo potentior est, sola epota, nisi aluum perturbet.*

Indicare videtur per hanc vocem, potentior, quòd & aqua aliquam vim habeat nutriendi: euenit autem eo quòd corporis ariditas irrigatur, vt diu, qui aquam bibant, magis durent, quàm qui nihil assumunt. Securè autem, nisi aluum perturbet, addidit, de mulsa sermonem faciens, illos enim iure peius habere facit propter euacuationem, quibus aluum perturbat, simulque verbum id, perturbat, immoderatam significat excretionem

nem & non mediocrem. Scire quidem oportet mulſam crudam aluum magis ſoluere, coctam autem bene, magis nutrire. Hoc autem obiter à te ſit cognitum. Videamus autẽ quę deinceps ſcribit vino mulſam comparans.

20 *Cæterum vino albo tenui, paucifero & inodoro, quodam modo fortior eſt, & quodam modo infirmior.*

Sunt qui dictionem ſcribãt ſine hoc verbo, eſt hoc pacto: Cæterùm vino albo tenui, paucifero & inodoro, quodam modo fortior, & quodã modo infirmior. Alij pro quodam modo, legunt interdum, ad hunc modum: Cæterùm vino albo, tenui, paucifero & inodoro, interdum quidem fortior, interdum autem & infirmior. Sed ex omnibus vis eſt eadẽ, atq; idem intellectus. Nam Hippocrates mulſam vino huiuſmodi quadantenus imbecilliorẽ dicet. Feci autẽ mentionem vini huius in ea quam de vinis feci tractatione: quod tanquam neſcientis vice functus Hippocrates ſubticuit, ſed nũc quædam manifeſtauit, tum ſubſtantiam memorans, ex hoc verbo tenui, tum virtutis imbecillitatem, cùm adiecit, oligophoro, id eſt paucifero. Vocatur ſiquidẽ oligophorum,

ſiue

siue pauciferum, quod vt bibatur, minima eget aquæ mixtione. Contrario autem modo polyphorum, vel multiferum appellatur, quod vt bene tēperetur, multā ~~exigit~~ aquā. Aequiualenter dixeris, quod aquæ multum sustinere † debeat ad tēperatam mixtionem. Quod verò pauciferum appellatur, id fractum, infirmumq;, & ad potum inutile redditur, si multa dilueris aqua. Atqui inodorum in vino, hoc est carentia odoris, ea imbecillitatis, frigiditatisq; efficacissima existit nota, nō secus quàm fortis odor efficacissimum roboris signū. Vinum siquidem aquosum, leuissimam in ligno vitis habuit transmutationem: leuissimam quoque & elementi terrei permixtionem: † quod vt aqua foret, paulum terrei, calidæque substantiæ occupauit, atque in horum coniunctionem leuissima indiguit confectione. Contrarium autē, tum vinosum, tum multiferum, neque à leui coctione tale efficitur, vtpote quod ab aqua longissimo recedat interuallo. * Quo itum est, vt insignem consecutum fuerit, tum caliditatem, tum odorem.

21 *Vini autem, mellisq́ meracitas, si robur vtriusq; contēplatus fueris: insigne recipit discrimen. Nam si duplā vini meri men-*

suram,

† *δυνάμενος alibi legitur. i. poßit.*

† *Ita vt aqua sit, quæ paululum terreæ calidæq; substātiæ sit particeps & cui nō fuerit opus ad horum vnionem multa ope. ita verterem locum, vbi μετειληφὼς habēt ant. co. nō προειληφὼς vt impreßu.*

* *Quo fit, vt: dicerē ego.*

suram ad mellis delictum quis biberit, à solo nimirum melle validior longè reddetur, nisi ventrem turbauerit: nempe multo plus stercoris deiicietur.

Si mulsæ & non mellis dixisset Hippocrates, manifestius enūtiasset. Nam de mulsa hucusque egit, ipsamque vino ex aqua diluto cōparauit, neq; ipsam per se, sed vt iusta, fieret cōparatio. Ob eas res sermonē suū ad mel, vinumque reuocauit. Sunt autem qui in huiusmodi comparationibus, non reliquos modo volentes, sed † nos quoque inuitos circumueniant, fallantque. Cæteri meraciora, purioraque experti, non puris solis, sed quouis modo temperatis vires contribuunt. Non secus alij aquosiora experti, ex illis de omnibus quoquo modo temperatis sententiam ferunt. Non ita tamen de rebus iudicium est faciendum. At si iustam facturus sis de ipsis comparationem, mulsam ad eorum quæ bibuntur vinorum temperaturam in aquæ permixtione, ita ex proportione existimabis, vt vinum non meracius & mulsa aquosior fuerit. Sed quoniam in mixtione proportione exactè seruare difficile est, ob id ad ea quæ verè immixta & propriè pura appellata, transtulit sermonem Hippocrates,

† *Seipsos quoque inuiti.*

tes, vino nullo pacto dilutum mel ipsum comparans: aitque duplum vini epotum minus alere quàm mellis simplum. Verùm quoniam plura vinorum genera existunt, non quæ fortia sunt, caputque feriunt, & desipiētias creare possunt, in hoc exprompsit sermone, sed vinum imbecillum, aquosumque: melque ipsum huic comparans, plus alere enuntiauit. Cæterùm cum vini duplo mel dimidium comparare voluerit, nō quod solùm vtrunque per se & citra aquæ mixtionem æger sumere debeat asseruit: sed si post vtrunque dimensum pro arbitrio ingerat, non minus vtile est. Potest siquidem, si res tulerit, mellis cyathum vnum vel per se accipere, vel aquæ quantum volet mixtum ingerere, atq; id quotidie bibere: vel denuo vini cyathos duos, diebus singulis vt volet aqua temperatos. Tali siquidem experimento tum in plurimis similiter in cæteris habentibus hominibus, tum etiam in vno magis per idem temporis spatium cognoscetur exquisita vtriusque facultas. Si enim mel non ex naturæ proprietate ventrem turbat, qui melle vtuntur, diebus pluribus abundè sufficient. Si ergo res ita habet, cur in principio orationis dixit Hippocrates: Cæterùm vino albo tenui, paucifero & inodoro, interdum fortior & interdum infirmior est

mulsa. Non enim interdum fortior, & interdum infirmior, sed semper fortior secundum nuper dicta videtur: quoniam prius quàm de cōparatione iusta distinxisset, docuissetq; citra distinctionē absoluto sermone, bene & securè dixit: Inuenietur mulsa vino quadantenus fortior, & quadātenus infirmior. Si enim tēperamenti vtriusque analogiam quis nō distinxerit, interdū quidem infirmius vinum, interdum & mulsa esse videbitur. Verū si hæc distinxeris, vt est dictū, atq; eam quam mel in ventre facit turbationem cōtemplatus fueris, mulsam ad nutriendum validiorem semper deprehendes, quàm vinū proportione dilutum, temperatumq;. Quòd si & execrementum quod ex mulsa ita moderatum excernitur, vt virtutem non exoluat, adnotaueris, tibi etiā magis ex mulsa copiosior videbitur nutritio, quàm ex vino. Nam etsi duplum exeat excrementum, laborans tamen pluribus diebus ex mulsa sufficiat, certè ad nutritionē mel vino, tum potentius, tum validius videtur.

22 *Mulsa tamē post ptisanæ sorbitionē epota valde replet, inflat, & hypochōdriorū visceribus est inutilis. Sed si ante sorbitiones bibatur, nō vt superepota lædit, sed iuuat.*

De ordine ait Hippocrates, quem in vsu mulsę, ptisanæq; quis optimè seruare debeat. Verùm vno mulsæ, ptisanæq; edoctus exemplo, vniuersalem hūc accipe sermonē. Nam perpetuò prius ingerenda sunt, quæ & facilius corrumpuntur, & quę subducuntur magis. Posterius verò contraria. Ptisana autem, quàm mulsa difficilius corrumpitur, & descendit tardius. Si ergo mulsa primo sumpta fuerit, ex ea quędam ptisanæ ad deiectionem fit prouocatio. Verùm si ptisana primū sumpta fuerit, subduci mulsa prohibetur: inflabit hypochondria, atque tandem in bilem conuersa, ptisanæ detrimentum afferet.

23 *Cocta autem mulsa, facie quidem cruda longè est melior, splendida siquidem & tenuis, & alba, & pellucida existit. Sed qua ab ea euariet virtute, non habeo. Neque enim est suauior, si mel bonum fuerit, imbecillior tamen & minus stercoris habens. Quorum neutro vt auxilietur mulsa opus habet. Cocto tamen probissimè vtendum, si mel vitiosum fuerit, impurum, nigrum, & mali odoris. Nēpe coctura plurimam malignitatum turpitudinem tollit.*

Tota dictione coctæ crudæque mulsæ differentias docet Hippocrates, sed nullam desiderat expositionem.

DE OXYMELITE.

24 *Oxymeli vocatum potum, sæpius quidem in his morbis commoditatem habere reperies. Nam sputum educit, & facilem reddit spirationem.*

Καλούμενον, id est vocatũ, aut quod vocatur: & καλεῖσθαι, id est, vocari, atq; his similia adiicere Hippocratem nõ ignoras: interdum quidem quòd hæc appellatio Græcis omnibus nullo pacto vsitata sit, interdum verò quòd abrogata, atque interdum quòd artificiosum quippiam demonstret vt ἐπὶ τῶν κροταφιτῶν καὶ μασητήρων μυῶν, id est temporalibus & masticatoriis musculis declarauimus. Sed quod artificiosum nihil indicet oximelitis appellatio, cõstat omnibus. Appellationem igitur ex adiectione τοῦ καλουμένου vel damnauit, vel tanquã inusitatam indicauit: potest autẽ & vtrunq; fecisse. Nam forsan & primum in cõmunem cœpit vsum, forsan & vocem dãnat tãquam ex solis aceto & melle cõstare, medicamẽtum explanãtem, vel tã quam mellis differẽtiã indicãtem, qua

quasi ita quispiam diceret: Mel autem, accetumq́ue tali sunt prædita facultate. Ergo de verbi huius καλεομένα adiectiōe nemo ignorat, quapropter ad id quod commodat, descendamus. Non enim ex aceti, mellisq; mixtione tantum oxymelitis est compositio, verùm ex mulsa paulum aceti accipiente. Sed vt conquoquatur, melius est. Nempe virtus aceti ita coctura imminuitur, vt mulsa quidem ab eo cui miscetur auxilium sumat, offensam autem non habeat. Auxilium autem in orationis exordio enunciauit, atque ab his enunciabit. Offensas verò ad dictionis totius calcem adiiciet. Dictum est igitur in exordio: Sputum siquidem educit, & facilem reddit spirationem. Quæ autem deinceps sunt dictiones, consecuti ab eo discemus.

25 *Tempora vero hæc habet.*

Καιρὸς, id est, tēpora dixit, vel tēpora quibus ex consuetudine vtendum sit, vel tempora quibus iuuare soleat. Nempe & in hoc significatu καιρῶ, id est temporis appellatione interdum vti Hippocratem ostendi.

26 *Quod valde acre existit, nihil mediocriter in his quæ non facile educuntur sputis efficiet. Nam si quæ detinentur educeret, aut*

turq́ue lubricaret, & veluti gestientem redderet, pulmonem certè leniret, nempe ipsum molliret. Quæ si cōtingerent, maximè prodesset. Interdum vero accidit, cum valde acre fuerit, vt sputum non educat, sed viscosum reddat, adferatq́ue detrimentum.

In quibus acri oxymelite vtendum sit, in his fieri aliquādo ex eo offensam docet Hippocrates. Nempe in quibus nemo prorsus talis quod acre est medicamēto vteretur, tales recensere offensas, superfluū est. Neq; enim simpliciter de acri oxymelite sermonem fecit, sed aduerbiū hoc καρτα, id est valde, adiecit: quod λίην & σφόδρα, id est, admodū, vehementerque significat. Tale igitur oxymeli nihil mediocriter in crassis glutinosisq; pulmonis sputis efficere consueuit, in quibus eo solo quispiam vtatur, sed ea vel secat, detergit, educitq́; vel facere id nō valens, exiccat. Nempe vt huiusmodi medicamētum secādi vim habet, ita & exiccādi. Vtimur autem eo in crassis pulmonis sputis, non tāquam exiccante (nempe hoc pacto detrimentum adferret) sed tanquam incidente, & detergente. Cùm igitur hæc facere non valet. tantum abest vt vtilitati sit, vt etiā maxime noceat:

ceat:sed quãdo neque secat neque detergit, in sequentibus docebit. Volo autem impręsentiarum de ea quæ in multis reperitur libris scriptura agere. Non enim per ο, secundam huius nominis μέον syllabam, sed per ζ, scriptam inuenimus, vt dictio tota talis sit: τὸ μὲν κάρτα ὀξὺ οὐδὲν ἀεὶ μέζον ποιήσειεν, id est, Quod valde acre existit, nihil insigne efficiet. Sed id falsum est: nempe inferẽs magnũ aliquando fieri ab eo iuuamentum ostẽdit, interdum & detrimentum. Quare perpetuo insigne quippiam facit, & nullo pacto leue, paruumque. De quo autem est verũ dicere, quod perpetuo magnum, vel malũ, vel bonum facit, de illo melius nihil mediocriter ab eo fieri quispiam dixerit.

27 *Potissimum autem ita afficiuntur, qui maxime perniciose habentes, neque tussire, neque quæ intus continentur, excreare possunt.*

Sputa crassa vehemente glutinari nihilq; ab exhibito, quod acre sit, oxymelite iuuari ait his contingere, qui maxime perniciose afficiuntur, id est, quibus crudus supra modũ existit morbus: nempe hi nihil expuunt.

28 *Cum hæc ita habuerint, vires hominis perpende. Nam si de eo speraueris, d. is.*

Postea quàm eos qui maxime perniciose ægrotãt, ab acri oxymelite nihil iuuari prædixit, paucique ex ipsis adiuti liberentur: ob id & ipsius, quod rarenter contingit, non tacuit auxilium. Fit autem auxilium huiusmodi ab acri supra modum oxymelite, cùm ægri vires valent. Nempe si non valent, non iuuabit quod tale est oxymeli. Duorũ siquidem alterũ efficiet: Nã vel prorsus nõ secabit, sed quod glutinosum est glutinosius reddet, vel dissecabit, abstergetq;. Verùm subitam vniuersamque tum eductionem, tũ vacuationem quam molietur, non sufferente natura, continget strangulari hominem.

29 *Cum autem dare volueris, perquã tepidum, paulatimq;, non affatim dabis.*

Si æger ob sputorum tum crassitiem, tũ viscositatem nihil expuerit, virtusq; valida fuerit oxymeli dari iubet valde acre, paulatim & ἀκροχλίαρον, quod est ἄκρως χλίαρον, id est, per quam tepidum. Id autem calidi, frigidique exacte est medium. Nam quòd vehementem habeat facultatem, propterea copiose ipsum vno haustu offerre veretur. Pari modo & æstate frigidum porrigere, vt antea præcepit, ideo timet, qa tũ pleuritides tũ peripneumoniæ, in qbus nihil expuitur:

cru

crudæ sunt. Coctioni aũt perpetuò calidum opitulatur, confertque, frigidum verò renititur,& aduersatur. Sed quam ob causam calidum etiam oxymeli deuitat Hippocrates? Certe ob morbi malignitatem, malumque morem, ne videlicet protinus ex tali potione cruda persistat affectio hominemq; à calido oxymelite siticulosiorem fieri contingat. Nẽpe quòd symptoma hoc viscosum reddat sputũ, exposuit. Tutius ergo mediocriter tepidum esse oxymeli arbitratur Hippocrates, vtpote qui calidi eam quæ succedere possit, frigidiq; de necessitate successuram fugiat læsionem.

30 *Quod autem parũ acre est, os, faucesq́ humectat, sputum educit, & sitim sedat: qua occasione hipocondrio, visceribusq́ est beneuolum, mellisq́ inhibet noxas: nempe quod in melle biliosum est, temperat, castigatq́.*

Postea quã de supra modũ acri oximeli te sermonem absoluit, ad id quod mediocriter acre est transiit, humectare ipsum os, faucesque, & sputum educere, & sitim sedare in textura orationis inquiens. Nẽpe quod omnia, quibus iuuari ægritudines natæ sunt, habet, id eorum quæ nocere valent ob vim

téperaturæ nihil habet. Nam mulsæ tantum aceti est admixtum, vt quod in ipso biliosum sit, queat sufficienter κολάσαι id est, καθελεῖν & ταπεινῶσαι, id est castigare, inuertere, & supprimere. Nempe in quarto de simplicium medicamentorum viribus, dulcem succū acri maxime potentia aduersari demōstrauimus. Cùm itaque mulsæ facultas cætera quidem omnia quibus morbi huiusmodi opus habent, contineat, in vno autem duntaxat contraria: quòd scilicet supercalfacta ipsa bilescat, migrationem sanè huiusmodi permixtio aceti cohibens, optimum efficit medicamentū. Nempe minime siticulosum erit, atque ob id sputa quę nō omnino crassaque glutinosaque sunt, facile educet: has autē quæ duo numero existunt operationes consequitur partium oris, fauciūque humectatio. Qua vero occasione hoc facit, ea tū lieni, tum hepati, maximam adfert suauitatē, viscera suauiter, iucundeque expurgans.

31 *Flatum præterea discutit, & vrinas mouet.*

De mediocriter acri oxymelite adhuc differens, hæc protulit. Nam in pulmonis, thoracisq; affectionibus plurimo est vsui maximeque insignem habet patrocinatum ob metricam illam aquæ, acetiq; & mellis permixti

mixtionem. Tale siquidẽ oxymeli spiritum crassum, glutinosumq́; in hypochondrio secat, flatusque abrumpens vias omnes expurgat, atque ad vrinas, tum serosa, tum biliosa agit excrementa.

32 *Sed partem intestini imam reddit humentiorem, facitq́; ramenta.*

Eam quæ supra id quod secundum naturam est, innascitur partibus humiditatẽ, πλάδον. Hippocratem nominare neminem ex nobis præterit: hoc igitur efficere ait oxymeli. Nam quicquid crassi, glutinosique succi superius infarcitur, id abradit, secatque, atque ad excretionem subducit facile item & hac facultate ab iecinore facit excrementorum eductiones, ita vt collectis superioribus cunctis humiditatibus in intestinis ipsis & potissimum infernis, ob multitudinem quidem innascatur ea quæ supra naturã est humiditas, ob qualitatem verò intestini abrasio. Nempe & oxymeli detergente preditũ facultate, tandẽ abradet intestinum. Eiusdẽ quoque est facultatis quod cum oxymelite descendit chylosum excrementum. Quapropter & sine oxymelite, si aliquãdo exuperauerit, intestinum abradet.

Interdum

33 *Interdum autem & in acutis morbis est inutile, & potissimũ quod non flatum modo foras prodire vetet, verùm quoque & reuerti faciat. Præterea & maxime vires frangit, & extremas infrigidat partes.*

In acutis interdum morbis abradi intestinum bonum non est Nempe ea qua elici ramenta solent affectio, partium quæ in superficie constant vlceratio est. Quæ cùm talis existat, ab irrumpẽtibus omnibus, & præsertim mordentibus, molestiam recipit intestinum. Quod affectum nisi protinus mordentia excreuerit, ad regionem superiorem, ea quæ irrũpunt, remittit. Quo fit, vt ea occasione flatus etiam sursum recurrat. Naturalem siquidem functionem circũstringentem, exprimentemq; sortita sunt intestina, vt in commentariis de facultatibus naturalibus est demonstratum. Sed quæ irrumpunt, à partibus quibus continentur reiici, †velocitatis est opus. Cùm igitur superne motus exordium habet, quæ continentur deorsum habent excretionem. Verùm si motio inferne capit exordia, sursum feruntur. Quod sanè in habentibus secundum naturam vsu venire videtur: cũ scilicet vniuersim raptimq; subeunte

† Vetus interpres videtur legisse non ταχύτητος, vt habent nũc græ. cod. sed ταύτης δυνάμεως & fortasse melius.

ſubeunte ad inferna inteſtina bile cõtinemus excretionẽ,aut propter aliquã,quę prõpta ſit negotij curã,quę interpellari non poſsit,aut ꝙ nõ prope ſit, quo vẽter exoneretur locus. Nempe tũc* emergere,ſurſumq; ferri bilẽ ita percipimus,vt non adhuc excerni poſsit. Sũt quib⁹ ex huiuſmodi bilis recurſu,ſtomachus male habet:aliis caput repletur,& ob morſum dolet:alij patiuntur vtrunque. Hoc igitur pacto quæ ramenta habet inteſtinorum affectio,deorſum interdum excernit celeriter,ægrorum moleſtiam nequaquam ſuſtinens. Interdum autem & à partibus inferioribus ad ſuperiores, vbi quæ irrumpunt non protinus ad ſedem prodierint,ſed is qui ſedem circulariter ambit muſculus, tum contractus,tum recti inteſtini extremum,ipſum aſtringẽdo complexus,principium motionis obſtrictoriæ ex infernis partibus ad ſuperiores fecerit. Ob eam igitur cauſam non flatus modo,verum & excrementum in huiuſmodi affectionibus reuertitur. Contingit autem & vires offendi ob eum qui in trãſitu ipſo ſequitur morſum. Nempe abradẽtia,tametſi quod irrũpit breuiſsimũ habeat morſum,vehementer tamen infeſtant. Scimus autem dolorem omnem vires exoluere,euertereq́ue,atque ob id partes infrigidare extremas.

* *Recurrere melius.*

34 *Et hæc sola est quam nouerim oxymelitis noxa, quæ scribi digna sit.*

Oxymeli mediocriter temperatum, noxas omnes quæ ex mulsa, vino, & aqua emergunt, effugisse paulo ante est demonstratũ. Quod si aliquando nocuerit, solum nocet, quòd abradat intestina: idque facit in his qui imbecillam habent facultatem, & pati idoneum intestinum.

35 *Exiguum autem potionis huius nocte quidem & ieiuno ante sorbitionem dare expedit, quanquam & a sorbitione, modo longum intersit tempus, nihil vetet bibere.*

Vbi facultatem quam habet percurrit, ad rationem temporis quo maxime ipsum quis porrigere debeat, in præsenti peruenit: & potissimũ, cum qui oxymelite vti debet, is sorbitionibus alatur. Nempe vbi quis non sorbitionibus, sed potione sola regatur, tempus in illis postea docet. Ait ergo, in sorbitione vtentibus illud duntaxat obseruandum tempus, quo sorbitio ingeri debet. Ptisanæ autẽ cremor sorbitio est, qui vt corpus alat roboretque, adsumitur. Ad quæ confert, si nutritionis

tionis tempore, solus in ventre contineatur. Nempe antea didicisti cibos multiplices, & præsertim facultate dissimiles magnā progignere in ventre turbationem. Ob eā igitur causam, non porrigendum oxymeli, nisi cremor concoctus fuerit. Qui si coctus fuerit, licet tum nocte, tum appetente die, ante sorbitionem sumere. Tempus autem inter sorbitionem, oxymelique medium satisfacit, si ptisanæ cremor vacuum simul & purū ex ea quæ ab oxymelite facta est abstersione, ventriculum ingrediatur.

36 *Qui autem non sorbitionibus sed potione sola vtuntur, his non semper oxymelite vti expedit, præsertimq́ quòd intestina abradantur, fatiscantq́ & succubant. Nam cum stercore vidua & destituta sint, vacuæ item venæ, atque ablatæ à melicrato vires, citius inducuntur.*

Qui victus rationem non ex ptisana, sed ex potu solo sibi instituunt, iis non per totum morbum est conueniēs oxymeli, quòd vehementius intestinum ipsum tum nudum, tum humore alio destitutum abradat. Nempe à ptisana quodammodo inungitur vbi eam assumpserint, & cum corpus nihil à mulsa auxilij acceperit. Mulsæ autem

auxilium quod corporibus adfert, cum de mulſa ageret, prædicit.

37 *Quod ſi potum hunc, & quidem multũ per totum morbi tempus profecturum exiſtimaueris, paulum aceti, tantumq́; vt dũtaxat ſentiri poſsit, infunde. ſic enim & iuuabit, & lædens, minimum lædet. & ea quæ oportet præſtabit.*

Cùm ſitim quidem mulſa inferat, ſputa autem in bronchiis pulmonis contineantur, vel glutinoſa vel admodum craſſa, tunc ſolo eſt vtendum oxymelite. Neque memoria excidat dicta hæc fuiſſe, cùm de iis ageretur, quibus relicta ſorbitione potionis ſolius eſt vſus. Si igitur, vt dixi, ſolo vtendum ſit oxymelite, paulum aceti mulſæ infundere conuenit, vt aceti vſu commodoq́ue fruatur, & fugiat quod ab eo eſt detrimentum. Sed acetum mulſæ commixtum excoquere oportet. Nempe hoc pacto ad nocendum infirmus redditur.

38 *Vt autem in ſumma dicatur, quæ ab aceto eſt acredo, picrocholis magis quàm melancholicis prodeſt: amara ſiquidẽ diſſoluũtur, deſciſcuntq́; in pituitam cum ab*

aceto

aceto in sublime attolluntur. Nigra autem fermentantur: attolluntur & multiplicantur. Nempe atra educit acetum.

Picrocholas naturas appellat Hippocrates, quæ amarum sibi contraxerunt succum: cuius generis est bilis flaua. his idoneum esse ait acetum, quod melancholicis aduersissimum existit. Nam & bilem nigram acidam esse contingit, cùm scilicet præter naturam habente corpore, & syncera, & impermixta fuerit. Nempe cùm rectè valet, plurimum quidem prædictæ habet qualitatis, non tamen exquisitam ipsam. Reliqua dictionis manifesta sunt. Docet siquidem in ea quonam pacto acetum picrocholis, qui in temperamento calido cæteros vincunt, adiumento sit, vtpote quòd frigidum sit.

39 *Mulieribus autem longè magis quàm viris aduersatur acetum. Nam vterum dolore afficit.*

Quòd acetum suaptè natura neruos offendat, testatur experimentum, & ratio demonstrat: nempe exangues sunt, & ideo frigidi, facileq; ab his quæ refrigerant simul & tenues habent partes, afficiuntur medicamentis. Læduntur præterea & à reliquis refrigerantibus omnibus: sed substantia aceti

quod tenuium est partium in eorum mer-
gitur profundum, atque in omnes ita irrum
pit partes, vt ne minimum quidem ex eis il-
læsum maneat. Sic igitur acetum neruosas
offendit partes. Vterum autem anatomici fe
rè omnes neruosum esse dicunt. Verùm &
absque eorum adnotatione, quam ex anato
mica inspectione fecerũt, poteris & tu de ea
ratiocinatione colligere. Nempe ad maxi-
mam laxatur molem, & ad minimam con-
trahitur. Quantus etenim fœtus fuerit, tantũ
ipsum perpetuò circulariter ambit: imple-
turq́; spatiũ omne ab eo, etiam si fœtus par-
uus fuerit, vel magnus, veluti venter à cibis.
Sed ventris nõ magna est ad contraria per-
mutatio, vteri autem maximè. Plurimum au
tem dilatari, laxariq́; neruosorum proprium
est corporum, & non carnosorum.

DE AQVA.

40 *Aquæ quæ in acutis bibitur morbis,
nullum sanè aliud habeo quod illi concedã
officium. Neque enim in peripneumonicis
tussim sedat, neque sputum educit: imò cæ
teris minus, si quis aquæ potione prorsus
vtatur. Verùm si inter oxymeli & mul-
sam paulum aquæ instilletur, ob qualita-
tis potionum transmutationẽ sputũ educit.*

Nempe

Nempe intus inundationem parit. Alias neq; sitim sedat, sed amarescit. Nẽpe ei qui suaptè natura biliosus existit, ea est biliosa. Hypochõdrio prætereà est infesta, malaq́; atq; etiam pessima, biliosissimaq́;, & viriũ maxima labefactatio, vbi in vacuitatẽ venerit. Adde quod lienẽ auget, iecurq́;, vbi phlegmone obsidetur, fluctuatq́;, & innatat. Tardè siquidẽ meat, quòd frigida & incoctibilis sit, neq; aluũ deiicit, neque vrinas mouet. Atque ex eo quoque nocua est, quod stercoris suaptè natura expers sit. Quã si pedibus frigentibus aliquãdo quis biberit, ea his omnibus multò magis nocebit, ad quoduis eorũ venerit.

Neq; incidẽdi vim habet aqua vt acetũ, neq; calida est vt mel, quod sanè nõ calfacit mõ, verùm quoq; & detergit, secatq;. Tardè igitũ iure optimo meat oĩs aqua, difficulter cõcoquitur, atq; ægrè descẽdit: q̃q̃ alioqui & optima sit, & culpa omni vacet. Nã quæ vel limosa, vel malè olẽs, vel salsa, vel alterius cuiuspiã medicamẽtosæ qualitatis particeps existit, ea nõ simpliciter est aqua, sed cũ tali quadã permixtione medicamenti, vt si mel

vitiosum, vel ptisanã, vel acetum, vel vinũ vel quippiam talis designaueris. Non enim ex illo genus totum culpabis, sed id solum, ad quod conuertis mentem. Cùm igitur super singulis, de quibus enunciat Hippocrates, sermo de optimis sit, ita & nũc intellige, singula, quæ dicuntur ad optimum referens aquam. Ea autẽ purissima est, & omni aliena qualitate destituta. Hæc igitur quanquã optima sit, multo tamen tẽpore in ventriculo manet, fluctuationesq; plurimum parit. Quo fit, vt cùm biliosus ventriculus fuerit, corrumpatur & illa. Prætereà & cum ex ventriculo ad ieiunum intestinum ægrè perueniat, non facilè distribuitur, neque in hepar, & minus in renes, thoracem, & pulmonem. Quo fit, vt neq; vrinas mouere nata sit, neque sputum educere: imò neque per totum corpus molitur transpirationes. Id nanque substantiæ, quæ tenuium sit partium, opus est, calidæq;, non frigidæ & crassarum partium. Neq; prætereà sitim sedat, quod in amplis tum ventris, tum intestinorum animalis instrumẽtis plusculo maneat tempore. Neq; prorsus imas penetrat partes, neque siccitatẽ humectat. Quòd autem non alat, antea est dictum. Quo fit, vt neque facultatem vitalem roborare possit. Atq; est causa, propter quam Hippocrates ad mulsam, oxymeli, &

vinum se contulit, in ægris ab aqua abstinens. Iam igitur ob eas causas nunquam ea quis vtatur. Vtuntur tamen & alij quidam medici, atq; etiam Hippocrates: sed hic minus, cæteri magis. Nempe quod cæteris perperam vtantur circumuēti ad aquam ipsam recurrunt, quæ non insigniter quod præter animi sententiam succedat, habet, quādo ne virtutem quidem. Sic enim Erasistratus dicebat: Fortes tum ciborum, tum potuum facultates tempestiuè quidem assumptæ maximum iuuamentum: intēpestiuè verò maximam offensam adferunt. Quem autem vitiosum esse dico, tum oxymelitis, tū mulsæ, tum vini vsum, is quidē oritur & ob repentinas mutationes, vt ipse ostendit, & magna ex parte ob synceram quæ à medicis fit permixtionē. Cùm igitur seni cuidā ægrotanti quotidie vinum aquosum exhiberem, quidam ex huiusmodi medicis præsens, me vini minimum aquæ ipsi instillantem contemplatus risit, ægrumq; vinum non bibere, sed duntaxat videre dixit: non sanè intelligens mixtionis vini, quod gratia voluptatis datur, ad aquam aliam esse symmetriam, & aliam esse eius quod ad opem ferendam ministratur. Nam vini omnino minimum veluti excitationem quandam, quæ ad distributionem aquam trahat, permiscemus,

quo duntaxat aquæ tollamus fynceritatem, non auté aquã vinũ faciamus. Sunt autem pleriq; ex fanis, qui vinũ aqua dilutũ bibãt, sed in his aquam gustatu ipso euincere non oportet: In ægris verò ita vt modica sit vini repræsentatio. Sic & de oxymelite paulò ante dicebat, aquosum laudãs. Quod ité tutius quispiam ea vteretur, quæ aquosa est mulsa. Nã sincera, puraq;, nisi vẽtré subducere anticipauerit, magis nocebit, & potissimum in amaræ bilis hominibus, & his quibus præter naturã tumefacta sunt viscera. In his & aqua detrimentum adfert, cũ plus iusto in hypochondriis morata bilescit. Nempe & præter hæc omnia quæ habet mala, stercoris adhuc est expers, neq; vllo pacto aluum subducit. Aquã auté in principiis accessionũ potã lædere, (quod manifestauit, cũ dixit: Quam si pedibus frigẽtibus quis aliqñ biberit, ea his omnibus multò magis nocebit.) eorum est quæ omnibus & nota, & certa, & confessa sunt. Quando igitur bibi idonea est aqua? Cum scilicet potu solo æger vsus fuerit, nullo pacto accepto ptisanæ cremore. Tunc enim in potionũ aliarũ medio aquã tempestiuè quis ingesserit, & præsertim cũ siticulosus æger fuerit. Nempe eam πλημμυρίδα quandã, id est humidi cuiuspiã copiã abundantiãq; facere ait. Quo fit, vt inter mulsam oxyme

oxymeliq́;, parum aquæ exhibeat, quòd his quæ expui debent, conferat ad humectationem. Imò & cùm vinum grauiter nocet, tūc aquam propinant. Quonam autem pacto id demonstraturus sit Hippocrates, audiemus.

41 *Cùm verò in huiusmodi morbis fortè capitis grauitatē, vel mentis læsionē suspicatus fueris, à vino penitus est abstinendum, aquamq́ tunc dare oportet, vel vinum aquosum, flauumq́, & prorsus inodorum, atque ab ipsius potione, aquæ exiguum superbibendū. Nam hoc modo vini potentia caput mentemq́ minus tentabit.*

Mens tentari, lædiq́; dicitur, cum æger febre correptus desipuerit. Nunc ergo mētis læsionem desipiētiam dicit, in qua vino abstinendum præcipit. Pari modo & in vehementibus capitis doloribus. De vtroq; antea est dictum. Sed in præsentiarum vbi in prædictis symptomatis à vino omnino abstinēdum prædixit, consequenter aquosum, flauumq́; omnino, & quod odore careat, dandum ait. Aquosum quidem & inodorū dare bene dicitur, sed flauum non admodum recipio. Nam ad ea omnia aquosum album melius existit. Etiam verò in eam gratiam, cum vina talia sunt, superbibendam

confestim aquā tutius pręcepit. Minus enim (inquit) vini robur quod vehemens est, caput, mentemque tentabit. ἅπτοιτο quidem verbo vsus sibiipsi vsitato, consuetoq;, quo ἅψιν τῶν φρενῶν, id est, mentis læsionem ab huiusmodi verbo quod ἅψεως nomine hominibus vsitatius est, sese fecisse ostēdit. Caput autem, mentemq; vino tentari ait, quod propter caliditatem celeriter ad caput feratur, feruentesq; in corpore secum ferat humores. Qua autem ratione caput malè afficit, ea & mētem. Nam in capite sapere ipsum sitū est, & ea animæ pars quæ ratiocinatur.

42 *In quibus autem maximè aqua vtendu sit, & quando valde multa, & quando modica, & quando gelida, & quando calida, partim quidem antea dictum est, partim verò suo tempore dicetur.*

Erasistratus quidem in libro de febribus malitiosè satis criminatur Hippocratem, discipulos ipsius propè accusans Appollonium & Dexippum, quos ait cereos cyathos duodecim in sextantali cotulæ cyatho effinxisse, atque vnum ex his vel duos febrientibus admetiri. Verùm Hippocrates non hic solùm, verùm quoque & in antedictis potionibus omnibus copiosius largiùsve manifestè

festè vti visus est. Quod & in præsenti dictione liquido ostendit, inquiēs: In quibus autem maximè aqua vtendum sit, & quādo valde multa. Nam & ἡ κάρτα πολλῷ ἡ λίαν πολλῷ, id est valde & supra modū multa significat: sed sanè satis erat dicere multā aliquando dari aquam sine adiectione aduerbij huius κάρτα, in ostensionē malitiæ Erasistrati, qui de Apollonio & Dexippo mentionem facit, nec vllum horū librū ostendere potest: nec Hippocratem ipsum intelligit, apertè dicentem, Et quando vtendum valde multa. Quinetiā & superiore oratione mulsam inter oxymeliq; aquam porrigens vtilem esse ait, quod πλημμυρίδα, id est humiditatis abundantiā parit. Scripsit & antea de mulsa & oxymelite aquosis, quod os humectant, & vrinas cient: non vtique cyatum horum porrigens, sed quantitatem insignem, qua & hos humectari, & vrinæ cieri, & quæ pulmonem infestent expui possit. Prætereà & de oxymelite ita scripsit: Quod si potum hunc, & quidem multum, per totum morbi tempus profuturū existimaueris. adiiciens hic multum. De malitia autem Erasistrati aduersus Hippocratem dicta hæc sufficiant: Cæterùm recordemur Hippocratē quomodo ante, ita & nunc pollicerise in morbis singulis propriā facturū

doctrinā: cum hoc in loco victus instituendi artem non sufficienter conficiat: sed vniuersalia sola in exemplo morbi vnius scilicet pleuritidis prosequatur.

43 *De reliquis potibus, cuiusmodi est hordeacens, & qui ab herbis viridibus, vua passa, vinaceis, piris, cneco, myrtis, punico, & aliis parantur, cum horum aliquo vti tempestiuum fuerit, in morbo ipso scribetur, vbi & de compositis agetur medicamentis.*

Habet quoq; suam & hæc dictio doctrinæ alterius, quæ de morbis singulis fit, promissionē. Verùm quicquid sit, liquido constat vel libros, qui de singulorum acutorum morborum curatione ab Hippocrate scripti sunt, non extare, vel prorsus nō scriptos: hac siquidem occasione quæ nunc inferuntur præstantiæ Hippocratis non sunt. Sunt autē multa quæ mentem ipsius oleant, veluti & quæ huic libro adiacēt ab eo qui de balneis est sermone. Sed, vt dixi, de singulis in horū expositione commodius differemus.

DE BALNEIS.

44 *Balneum in plerisque morbis confert. In his quidem perpetuo, in aliis verò non: est*

estq́ue quando minus vtendum sit quod imparatum homines habeant. Nam in paucis domibus parantur necessaria, reperiunturq́ue qui rem vt oportet curent. Quod si exactè quispiam non lauetur, non mediocrem incurret noxam. Tecto siquidem est opus quod fumo careat, copiosa item aqua, & crebra lauatione: sed quæ immediocris non sit, nisi res ita postulauerit.

Balnea huiusmodi, temporibus Hippocratis nondum parari videbãtur. Nempe dicere paucis in domibus parari necessaria, & reperiri qui rem probè curent, opusq́; prætereа tecto esse non fumoso, copiosa aqua, & quæcunque deinceps dixit: quòd item in domibus calefiat adhuc intra lebetes aqua, labrisq́ue infundatur, argumentum habet. Quod autem in fine dictionis ait, crebra opus esse lauatione, sed quę immediocris nõ sit, nisi res ita postulauerit: si vtique memoria non excidat, in sequenti doctrina obseruabimus. Nam ipse inquiet: Sunt qui immediocri aliquando egent lauatione: id autem est cum æger multa, dum lauatur, perfunditur aqua. Quod si dicere non videatur, nos ipsi non simpliciter quidẽ, neq; vt inciderit,

sed

sed cum eorum quæ ab ipso scribuntur consequentiæ obseruatione percunctabimur.

45 *Neque etiam abstergere oportet: quòd si aliquando abstergendum sit, calido aliquo, atque multiplici plus quam existimetur utendum absterforio, perfundendaq́ aqua multa, & celeriter post perfundẽda.*

Nullus æger cùm lauatur detergi expostulat, nisi sordidus sit, & pruritu vexetur. Nempe qui ægrotant, aqua citra laborem omnẽ, lesionemq́; prolui debent. Detersio autem purgamentis fit, tum mordentibus, tum siccantibus: quo fit, vt ea tum virtuti, tũ balneorũ vsui aduersissima sit. Si verò ęger detergi debeat, vel propter sordes, vel propter pruritum, vim medicamenti detersorij multa admixta aqua, in misso quoque oleo, supprimere oportet. Quo circa inquit Hippocrates: Atque multiplici plus quàm existimetur. id est, quàm sanis consuetum sit, vtendum absterforio. Non enim substantiam medicamenti absterforii in ægris multiplicem accipiendam præcipit, cum non abstergere magis, quam abstergere velit: sed detersorii † qualitatem in ægris multiplicem fieri iubet per aquæ * adauctionẽ. Ea si quidem ratio detergentia quoque vitare præcipit

† Quantitatem potius.

** Μίξιν habẽt antiqui codices. i. mixtionem.*

cipit non excitante vel sorditie, vel pruritu: acribusq; ipsis & synceris non vtendum. Vt autem multa immixta aqua acrimoniã dissoluit ipsius detergentis medicamenti, sic & totius detersorij vim, aquam calidam puramq; affatim superinfundens, atque illi rursus, aliam, dissoluit.

46 *Via ad solium breuis sit.*

Commune id est, siue in balneo hominem laueris, siue in domo aliqua extruxeris pyrã, & labrum aqua impleueris. Quod & nunc in castris fit sæpius, cum lauari quempiam deficiente balnei loco oportet.

47 *Facilisq; tum ingressus, tum egressus.*

Prorsus siquidem citra fatigationem lassitudinemq; ægrum seruare iubet, atque ob id solinm facilem tum ingressum, tum egressum habere voluit. Id proculdubio fiet, si paries qui aquam continet neque sublimis, neque angustus fuerit. Maximè autem laudabile & à labore omni alienum est, quod in aquarum sponte nascentium conficitur lauacris: nempe solia humilia ita depressaque propè omnes conficiunt, vt nihil solij pauimento quod propè est emineat.

48 *Qui lauatur, componat sese, taceat, & nihil agat: sed cæteros tum perfundere,*

tum

tum abstergere sinat.

Hæc quoque prædictis similiter vt æger non laboret, conferunt. Nempe & ęgrotantis quies vt corpus in balneo, tum laxius, tum mollius reddatur, est idonea. Nam cum mouetur corpus, musculi extenduntur, qui minus tum molliuntur, tum relaxantur.

49 *Multæ quoque aquæ mixturæ parentur.*

Cum Hippocrates, inquit, καὶ μετακέρασμα πολὺ ἑτοιμᾶσθαι, id est, multę quoq; aquæ mixturæ parentur, potest vnico legi verbo, μετακέρασμα, atque intelligi hæc præpositio μετὰ per se, & seorsum κέρασμα. Nam Hippocrates non in hoc solùm libro, verùm & in aliis Ionum more per defectum vti prępositione μετὰ videtur. Plenè autem atq; integrè ita legetur: καὶ μετὰ ταῦτα κέρασμα πολὺ ἑτοιμᾶσθαι. id est, multæ quoq; post hęc aquę mixturæ parentur. Siue autem quis vno intelligat verbo μετακέρασμα, siue distinguat, distrahatq; pro μετὰ ταῦτα κέρασμα, vna est dictionis vtriusque intelligētia. Vult siquidem mixturā parari, eum qui in solio lotus est perfusurus: quod medici huius temporis omnes efficere cōsueuerunt, cùm ægrum lauerint. Neq; enim in labrū frigidum ingredi permittūt, sed tepida perfundūt aqua. Alij solia

folia tota aqua huiusmodi replent. Nam vt corpus, tum laxius, tum rarius, calida lauatione est redditũ, ita rursum quiete paulatimq́; contrahere ipsum, & cogere, & densare in animo habet. Nẽpe id ad virtutis robur confert, facitq́; vt non facilè homo lædatur, nisi subita quædã in ambiente aëre fiat ad frigidum permutatio. Ob id, qui rectè valent, à balneo calido sese in frigidã proiiciũt aquã: sed qui ægrotant, cõtactum frigidæ non sustinent circa læsionẽ. Quapropter frigidam calidæ mixtiõe supprimimus. Mixtionis aũt modũ inueniemus, in primis quidẽ si corporis affectionem inspexerimus: deinde & propriam laborãtis naturam, ætatemq́;, & anni tempus, & regionẽ, & presentem celi statum. Probè autẽ faciẽt, qui à calido balneo tepidas nõ minus triũ generum aquas, quæ inter se differãt, parabũt: vt prima quidẽ admodũ tepida sit, secũda verò minus, & tertia adhuc quæ magis ad frigidũ declinet. Tale autem quippiam velle visus est Hippocrates cũ pręcepit mixturas parari. Nẽpe quod paratur, id non simpliciter modo multũ, verũ & variũ, multiplexq́; esse est melius, vt paulatim à calido ad frigidum procedatur: cum subitam ad cõtrarium mutationem æger non ferat.

50 Celeresq́; faciant perfusiones.

Ταχείας, id est celeres, referre oportet non ad eam solùm, quæ in perfusione fit, actionem, verùm quoque & ad illud quod actiones interiacet spatium: vt primam inter perfusionem secundamque parum sit interualli. Quod, si quis propriè nominauerit, non ταχείας, id est celeres, sed πυκνὰς, id est frequentes dixerit. Quanquam apud veteres vsus horum nominum πυκνῶ & ταχείας confundatur. Nam aliquando πυκνὰς, id est frequentes actiones, ταχείας, id est celeres vocant.

51 Et spongiis pro strigili vtantur.

Neque strigilibus in ægris ipsis, neque spongia medici huiusce temporis vtũtur, sed à balneo eos linteo cõtegunt, alij vestibus, & potissimum puris, vt plurimum sudet, obuoluunt. Sed nõ semper egrum ipsum à balneo copiosè sudare conuenit. Nempe sæpius laborantem ad balneum non vacuandi corporis gratia ducimus, sed prorsus contrariam ob rationem, vt scilicet humectetur, madescatque quod immoderatius exaruit. In talibus igitur non in balneo sunt expectãdi sudores multi, sed quamcitissimè soli aquam ingredi, & postea balneo egressos, resiccare expedit.

52 Et non valde siccum perungant corpus.

Oratio hæc, succedit quidē huic: Et spongiis pro strigili vtantur. Sed qui sermonis proprietatem contemplatus fuerit, is de vnctionis in balneo vsu intelliget, ne eorū quę de necessitate dicenda sunt, quippiam prætermissum esse videatur. Nam vbi post balneum spongia aquam detersit Hippocrates, obscurum quidem est, si corpus vnxerit: bene tamen ægri corpus cum humidum existit, perungendum † esse constat, nisi quispiam *oleum cum aqua, hoc ipsum resiccare dixerit. Est igitur vtile, vt de vnctionis in balneo vsu discutiatur: sed necessaria magis est super vnctionis tēpore discussio, si oleum perfundere conueniat, vel vbi qui lauatur sudauerit, vel cum siccus adhuc est, confestim vbi sese exuerit, & prius quàm sudauerit, vel horum neutrum fuerit, sed vbi humescere cœperit. Sanè quicunque eorum meminit, quæ de olei facultate in simplicium medicamentorum tractatione dicuntur, is exactè nouit optimum esse olei † vsus in his qui lauantur tempus quod tertio dicitur loco: nouitque quónam pacto calfactum corpori exhibere conueniat. Nempe id corpus mollius reddit, laxiusque, cum frigidum suo contactu non solùm horū neutrum efficere natum sit, sed & eos qui lauantur frigentes reddat.

†Pro καὶ habent μὴ antiqui cod. vnde erit vertendum, non esse,

** Q̄d' itē hoc ipsum oleū aqua resiccare dixerit.*

†In antiquis χρίσεως per [illegible] non per [illegible]

53 *Caput verò spongia, quoad maximè fieri poterit resiccare oportet.*

Quod in balneo caput curiosè resiccandum sit, vt ne minimũ quidẽ supersit humiditatis, nequaquã est ambiguũ. Nam quicquid relinquitur, refrigerare consueuit. Non tamen à spongia vt fiat, effici potest, nisi statim ab initio post mixturarum vsum. Capitis tamen aquam linteo resiccare est melius.

54 *Neque caput ipsum modo, verùm & extrema, & quãuis aliam corporis partem à frigoris iniuria prohibere conuenit.*

Dixisse id per se seorsumq́; parũ esse mihi videtur: quòd enim pars nulla omnino nuda esse debeat, cum à balneo aquam eorum qui lauantur resiccant, constat liquido omnibus. Nam quæ ita denudantur partes: cito eas refrigerari nemo ignorat.

55 *Lauari quoque is non debet, qui nuper vel sorpsit vel bibit.*

Non in ęgris modo, verùm quoque ex insanis, nullus confestim à cibi vel potus sumptione lauari debet. Nam qui biberunt, his caput repletur: qui verò cibum sumpserunt, his non caput modo, verùm & corpus totum alimoniam ad se prius quàm concocta fuerit, trahit.

Neque

56 *Neque confestim à balneo sorbēdum, neque bibendum.*

Sedata quæ ex balneo est turbatione, tū esse tum bibere melius est, veluti & cōposita ea quæ ab exercitatione oritur. Nam cibum protinus vel potum sumere, caput replet, deuoratumq; interdū superfluitare facit.

57 *Magni autem admodum pendere oportet si æger cū rectè valuit, balneum valde affectauit, & lauari fuerit assuetus. Nēpe tales magis appetunt, iuuāturq; cū loti fuerint, adeo vt lædantur si non fuerint loti.*

Demonstrata sunt hæc per totum ferè horum commentariorum secundum, vbi dictiones exposuimus, in quibus parte plurima consuetudinum vires enarrauit.

58 *Peripneumoniæ autem magis quàm ardenti febri confert. Nam lateris pectorisq; & dorsi mulcet dolorem, sputum maturat, educitq;, & spiritum facilem reddit. Laßitudines tollit, mollit articulos & cutem per summa apparentem: vrinas ciet, capitis soluit grauitatem, & nares humectat. † Tot ergo insunt*

† Hæc non habēt ant. cod. græ. sunt nec veteres latini.

balneo bona, quibus omnibus est opus. Cæterùm si in apparatu re vna vel pluribus defectum sit, metus est ne nõ prosit: vnum siquidem horum, quoduis fuerit, si à ministris non vt oportet præparetur, valde lædit.

Quare peripneumonias magis quàm febres ardentes iuuet balneum, ostendit Hippocrates cum inquit: Nam lateris pectorisq; & dorsi mulcet dolorem, sputum maturat, educitque, spiritum facilem reddit. Ob hæc etenim omnia peripneumonicis maximo est præsidio. Sanantur siquidem qui cõtenta in pulmonibus sputa expuunt. Pleuritici quoque ob doloris mitigationem valde iuuantur. Quapropter duorum alterum, nempe vel ita scribendum: Peripneumoniæ autem & pleuritidi magis quàm ardenti febri confert. vel in peripneumonia pleuritidem subaudire oportet. Nam pleuritis dolorẽ in latere habet peripneumonia non habet. Cęterùm cum peripneumoniis magis quam ardentibus febribus conferre balneum inquit, docet quoque & æstuantibus quibusdam auxilio esse: verùm oratio hæc distinctionem expostulat, quam nõdum efficere possumus, quia tempus quo lauari ægrotantes velit,

velit, non definierit. Vbi autem sequenti dictione enarrantem Hippocratem, quósnam haudquaquam lauare velit intellexerimus, ad balnei tempus ita perueniemus.

59 *Qui in morbis aluum plus iusto humidiorem habent, ij non sunt lauandi, neq; hi quibus magis quàm decet detinetur, & soluta non sit: neque quibus vires languent, nec cibum fastidientes, nec nauseabundi nec biliosa ructantes, nec quibus sanguis è naribus profluit, nisi minus quam decet fluxerit: nec quod decet te lauerit. Nam si minus quàm decet fluat, lauabis, etsi vniersum corpus in cæteris, etsi caput duntaxat iuuerit. † Si igitur apparatus hi conuenientes fuerint, æger q; feliciter balneum suscepturus sit, quotidie lauare oportet.*

† *Hæc non habent ant. cod. græ. nec latini.*

Quibus cõplura per ventrem subducuntur, his balneũ sistit, ea ad corpus vniuersum reuellens: atque hac occasione detrimentum affert. Quòd autem qui nullo modo deiecerunt, eos antea vetustã fecem euacuasse me-

lius sit, nemo ignorat: sicut neque quòd γεγυιωμένους, τοῖσι, τοὺς καταλελυμένους, id est, quibus iam nõ vigent sed cessant vires, balneũ amplius euertit. Ait preterea & ἀποσιτους, id est cibum fastidientes & nauseabundos haudquaquam lauãdos. Nempe hos viribus ita defici metus est, vt succedat ea quæ stomachica appellatur syncope. Succedunt his quibus os ventriculi bile redundat: quos nota indicaui, inquiens: Nec biliosa ructantes. Pari modo neque eos lauare conuenit quibus profluit abũde è naribus sanguis. Nam si minus fluxerit, lauare est consentaneũ. Sunt autem hi qui vehemẽtiore egent balneo, id est, qui multa aqua perfundendi sunt, vt sanguis qui †post caput est, vehementius moueatur. Cõ similiter lauabimus si sanguis nullo pacto erumpat, & erumpere debeat. Ex adiectione autem huius sermonis: Etsi vniuersum corpus in cæteris, et si caput dũtaxat iuuerit: Clarius adhuc significauit quonã pacto sæpius in domo calfacta ægrum absque solio collocent, & caput duntaxat citra reliquas corporis partes calida perfundant aqua.

† κατὰ habent ant. cod. non μετὰ. i. sanguis qui in capite est.

60 *Lauandi autem cupidos si quotidie bis laueris, nihil † peccabis.*

† βλάψεται; hoc est nocebis habẽt ant. cod. & ita legit vetus interpres.

Qui Victori Romano principi librũ de victus ratiõe Hippocratis tradidit medicus,

is

is dictionē hāc & alias quasdam de curtatas scripsit: sicuti & illā in qua dicit: Non protelentur primi sorbendi dies. Præterea &, Qui bis die cibum sumere sunt assueti, his bis dare oportet. Verùm vtriusque harum dictionum dimidiam partē subtraxit: sed præsentis quidem nihil, tempus verò † non adiecit, vbi φιλολουτροῦντας, id est lauandi cupidos, eos intelligit, qui cum sani sunt, lauari gaudent, atque ob id sæpius lauantur. Nēpe hi quum lauantur, eū accipiūt qui ex cōsuetudine est, scopū. In sequentibus autem ab Hippocrate tempus quo ægros lauari velit, audiemus.

† *In cod. ant. non habetur non.*

6 l *Tutius autem longe balneo vti possunt, qui tota vtuntur ptisana, quàm qui solo vtuntur cremore: quanquam & hi interdum vti possint: minime autem qui potu solo vtuntur.*

Tempus quo lauandū sit hoc in loco patefecit Hippocrates: quod si ab initio pronūciasset, multa sanè quæ loco medio dicta sunt, nō obscura & ambigua essent. Ptisanā autem totā porrigunt iis qui mitius quietiusq; habeant: solū verò cremorem his qui deterius degunt verùm his qui periculosius acutiusque laborant, potus solos. Quòd autem toto in hoc commentario de thoracis pulmonisq; affectibus egerit, plurima

quidem exempli vice in his morborum partibus, & præsertim pleuritidis vniuersalia præcipiens sæpius est demonstratum. Est expositum quoque quonam pacto coctis morbis ptisana vti velit, quo tempore & balneũ sine periculo conciliatur, vtpote quod ad sputorum quæ in thorace & pulmone continentur, expurgationem maxime conferat. Qui igitur ita habent, & quæ ex consuetudine est accesserit iudicatio, his lauationem multiplicare nihil prohibet. Ait præterea balneum ἥκιστα, id est, minimum, iuuare eos qui solo vtuntur potu: vbi ἥκιστα ἐλάχιστον id est minimum significat, & non, vt quidã aiunt, οὐδαμῶς, id est nullo pacto. Nam inferens, inquit.

62 *Est sanè & quando vti possint.* † *Ex his autem quæ ante scripta sunt, quosnam in singulis viuẽdi modis iuuaturũ sit balneum, & quos non, coniicere oportet. Nã quibus aliquid eorum quæ balneum & bonum reddere et iuuare possunt, deest: hos lauare nõ expedito. Quibus verò nihil deest signumq́ adest ipsis in quo lauare conueniat: lauare oportet.*

† Hæc omnia nõ reperiuntur in antiquis cod. & forsitã neq; Hippo. sunt, vt & ex Gal. cõiicere potes.

Non adiecit quidem quando his balneo

vten

vtendum sit, sed nos qui sententiam ipsius sequimur, dicemus. Potum solũ his exhibet. Hippocrates quos acuti infestant morbi vbi vires ad morbi vsque vigorem, qui interdũ cum ipsa coctione existit, veluti in morbis thoracis pulmonisq;, suffecturas sperauerit. Coctis siquidem qui affectum progignunt humoribus, confestim excreabunt. Quòd si qualia oportet solum expuere cœperint, in neutro adhuc modorum neque in affectu, neque in symptomatis morbus augebitur. Nam sæpius affectio ipsa qua laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augentur, vt in phlegmone obsessis particulis, quo ipse inquit modo: Cum pus conficitur, tunc dolores & febres fiunt magis, quàm cum factum fuerit. Sæpius autem mutuis exultant incrementis & decrementis symptomatum magnitudines, & ea quæ affectionis est: fitq; id in his phlegmonis in quibus pus effluit quod iam est confectum, vt in vulneribus quibusdam fieri cõsueuit, & in peripneumoniis pleuritidibusque. Possunt ergo in his morbis & hi quibus potus solus vsui est, nõ inutiliter lauari. Nempe dolorẽ ipsorum balneũ mitigare ait, & sputa maturare. Sed sanè vacuato prius corpore, id factitandum. Scuerisque in vniuersum de balneorum viribus, quòd si nõ antea vacuato corpore ex-

hibeatur, membris affectis fluxionem parit: vacuato autem si exhibeatur, coctionem iuuat. Nempe corpore toto ante vacuato, adhibitum aduacuatoriã obtinet facultatem. Quo fit vt ex febre ardente laborantibus, his tantum opituletur qui sine tumore vel phlegmones vel erysipelatos laborant, feruente in ipsis per totum corpus bile. Quòd si coctionis signa habuerint, his multo magis conferet. Verùm si æstuosa febris ob falsam pituitam putrefactam oriatur, aduersissimum illis esse balneũ scire oportet. Neque enim pituitosus humor vt biliosus p cutim euacuatur, propterea quod tũ crassus tũ glutinosus sit: neq; extinguitur lõga egẽs cõcoctione. Nõ sum autẽ immemor verborum. Hippocratis, quæ in principio libri huius hoc refert pacto. Quæ autem medicũ ante animaduertisse ægro nõ referente oportet, plurima dimissa sunt. Hæc siquidem qui Hippocratem dogmaticum esse putant, locos affectos esse dixerunt. † Sed qui Hippocratem empiricum esse existimant, anni tẽpora esse, regiones, ætates, * & ambiẽtis nos aëris conditiones affirmauerunt. Hæc equidem omnia tum quę à dogmaticis, tum quę ab empiricis dicuntur, vtilia esse non ignoro. Verùm scopos multos hoc in libro recensens Hippocrates, ad quos quis respiciens victus

† *Et ipsorũ affectus, & caussas addit codex græcus.*

* *Consuetudines, add. græ.*

ctus formã inuenire posit, nullius eorũ quę dicta sunt, præter quàm consuetudinis mentionem fecit. Sed sanè nonnulla quæ reminiscentiam exigunt, præposuit. Atque ob id sermonem sum remoratus, vt hac quæ breuis sit interpretatione eos, qui totum legerunt librum, habeam sermonis huius per intelligentiam assecutores. Vnus sanè & præcipuus scopus tanquam in exemplo pleuritidis talis in dictione ab Hippocrate enarratur: Siquidem siccior fuerit morbus quã vt quispiam putauerit, non multum dare oportet, sed ante sorbitionem vel mulsam, vel vinum, vtrum magis auxiliaturum putaueris, propinare cõuenit. Post hæc deinceps: At si os madescat, & quæ à pulmone expuũtur talia sint qualia esse oportet, sorbitionis quãtitatẽ, vt dicam summatim, augere cõuenit. Verùm tum hæc, tum quæ serie continuata dicuntur, non sunt à gnidiis sententiis definita. Post hæc & morbi coctionẽ animaduertendã esse ait Hippocrates, qui sanè scopus totius propemodum est Hippocrati victus instituẽdi generis, atque earũ quæ in eo particulariter fiũt permutationũ. Alias quoque & subinde apponit definitiones, quæ tales sunt: Quibus enim cibus statim inclusus est, si quis nõ vacuato eo sorbitionẽ dederit dolorem si adest adaugebit, & si non adest

pro

protinus inducet. Et amplius: Præterea si lateris dolor assiduus est, calidisque fomentis non remittatur, sputumque nō procedit, sed extremè citra coctibilitatē glutinosum sit, nisi quis dolorem vel alui subductione vel secta vena pro vtriusuis significatione solue rit, ptisanam autem ita affectis dederit, præcipitem aget in mortem. Proinde & rursus definiens, ait: Si nuper pasto cuipiam, & alui oneribus haudquaquam purgato febris, vel cum dolore vel sine dolore inceperit, à sorbitione tantisper est temperandum, donec cibum ad infernam intestini partem descēdisse coniectum sit. Tum rursus: Si nuper cibato cibus prior non descenderit, virtusq; valida fuerit, & floruerit ætas, subluere oportet. Si verò virtus imbecillior fuerit, balano est vtendum, nisi aluus sua sponte probè deiecerit. Adiecit ergo in hac dictiōe eum qui à virtute est scopum, veluti in sequentibus sæpenumero, & id considerari præcipiens quænam causa & affectio sit quæ virtutem prosternant: vbi & hoc à medicis ignorari adiecit, preterea adiecit quòd iis qui dolorē ad hypochōdrium pertinētē habent, ea quæ per talia medicamēta fiat, auxilio sit purgatio. Cæteris autē qbus dolor vel grauitas ad brachiū vel pectus extēditur, venæ sectio. Hæc autem & reliqua huiusmodi, quæ item

de

de cõsuetudine dicta sunt, à gnidiis medicis omnino sunt prætermissa, multoque magis naturæ & corporum temperamenta, de quibus sæpenumero in hoc libro egit: hos picrocholos appellans, alios melancholicos. †Scopo autẽ succedente, de ea quæ tum in sanis, tũ in ægris fit victus ratione agit, quonam pacto & emendare & corrigere oporteat demõstrans. Præterea & in eo quem de vino, oximelite, & aqua facit sermone, scopos recensuit eosdem. Meminit quoque & coctionis morbi sæpius, non paruum scopũ vniuersæ victus formæ, earũque quæ in ipsa fiunt, mutationum hunc efficiens. Pari modo & in morbi vigore quippiam dixit, ad quem respiciens neque tanquam ad abiectissimum in victus ratione scopum alimoniã ministrat. Cuncta hæc & reliqua talia à gnidiis medicis prætermissa sunt, quæ medicum ante animaduertisse non dicente ægro oportet.

†*His autem scopis insistens, at græ.*

*

GAL

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRAtis De victus ratione in morbis acutis Commentarius quartus.

*

IOANNE VASSAEO
Meldensi interprete.

VAE in libro de victus ratione post eum qui de balneis est sermonẽ scribuntur, iure optimo pleriq; medicorum Hippocratis non esse sunt suspicati. Nam ab iis quæ ante scripta sunt, & vi interpretationis & theorematum integritate longo discedunt interuallo. Neque tamen abs re adducti sunt, q & Hippocratis esse existimauerunt. Nempe eorum quæ scripta sunt sententia, propositum ipsius mẽtemq; vsque adeo redolet, vt discipulum Hippocratis aliquem scripsisse suspicio sit: imo & ex his multa dictionem vna cùm sentẽtia ita absolutam inculpatamque habent, vt rursum & ea ab Hippocrate scripta esse suspicandũ sit, vtpo-

te qui librum componere, vbi singulariter morbi cuiusque acuti curationem doceret, vt in libro de victus ratione in morbis acutis promiserat, sese apparauerit. Præterea & alias in præsenti libro reperies dictiones, quę Hippocrate ita indignæ sunt, vt legitimis iustisq; adscriptas esse suspicari te oporteat: sicuti & in aphorismis ipsis quidam huiusmodi visi sunt, partibus libri vltimis adiecti adscriptiq;. Qui enim interserunt, † in memoriam multis primas cōscriptiones vltimis adscribunt. Quod & in libro de capitis vulneribus factū esse videtur, & in secūdo de morbis vulgaribus. Nec secus in eo qui nūc nobis proponitur libro reperimus quæ interseruntur, atque adhuc magis partibus vltimis. Cū igitur quatuor, vt quispiā dixerit, in eo reperiantur genera, vnū quidem & dictione & † sententia Hippocrate dignum: alterum quidem altero solum, vel dictione, vel sententia: nonnulla verò horum neutro: in singulis eorum quæ ad expositionem nobis expromentur dictionibus idipsum declarabimus.

† Quod principes librorum partes multis in memoria sint vltimis sic ego vertetem.

δύναμιν. i. virtute habent ant. cod.

L Causus, id est febris ardens, fit, cum venulæ tēpore æstiuo exiccatæ, acres & biliosas quæ tenues sint, trahunt ad se humiditates, quas ἰχῶρας vocant.

Aesti

Aestiuum anni tempus dixit calidum & siccum, siue vltimo vere fuerit, siue prima æstate, siue in horum temporum mediis vel extremis, siue primo autumno. Quod autem aëris nos ambientis temperamentũ dispositionem corporis secum mutet, siccum quidem ad sicciorem, humidum verò ad humidiorem, in commentariis epidemiorum morborum est demonstratum. Quod item & anni tempus mediocre & temperatum naturalem seruet temperaturam, cæteris quæ in vniuersa victus lege agunt homines modo habentibus simili. Demonstratum præterea, & corpus quod à naturali moderataq; conditione sese alienauit, commutauitq;, id, propter quod alienatum est & commutatũ, ob illud peculiari egere auxilio, vt arefactũ humectatione, humectatũ exiccatione, calfactum refrigeratione, & refrigeratum calfactione. Cùm igitur ob aliquam rerum quarum exempla dicit Hippocrates, circunstantiam venulas aliquas qualibet in parte corporis exiccari contigerit, à vicinis partibus trahũt hæ humiditates. Si ergo quæ ad arefactas venas ferũtur humiditates, vt substantia humidam naturam, ita & vim humectatoriam habuerint, pars naturalem commoderationẽ recipit. Verùm si humiditas qualitate aëris fuerit, & facultate siccatoria, corpus

pus inceditur: vt si ex nobis quispiã siticulosus effectus liberaliter biberit vel vinum, quod quia aqua marina largior mixta sit, tethalassomenon dicũt, purum, vel aquã salsam. Scio equidem me aliquando ex æstiuo itinere siticulosum redditũ, bibisse vini veteris paulò sincerioris calicem vnum, atque ex eo sitim magis auxisse, non placasse. Vt igitur nos quanquam mente quę appetitum moderetur præditi interdum quidem negligentius, interdum autem & incontinentius, atq; etiam cùm in promptu melius non sit, ad potũ aliquem qui & salsus & acris sit peruenire cogimur, sic & venarum facultas attractoria perpetuò vicinis ex partibus humiditatem attrahit, substantiam ipsius qualisnam sit, nnllo pacto discernens. Ratione etenim caret, qua quippiam ex meliori scrutari posit: sed vt pueri brutaq; ad casu oblatum humidum cùm sitiunt irruunt, hoc pacto & illa. Si ergo in vna quapiam corporis parte affectio ea fiat, in ea solùm qui erysipelas referat, affectus quispiã erit. Verùm si venæ totius corporis supra modũ exiccatæ calidas carnosis è partibus humiditates traxerint, in toto corpore fiet quæ causum referet affectio. Causus verò propriè dictus nõ caliditatis quæ per totum sit corpus præstat modò vehementia, verùm quoque & siti. Nam

sitis in eo vehemens est, & incompescibilis. Deest ergo præsenti dictioni de causi generatione sermo de partibus, quem nos nuper adiecimus. Nẽpe in vna corporis parte queuis illa sit, interdũ causus gignitur, interdũ & toto in corpore. Verùm cùm in toto fit corpore, sitim omnino parit: cùm verò in vna parte, non de necessitate, nisi pars ipsa sitim pariat. Omnium autem primum & maximè id facit ventriculi: deinde ventriculus, atque ab eo stomachus, pòst pulmo, & subinde ieiunum intestinum. Vtrum igitur ita tantummodò fit causus vt dixit, cùm scilicet acres & biliosas quæ tenues sunt humiditates ad se traxerint venulæ? An ne & carne id ferente erit causus? siue in parte vna, siue toto in corpore pati eã contigit? Ostendimus etenim eam vim habere eorum quorum indiga est attractoriam. Præterea & fieri potest vt modo altero similis affectio fiat. Modum alterum dico cùm ex validioribus partibus ad imbecilliorem aliquam mittantur excrementa. Nempe quòd membris singulis vt attractoria, sic & expulsiora insit facultas, est declaratum. Fieri ergo potest vt interdum quidem ex parte vna, interdum verò & ex pluribus acres & biliosæ quæ tenues sint humiditates exactè ad dictas fundantur particulas, quæ scilicet imbecilliores sunt.

Quòd

Quòd Hippocrates ἰχῶρας, tenues humiditates appellet, liquido constat.

2 *Febris quoque vehemens habet, corpusq́ veluti ab ossearia lassitudine habitum laborat, doletq́.*

Febris ergo vehemens habet, propter naturam tenuium humiditatum, quas & acres & biliosas ait. Nempe his superueniunt febres vehementissimæ, id est quæ multam & acerrimam habent † qualitatem. Sicuti & pituitosos sequuntur succos quæ & minorem & minus acrem habent. Laborat, autem corpus totum lassitudine vlcerosa propter tenuium humidatum acrimoniam. Sed de lassitudinum omniũ differentiis absolutè in libris de tuenda valetudine est tractatum.

† *Caliditatem ait ipse.*

3 *Fit autem magna ex parte longum ob iter, longamq́ sitim: cùm venulæ arefactæ, acres calidasq́ fluxiones ad se traxerint.*

Tum in principio dixit, tum rursum hoc in loco adiecit verbum hoc arefactæ: procatarcticas appellatas causas veluti exemplo manifestans: primitiuas nunc dicunt. Siquidem calidæ omnes, & siccæ causos progignere possunt. Scio equidem nonnullos ob liberalem vini, quod tethalassomenon

vocant,potionem,causo fuisse correptos:veluti & alios ob salsamentum salsarumq; carnium, atque aliorum quorundam salsorum vsum immoderatum. Alius ex ambulatione & æstu veniens, primum quidem lauit se, deinde domum perductus, vini mixti plus bibit,cœpitq; protinus affici causo. Alius autem ob iram,& alius ob vigilias causum incurrerunt.

4 *Fit quoque & lingua aspera,sicca & valde nigra, ventrisq; morsu dolet, deiectionesq; & liquidæ & pallidæ fiunt: vrgetq; sitis vehemens, & vigiliæ, atque interdum mentis aberratio.*

Percurrit hoc in loco quæ causum subsequuntur, quæ & συμπίπτοντα,id est cōsidentia siue consistentia vocant. Sunt autē hæc: lingua sicca,aspera & nigra, ventris morsus, deiectiones pallidæ,vehemens sitis, & vigiliæ interdum quoque & desipiētia. Lingua sanè arescit,quòd tota corporis affectio sicca sit & calida,febrisq; talis. Vētris verò morsus propter tenuiū humiditatum, quæ illuc confluunt,oritur. Deiectiones autē pro succi redundātia. Liquidasq; eas dixit, nullo pacto concoctas exprimens. Coctio enim omnia cogit incrassatq;. Qui autē ita habēt,

vigilant

vigilant ob ſiccitatem. Nempe humiditatē immoderatam profundas ad ſomnum delationes, multam verò ſiccitatē vigilias procreare eſt demonſtratum. Accedit quoq; & ab aliis ſymptomatis fatigatio quę ob vigilias efficitur. Deſipientiam autem fieri ſciuimus ob eam quæ ad caput recurrit bilem, & ob temperaturæ caliditatem ſiccitatemq;. Quod autem vbi quiſpiam bilem ſimpliciter dixerit, amara ſignificetur, antea eſt enūtiatum: quod item bilem eandem & pallidā & flauam appellent. Vt ergo nihil eorū quæ ad cauſum bilioſum ſpectant prætermiſſum videtur, niſi quod non ſolùm fit per attractionem, ſed & per tenuium humiditatū effluuium, ſic † abundè fuſeq; ſcripta quædam ſunt. Nempe ex his quæ dicta ſunt, quædam ſunt ſymptomata cauſum indicantia, quæ παθογνωμονικὰ dicunt: alia verò συνεδρεύοντα, id eſt cōſident. Verùm quæ cauſos procreant, alia quidem προηγούμενα, id eſt antegredientia, alia verò προκατάρχοντα, id eſt præincipientia à medicis appellātur. Omniū autem quæ dixi † pręgredientium ſymptomatum, potes tibi vt lubet catalogum facere. Sed qui librum hunc ſcripſit, à prægredientibus fecit exordium. Venulas etenim exiccari prægrediens cauſa eſt. Deinceps autem cum præincipientia, vt ambulationem

† ἀτάκτως i. confuſè vel ſine ordine habent ant. cod.

† In anti. cod. nō habetur illud, prægrediētiū neque videtur ſenſus id exigere.

longam & sitim dicere quum deberet, non ea dixit, sed ex his quæ affectum indicant quippiam dixit, vt febrem vehemétem. Debuit & hic sitim vehementem adiicere, quã posteà simul cum aliis quæ confidentia vocantur symptomatis dixit: quorum quędam aliquando, alia perpetuò causis insunt, quod & ipse ostendit, inquiens: *Interdum autem & mentis aberratio.* Nam interdum perpetuò opponitur. Ego autem dico, & ventrem morderi, & biliosa deiicere, non esse ex his quæ perpetuò insunt. Nempe quòd vehemens morbus sit, motusque acrium & tenuium humiditatum ad interna sit, propterea hæc contingunt, his quidem qui ventrem hepárq; causi veluti sedem habent. Verùm his qui pulmonem veluti sedem habent, hæc non admodùm contingunt, sed quæ de lingua dicuntur & desipientia magis. Difficulter etiam & hispirant, ea scilicet quæ densa & magna est spirandi difficultate, efflantq; continenter os aperiẽtes, igneiq; spiritus effusione leuantur. Verùm totam spirandi difficultatem prætermisit, quam in prognostico dictam ostendimus. Cæterùm incompositè atque inordinatè symptomata linguæ recensuit. Nempe debuit primum siccam dixisse, deinde asperam. Nam ob immoderatam siccitatem lingua aspera redditur

tur: vt si aspera sit, omnino & sicca existat. Quòd autem ob caliditatem immoderatam nigrescat, vt his quibus cutis sole vsta sit, iam ante didicimus.

§ *Huic aquæ, mulsæq́ cocta & aquosæ quantùm voluerit bibendum dabis.*

Liber hic etsi Hippocratis non sit, † eum tamen legitimo operi iam temporibus Erasistrati adiectum esse, vetus res est.] Quapropter mirandum quonam pacto Erasistratus calices cereos in Apollonium & Dexippum retorsisse ausus sit. Nam qui librum hunc scripsit, mentem Hippocratis Erasistrato melius intelligens, causo laborantibus quantum placet bibere concedit. Demonstrauitque & in legitima voluminis huius parte ita sentire Hippocratem. Sed de Erasistrati malitia satis hæc sint: & iam scrutemur quæ in oratione dicuntur. Præcipit siquidem neque aquam olam, neque mulsam solam, his propinandam qui causo laborant. Scis etenim aquam quòd natura frigida sit, tardè penetrare, & quamplurimo tempore in hypochondriis manentem corrumpi in acuti morbis, mel autem facilè bilescere. Ob id mulsam aquosam dari iubet, vt aqua, nulla in superiore ventre facta mora, à mixto melle ad distributionem trahatur.

† *Antiquus tamē est (ait ipse) vt qui temporibus Erasistrati iā fuerit adiectus legitimo operi.*

Ob eas causas & coctam ipsam exhibent. Nempe quàm cruda sitim magis arcet, & flatu magis vacat, vrinasq; magis ciet, vt quæ cruda est, deiectionem. Minus siquidē acris quæ cocta est, non solùm quòd in coctura peragatur conficiaturq;: verùm quòd & spumosum ipsius omne tollitur. Nempe quod acre & flatuosum existit, in † mulsæ est substantia. Cocta autē, tū morsu caret, tū flatu vacat, distribuiturq; melius * quā per intestina descendat: quo fit, vt eā ob causam magis alat quàm cruda. Cæterùm qui ita laborāt, citra ptisanæ succum mulsa nutriendi sunt. Sed quomodo in acutis morbis solos exhibere potus oporteat, in libri huius nō spuria parte est prædictum. Hæc omnia quæ ad præsentis orationis expositionem pertinēt, his qui & ante legerunt, & meminerunt eas quæ in illis factæ sunt expositiones, ad hunc modum & dicta sunt & dicentur.

† *Mellis est in anti.*

* *Ex ant. exemp. sic vertēdum melius quàm cruda, vel per intestina descendit,*

6 *Quod si os amarum fuerit, vomere confert, & ventrem subluere.*

Bilis amaritudo amarum os reddit. Nempe communem vnamq; efficiunt tunicam & quæ ventri interna est, & omnis ea quæ os subiungit. Nō ergo sine ratione sermonis huius scriptor bilem tum per vomitum, tum per clysterem euacuat.

Ve

7 *Verùm si ad hæc non aperiatur, lacte asinæ cocto purgabis.*

Quòd omnino quidem eam quæ in ventre est bilem vacuare præcipiat, timeat autem purgantia medicamenta, quòd & acria & calida prorsus existant, ob id ad lac asinæ diuertit, vtpote quod nullam vt non aliud vllum habeat acrimoniam, sed præ omnibus vnum humiditate exuperat, atque ob id solum vẽtrem subit. Præcoquit autẽ ipsum ob flatus. Sed sanè solo vti sero poteris, per oxymeli ipsum vbi lac ante coxeris, separãs. Vas quoque æneum frigida plenum aqua continenter in lac demites. Nam & hæc si probè fiat demisio, serum à caseo separat.

2 *Salsum autem nihil neque acre exhibendum: non enim descendet.*

Salsus succus qualisnam sit, ex sale apparet. De acris autem tum substãtia, tum facultate, dictum est in quarto simplicium medicamentorum. Piper siquidem, sinapi, pyrethrum & quæcunq; viribus calida sunt, acria quoque gustantibus apparent. Quo fit, vt tum acria tum salsa tanquam causum augentia vitare iubeat. Hæc autem acribus magis siccant, quanquam illis non similiter, sed minus calfaciant.

9 *Sorbitionem verò nisi dies iudicatorij transierint, non dabis.*

Sermonem ita vt robustam esse virtutem subaudiẽdum sit, intellige. Nempe hoc pacto Hippocrates doctrinam facit, magna ex parte quæ singulis in scopis præcipiuntur scribens. Quo pacto cùm semel dixit, comparare inter se quæ demonstrata sunt consideratis ipsorum viribus oportet. Quod sorbitio ante iudicationem danda non sit† in prima huius libri, quæ legitima est parte, est demonstratum.

† *Si vires sufficiãt, habẽt græci cod.*

10 *Et si è naribus fluxerit sanguis, soluitur ægritudo: atque si sudores superuenerint iudicatorij legitimi cum vrinis albis crassisq; & læuibus subsidentiis.*

In acutis febribus quod ex sanguine feruet, ad caput fertur. Cùm igitur rescissis ruptisq; venis natura idipsum vnà cum aceruatis vaporibus effuderit, cæteris promptius dominatur & imperat. Pari modo & cũ per sudores eas quæ tenues sunt humiditates expulerit, morbum sanat, si vtique morbo iam cocto superuenerint. Nam de re huiusmodi iam sæpius in aliis explanatoriis commentariis est dictum, atque in his qui de iudicationibus sunt confecti. Vt igitur in prima

libr

libri huius parte, quam omnes legitimã fatētur, eum qui à morbi coctione est scopum ad victus rationem commodissimam accepit, sic & nunc ad prædictionem. Subticuit quidem coctionis nomen, sed constantissimam ipsius notam scripsit. Optima igitur vrina est, quæ albam & læuem habet subsidentiam, vt in prognostico est demonstratum. Neq; tamen ad spem salutis semper apparere expostulabis, cũ si enęorema naturali tum colore tum substantia commodum videris, satis tibi erit. Et iam his ita habentibus, in interpretatione exuberauit dictio. Nam ob dictas vrinas constat & sudores iudicatorios esse: quapropter & frustra adiectum. Legitimi præterea non propriè in ipsis dicuntur. Nam pro morborum genere talem inferre consueuerunt appellationem, cùm alij medicorum probatissimi, tum Hippocrates ipse.

LI. *Et si abscessus aliquis factus fuerit.*

Rarissimè per abscessum iudicatur causus, atque adhuc magis si citra partis corporis adiectionem, recensionem quis fecerit. Nempe parotidibus, id est, abscessibus qui post aures fiunt, causos scio iudicatos, sed nõ legitimos. Id autem paulò post condisces post expositionem.

Verùm

Verùm si absque his soluatur, reuertetur ægritudo, vel coxa vel crus dolebit, expuetq́ue crassa si sanus est futurus.

Vbi de sanguinis eruptione sudoreque egit, si absque his causus desierit, suspectam ait esse solutionem: nam paulò post reuertetur. Erit siquidem, ait, in recidiua crurum dolor, vel coxę, spuetq́; crassa. Nempe quòd iudicandus, sanguinis eruptione vel sudore vel abscessu opus habeat, potest quis arbitrari † ad sanitatem dictum esse, si dictis adiecerit quæ curationi intendens ipse scripsit, vomere scilicet præcipiens atq; aluum subducere, potumq́; aquam & mulsam aquosam coctam comministrans. Quare si cum his quidem & sanguinis eruptionem, & sudores, & abscessum causum soluere quis dixerit, alias autem solui nō posse, sermonem fortasse iustum æquumq́; dicere videbitur. Iustum autem æquumq́; dico, quasi mediocriter vera loquentem atque priore magis, non tamen integrum absolutumq́; prorsus. Neque enim verus est sermo. Nempe quod in aphorismis dicitur: A causo habito rigore superueniente solutio. verissimū existit. Rigorem autem hunc de necessitate sequitur interdum quidem sudor solus, interdum verò & biliosorum vomitus solus, atque

† ὀρθῶς. i. rectè hoc loco.

interdum deiectio sola: sed plerunque ex dictis tribus duo fiunt, & rursum quandoque tria. Nempe horum duorum de necessitate alterum in causo fit, si ad integritatem desinere debeat. Nam biliosi humores vel perfectè vacuabuntur vel extinguentur. Prætermissa itaque videbitur præcipua causorum sanatio: frigidæ scilicet potus, quo causos prorsus curauimus nullo ex his moriente, quibus frigidam tempestiuè propinauimus: cuius expositionem priore quidem libri huius parte paucis percurrimus: at in ceteris tum commentariis, tum operibus fusius. Sed fortè quispiam me asserere putabit, nullum ex his qui causo laborant moriturũ qui aquam tempestiuè biberit: quanquam id non asseram, sed quòd omnibus quibus propinaui, cum adeo multi extiterunt, vt numeri non meminerim, successit auxilium & salus: quod idem non est, vt si diceres causo laborantes si frigidam biberint seruandos. Nam qui perniciosè insalubriterque habent, eos neque per aliud quippiam, neque per aquam seruari est possibile: quibus neque ministrare sum conatus. Quod autem in fine dictionis narratur: Expuetque crassa si sanus est futurus. In his tantum causis obseruare debes, qui passo pulmone oriuntur.

Causi

13 *Causi genus aliud: aluus soluta, sitis magna lingua aspera, sicca, salsa.*

Veteres Græcos reperio nomen generis interdum in homonymis vsurpare: homonymis inquam, quæ vnum quidem habent significatum, sed ex ipsius diuisione ad plures deducuntur differentias. In quo sæpius dicere consueuimus genericas rei huius differentias esse vel duas vel tres vel quatuor, vel quotquot esse possunt. Sed cum homonyma duplicia sint, aliqua quidem nullo pacto inter se communicantia, vt cùm canem dicimus & terrestrem & marinum: alia verò quę cum synonymis aliquatenus communia existant, cùm ab vno factam appellationem habuerint, ad quam interdum referantur: considerandum, vt dictum est, duo esse causorum genera: quod exactè quidem cognoscetur, si substantiæ vtriusque ratio quæ in appellatione est, ostensa fuerit. Sed quoniam à mentis conceptu ratio iudicium accipit, perscrutandum si mentis conceptum causi ita consonum habemus vt hominis, bonis, & equi. At cùm oratio cõmentario prolixior futura sit, tum ipsam tum cæteras ad breuem contrahere summam conabimur, hoc exorsi modo. Febrem causum medicos reperio appellantes, cũ vrens caliditas, sitisq; incom

incompescibilis hominem torquet. Quod si ita habet, eum in quo corpus non vritur, sitisque leuis sit, causum quidem simpliciter, exquisitum autem legitimumque non dicemus: quumq; pro dimidia parte talis sit, breuioris doctrinæ gratia causum nothum appellare, haud perperàm fuerit. Quo autē modo tertianis in febribus appellatione huiusmodi vti consueuimus, ita duo causorum genera esse intelligemus, vt tertianarum genera duo esse quispiam dixerit, vnum exquisitum legitimumque: alterum verò nothum spuriumque, cui videlicet ex legitimi quidem symptomatis nonnulla insunt, aliqua verò non. Quod autem secundus causus de quo in hac parte docere instituimus, tanquam diminutus quidam sit, atque non exactè absolutus, certior fies si mentem ad ea symptomata quæ à scriptore ipso in eo fieri dicuntur, conuerteris. Nempe principio ait: Aluus soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, salsa. non eo adiecto quod in priore adiecit. Nothus siquidem causus ex legitimi symptomatis alterū quidem habet, alterum non. Deinceps autē linguā asperam esse inquiens & siccam, non adiecit nigram, quo modo in priore: sed pro hoc symptomate salsam dixit. Nempe vt cū lingua amarulēta redditur, flauam redundare bilem ostēdit: ita cū salsa, salsum

ſalſum ſalſuginoſumque appellatum humorem, qui ex pituitæ generibus, quæ tria ſunt, vnum exiſtit, vt tibi innotuit, acido ſcilicet dulci & ſalſo. Quo modo igitur prior cauſus ex amara bile conſtans, pallidas gemi, nam ob cauſam parit excretiones, tum quòd tenuis fuerit, tum quòd febris vrens augeatur, prænata in eo quæ flaua eſt bile: ſic pituitoſus humor neque facilè excernitur, neque febrem auget, neque ſitim ardentem habet, neque in ſpiritum vertitur, vaneſcitque, atque ob id de eo dixit: aluus ſoluta, excernere † ipſam ſolam oſtendens, quod ipſi non excernere aduerſatur: ſubit ſiquidem his venter non tamen ſecũdum humoris cuiuſpiam formam ſpeciemque, ſed his quæ in alimentum miniſtrata ſunt, corruptis. Non enim hi potu reguntur, vt quamplurimi eorum qui priore infeſtãtur cauſo. Nempe hi citam habent excretionem, tenuem ſcilicet & feruentem aſſecuti humorem: ſeram verò alij ob frigidam glutinoſamque & craſſam pituitæ ſubſtantiam. Fieri ergo nequit vt qui ita laborant ſolo vtantur potu. Id ſiquidem didicimus in his morbis qui in quinta vel ſeptima die valida exiſtẽte virtute coctionẽ ſunt recepturi. Verũ ſi morbus ad nonũ vel decimumquartũ vel vigeſimũ ſeſe prorogaturus ſit, in eo circa initia ptiſanę cremore vtimur.

† Ant. co. non αὐτὴν μόνην ſed μόνον. i. ſolùm habent.

14 *Vrinæ defectus.*

Dici id ab ipsis consueuit, vel cùm nõ effatu digna, vel nullo pacto emittitur vrina. Fit autem in instituto presenti sermoni causo propter humoris crassitiem.

15 *Vigilia.*

Causo vtrique commune, id est, atque ob id in priore mentionem huius fecit: fit siquidem in illo magis quod caput accendatur, inflammeturque magis.

16 *Et refrigerata extrema.*

Symptoma hoc secundi est causi. Verùm sermonem non simpliciter efferre conuenit, sed cum definitione aliqua. Neq; enim perpetuò talis existit, at cùm malignus fuerit. Nempe in biliosis vrentibusque febribus, caliditatem ad extrema vsque corporis extendit, etsi † non malignus causus fuerit. At in pituitosis fumosa est caliditatis substãtia, cùm scilicet vel in ventre vel hepate vel pulmone salsus humor putruerit, ob quam quidem caliditas ignea redditur. Verùm si maligus fuerit morbus, refrigerantur extrema ob virtutis imbecillitatem, phlegmonesque totum ad se sanguinem trahentis magnitudinem. Nam absque his nunquam lethalis efficitur morbus.

† *In ant. nõ est μα. i. nõ, & fortè melius.*

17 *Causus hic, nisi sanguis è naribus fluxerit, vel circa collum abscessus fiat, vel crus doluerit, & æger sputa crassa excreauerit (hæc autem astricta aluo fiunt) vel coxæ dolor, vel pudendi liuer superuenerit, non iudicatur. Testis quoque intensus indicatorius existit.*

Quòd soluãtur per abscessus magis quàm per excretiones quæ ex pituita putrescente oriuntur febres, sæpius est demõstratum. At in præsenti causo non abscessus modo commemorauit, verùm quoq; & sanguinis profusionem adiecit, magisq; in his causis quorum sedes in pulmone existit. Nempe in huiusmodi affectionibus caput incalescit, sanguine repletur, effunditq; quod ex eo redundat tum ruptis, tum adapertis venis. Ob eandem causam ceruici abscessus fiũt, & parotides his qui ita afficiũtur. Verùm quibus affectionis sedes † in ieiuno] vel hepate existit, deorsum magis fiunt abscessus: qua efficitur ratione vt crus doleat, pudẽdum liueat, testiculusq; his tẽdatur qui ita afficiũtur. Fit autem testis intentio interdum ab ea quę in eo fit inflammatione, interdum quoque* & ob cuiuspiam eorũ quæ superius inflammãtur vlce

† κύστιν alicubi legitur. i. vesica.

* Ab aliquo eorum quæ superius inflãmãtur attractus. Sic melius, vt arbitror.

vlcerationem. Quosdam autem eorũ qui in pulmone afficiuntur, crassa expuere cocto iam morbo diximus. Ex eo igitur liquet do ctrinam cõfusam esse, inordinatam & indefinitam: quod tametsi eam quæ librorũ gratia fit†illustrationem euidentiamq́;] deceat, libro tamen nullo pacto est peculiare propriumq́;. Nam cũ multis membris passis tales fiant febres, deinceps & ex ordine symptomatum catalogũ scribere oportebat, & non inordinate indefiniteq́;, sed secundum peculiarem propriumq́; , & præsentem morbum efficere. Et sanè in hũc dictũ est modum, aluus soluta: non quòd causis symptoma hoc perpetuò insit, sed vt interdũ. Nam quibus vẽter ita vt dictũ afficitur, his corrupto cibo deiectiones liquidę existunt. Verùm quibus pulmo ita habet, ventre haudquaquam patiente, his deiectiones huiusmodi de necessitate non fiunt, cùm interdũ modo contrario ita affectis dura aluus cõtingat, & difficulter excernãt. Pręterea & quibus in iecinore causi subest radix, & qui ob iecur causo laborant, iis quæ excernuntur, interdum quidẽ liquida existunt, & interdum sicca, veluti quæ σκυβαλώδη appellantur, quasi in gyrum voluta spirosaque dixeris, combustis scilicet à visceris phlegmone siccioribus, & quasi in nucleum formatis excrementis: σκύβαλλα

† ὑποτύπωσιν. *quasi delineationẽ dixeris.*

Græci vocant. Cùm igitur viscus huiusmodi solùm phlegmone obsidebitur, id efficiet. Verùm si cum phlegmone fuerit & imbecillitas, liquida deiiciuntur, viscere scilicet alimentum ad se trahere nequeunte. Sed deiectiones huiusmodi ab his quæ ventre affecto fiant, chylositate distinguuntur.

18 *Sorbitiones dato attractorias.*

Quod sæpius dicere solitus, quòd scilicet obscura lectio nihil doceat, id & nunc dicã. Nam qui ex pituitæ vitio laborant, oxymelitis quidem potus his est commodissimus: sed alimentum ptisanæ cremor. Ego tamen quanquam hoc noscam, atque à nullo didicerim, diuinare non possum quasnam dicat attractorias sorbitiones. Oxymeli siquidem & secatorium & incisorium & abstersorium dici potest: attractorium tamen nullo pacto, quia sanè quod ab ipso attrahatur demonstrare non possumus. Ad hunc modum neque ptisanæ cremorem attractorium esse asseremus. Sed fortè quispiam dicet, velle ipsum ventrem subducere attractoriis, id est, quæ crassum trahunt succum: cuiusmodi est quod pituitam trahit. At verò sorbitiones non dixisset. Nempe hoc munus medicamentorum est, & non sorbitionum, sicuti neque potuum. Innotuit ergo quónam pa-

cto

&o in obscuris dictionibus nihil certi compertiq; habeamus: quapropter neque dictionem hanc defendere conabimur, quòd nihil in ea certum finitumque reperiatur. Cæterùm non mihi constat quónam homines pacto vt in aliis multis manifestè errent sic, & in eo quod his quæ obscurè dicuntur gaudeant: quanquam omnes vno fermè ore perspicuitatem orationis virtutem esse, obscuritatem verò vitium proclament.

19 *In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritq́; ægrotanti ætas, & virium adfuerit robur.*

Sermo hic nimirum Hippocrate est dignus: subitque mihi in admirationem quòd inter aphorismos eum non scripserit, cùm in paucis verbis vis magna comperiatur, quod aphorismis vsu euenire solet. De his ergo qui sanguinis egent detractione, frequens apud medicos fuit sermo. Quorum quæ de ea detractione maximè probabilia videntur, duobus à me scriptis securè sunt enarrata libris: quorum alter de sanguinis detractione inscribitur: in quo quæ commodant omnia docētur: alter scriptus est, vt dixi, me-

dicis tum empiricis,tum dogmaticis. Verùm amethodi, id est, ab omni methodo alieni Thessalij, vti & cætera sine demonstratione simpliciter dicunt, sic & sanguinis detractionem χαλαστικὸν, id est relaxatorium censent esse remedium: χαλαστικὸν verò non vno exponunt modo, vt per commẽtarios nostros cùm de methodica secta ageremus ostendimus. Qui autem omnem de sanginis missione historiam intelligere voluerit, legere tum nostros tum reliquorum medicorum libros potest. Nunc verò summam ipsam in paucos tandem relatam scopos audi. Sanguinem etenim primùm detrahes si magnus tibi videatur morbus. Tali autem remedio vtitur propter vehementes affectus, quod à qualitate desumitur. Neque refert si vel vehementem vel magnum morbum dixeris. Secũdus sanguinis detrahendi scopus est, si æger floruerit. Neque enim puer neque senex, sanguinis sustinent detractionem, etiam si morbus quo ipsi laborauerint magnus fuerit. Tertium scopum nõ prætermisit libri huius cõscriptor, qui facultatis robur existit. Neq; enim in iis qui ætate florẽt, cũ languẽt, perpetuò robur apparet. Quã ob causam quis fortè duo hęc sola pro scopis detrahẽdi sanguinis satis esse autumabit, magnitudinẽ scilicet morbi, & virtutis robur. Neque enim senex

quod

quod annosus sit per se, sed propter virtutis imbecillitatē non fert sanguinis detractionem. At certe pueri quanquam vitali facultatē valeant, tamen neque hi sanguinis sustinent missionē. Promptè enim eorum substātia tum propter humiditatē, tum propter temperamēti caliditatem euaporatur. Detractione igitur sanguinis non egent, qui insitam naturalemque habēt vacuationem. Ob eam causam scoporum sanguinis detrahendi numero nō satisfacere videntur magnitudo morbi & virtutis robur: meliusq; feceris, si & florentiū ætatē adieceris. Quod porrò in fronte dictionis dictum est: In acutis morbis sanguinē detrahes, vt consideretur est dignum. Sed quo modo longorum morborum non meminit? Quoniam sanè de acutis nunc docet, atque ob id solos eos memorauit. Nempe & ex longis multi sunt qui sanguinis egēt detractione, cum & hi dictis tribus subiaceant scopis. Cæterum cùm omnia hæc recte dicta sint, quosdam tamen non rectè vsos fuisse est putandum. Quo è numero est Menodotus empiricus, in sola plethorica appellata syndrome sanguinis missionē obseruari asseuerans. Nunc autem & ea non existente, venam secamus cùm dolor vehemens hominem prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulsum sit, vel

alius quispiam articulus contractus reductusque sit. Neque etiam plethorica facta syndrome sanguinem semper mittimus, sed & frictione, & balneis multis, & abstinētia quæ tribus vel quatuor diebus fiat, ad id quod naturale est, reuocamus. Verùm de his abunde tum in libro de plenitudine, tum in libro de sanguinis detractione est pronunciatum: prętereа & in libro de morbis curandis. Ad præsens ergo hæc veluti in sanguinis detractionis commentario dicta sufficiant. Verum vt nihil desit, adiiciam & eum qui ab ambiente nos aëre desumitur scopum, cùm fuerit abūde calidus & siccus, ita vt cito ab eo corpus euaporetur. Nempe tunc à sanguinis missione abstinemus, etiam si morbus magnus fuerit, florensque ætate homo. Id ergo autor solum prętermisit, reliquis scriptis, atque etiā patientis ipsius corporis habitum. Verū præcedente oratione & mentionem habitus fecit, qui & ætatis differentias in se comprehēdere potest, vt ostendam.

20 *Porrò si angina fuerit, & si aliud quippiam ex pleuriticis malum, ecligmate repurgato: at si æger ob copiosam sanguinis missionem imbecillior fuerit, clysmum tertio quoque die ventri infundes, donec in tuto*

tuto æger fuerit, & fame indigeat.

Συνάγχη, id est angina, partium quæ in gutture sitæ sunt phlegmone est, quæ post sanguinis missionem repurgari potest, id est quæ in partibus phlegmone obsessis continentur, per sputa euacuari possunt. Nempe corpus impurum excrementosumque quod vacuatur, iure optimo expurgari quispiam pronunciauerit. Cæteris autem acutis morbis omissis, de pleuritide mentionem facit, quo modo & in prima libri parte fecit. Si vero imbecillior, inquit, æger tibi esse videbitur, vel propter sanguinis ablati copiam, vel ob aliam quamuis rationem, purgationis vice clysterem tertio quoque infundes die. Nẽpe relaxato per sanguinis missionem corpore, quod ex morbificis humoribus qualitate vitiosum superfluit, per clysterem id euacuari iubet. Quòd autem scopus illi sit non solum alimenti excrementa subducere, verum quoque & passum locum expurgare, palàm est. Quod verò finem orationis facit, Et fame indigeat. his qui in primo libro à nobis demonstrata meminerũt etiam manifestum euadit.

21 *Obsessa inflammatione hypochondria, non spirituum interclusione, septi trãsuersi*

intensio, vel spirituum protesiones, quibus orthopnœa sicca pus non subit: sed a spirituum interclusione pathemata hæc superueniunt. potissimum verò & iecinoris dolores, & lienis grauitas, atque inflammatiões aliæ, & superiores septo dolores, morborumq́ collectiones, quas αἰςροφας dicũt, solui nõ possunt, si quis primum purgante vti medicamento aggressus fuerit. Nam venæ sectio in his præferenda venit. Deinde clysmis est opus, si vehemens & magnus fuerit morbus: si verò non, & postea medicamento opus sit, sanè id post sanguinis missionem secure & mediocriter porrigendum.

Morborũ qui primũ sanguinis egẽt missione deinde ab ea purgari expostulãt, catalogum facit. Primũque inter omnes scribit, φλεγμαίνοντα ὑποχόνδρια, id est flagrantia, flãmatiaque hypochondria. Neque vocẽ hanc φλεγμαίνοντα ex Hippocratis consuetudine audias velim. Nempe flammantes morbi omnes & calidi, voce hac significantur: cuiusmodi sunt erysipelata, herpetes, & carbũculi

culi,& quæ proprie phlegmonæ appellantur. Verùm recētiores medici omnes, speciei flagrantium corporum vni vetus commune nomē induunt, vocantque hoc pacto solum eum tumorem qui durus cū dolore & multa validitate existit. Verū quum & alij præter naturam existunt tumores, vt scirrhus,& qui à recentioribus medicis œdema appellatur: fuit siquidem & id aliquādo commune nomen tumorum omnium præter naturam atque ipsius inflationis: diximus quidem alibi libro vno de tumoribus præter naturam, verum in præsentiarum, vt cætera, ita & hoc summatim dicatur. Scirrhus quidem durus tumor est,& doloris expers. verum inflatio bifariam est. nempe collecto in quibusdam cauitatibus vel sensui expositis, vel ratione contemplabilibus, flatuoso spiritu. Fuerunt sanè qui aliquando tumores præter naturam in musculis secuerunt, tanquam pus in imo reperturi, sed nihil aliud præterquam spiritum qui totam per carnem minutatim disseminatus esset, inuenerunt. Præterea & thrōbi soli aliquando ab his qui ita secuere, vel humiditas viscosa, vel mucosa est reperta. Verū in talibus tumor vel ex thrōbo vel muco re erat, carne ad hūc affici modū apparente: spiritus aūt in ea ꝑ minuta est disseminatus. Nō igitur in præsenti dictiōe, Phlegmone obsessa

obsessa hypochondria, secundũ assuetum. Hippocrati significatum dicta esse vidẽtur. Nempe quam mentem habebit quod ipsi adiicitur nõ flatuum interclusione? cum flãmea caliditas in hypochondriis siue cum flatu fuerit, siue non eandem habeat indicationem. Neque etiã ita dicere est visus vt aceruatim coniunctimq;, tum inflammationem tum spirituum interclusionem fieri dicatur, quum id falsum sit. Nunquam enim spiritus interclusio flagrãtem hypochondrio infert affectionẽ. Qui ergo hæc scripsit, Phlegmone obsessa hypochondria, dicere est visus quę in tumorẽ sublata sunt. Post hęc autem mentionem de septi transuersi intensione fecit, deinde & protensione spiritus. Septi trãsuersi intẽsio manifesta est omnibus. Sed spiritus protensos dicere visus est veluti interruptos: de quibus in prima libri huius parte scriptum est: Spiritus offendens in ea quę extra fit aëris delatiõe. Super quo in dictionis illius expositione est enarratũ. Siccam autẽ orthopnœam dixit eam spirandi difficultatem, quę sine sputis † vel tussi vsqueadeo vehemens est, vt inclinari citra suffocationem qui ita afficitur, non posit: quam fieri non ignoras ab angustia earum pulmonis capacitatũ quæ spiritum deferunt: quæ id patiũtur, iacentibus magis, minusq; stantibus, * & pro

† *In ant. cod. non est ἄνευ βήξεως. i. sine tussi. & forsitã melius.*

* *Ego verò sic vertere, quũ oẽs quæ in thorace sunt partes rectè collocatæ sint.*

profecto recte sedentibus omnibus quæ in thorace existunt partibus: quo fit, vt & orthopnœa appellitetur. Sed cum ea interdum fiat ob visceris phlegmonem, vt in peripneumoniis, interdumq; & oppleto† gutture, sanguinis missiõe ait egere eos qui orthopnœa sunt affecti: eos inquam, quibus pus collectũ non sit. Nempe quibus pus collectũ sit, eos puris vacuatione egere constat. Qui autem à spiritus interclusione (quod in angustiam acto pulmone fieri solet) hæc patiuntur, eos sanguinis missione iuuabis. Pari modo & iecinoris dolores splenisque atque cæteras omnes inflammationes sanguinis detractio iuuabit, atque vniuersas morborum collectiones: Græci, συστροφὰς dicunt. Quod autem συστροφὰς morborum dixerit eas quæ ab intumescentibus fiunt partibus, par est. Audio siquidem & nunc multos in Asia nostra, tumores præter naturam omnes ita nũcupantes. In his siquidem prius quàm sanguis mittatur, purgationem interdicere oportet, quã quam & hanc quoque mentem, rationemq; deinceps dicat in ea quæ sequitur dictione.

† Βρόγχων, rami sunt asperæ arteriæ & sunt viæ spiritus in pulmone.

22 *Quicunque autem ea quæ inflammantur, statim morborum inter initia medicamento soluere conantur, ij non solum ab intensa*

intensa inflammataq; parte nihil adimũt quum non cedat obsequaturq; quæ adhuc cruda est affectio: verùm quoque & quæ morbo † adversa, & sana sunt, absumũt contabefaciuntq;: ductoq; ad imbecillitatẽ corpore, morbus superior euadit: qui vbi corpus vicerit, remedium non habet.

† ἀντίχουσα id est resistentia.

Hunc exposuimus aphorismum, cùm illũ exponeremus: Cocta medicari & mouere: atque in eisdem quibus & nunc symptomatis. Rectè autem ad sanguinis missionẽ prius deueniendũ præcipit, vbi vitiosi aliqui humores in partem aliquã confluant atque in ea aceruentur, quod vt dixi συστρέφεσθαι, id est colligi, in ea parte dicitur. Quod autẽ in fine ante hanc scriptæ dictionis scribitur, quidam dignotioni inaccessum efficiũt, nomẽ φαρμακείας in casu accusandi pro genitiuo legentes ad hunc modũ: ἀσφαλείας μὲν καὶ μετριότητος δεῖσθαι φλεβοτομίαν μετὰ φαρμακείην: qua dictione significari volunt ad sanguinis missionem à medicamento veniendum. Verum in tota dictione prius ad sanguinis missionem veniendum, deinde ad medicamentum præcipitur: non autem è contrario, vt hi scribunt, assumendum medicamentũ,

1 apho. 22.

dein

deinde ad sanguinis detractionem deueniẽdum. Cætera dictionis dilucida his sunt, qui exacte † dicta nostra animaduertunt.

† εἴρηκε habẽt antiq. cod. id est eius dicta

23 *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones occlusionesq́ faciunt, si sano absque occasiõe vel forti alia causa id contigerit.*

Venarum ἀπολήψιας, id est interceptiones, appellat oppletiones, quæ à copia exoriuntur. Cum igitur supra modum opplete fuerint venę, premi virtutem, grauariq; est necesse, atq; in extinctionis agi periculum natiuam caliditatem, quæ ob multitudinem, copiamq́; suffocationi quippiam simile patitur. Oriuntur siquidem epilepsiæ, & apoplexiæ, & syncopæ cardiacæ. Nempe vno communi aphonię, id est vocis carentiæ symptomate, symptomata huiusmodi significauit. Adiecit autem orationi: Si sano absque occasione vel alia forti causa id contigerit. vbi πρόφασιν, id est occasionem, dico causam euidentẽ, manifestãq;: vt si qs in lucta vel pãcratio ex brachiorũ accõmodatiõe ad periculũ suffocationis circunductus fuerit. Causam verò aliam fortẽ dico, qualis vel tumore, vel maximo animi mœrore percusis accidit.

In

In ægris autem vocis priuatio huiusmodi fieri potest, læsis dũtaxat his quæ voci effor mandæ subseruiunt instrumentis, vel etiam his quæ respirationi deputauit natura: potest quoque contingere ob recentem quandam exolutionem & afflictionem virtutis. Vt autem ab huiusmodi aphoniis vocisque priuationibus eam distinguat quæ orationi apposita est, adiecit: si sano contigerit.

24 *Venam igitur brachij dextri internã secare oportet.*

Velocissime & plurimũ ex his quæ principes sunt partibus vena ea corpus vacuat, atque ob id in acutissimis morbis ad eã sese confert.

25 *Sanguinemq́ auferre, inspecta secundum habitũ ætatemq́ pluris minoris ve ratione.*

Superius cùm de scopis missionis sanguinis ageret, corporis habitum quidem omisit, sed hoc in loco virium non meminit. Verùm habitus nomen pro virtutis nomine dictum esse opinantur nõnulli, vna ex re duo dici perperam existimantes. Nempe habitũ ad corporis constitutionem deferentes dicimus vtpote cùm quis vel mollis, vel durus fuerit

fuerit. Robur verò virtutis functionum vehemētiæ attribuimus. Ex quo fit, vt duo hi sint scopi, vacuandi quidem indicationem †quod communes sint, habentes, sed inter se differentes, veluti & ab ætate. Verùm ætatē ipsam ad corporis habitum referre est melius, & non virtutem. Nam pueris propter habitus mollitiem, succi perspirabili cute facilè digeruntur: senibus verò non facilè, propter siccitatem & frigiditatē: satisq; esse tres hos detrahendi sanguinis scopos quispiam dicere potest: indicationem accipientibus nobis †& à morbi qui curatur magnitudine, & habitu, & virtute. Cuiúsnam autem ambiens nos aēr esse debeat temperaturæ inspiciendum esse, est supra dictum.

† ἔνδειξιν κοινὴν ἴσχοντες. i. indicationem cōmunē habentes habent ant. cod.

† Quòd euacuare oporteat, addūt hic cod. anti. & sic habuisse videtur vetus transl.

26 *Quàm plurimis autem horum accedunt hæc: faciei rubores, oculorum constantia, manuum porrectio, dentium stridores, pulsus, maxillarum contractio, refrigeratio extremorum, & spirituum in venis interceptiones.*

Inter hæc quæ †deinceps accedunt, faciei solius qui ante scribuntur rubores, sanguinis copiam indicant. Succedit oculorū constantia, id est immobilitas, & manuū porrectiones. Nempe & eas lædi ob neruorum prin-

† ἐξαίφνης habēt ant. cod. et ita legit vetus interpres. i. repente.

cipium contingit, sed aliter quàm sit oculorum constantia. Nempe ea, veluti torporem quendam functionum in neruorum primordio indicat. Manuum verò porrectiones, & dentium fremitus, neque ob quietem, neque ob principij immobilitatem, sed propter vitiatam motionem exoriuntur. Quid autem pulsus indicent, non omnino constat. Nempe veteres in motionibus dolorem in membris inflammatis excitantibus, hoc promunt proferuntq́; nomen: in palpitationibus quoque, & prætereà in vehementi arteriarum motione. Maxillarum contractio conuulsionis est symptoma, manuumq́; porrectiones, & fremitus dentium. Extremorum verò perfrictio in huiusmodi affectionibus caliditatem natiuam ab humorum multitudine grauari ostendit. Quod autem in fine dictionis apponitur spirituum in venis interceptiones, id vt de pulsus carentia ἀσφυξίαν Græci vocant, dicatur probabile est. Nam veteres, arterias, venas appellabant. Spirituum sanè interceptiones, quasi inclinationes & quietes, ab autore dici possunt. Sunt qui sequentis dictionis alteram habentis sententiam principiũ constituant dictionem hanc, cui quæ deinceps scripta est, coniungunt, copulantq́;.

Cum

27 *Cùm dolores accesserint, bilis atræ, fluxionumqué acriũ destillationes fiunt: delent morsa interna, morsæqué atq; admodùm arefactæ venæ intẽdutur, trahũtqué inflãmatæ quæ influunt: quapropter corrupto sanguine, nequeuntibusqué spiritibus naturales pertrãsire meatus, infrigidationes fiunt ob stationem, vertigines, aphoniæ, capitis grauitas, & conuulsiones, si iã ad cor, vel hepar, vel in venam peruenerint. Hinc epilepsiæ, & paraplexiæ, si cõtinentes locos fluxiones inuaserint, atq; spiritibus exire nequeuntibus exaruerint.*

Eiusdem cum prædictis generis est sermo qui nunc effertur, quem & nonnulli illis copulant: atque ob eam causam bifariam verbum hoc προσγίνηται, id est accesserint, scribi reperitur. Sunt enim qui præsentem sermonem cum prædictis coniungant, scribentes πρὸς syllabam cũ, σ, elemento: alij verò non coniungunt, scribuntque πρὸ sine, σ. Verùm quod in oratione dicitur, huiusmodi est: Dolorum motio fluxionem humiditatũ ad eã quæ dolore vexatur partem excitare consueuit. Cùm igitur vitiosis

succis corpus refertum fuerit, bilis atræ cæterorumq; acrium humorum fluxiones exoriuntur, ob quas dolet æger magis, mordenturq; interna, grauanturq; morsæ à prædictis humoribus quæ in affecto loco sunt venæ: idque ipsum rei alterius causa redditur †contraria. Nempe repleta à fluxionibus huiusmodi quæ afficitur particula, corrumpitur quidem in primis sanguis ipse, deinde vasa opplentur, quòd in eo cunctas spirituum vias arcet, cohibetque. Nempe & id declarauit inquiens: Nequeuntibusque spiritibus naturales pertransire meatus. quod sanè spirituum interceptiones paulò ante vocauit. Cùm autem sanguis* est, atque cum eo spiritus, infrigidationes fiunt, vertigines, aphoniæ, capitis grauitates, & conuulsiones: quibus succedunt paraplexiæ, & epilepsiæ cùm in locos oppletas venas continentes desiderint fluxiones. Locos dixit corporis partes, quas autor ante scripsit, cor, hepar, & venam quæ prædicta coniungit viscera: venam inquam posteà à medicis cauam appellatam, quòd venarum omnium quæ per corpus animalis disseminantur latissima sit. Iure igitur sanguis in locis huiusmodi propter venarum repletionem spiritum penetrare non permittit, sed veluti in mortuo corpore coalescit, concrescitque. quod & autor

† *Codex veteris interptis videtur non habuisse id contraria. & fortè melius.*

* *sũ videtur legendũ, hoc est steterit.*

autor ipse ostendit, inquiens: Atque spiritibus exire nequeuntibus, exaruerint. at propriè magis dixisset à spiritibus. † Coalescunt siquidem & quæ siccantur, & quæ refrigerantur. Nunc autem non propter exiccationem concrescit coalescitq; sanguis, & qui in ipsum defluunt vitiosi succi. Nempe exeuntibus ipsis, & † incorruptus, & naturaliter fusus, liquidusq; redditur sanguis: verùm cùm manent, natiuamq; caliditatem respuunt extinguuntq;, is tanquam mortuo in corpore coalescit. Cùm ergo ita affectis sanguis detrahitur, is frigidus, crassusq;, & vix effluens apparet: idque propter huiusmodi refrigerationem. Interdum autem & toto corpore conuulsiones fiunt, interdumq; salubriter & commodè. Nempe corpus totum quatientes, vniuersas calfaciũt partes, adeò vt ex multitudine aliud per cutim digeratur, aliud ad aliquam ex non præcipuis expellatur partem: vbi cùm indissolubiliter impactum fuerit, paraplexiam facit. Nam quòd eas quæ apoplæxia vel epilepsia ad aliquã ex nõ pręcipuis partem irruunt, paralyses, id est resolutiones, Hippocrates ita appellet, est demonstratum. Interdũ quoq; & facta absq; cõuulsione apoplexia nonnullis morbus in partis resolutionem finiuit, qui paraplexia appellatur. Cætera dictionis sunt manifesta.

† Forsitan sic legẽdus est hic locus, exire nequeũtibus coalescunt. Coalescũt &c. sic etiam græ. restituendus.

† καὶ ῥιπιζόντων addit hic cod. ant. et sic legit vetus interpres. i. flabellatis.

28 *Talibus sanè prius adhibitis fomentis, venam confestim ab initio secare oportet, cùm nondum fixa sint omnia quæ contristant, tum spiritus, tum fluxiones. Facilius etenim remediis patent.*

Qui ita habent, his ante fotus adhibere oportet, quomã coaluit in ipsis sanguis, difficulterq; effluit. Sed quoniã & in fotu ipso fricatio fiat, facere quod scripsimus est melius, secare scilicet internam cubiti venam. Non enim semper ita concreuisse sanguis reperitur, vt effluere non posit. Fricandæ igitur in eo tempore multis ab hominibus cunctæ corporis partes. & si mediocriter sanguis fluxerit: rursus fricandæ, superq; auferendus sanguis. Si verò non fluxerit, fricandæ quidem & fouendæ donec fluxerit. Vbi verò in paraplexiam desierit affectio, breui fricare expedit tempore & fouere rursum fricare & fouere donec citissimè hæc desierint, dum fixi adhuc non sunt spiritus, & euacuationi contumaces.

29 *Postea reficere expedit, & habita indicationis ratione superiorem ventrem, si non leuetur, purgare: inferiori verò si non deie*

deiecerit, clysmum inijcere. Coctum deinde asinæ lac dabis: bibétque heminis duodecim non minus: & si virtus tolerauerit, sexdecim magis.

Ab ea quæ per sanguinis missionem fit vacuatione, refici hominē, roborariq; præcipit: vt si nihil leuatus videatur, ad eam quę per superiores partes, id est per vomitum fit purgationem agatur. Verùm purgans medicamentum neque nominatim perstrinxit, neq; ipsius fecit delectum. Nempe quod ad morbi magnitudinem, virtutisq; robur respicientes, vel album veratrum, vel ex aliis quæ vomitum cient, quicquam exhibeamus, nemo ambigit. Quæ autem de aluo inferiore dicta sunt, clara existunt, expositorisq; haud indiga. Neque admirationi sit lactis copia, cum antiquis omnibus ita fuerit assuetum. Quod autem lac asinæ propter humiditatem exhibeant, supra est dictum. atque amplius, quod non spissetur epotum, velut quæ crassa sunt. At cum eo mellis quippiam salisq; miscere oportet.

30 *Synachus. i. angina, fit cū hieme, vereq́; fluxio multa & viscosa ad iugulares defluxerit venas, plurimumq́; hæ propter latitudinē traxerint spiritū. Cū aūt et frigida,*

& glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes, sanguinemq́ coercens, quæ vicina sunt inspissat. sanguinemq́ ipsum immobilem reddit, & constantem: quippe cum frigida natura sit & obstrictoria, ob id † suffocantur liuente lingua, atq; in rotundum acta, flexaq́ propter eas quæ linguæ subduntur venas. Nã præcisa, quam nonnulli cionida, id est, columellam vocãt, vena vtrinq; crassa apparet. Cùm igitur hæ oppletæ fuerint, linguæ quæ ob siccitatem & sicca & spongiosa existit, innituntur. Lingua autem vi ex venis humidum accipit, atque ex lata rotunda, ex bene colorata liuens, ex molli dura, atque ex facile flectenti contumax efficitur. Eã ob causam citò † iugulat, nisi citò aduersus eam pugnaueris. Sanguinem ergo ex brachiis detrahens, mox venas, quæ sub lingua sunt, secabis, deinde medicamentis quibusdam attractoriis vteris, calida exhibebis gargarismata, caput abrades, ceratumq; tum collo, tum capiti circumpones,

† Codices ant. habẽt sicut legit vetus interpres πήγνυται i. coguntur.

† Suffocat

nes,

nes, lanisq́ circumuolues, molliq́ spongia ex aqua calida expressa fouebis. Bibet autem aquam, & mulsam non frigidam, cremoremq́ assumet, vbi ex indicatione in tuto fuerit.

Siue synanchon dicere volueris, siue cynanchon: vel alterum quidem horum synanchen, alterum verò cynanchen, siue vtrunque synanchen vocaueris, duas synanches sciueris esse rationes. Nempe ad curationem nominibus opus nobis non est. Consueuit siquidem eam docere lōgè melius quàm hi, qui in nominibus falsa enunciant. Subscribam autem tibi compendiosè doctrinam ipsius peculiarem, suscepto ita exordio. Fluxionum quæ ex capite deferuntur, quædam substantia tenues existunt, aliæ ex crassis, viscosisque humoribus constant. Quæ igitur tenues sunt, hæ latis penetratis venis, in angustioribus detinentur. Tales autem sunt, quæ guttur ambiunt. Contrarium autem in crassis cōtingit, quòd non ingrediantur vniuersas, quæ strictè admodùm existunt venas, ante scilicet in capacioribus detentæ. Cùm igitur in faucium venis tales impacti fuerint humores, pars in tumorem attollitur, veluti guttur

ex aliis, †quanquam gutturis quàm faucium strictiores multò existant venæ. Corpus autem totum vacare excrementis debet, & nō plethoricum esse geminam ob causam: nempe tum ob eam, quæ à †vacuatione est reuulsionem, tum quòd vacuato corpore cum à parte affecta quod influit expellimus, id facilius consentit, nihilq́; si calido aliquo euaporare volueris, à corpore ipso parti calfactę mittitur. Corpus igitur totum, vena secta, vacuare oportet, & purgatione, & clysteribus. Verùm affectas partes tum medicamentis astringentibus, quæ profluentes retrudant humores, atque ex infarctis qui non admodum infarcti sunt, & qui non valde glutinosi & crassi: tū calidis & acribus quæ contentos in membris passis digerant humores. Venæ, quæ sub lingua sunt, sectæ eam quæ faucibus est phlegmonem sine medicamentis vacuant. Sed quoniam humorū crassi alij, glutinosiq́;, acrioribus proptereà indigent medicamentis, quæ scilicet & secare & in tenuia diuidere, & tum glutinosa tum crassa cōfringere possint. Prætereà & ad exteriorem superficiem reuellere oportet, circumpositis collo quæ attractoria polleant facultate medicamentis. Nempe colli superficiarias partes, quàm imas affici est melius: quòd spiritus quidem cum inspirationes

† vtpote quòd dicerem ego.

† πρὸς τὸ κενῶν habent ant. cod. i. ad euacuandum.

rationes fiunt, ad fauces, gutturq; irruat, & cùm expirationes fiunt, per ea foras deferatur. Sæpius verò quæ ad partes prædictas procedunt fluxiones, eæ ad partes quasdam alias exprimente natura transmutantur, atque interdum principio ita deferuntur, vt rursum aliæ oriantur, tum faucium, tum gutturis fluxionum differentiæ. Quòd autem quæ ad cutem recesserunt, his quæ in profundum decubuerunt multò salubriora existant, constant omnibus. Commune tamen in vtrisque tum colli, tum capitis, à quo fluxiones fiunt, auxilium tibi sit. Sermo hic & synanchas, & causas, & affectos locos, & curationes docuit. Neq; si vel synanchen, vel synanchon, vel cynāchon appellaret, fuit solicitus. Qui igitur librū hunc scripsit, neglectis nominibus, omnes qui tum in faucibus, tum gutture existunt, arctantq; respirationem affectus synanchos appellitans, duas horum species esse ait: alteram quidem quæ à glutinosa, frigidaq; fluxione facta sit, quam pituitosam vocare possis: alterā verò à calida, acriq;, quam si picrocholam biliosamq; simpliciter appellaueris, non peccabis. Priorem autem fluxionem in latiores decumbere venas ait, biliosam etiā in tenuiores peruenire ostendens. Cætera dictionis sunt manifesta. Ad ea autem quæ retuli, conuertas

ani

† Et si primum non. animũ oportet: † & si primam speciem non intellexeris, bis & ter lege & intelliges. Ego autẽ ad secũdam synanchi speciem transibo.

31 *Cum æstate vel autumno fluxerit ex capite calida & nitrosa fluxio, quasi ab anni tempore tum acris, tum calida fuerit, atque huiusmodi sit, mordet, vlcerat, spiritu implet, orthopnœã parit, siccitatemq́; multam, præterea quæ intuenti apparent, haudquaquam tumentia videntur.*

Quo modo, & quã ob causam hæc fiũt: quoniã à calidis & acribus. Priorem siquidem fluxionem, quæ pituitosa est, hieme vel verè defluere ait: Hanc verò secundam autumno & verè: In aliis anni tẽporibus ex proportione, vt antea est dictum. Orthopnœam autem huic superuenire anginæ generi ait, quæ insignis nota est angustiæ, partẽ ex his quæ respirationi subseruiunt aliquã fatigantis, vt supra est demonstratum. Quod si hos amplissimè aperire os volueris, linguamq́ue represseris, cohibuerisq́;, vt quæ in faucibus sunt inspectare queas, nullum sanè præter naturã tumorẽ vt in antedictis inuenies: quod scriptor explanauit cùm inquit, Pręter ea qu intuenti apparent, ἰσχνὰ, id est, non tumentia, vidẽtur. Nempe quod in faucium meat

inflam

inflammatum est, non videtur: quod autem ex apertis videtur, id omne citra inflammationem existit, partesq́; non tument. Nempe hæc vox ἰσχνὸν, tumenti præter naturam, interdũ opponitur. Quam vocis huius nũc dictam significationem ignorantes nónulli dictionem ridiculè exponunt. Alij autem †excogitant, comminiscunturque,] vt hi, ad hunc scribentes modum: Præterea quæ intuenti apparent, ἄχροα, id est decolora, videntur. Cæterùm ita affectis fit interdum, vt & fluxionis partem recipiant faucibus vicini, atque à tergo siti ordinatique musculi, vbi & stomachus, qui sæpius & ipse afficitur. Post hoc sanè in præsenti dictione scriptum quoque est quod sequitur.

† μετασκευάσσοι, id est permutant.

32 *Tendines quoque ceruicis posteriores cõtenduntur, apparentq́; tetani modo intẽdi.*

Quod deinceps dictum est, magis adhuc guttur affici ostendit. Nempe & vocis generationem in ea animalis absolui parte est demonstratum: quapropter inquit.

33 *Voxq́; ἀπέῤῥωγε, id est abrupta est, & spiritus paruus est.*

Nempe vox omnino ἀπέῤῥωγε, id est ἀπόλλυται, id est, disperiit, abruptaque est, passo vt dictum est gutture. Respiratio autem parua redditur propter meatus angustiam.

stiam. Recensetur autem in commẽtariis de difficultate spirandi, quod longior tempore sit & interuallis frequens, quod scriptor in hunc enuntiauit modum.

34 *Spiritúsq; reuulsio frequens & violenta accedit.*

Spiritum, & eam quæ inspirationi succedit expirationem, & eam quæ expirationi succedit inspirationem, dixit: ex vtroq; enim frequens redditur spiritus. Nam ita affectis, quæ inspirationi succedit quies, breue tempus habet: similiter & quę expirationi succedit ante inspirationem. demonstrationes horum in libris de spirandi difficultate enarratæ sunt.

35 *Talibus arteria vlceratur, incẽditurq́; pulmo, neq; externum aërem admittere intro queunt: quibus nisi ad exteriores partes malum sua sponte perferatur, hi grauius, ineuitabiliusq́; habebunt & propter anni tempus, & quod à calidis acribusq́; id sit humoribus.*

Arteriam quoque vlcerari his qui ita affecti sunt, dictum est, propter humoris acrimoniam: sed pulmonem ardere † viduatum, destitutumque, ait, doctrinę veræ sermonem

† *Vetus interpres. videtur* στεγνὸμενον *legisse. i. astrictum.*

coniun

coniungens, copulansque. Nempe in commentario de vsu respirationis, demonstratum est, animal in respirationis priuatione, non ob substantiæ penuriam perire: sed quòd calor natiuus, tum ventilatione destituatur: quapropter non immeritò qui immoderatior existit, pulmonem accendit. Hanc igitur anginæ speciem, tum grauiorem, tum ineuitabiliorem esse priore ait, tum propter ante dicta, tum quòd æstiuum, autumnaleq́; sit anni tempus, & quòd ex acrioribus oriatur humoribus. Qua efficitur ratione, vt ea quę cum coniunctione est dictio, melior sit quàm ea quæ sine coniunctione est. Significat autem ab his quæ ante dicta sunt, & propter anni tempus in quo fit, & propter humorem à quo oritur, maioris esse periculi secundam anginę speciem. Non est ergo simpliciter scribendum, quòd tum vitatu difficilior sit propter anni tempus. Quòd si & absque coniunctione scriptionem seruare quis voluerit, coniunctionem eam ita subaudire oportebit, vt si in dictione esse. Multa siquidem & alia apud antiquos defectiuo modo scripta reperiuntur.

36 *Si febris hominem prehenderit, vetere excremento descendente, vel nuper cibatum, siue cū lateris dolore, siue nō, is quieti*

tan

tantis permittendus, donec cibus primum ad ventrem imum descenderit.

Dictiones quoque huiusmodi, ea quæ libro de victu in acutis morbis apponuntur, Hippocratis scripta non esse ostēdunt. Non enim qui perfectè de pleuritide in legitima libri huius parte tractauerat, eum rursus hic pauca apponere oportebat.

Quæ sequuntur anti. codi. græco. non habent sicut nec habuit vetus interpres.

37 *Sumat autem in potu oxymeli.* † *At cùm grauitas ad lumbos vsque descenderit, tum vel clysmum dare, vel medicamento purgare oportet. Atque cùm purgatus fuerit, sorbitionem primum mox aquam mulsam. deinde cibaria, & coctos pisces ministrare, vinumq́ꝫ quod aquosum sit & exiguum noctu, interdiu verò dilutam mulsam. Cùm verò flatus malè olentes fuerint, balanus, vel clysmus confert: si non, bibentes oxymeli tantis per cohibere oportet, donec ad inferiorem aluum descenderit, deinde clysmate subducere conuenit.*

Indefinitè, indistinctèque dictū est: quāquam quod hic scriptum est, definitè, distinctèque in legitima libri huius parte dictum sit,

fit,& quæ post id, vsquequo piscium meminit Hippocrates: quoniã adhuc de languentibus in libro ipse agebat, & non iis qui ex morbo reualescunt. Cætera dictionis manifesta sunt.

33 *At si liquidum aluum habenti causus superuenerit, si tibi purgatio idonea videatur, eam nõ tribus primis diebus adhibebis, sed quarto.*

Quod intempestiuè quidem hic de causo egerit, prędictis scilicet in principio, tum differentiis, tũ curationibus, nemo est qui ignoret. Nempe & dictiones ex mente sunt aphorismi illius: Cocta medicari & mouere, non crúda, neque in principio, nisi turgeant: plurima verò non turgent. Quidam aliter scribunt, causos ab initio medicari volentes, vt dictio talis sit: Intra tertiũ diem adhibebis. Expedit igitur nõ omnino à tertio medicari die, sed vt aphorismus canit: In acutis morbis raro & in principiis medicamento purgante vti. Rem ergo secũdũ aphorismorũ mẽtem definire oportet, scrutariq; cùm in principiis purgatione vtẽdum sit, & cũ morbi coctio expectãda sit. Qui autẽ vel in principio simpliciter dixerit, vel neutrũ definierit, fallitur.

39 Cum autem purgaueris, sorbitionibus quibusdam vtitor, obseruatis ita febrium accessionibus vt nūquam cum adsunt, neque cùm futuræ sunt, exhibeas: sed vel cùm cessant, vel quieuerunt, & maximè à principio recesserunt. Frigentibus ergo pedibus, neque potum, neque sorbitionem, neque aliud quippiam huiusmodi dabis: sed maximum existimato, si id tantisper obseruaueris donec valde incaluerint: deinde ita quod cōfert exhibe. Frigiditas siquidem pedum, parte plurima, febris accessuræ signum existit: quo tempore si quid porrigas, maximè prorsus peccabis: nempe & morbum non parum augebis. At verò cum febris desierit, contrario modo pedes reliquo corpore calidiores fiūt. Nempe cùm augetur, pedes refrigerat, incensaq; ex thorace ad caput flammam mittit. Calore igitur toto ad supernas partes concurrente, atque ad caput expirante, non absque causa pedes frigescunt: vtpote qui natura & carne vacent, & neruis

abundent: præterea & à calidißimis separati locis refrigerantur, sese ad thoracem colligente calore. Rursum & cum febris soluitur, & in minutas redigitur partes, calor ac pedes ex proportione descendit. Quo tempore caput & thorax refrixerunt, atque ob id cibus dandus. Nempe cum pedes frigidi fuerint, venter de neceßitate calet, fastiditq́; cibum, intenditur hypochondrium, iactatur propter internam turbationem corpus, mens fixa non est, dolet æger, lancinatur, vellicaturq́;, vomere affectat: & si mala vomuerit, dolet. Ergo cum calor ad pedes descenderit, curritq́; vrina, & si non sudet, omnia cessant: quo tempore sorbitionem dare expedit, nam alias perniciosa existit.

De particulari cibi ministrandi tempore dictũ quidẽ est paucis in legitima libri parte: sed æquè & nũc prolixius, manifestiusq́ue dicitur, quasi sermo presens alterius sit explanatio, seruata Hippocratis mẽte, quã tum in cęteris dixit, tũ in eo quod febrẽ ex thorace accendi, atq; in caput flammam mittere ait.

40 *Quibus autem aluus per febres perpetuò liquida est, his pedes maximè calfaciens ceromatisq; contegens atque fasciis obuoluens ita attende, vt reliquo corpore frigidiores non sint: si verò pedes calent calorificum nullum exhibe, sed ne frigescāt obserua. Potu autem est vtendum quam minimo, aqua frigida, vel mulsa.*

Διὰ τέλους, idem cum διὰ παντὸς τοῦ χρόνου, semper & perpetuò significat. At cùm multi existāt affectus in quibus per totum malum aluum liquidam esse contingit, fieriq́ue nequeat vt curationem habeant vnā, quo modo sæpius est demonstratum, tantum abest vt ex dictione quicquam vtiliter dicatur, vt etiam iacturam facturus sit, qui scriptum curationis modum in affectibus multis iuuare crediderit. Nam vt cætera omittam, cùm aluus liquida esse posset tum propter ventris phlegmonem, tum propter contabefacientem, colliquantemq́ue febrem, frigidæ potus phlegmone contrarius est: colliquantibus verò febribus conuenientissimus, eo quod didicisti tempore exhibitus.

41 *Quibus per febres aluus liquida est, & mens turbatur, horúmq; multi floccos vel-*

lunt

lunt naresq́ fodiunt, & parũ quidẽ interrogatis respondent, sed ex se nihil quod compositum sit dicunt: talia his melancholica esse arbitror. His igitur ita habẽtibus, si venter liquidus fuerit, absumensq́, & contabefaciẽs, sorbitiones frigidiores, crassioresq́ exhibendas esse puto: potusq́ quisistant, vinosioresq́ vel etiã astringẽtiores.

Phreniticorum sanè hæc sunt symptomata. Sed venter quidem interdum cum phrenitide liquidus efficitur, non tamen id proprie ipsi inest: quapropter liquidã aluum† distincte curare expedit, phrenitim verò alia seorsum persequi sanatione. In ea autẽ quã autor scripsit sanatione, nullo pacto animi intentionem ad phrenitidem dirigit: sed curare eum magis velle arbitror affectionem quãdam ex vẽtris quidem parte aliqua prodeuntem, sed caput ita ad condolentiam trahentem, vt ex ventris affectu desipiat. Talia autem non recte melancholica esse dictum est. Megis enim ea à flaua proficiscuntur bile, cohibita aluo.

† *ἐκ τῶν διορισμῶν, id est ex quibusdã definitionibus quod videlicet non semper eodem modo, vt in priori comen. dixit.*

42 *Quibus itẽ febribus vertigines à principio, & capitis pulsus sunt, & vrina te-*

nuis, his ad iudicationes vsque febris accessionem expectare oportet: quod si delirent quoque, nil mirum.

Cùm caput circumagi videtur, δῖνος, id est vertigo vocatur affectio: cùm autem & tenebricosa simul fuerit visio, σκοτόδινος, id est tenebricosa vertigo appellitatur. Fit autem ob inordinatam spiritus flatuosi motionem, qui vel in capite localem habet generationem, vel sursum ex infernis fertur partibus. Omnes autem spirituum huiusmodi generationes turbationem indicant: ob quas & cum symptomatis tumultuosis iudicationes fiũt. Scire etenim oportet affectiones huiusmodi medium quodam modo obtinere tum earum quæ periculo vacant, tum perniciosarum. Conatur siquidem caliditas natiua corporis humores tũ dissoluere, tum effundere: sed tenuare ipsos, & per inuisibilia foramina excernere non potest. Cùm verò perfectè languet, neque soluere incipit, atq; ob id spiritus flatuosus non summè languēte natiua caliditate ortum habet. Aegrè igitur valere periculo omni vacat. Natura siquidem morbo superior existit. Verùm maximè ægrè valere letale est natura enim non parum à morbo vincitur. Cùm autem non

non vincitur, prædicta fiunt symptomata: atque postea quàm languerit, iudicationes absoluuntur, aliæ ad salutem aliæ ad mortẽ. Pulsus autem qui in capite fiunt, id est, sensibiles arteriarum motiones caliditatis multę symptomata existunt: ob quas sæpenumero deliria fiunt. Ad hunc itaque modum vniuersim habẽtibus quæ dicta sunt, quum vbi quis parum valere cœperit, ab vrinarũ quidem tenuitate cruditas morbi iudicetur, caput autem flatuoso impletum esse spiritu significent vertigines cũ pulsibus, scire oportet naturã haudquaquam quiescere: sed interdum contentos in corpore prauos humores ita aggredi, vt à bonis eos separet, atque quouis modo excernat, vel ad eam quæ minus præcipua sit, reiiciat partem. Prædictus igitur sermo ad ante dictorũ prænotionẽ præsensionẽq; maxime cõfert. Nẽpe interdũ ab initio morbi febres quidẽ moderatæ fiunt, sed symptomata huiusmodi caput infestant, propter contentorum in corporis vẽtre humorum calorẽ atque exhalationem. Sanè capitis solius quouis aliter modo habẽtis caliditatẽ, balneũ iuuabit. ptisanæque cremor pro sorbitione satis erit verũ cũ spiritus calidus, flatuosusque, ob humorum prauitatem ad caput fertur, lauare hos nõ confert. Tute igitur singula hæc facienda sunt.

Definitio autẽ affectionum vna sola est ex vrinarum cruditate & concoctione: quorũ autor recte meminit, inquiens: Vrina tenuis: quod sæpius cruditatis signum esse, est pronũciatum. Quo fit, vt nullus sit medicus qui in morbis huiusmodi negligentius vrinas contempletur.

45 *Quibus principio vrinæ & nebulosæ, & crassæ existunt, hos annuentibus cæteris purgare conuenit. Quod si vrinæ inter initia tenues fuerint, tales non purgabis: at si videatur, clysterem exhibebis. Tales autem ita curare confert.*

Siue his quæ in antedicta oratione relata sunt, hæc coniungit, siue nõn, quod ex ipsis vtile quis habere cõmune potest, quod scilicet corporis purgationem prorsus vitare oporteat, cùm in humoribus adest cruditas, id manifestauit, inquiens: Vrinæ tenues: tanquã crassæ coctionis notas habeant. Iam hoc ipsum substantiam indicat, & verbum hoc νεφελοειδέα, id est nebulosæ, vrinas significat nebulas habentes. Nempe nigras adiecisset, si nos eas audire voluisset. Multa siquidem nomina communia, citra distinctionem dicere consueuerunt, cùm id quod in significantiis rerũ melius est, declarare voluerint.

Sic

Sic sanè cùm iudicationes ad salutem fuerint simpliciter dicũt, iudicatus est. Defuncto verò iudicato non simpliciter efferunt, sed hoc totum, iudicatus obiit. Præterea cũ quis excretam bilem simpliciter dixerit, palidam, & non nigram intelligimus. Sic certe & in præsentiarum vrinas nebulosas audire oportet eas quæ albas habẽt nebulas, quæ coctionis notæ existunt. Quoniam igitur cocta medicatur, ob id & nunc ita scripsit libro huius autor: Tales autem ita curare cõfert. Nihil autẽ de sanguinis misione loquutus, ea particulatim enarrat ex ordine omnia: nõ quod interdum ita habentibus, sanguinis misione opus non sit, sed quod nunc sola alia docere velit. Nempe de sanguinis misione abunde supra est dictum.

44 *Corpus quieti permittere, vngere, & æqualiter contegere oportet, mulsamq; aquosam bibẽdam, & ptisanæ cremorem sperì sorbendum dabis. Ventrem ab initio clystere duces, sed medicamenta purgantia non admouebis. Nẽpe si ventrẽ moueris: vrina non maturabitur, febrisq; citra tum sudorem, tũ iudicationem in longum protrahetur tempus.*

Sermonẽ quoq; hunc percurrit, scopum in eo habens, eã quæ cũ moderata calfactione fit quietẽ. Cremorem autem ptisanæ ab initio elargitur, quod mulsa ad vigorẽ vsq; & iudicationem sufficere non posit. Morbus siquidẽ crudus est, & longè absunt concoctiones. Præterea mulsam quæ aquosa sit, adhibet propterea, quod aquam per se, & solam, nihil boni habere demonstratũ sit. Vesperi autem ptisanã mauult exhiberi, quàm mulsam. Nempe cùm antea in legitima libri huius parte didicerimus, ptisanam mulsa posterius exhibendam, melius fuit & nunc ita dicere: Mulsam quidem prius, posteriorẽ verò ptisanã exhibe. At vero cùm vesperi pro posterius dixerit, particulariorem efficit doctrinam, & nõ vniuersaliorẽ. Cur autem eos purgare haud velit, in quibus summa inest cruditas, causam recensuit epilogisticà magis quàm analogisticam: quàm recensere ad eũ spectat, qui quod fit, sola citra logicam demonstrationem experientia nouit. Dogmatici autem viri erat docere, quam ob causam purgantibus nobis ita habentes non coquatur vrina, febrisque sine sudore & iudicatione perseueret. Perfectius quidem & diligentius alibi hęc omnia sumus contemplati: sed in præsentiarum quod præsenti enarrationi prodesse posit, summatim dicemus. Tu ergo

go animũ ad me conuerte. Cùm facultates, vt ſcis, quatuor ſint, atque inter eas non minime valeat alteratrix, per quam diſpenſatis ab ea corporibus natura alimentum aſsimilat, coctio nuncupatur nutrituræ ſubſtantię permutatio ſecundum qualitatem exiſtens. Natura igitur aſſumpto in vẽtrem deuoratoq; alimento, à cæteris quidem motionibus ceſſare debet, vt ſoli quod coquendis cibis deputatum ſit operi vacet: ſed auxilio externo aliquo indiget, ſi aliquãdo imbecillior reddita fuerit, quo modo & in ea humorũ quæ in venis fit concoctione contingit. Quiete quidem indiget ſequentem ante caliditatẽ, quod calfactum, frigefactumque, vel exiccatum & humectatũ ſit, ſingulis horũ alio & alio tẽpore factis. Ob id igitur q̃ hęc ſcripſit, hominẽ curari voluit quieti permiſſum, vnctũ, & æqualiter veſtimẽtis obuolutum. nempe aduerſus vim febris humiditatẽ eam quę vnctionibus cõparatur, remediũ eſſe putauit: præterea & neq; valenter calfacere, neque refrigerare, ſed lenire: mulcereq;, quibus maxime indigent quæ coquũtur, maturanturq;. Quod ſi hæc coctioni humorũ conferãt, purgationes cõtrariæ exiſtũt. Nẽpe corpus vehemẽter mouẽtes frãgunt. Tali ſiqui dẽ virtute prędita ſunt omnia quæ purgant medicamẽta: hęceſt ergo cã cur purgationes

coctio

coctionibus aduersentur. Ad eam autẽ quæ sermoni huic cõtinuatur seriem pergamus.

45 *Cum iudicatio prope fuerit, sorbitionẽ ne dederis si perturbetur: sed cùm perturbatio desierit, atque in melius profectum sit. obseruandæ autem febriũ omnium iudicationes, sorbitionesq́ue hoc auferendæ tempore.*

Mentem Hippocratis hoc in loco seruat qui librũ hunc scripsit: in principio quidem mulsam & ptisanæ cremorem exhibens, & cum prope est iudicatio cremorem tollens.

46 *Consueuerunt febres hæ protrahi & abscessus habere, si aurium quidem ceruicisq́ue infernæ partes frigidæ fuerint: quod si frigidæ non fuerint, † profectò mutationes habent. Nẽpe fluit è naribus sanguis & ventres hi turbantur.*

† *In ant. cod. non* ἀλλὰ *sed* ἄλλως *legitur id est alias.*

Quibus vrina ob humorum cruditatem tenuis est, his iure optimo protrahantur febres, quæ ante coctionem solui nequeunt. Quod autem tales per abscessus iudicentur, sæpius iam est dictum. Rarius autem & per excretionem solutiones horum fiunt. Vtrũ autem in superiore corporis parte vel inferiore

riore abscessus generabitur, quæ hic dicuntur, his quæ in prognostico scripta sunt, concordant, consentiuntque.

47 *Quibus febres graues & implacidæ sunt, & hypochondria contendunt, iacentésque ægri sese loco continere non possunt, atque extrema frigescunt, absolutissima tum diligentia, tum custodia indigent, eósque ita degere oportet, ut nihil præter oximeli aquosum tangant: sorbitionem autem non dabis, donec sese malum remiserit, & urinæ maturentur.*

Ἀσώδεας febres appellat in quibus ægri ἀσῶνται, id est grauiter afficiuntur, atque implacite, molesteque habent. Difficilis autem tolerantia atque implaciditas, inquietatioque sequitur interdum febrem immobilem & æstuosam, sæpius quoque & stomachi malitiam. Os autem ventriculi ita me dicentem audi. Incepit ergo à febribus ipsis ἀσώδεσι, id est graues & implacidas inquiens, & hypochondria contendentes, deinde ad febrientes pertransiit. Nam quod iacentes sese continere non posint, de febrientibus est dictum: veluti & quod extrema refrigerantur. Iacentes autem sese non continere, grauiter languen

guentium, atque difficulter ferentium, implacidorũq; & inquietorum nota est: extrema autem frigere, magnæ viscerũ phlegmones, quę ex crassis succis orta sit, vt antea demonstrauimus, cum de secunda causi specie ageremus. Quod si vehemẽs frigus fuerit, quod virtus valde imbecilla sit, iam tibi cõiectura est. Non immerito igitur ita languẽtes plurima tum custodia, tum diligentia indigere ait. Porrigunt autẽ & ipsis non absq; causa oxymeli, vtpote crassos, glutinososq; propter humores fatigatis. Adiecit autem sermoni aquosum, collatione illius, quod his exhiberi solet, in quorum pulmonibus tales continentur humores. Nam acrius longe in illis esse cõuenit, quod propter longã in distributione ad affectã partem delationẽ de necessitate soluatur virtus: his verò tale hypochondrio incursat quale epotũ est. Nullo autem pacto sorbitionem ita habentibus dare prius quàm morbus ad maturitatẽ deductus fuerit, indistinctæ est pronunciatum seruantibus nobis quod edocuit Hippocrates. Adiiciendũ sermoni, si æger suffecerit: quòd vti manifestum forte prætermisit.

44 *Iacere autem in conclaui obscuro debent, & lecto valde molli, diuq; positum eum sustinere, & quàm minime sese proijcere. &*

re & iactare. Nempe id tales maxime iuuat.

Nunc decubitum obscura in domo non tanquam maturatorium auxilium, sed tanquam difficilis tolerantiæ, inquietationisq; quæ ob ἄσην, id est molestiam, angoremq; fit, correctoriũ voluit. Gratia cuius & lecti mollis meminit. Tentare autem seipsum nõ proiicere, sed conquiescere, laboranti modo vtroque commodat, tanquam & morbi totius concoctionem iuuans, & virtutẽ ipsam conseruans.

49 *Hypochondrium autem lini semine illines, cauebisq́ ne cum apponitur, frigescat: sit autem tepidum ex aqua & oleo coctum.*

Mollit lini semen, idq; habet vt non manifeste calfaciat: quæ maxime expostulat phlegmone omnis. Et sanè tactu tale ipsum ostendit, quale & secundum virtutem est: perquam tepidum ipsum adhibere præcipies. Cæterum aquæ & olei mixtura tepidam generat caliditatẽ, mollitque & mitigat, vtpote moderatam habens facultatem. Cuius potissimum esse debent, vt demonstrauimus, quæ & maturant, & per halitum digerunt.

Con

50 *Coniectura autem colligere oportet ex vrinis quidnam futurum sit. Nempe crassiores pallidioresq́, meliores: tenuiores vero & nigriores, perniciosæ magis.*

Non quicquid futurum ex vrinis docet, sed vel salutem vel mortem. Salutem indicant crassiores & pallidiores. Crassiores autē dixit tenuibus & non naturalibus comparans, vt & paulo ante intelligere voluit. Neque enim crassas, neque tenues, quæ secundum naturam habent dixeris, si rectè volueris interpretari. Porrò tenues & nigræ, deterrimę sunt. A tenuibus siquidem solis, morbi cruditas indicatur. Nam quod exactè tenue est, id aquosum est, quapropter & albū. Sed prænotiones ex vrinis, in commētariis prognostici dictæ sunt.

51 *Si autem mutationes habent, tempus indicant, morbusq́ de necessitate modo ad peius, modo ad melius permutat inæqualitatem.*

Nempe si id & in laborantibus obseruaueris, vere hominem ex vrinarum varietate in longius decidere tempus reperies, atque medias incurrere permutationes. Plures nāque significantur affectiones quę nō eadem egent

egent curatione,neque æqualem habent so lutionis præfinitionem.

52 *Inconstantes febres donec constent sinere oportet: Vbi autem constiterunt, victu & curatione conuenienti pugnabis, quod naturale est contemplatus.*

Febres inconstantes dixit, in quibus nihil, καθεστικὸς, id est constans, quietumque existit: quod significat τὸ βέβαιον, id est certum compertumque. Sunt autem certa quæ in periodis & vrinis apparent: Sed periodi principium non ostendunt primis diebus: vrinæ verò superueniunt aliàs aliæ, & sæpenumero terq; quaterq; interdiu & noctu meiere contingit: dissimilesq; inter se apparent vrinæ. Formam ergo talis febris inconstantem esse ait, quod idem est perinde atque diceres, non exactè formam vnam seruantem. Exposui tibi exactas febrium formas, & in commentariis de febrium differentiis, & in secundo iudicationum libro. In huiusmodi itaque febribus non in principio victu vti præcipit: sed sinere donec qualisnã sit febris cognoscamus, & tũc victus formã præfinire.

53 *Sunt autem facies ægrotantiũ multæ.*

Ὄψιας, id est facies dixit, quasi differẽtias,

vel modos, vel ſpecies. Aegrotãtium verò, pro his qui ægrotãtibus fiũt morbis. Nẽpe ſæpius eſt demonſtratum eã eſſe antiquis omnibus conſuetudinem, vt à pathematis ad patientes, & à patientibus ad pathemata trãſferant appellationes, quaſi febriũ vel febrientium differentias dicere nihil referat. Sic & pleuriticorum vel angina laborantium, aut pleuritidis vel anginæ. Facies ergo dixit laborantium, quoniam eos oculis cõtemplantes reperimus differentias.

54 *Quo fit, vt animaduertere debeat medicus, ne quampiam manifeſtarum cauſarum ignoret.*

Quod manifeſtas cauſas græcè προφάσεις appellet, didicimus: & ſanè nunc eam de his appellationem ferre conſtat. Infert igitur.

55 *Neq; eas quæ ad ratiocinationem ſpectant, neque quæ in numerum parem vel imparem apparere oportet.*

Quaſi cauſarum alias quidem manifeſtas abſq; ratione artificioſa cognoſcant omnes, alias verò ſoli qui ratione artificioſa vtũtur. His quoq; & attendẽdum ait, quas in numerum parem vel imparem apparere oportet.

56 *Maximè verò numerus impar eſt obſeruandus. Nempe hi dies in hanc vel illam*

lam declinantes partem reddunt.

Dies impares multa pollere virtute non simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendum, quod insignes in vtrãq; tum salutem, tũ mortem, mutationes efficiãt: id enim significat vocabulũ, quod græcè ἑτεροῤῥοπίας, id est huc & illuc declinantes dixit. In acutis quidẽ hi sunt: tertius, quintus, septim⁹, nonus vndecimus, decimusquartus, & decimusseptim⁹. In lõgis, sexagesim⁹, & octogesim⁹. Medij horũ sunt, vigesim⁹, trigesimusquartus, & quadragesim⁹. Impares aũt & hi.

57 *Obseruare aũt oportet primũ diẽ quo æger parũ valere cœpit, principiũq; vnde & quãdo inspicere: existimatur siquidem id scitũ præcipuũ. Cùm autẽ ægrum interrogaueris, atq; omnia fueris perscrutatus, in primis quidẽ quonã habet caput modo, si dolore careat, nihilq; graue in se habeat: deinde si hypochondria latusq; dolore infestetur, si videlicet hypochondrium laboret, vel attollatur, vel obliquitatem habeat, vel satietatem, aut latus doleat, simulq; cũ dolore tußicula fuerit, vel tormina dolór ve ventris: cũ inquam*

horum quippiam hypochondrio aderit, potißimum ventrem clysmis soluere oportet: bibat autẽ mulsam calidam, coctãq;. Ad hæc perdiscendum, si cùm exurgit, defectu animæ corripiatur, & si facilè spiret. Inspiciẽdum quoque vtrúmne deiectio nigra admodùm colore fuerit, vel syncera, qualis sanorum existit, & si febris exacerbet die. Nempe in huiusmodi morbis, tertianæ considerandæ sunt exacerbationes: conspicienda præterea & alia: & si quarta dies tertiæ quippiã simile attulerit. Nã tunc æger in periculo est. Quantum autem ad signa attinet, nigra deiectio mortem indicat. Quæ verò sanæ similis, cum omni die apparuerit salutẽ.

Obseruandam in primis ait primam esse diem, in qua morbi causam cognosci iubet. Nempe hæc oratio, ἐξ ὅτου καὶ ὅτι, id est vnde & quando, quísnam sit morbus indicat. Interrogari autem præcipit in primis quidem, quonã modo habet caput, mox hypochondria, deinde latus: hypochondria quidem si dolor quispiam afficiat, vel attollantur, vel quandã habent σκολιότητά τι, id est ἀνωμαλίαν,

id est

id est obliquitatem siue inæqualitatē: quod in prognostico hac dictum est oratione. Si inæqualiter affecta sunt dextra ac sinistra parte, vel si κόρον habent inquit: quod ciborum repletionem esse arbitror. Interrogari quoque & alia quæ in dictione habentur, iubet. Deinde hypochondriis ita affectis, soluere aluum clysteribus præcipit, mulsamq; bibere calidā & coctam. Sed indistinctè hęc locutus deinceps scribit: Ad hęc perdiscendū & cùm exurgit, defectu animi corripiatur, etsi, inquit, facilè spiret, quod defectu animi correpto opponitur. Cōspiciendā præterea iubet deiectionem, vtrū ne nigra sit, vel syn cera & inculpata, qualis in sanis esse videtur, veluti & si febris tertio exacerbet die. Et si his ita habentibus quarta dies tertiæ quippiam simile in accesione attulerit periculosam eā esse asseuerans. Nempe quartam diē quæ septimæ index est, rē nouam ædere ex grauibus est notis. Rei autem nouæ æditio designatioq; patet omnibus. Nam si prima die & tertia fiat, & secunda facta haudquaquam fuerit, quod quinta accesionem habitura sit par est, & non quarta quapropter si quarta habuerit, mali cuiuspiam alterius generationem demonstrat. Si autem & nigra deiecerit, mortem indicat fore. Tu autē multa ex dictis prætermittēs memoriā rei huius

habe. Nã si prima & tertia die proportionalem attulerit accesſionẽ febris, atq; nouiter quidẽ q̃rta paroxiſmũ fecerit, ſed ęger nigra deiecerit, ſignũ eſt letiferũ. Quod ſi diebus oĩb⁹ ſanis ſimilia deiecerit, ſalutẽ ęgro ſpera.

58 *Cùm autem venter glandi non obedierit, ſpiritusq́; tum placidus, tum quietus fuerit, ſurgensq́; æger in ſedem, vel dum in lecto eſt animæ defectu corripiatur, ſi hæc vel mari, vel fœminæ inter initia fuerint, delirium forè expecta.*

Confuſa eſt dictionis huius intelligentiã. Nempe vbi glans nihil profecerit, videturq́; æger placidus quietusq́; eſſe, ſi vtiq; & cùm exurgit defectu animæ corripitur, delirium expectandum: perperam dictũ eſſe mihi videtur, cũ rei huic neq; experiẽtia, neq; ratio patrocinẽtur: quãquã tale quippiã aliquãdo fiat. Prænotiões tamẽ nõ eorũ ſunt quę rarò accidũt, ſed eorũ q̃ ſemꝑ vel magna ex ꝑte.

59 *Manus quoque contemplari oportet: nam ſi tremulæ fuerint, huic ſanguis è naribus profluet.*

Sermo quoq; hic, neq; quod continuum eſt, neq; quod magna ex parte fit, ſed quod rarò accidit docet.

60 *Nares quoque inspiciendæ: nam si per vtranque spiritus æqualiter trahatur, & si multus ex ipsis feratur, conuulsio fieri consueuit: † quæ si fiat, propinqua mors est, quam prædicere pulchrum fuerit.* *† In anti. cod. tā græ cè quàm lat. hæc nō habentur.*

Cùm tremunt manus, nempe ita dicere expedit: si spiritus multus per vtranq; narem feratur, conuulsionem superuenire ait. Consueuit autem ita appellare conuulsificā affectionem, quæ in musculis naris pinnas mouentibus fit.

61 *Si in febre hiemali lingua aspera redditur, prehēdatq; animæ defectiones, huic tametsi febris remitti consueuit, in eo tamen qui per famem fit cruciatu, conseruare ægrum oportet, & aquæ, mulsæq; potione, & ptisanæ cremore: neque febris quieti est fidendum. Nempe qui signa huiusmodi habent, his mortis periculum impendet. † Ergo cùm hæc noueris, aptimeq; contemplatus fueris, ita prædicere pulchrum fuerit.* *† Nō sunt hæc in antiquis gr. cod. neque in latinis.*

Sunt qui febrem hiemalē simpliciter intelligant eā, quę in hieme fit, alij eā quę hiemi peculiaris fit. Ea aūt ex pituita est, veluti

æſtiua ex ipſa bile. Si ergo, inquit, in huiuſmodi febre lingua aſpera fuerit, atq; animæ defectus, eam periculoſam eſſe eſt fatẽdum: atq; ob eam rem febrium quieti fidendum non eſt, ſi cum prauis fiant tum ſymptomatis, tum ſignis, veluti in præſentiarum cum animæ defectu & linguæ aſperitate. Nõ negligenter itaq; ait regẽdos ęgros, aquãq; & mulſam & ptiſanæ cremorẽ exhibẽdũ. Sed ſanè hęc pugnare vidẽtur aduerſus id quod fame cruciandos dixerit. Nã huiuſmodi cruciatus qui græcè λιμοκτονία dicitur, maximè quidem abſtinentiam omnimodam ſignificat: aut ſi nõ, ſaltem eã quæ in potibus ſolis fit victus rationẽ. Sic ſanè & mulſam, & ptiſanæ cremorem dare permiſit. Videtur ergo eos ob id fame cruciandos dicere, quod qui remiſsiones huiuſmodi quietiſsimas habẽt, longo ita tempore in his morentur, protrahantq;, vt falſi circumuentiq; nonnulli validiorem miniſtrauerint alimoniam, & potiſsimum ob animæ defectionem. Quo fit vt ad victum hunc is, qui per mulſam atque ptiſanæ cremorem multis fit diebus, rectè dictus ſit ex fame cruciatus, vel inedia.

62 *Cùm autẽ in febribus quinta die terrificum quippiam fuerit, vel venter repẽte liquida deiecerit, & animæ defectus*

pre

prehenderit, vel vocis priuatio, vel conuellatur æger, vel singultiat, ex his angi grauiterq́ affici consueuit, sudoresq́ circa tum mustacem, tum faciem, tum ceruicẽ ab occipitio esse consueuerunt. Qui autem hæc patiantur spirituosi paulò post morientur.

Ex iis quę per obseruationem empirice à medicis scripta sunt, quædã talia existũt, vt, ex semel aut bis conspectis modi vniuersalis adnotationem habeant, tãquã sæpenumero in eisdem & similiter cõsiderari possint. Tale autem quippiam & id est quod nunc dicitur. Nempe contemplatus ægrum quendam liquida quædam deiecisse, atq; animæ defectu prehensum, voceq; priuatum, aliũ verò conuulsum, & posteà vel ambos, vel alterũ ἀσώδη, id est fastidiis plenum, grauiterq; affectum, partesq; tum faciei, tum colli sudantes, deinde obiisse, hæc scripsit quod signorum empiricorum concursum existimaret. Sed sanè hæc possunt & stomachicam prægredi syncopen, fieriq; valent & propter copiã oppressa virtute, vel ea ipsa alio languente modo. Vnumquodque siquidem eorũ quæ dicta sunt, per se malum est, nedũ si sint conuenientia omnia. Nẽpe ex repẽtinis deiectio-

nibus deficere animam periculosum est, veluti & voce priuari, & fastidiis, angoreq; plenum esse: partibus verò, tum faciei, tum capitis duntaxat sudare, non bonũ. Quo igitur modo hæc, tum multa, tum mala existunt: sic & alia quæ in prognostico scripta sunt. Potestq; quispiam hæc inter se connectens videri nouum quippiam docere, quod si & dictionẽ obscurã, ambiguamq; veluti ænigma sermoni miscuerit, iam plebeiis & ex ea sapientior esse videbitur. Admirantur siquidem plebeij, quæ non intelligunt. Viro autem qui superuenientia symptomata ab eorum quæ morbum indicant concursu distinguere nouit, sermo is varius quidem deprehendetur, sed inutilis. Nempe pathognomonica syndrome, ita enim Græci symptomatum ægritudinem indicantium concursum vocant, morbi speciem demonstrat. Superuenientia verò symptomata mansuetudinem ipsius & malitiã. Eũq; qui singulorum horum symptomatum vires didicit, quæ apparent, tum æstimare, tum inter se comparare oportet. Et si quidem tum fortiora, tũ plura videntur quàm bona mala, hominem in periculo esse est sciendum. Verùm si bona malis & fortiora, & plura fuerint, de ægro bene sperandum: quod te facere iubet & ipse Hippocrates. Nempe in prognostico singu

ſingulorum tum ſymptomatum,tum ſigno rum vires particulatim docuit,atque circa libri finem ita ait: Oportet autem eum qui rectè ſit tum cōualituros,tum morituros prædicturus, preterea & in quibus ægritudo pluribus diebus, & in quibus paucioribus permanſura ſit,ſigna omnia perdiſcere,atq; eſtimatis eorū inter ſe viribus,vt ſcriptū eſt,ferre ſentētiam. Signorum autem vires eſtimari præcipit,atq; ex ipſis prænoſcere quidnam futurum ſit. Vbi ergo bona malis permixta fuerint,viribus quodā modo paria æquaq;, exercitato eſt opus viro,qui in operibus ea ſæpenumero fuerit contemplatus. Vbi verò omnia vel mala,vt nunc,fuerint, vel bona, cuiuis patet quod futurum ſit. Cùm enim deiiciēte aluo deficere animam ſignum per ſe malum ſit,pari modo & malum vocis priuatio. Si præterea æger neruorum diſtentione conflictetur, vel ſingultiat, vel faſtidiis refertus ſit,manifeſtius indicabit periculum. Si præter hæc & aliud quodpiam malum ſuperuenerit ſignum, vt circa faciem, ceruicemq́ue ſudores, atque adhuc quæ nunc à ſcriptore huius libri dicuntur, nullo quod bonum ſit malis permixto ſigno, quod talis de neceſsitate ex ſignorum malorum aceruatione morietur, notum euadit. Adiectum autem in fine dictionis

πνευματωθέντες, id est spirituosi facti, tãquam ænigma, ceu quippiam eorum quę de necessitate forè non reclamant, quicquid significet, siue spirituum copiam quibus venter inflari posit, siue magnam & frequentem respirationem: quam sanè his quas comitatur affectionibus haudquaquam bonam esse didicimus, veluti & eam quæ ventris est. Quapropter vestigãda alia signa non sunt, his de necessitate antegredientibus. Nõdum enim ex his veluti ex nonnullis quæ casu eueniunt, futurorum † secura quædam sit prænotio.

† ἀσαφής. i. obscura, alicubi legitur.

63 *Quibus per febres crura tuberculis afficiuntur, eaq; tractu temporis manente etiamnum febre non maturuerint, faucibusq; haudquaquam tumentibus irrepserit suffocatio, non maturuerint inquam, sed* extincta sint, iis sanguis è naribus fluere consueuit. qui si multus fluxerit, morbi solutionem portendit: si non multus, morbi prolixitatem. Quare quo minus fluxerit, eo deterius & prolixius erit malum. Quod si & alia facilia fuerint, pedum dolores sunt expectandi: qui si pedem*

*In ant. cod. legitur μὴ δὲ σβεσθῆ. i. neque extincta sint.

si pedem affecerint, & dolorosus perseueret, inflammeturq́ue, & non leuetur, dolores post paulò ad ceruicem peruenient, clauiculamq́ue, & pectus, & articulum. Nempe & hic tuberculosus fieri debet. Quibus extinctis, si manus vel contrahantur, vel tremulæ fiant, talem neruorum distentio prehendit, & desipientia: superciliis oriuntur quæ φλυζάκια vocant: ruboresq́ue ægrũ habent, & ex palpebris altera ad alteram germinat: dura prehendit phlegmone, tumet vehemẽter oculus, & delirium valde crescit, intenditurq́ue, atque noctu magis quàm interdiu indicatur. Signorum autẽ multa fiunt in numero impari magis quàm pari. Vtro tamen horum fiant, perniciosi superueniunt.

Qui librũ hũc cõfecit, is hæc omnia quæ dicta sunt, deinceps inter se contẽplatus vniuersalem quendam particulari ex obseruatione sermonẽ temere fecisse mihi videtur. Melius siquidẽ erat, si quo Hippocrates modo in epidemiis morbis scribere cõsueuit, is ita fecisset: præfatus quidẽ ab initio patiẽtis nomen,

nomen, deinde dies in quibus singula facta sint, narratione assecutus, vt & in ipsis quæ nunc dicta sunt symptomatis facere potuit. Nẽpe in cuiuspiam cruribus orta sint tubercula, eaq; non recipiant maturitatem: febriat quoque is, & suffocationem incurrẽs ab his liber sit tuberculis: existimabit ꝓfectò quis sursum factam humorũ qui crus infestabãt transmutationem, quę in horũ transitu suffocationem homini peperit. Si ergo talis euasurus est, profluere per nares sanguis poterit: qui si multus fuerit, morbũ soluit: si nõ, protrahetur ægritudo. Et si reliqua bene fiant, succedantq;, rursum ad pedes decũbere huic dolor poterit. Quod ita factum esse statuatur, veluti ex his hominẽ πυριφλεγῆ factum esse, quod caliditatem multã circa pedẽ manifestare cõsueuit, vel febrẽ multã igneamq; & flagrãtem. Et si post hæc non soluta fuerint †symptomata, reuersa iterũ ad superiores partes humorũ copia, dolores pariet in collo, clauicula, humero & pectore. Vt autem huic omnia hæc absq; ratione cõtingerunt, nẽpe id extincta esse fuit, ita manus tremulas factas esse statuatur: deinde neruorũ distentionem, quod ad neruosas partes decubuerit humorũ copia, principiumq; ipsorũ prehẽderit, vnde insania subsequutã esse. Cõtemplatus igitur autor quendã ex his qui ita affecti sunt,

† τὸ νόσημα habent ant. cod. i. morbus.

sunt, φλυκταίνας in superciliis habētem (nēpe id significāt φλυζάκια) omnibus ita habētibus futurū symptoma hoc temere pronūtiauit. Idemq; de his quę cōtinuata serie scripta sunt, sermo existit. Nēpe quod vni ita affectorū vel duobus factū est, id ad omnes extendēs, ait & ipsos rubores habere, & ex palpebris alteram ad alteram germinare, duram quoq; fieri phlegmonem, & vehemēter tumere oculos. Quorū cæteris quidem cuiuis patent: sed ex palpebris alterā ad alterā germinare est ambiguū, vtrū ne significare voluerit, quādam ex parte earum exurgentem cōsertionem, vel carnosam quandam generationem, ab altera quidē enascentem, sed ad alteram sese extēdentem. At verò si rei huius quo pacto inuentio quippiam vtilitatis afferret, de ea amplior, fusiorq; foret scrutatio.

64 *Hos si ab initio purgare volueris, id ante diē quintū facito, vbi venter murmurauerit: si nō, a medicamentis abstineto, Verū si murmurauerit, fuerintq; excremēta biliosa scāmonia mediocriter purgato: qtū verò ad aliā ptinet sanationē, quāminimè exhibebis tū potus, tū sorbitiōes, vt meli⁹ æger habeat, nisi decimāquartā fuerit egressus.*

Sana

Sanationem prædictæ concursionis scribit, quã nominatim perstringere mihi, vt dixi, non placet, cùm etiam & sanatio nihil cõmune habeat præterea quæ sæpius ante sunt enarrata. Ait siquidẽ considerandam aluum: quam per murmurationes cognitã, purgandam esse præcipit: & si biliosa deorsum repant, scammoniam biliosa expurgantem exhibet. Quod verò ad reliquum sanationis attinet, sorbitiones perquam exiguas ministrari præcipit, quousque decimumquartum pertransierint diem: qua oratione morbum ante decimumquartum diem coqui non posse significatur.

65 *Cùm febricitãti decimoquarto die vox intercepta fuerit, tantum abest vt morbus celeriter tum solui, tum discedere consueuerit, vt etiam diuturnitas ipsi indicetur. Cùm ergo in eo die apparuerit vocis interceptio, morbus protrahitur.*

Dictio hæc his superfluit, qui mala symptomata maiori prædita esse facultate didicerunt, cùm in diebus iudicatoriis apparent. Nempe qui librum hunc scripsit, nunc in re vna, quæ decimoquarto diei est particularis, hoc est vsus vniuersali. Nempe vt diebus ce-

teris iudicatoriis, sic & decimaquarta, si malum aliquod symptoma apparuerit, id maiorem habet efficaciam. Adnotare autē oportet quod futurum est, neque simpliciter, neque vt res tulerit, sed cum definitione. Nam si ex signis bonis, quæ maiorem habent efficaciam laboranti adfuerint, longiori tempore saluari æger poterit. At si nullum tale fuerit, morietur, nequeunte morbi concoctioni satisfacere virtute. Qui igitur hęc scripsit, prolixiorem omnino forè morbū malè pronūtiauit. Nēpe & is citò mori potest, cui vox decimoquarto die interrupta est si cùm sæuis aliis notis factū fuerit hoc symptoma.

66 *Cùm febrientis lingua quarto die turbata quædam loquitur, venterq́ liquida biliosa deiicit, talis delirare consueuit.* † *Sed obseruare oportet quod euenientibus succedit.* †Hæc in ant. non habentur.

Id quoque & in alio quodam die apparet: verùm si quarto apparuerit, in primis periculosiorem septimum fore demonstrat, id est, quæ illo die futura sunt.

67 ***In acutis morbis quæ æstate & autumno fit repentina sanguinis destillatio, robur, multamq́ in venis inflammatio-***

nem significat. Itemq́; quod postero die vrina tenuis apparebit. Et si æger ætate floruerit, fueritq́; corpore ob exercitationes bene carnoso vel melancholico ex potatione manus tremulæ fuerint, delirium vel conuulsionem prædicere bene est.

Dictio quoq; hæc symptomatum multorum quę non in ægro omni coëunt, conueniuntq́;, implicationem, permixtionemq́; habet: quo fit, vt & inutilia sint, quę ad hunc scribuntur modũ, cùm doctrina ab vniuersalibus recipiat commoditatem, quo Hippocrates modo facere cõsueuit. Dictum autem est vniuersalium † quędam perpetuam quandam habere virtutẽ, vsumq́;, alia verò vt plurimum.] Quod si anceps quippiã vel rarum fuerit id ad doctrinam inutile cẽsetur. Quæ igitur recensuit, particulatim cõtemplemur: atque ante omnia, quod primo est dictũ: In acutis morbis, quæ æstate & autumno fit repentina sanguinis destillatio, robur, & multam in venis inflammationem indicat. Melius siquidẽ erat quod robur venas curatione egere indicaret, pronuntiare. Nouimus enim quod sanguinis è naribus stillationes malum semper quippiam esse ait, propterea quod natura quidem concupiat quod super-

† Quæ ppetua quidẽ sunt, prima sunt virtute & vtilitate: quæ verò vt plurimum, secundum locum habent. Sic Gal. græ. ait.

fluum

fluum est excernere, sed ob propriã imbecillitatem, nequeat, vel sanguinis crassitiem, vel partiũ densitatem, vel quędam ex his, vel propter omniũ cõcursum. Cùm autem malum semper hoc signũ sit, magisq; quod primis tum æstatis, tum autumni tẽporibus virtutem ipsius intendi contingit (nempe in eis diebus flaua redundat bilis, ambiensque nos aër calidus est: quo fit, vt sanguinem vtranq; ob causam, bene fluẽtem esse oporteat) magnitudo quædam causæ indicatur, propter quam fluere inhibetur, quam robur esse ait, fortè densitatem ita appellans. Quod porrò ita affecti venarũ curatione egeant nondum ostendit, prius quàm astruat quámnam dicat curationem, nec tamen dixit. Prædictionem præterea primã dixit, quod scilicet postero die vrina tenuis apparebit, nõ solo eo die de necessitate crudis apparẽtibus, verùm quoq; & aliis præcedẽtibus. Cõuulsionem quoque & desipientiam fore ait, si laborans ætate floruerit. Præterea & exercitati, & bonæ ipsius carnositatis meminit, & temperamẽti. Nempe melancholicus, nomen est temperamẽti. Huc adde quod ex potatione eum manus habere tremulas ait. Hæc sanè symptomata possunt inter se complicari permiscerique, non tamen de necessitate: quibus magna ex parte succedent desipientia & conuulsio.

63 *Et, si paribus quidem diebus superuenerint, melius: in iudicatione autem perniciosum, nisi multus abunde effusus sanguis viam redundantiæ fecerit, vel per nares, vel per sedem, vel per abscessus, vel commutationes, vel ad hypochondriorum dolores, vel ad testes, vel ad crura. Coctis autem his, viæ patent sputis, vrinæque excernũtur crassæ, læues & albæ.*

Gemina est scriptio in hoc verbo ἐπιγίνεσθαι, id est superuenire: vna quidem scripta per, τ, elementum tertia syllaba, altera per, γ. Verùm siue per priorem scriptionem ægros diebus paribus ἐπιτείνεσθαι, id est intendi dixerit, siue secundum posteriorem prædicta symptomata diebus paribus ἐπιγίνεσθαι, id est superuenire affirmauerit, non cõtinuo existit & melius, quanquam id dixit. Neque enim si pares fuerint, intueri oportet, sed si & iudicatorij. Nempe quartam, quæ par est, & ipse ex ordine paulò ante maximam habere facultatem asseruit. Cęterùm quod deinceps dicitur, verùm existit. Nam si sanguis multus, quouis modo id fiat, excretus fuerit, salutis spem habet. Pręterea & per abscessum ipsos, & per commutationem seruari

ait: abſceſſum quidem ferè ſua peculiari appellatione declarās. Sed cōmutationem cum ait, ad hypochondriorum dolores, vel ad teſtes, vel ad crura. Differunt autem inter ſe, quod ἀπόστασις, id eſt abſceſſus iudicationem infert, ægrumque à moleſtiis omnibus liberat: μετάστασις autem, id eſt cōmutatio, aliarum habet principium acceſsionum, offenſionumq́; , vt & aliud exigat tempus ad coctionem mali corporis locus, ad quem infeſtantium humorum facta ſit commutatio. Eam ob cauſam adiecit: Coctis autem his, permeationes fiunt ſputis, vel craſsis vrinis læuibus & albis. ſigna coctæ commutationis edocens ex coctis tum ſputis, tum vrinis.

G 9 Febri ſingultuoſæ laſerpitij ſuccum oxymeli, daucum tritum, propina: galbanumq́; ex melle, & cyminum in eclegmate, ſorbendumq́; ptiſanæ cremorem dato. Talis autem euadere non poteſt, niſi ſudores ſuperuenerint iudicatorij, & ſomni æquales, vrinæq́; exierint craſſæ & acres, aut in abſceſſum confirmetur morbus.

Λύγγας & λύγγος, id eſt ſingultus appellata conſueuerunt. Sunt autem motiones quæ-

dam stomachi conuulsificæ, quas quidem fieri aiunt propter immoderatam vel inanitionem, vel repletionem. Quæ si propter inanitionem fiant, fere sanationem non recipiunt: si verò ob repletionem fuerint, ab his quę infarcta secant, absterguntque sanantur medicamentis. Quo è numero sunt, quæ hoc in loco scripta sunt. Videtur autem & nunc morsus is fieri propter acrimoniã stomachum mordentem, vt cùm quispiam piperis plus, vel simile quippiam deuorauerit. Et sanè fuerunt ex febriẽtibus, qui in singultu rodentem, acerrimumque vomuerunt humorem: à quo tandem symptomate sunt liberati. Verùm febris huiusmodi nequaquã singultuosa appellatur. Nempe vt singultuosa vocitetur, permanere amplius debet singultus, vel etiam per totum morbum simul cum febre exacerbare: febrem hanc per sudores iudicatorios, somnosque æquales, vacuatasque vrinas, tum crassas, tũ acres sanari ait: talibus quidẽ vel ex cretis, vel in abscessum confirmatis.

7º Coccalus, id est nux pinea, & myrrha in eclegmate exhibeantur, bibantque oxymelitis per quam exiguum.

Scriptum quoque & inordinate hoc est. Commodius siquidem fecisset, si paulo ante

in ea orationis parte, qua eos sanauit, quibus tũ thorax, tũ pulmo per sputa expurgari debent, id scripsisset, & non febri singultuosæ adiecisset. Et sanè quod dicitur obscurũ est & claritate destitutũ. Nẽpe κόκκαλος ab ipso dictus, non ita, sed κῶνος magis ab antiquis Græcis appellitatur, veluti à recẽtioribus medicis propemodum omnibus στρόβιλος. Consueuit autẽ ex eo eclegma conficere, vbi maxime pinguis fuerit, id est vbi multam circũfusam habuerit quæ peculiaris sit resinã. Coquunt autẽ fructũ hunc in aqua cum prasio recenti, mox de cocto melis exiguũ miscẽt, coquuntq; iterũ donec mellis accipiat crassitudinem: quo ad hũc modũ confecto medicamento, vtimur ad thoracis, pulmonisq; expuitiones. Quo autem modo & alia quędam medicamẽto huic sępius immitũt, ita & autorẽ libri huius myrrham immitere verisimile est, quod postea velut cõpendio manifestauit inquiens: Coccalus & myrrha in eclegmate exhibeãtur. Potest autẽ & ipsos qui edũtur conos cum myrrha exhibere, atque huic fortasse mel non perperam medicamento misceri intellexerimus. Sunt qui dictionem hanc, ab ante scripta separant, seorsumque scribunt: alij finem ante scriptæ, principium huius efficiunt, hoc pacto: Si autem abscessus confirmentur, coccalus

& mirrha in eclegmate exhibeantur. vt morbis in abscessum confirmatis, ea medicamẽtum esse intelligamus: quod à ratione alienum censeo, propter id quod ita infertur; Bibantq; oxymelitis per quam exiguũ. Nẽpe in singultuosa febre formidandũ acetum præcipit ratio: in his vero quæ in abscessum confirmantur, nequaquam. Eam ob causam sunt qui dictionem hanc quadantenus quidem antea scriptæ coniungant, copulentq; sed quadantenus separant, atque adiecta con iunctione autem, ita scribunt: Si autem in abscessum firmetur morbus. tãquam de singultuosa antedicta febre id dictum sit: volente autore si in abscessum aliquando firmari cõtigerit singultuosam febrem, coccalum cum myrrha exhibere, & copiam oxymelitis vitare potionem. Syllaba autem vltima verbi huius στηρίζῃ, id est firmetur, siue per, ζ, literam scribatur, siue per, ξ, nullam quę insignis sit facit sermonis mutationem.

71 *Quod si supra modum siticulosi fuerint bibant aquam hordei.*

Quod potum hunc tanquam sitim adimentem exhibeat, est manifestum. Sed melius fecisset, si prius, quonam pacto parare hordeum oporteat, enunciasset: vtrũ ne simpliciter madefacere, vel ex eo zythum vt huius

huius temporis homines conficere, vel quouis alio parare modo.

72 *In peripneumonijs & pleuritide ita considerare oportet: Si febris acuta fuerit, si dolores lateris, vel alterum, vel vtrunque infestent, & si æger in ea quæ sursum fit spiritus latione laboret, tussesq́ adsint, & sputa educātur, rufa vel liuida, vel & tenuia, & spumosa, & florida, & si quippiam aliud discrepans, præter ea quæ di dicimus.*

Pleuritidis, peripneumoniæq́ue, tum magna, tum effatu digna quidem omnia in legitima libri huius parte sunt definita, distinctaque: sed quæ medicis omnibus patent, ea sunt prætermissa. Talia autem sunt quæ impręsentiarū ab autore scribunt. & primū quidē à veteribus empiricis appellata syndrome, quā veteres affectibus consīdentia symptomata appellabāt: si videlicet febris acuta, dolorq́; lateris vel alterius vel vtriusque, & potissimū qui in expiratione fit. Nēpe id est, Et si æger in ea q̄ sursum fit spiritus latione laboret, tusses adsint, & sputa educantur, rufa vel liuida, & tenuia, & spumosa, & flo-

rida, & quouis aliter modo præter solitum euariantia. Nempe hoc significat, inquiens: Et si quippiam aliud discrepans habent, prę-ter ea quæ didicimus. Quæ omnia pleuriticis, peripneumonicisq; ostendi ait, si contingant. Sed hoc ita regere expedit.

73 Si dolor sursum penetrauerit, vel clauiculam, vel mammã, vel brachium, venam brachij internam secare oportet qua dolor afficit parte.

Rursus & in præsenti loco partis legitimę sententiam elaborat: quoniam in ea prætermissum est quod simul cum dictis intelligitur: adiicitque illud, venam scilicet secandam recto à latere dolẽte tramite: quod exposuit inquiens: Venam brachii internam secare oportet qua dolor afficit parte. sed manifesta vsus breuitate, orationẽ negligentius percurrit. Nam venam cubiti dicere debuit, cùm venam brachij dixit.

74 Sanguinemq́; auferes pro corporis habitu, anni tempore, ætate, & colore: ampliusq́; non veritus, si dolor acutus fuerit, ad animi vsque defectionem detrahes.

Rursus hoc in loco plus quàm mediocriter scopos detractionis sanguinis omnes recensere conatus, quosdam silentio præteriit. Neque

Neque enim virtutis meminit,neque ſangui nis mutationis,nec verò regionis,nec temperamenti. Plus autem auferre,atque ad animæ vſque defectionem id audacter agere præcipiens,deliquit ſanè in dictione quum adiecit,quam ob cauſam audere conueniat. Nempe quod dolor acutus ſit,plus quidem ſanguinis vacuamus:ſed fluere ſinimus, non quia acutus ſit,ſed ob alia,vtpote ſi virtus robuſta fuerit, floruerit ætas,ſanguis abũdauerit,& laborantis natura tum denſior,tũ durior,atque ægre magis perſpirabilis, & ſanguinis copioſi fuerit. Anni etiam tempus,& temperamentum eucraton:ſic ſanè & regio. Nempe quod ad animæ vſque defectionem ſanguinem auferre non vereamur,nobis ex his accidit.

75 *Clyſterem poſtea exhibebis.*

A ſanguinis miſsione clyſterem exhibere iubet. Sed melius erat adieciſſe Hippocratis definitionem, ſi non ſponte probè deiecerit aluus.

76 *SI DOLOR SVB thorace fuerit, valdeq́ infeſtauerit, pleuritico ventrem ſubpurgabis, nihilq́ dum purgabitur dabis: à purgatione autem oxymeli.*

Verum

Veruntamen purgans medicamentum quarto die ministrabis, † tribusq́ primis diebus clysteres exhibebit quibus si non leuetur, ad hunc purgabis modum. Custodies deinde ægrum, donec ad febris priuationem & septimũ peruenerit diem: qui si in tuto esse videatur, in primis exiguum, tenuemq́ cremorem, eumq́ melle conditum dabis: si vero facile reuocatur, & facile spirat: lateraq́ non doleant, sensim crassiorem, copiosioremq́, & bis die ministrabis.

Hæc cod. ant. non habent nec græ. nec lati.

Pleuriticum nominauit, id quod ab Hippocrate in legitima libri huius parte est dictum: vbi ita habentes pleuriticos purgat: facit autem id duobus modis. Quarto vero die medicandum indistincte pronunciauit. Neque enim inter morbi initia aliquod remediorũ huiusmodi ægro iniungere oportet, desumpto à numero dierum scopo. sed quod Hippocrates recẽsuit, est exequendũ. Nam vel statim ab initio prius quàm in partem aliquam confirmentur humores medicandum, vel postea cum ad maturitatem perducti fuerint. Quam ob causam, & prima

interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta, medicamenta dedimus, & non in quarta solum, quo modo is dixit.

77 *Quod si non facile reuocari videatur, potionis minus, sorbitionem exiguam, cremoremq́ tenuem, & semel exhibebis: atque eo quo melius degit tempore, quod ex vrinis deprehēdes. † Nempe in istiuscemodi morbis sorbitio ante vrinarum, sputorumq́ concoctionem, danda non est. Quod si purgatus multa deiecerit, dare oportet, minus tamen & tenuius. Non enim ob vacuationem dormire, neque cō quoquere poterit similiter, neque iudicationes sustinere. Verum vbi crudorū colliquatio facta fuerit, & quæ renituntur reiecta, nihil obstabit.*

† His etiā carent cod. ant.

De particulari cibi exhibendi tempore agens Hippocrates, & libri huius autor in iis quæ supra scripta sunt, eam quæ tum in thorace, tum in pedibus est caliditatem animaduertendam esse voluerunt. Nempe vrinarum consideratio ad vniuersalem victus formam, nō ad particularem commoda esse videtur. Quo fit, vt non rectè hoc in loco

cremo

cremorem tenuem semel exhibendum eo quo melius degit tempore: deprehendumq́; ex vrinis. Nempe tametsi breuissimam in particularibus accessionibus ad melius inclinationem vrinæ habuerint, tempus tamen huiusmodi non vsqueadeo protrahitur, vt has recondamus, expectemusque vtrum nebulas vel sublimes, vel subsidētes habuerint. Hæc siquidem non in pauco fiunt tempore. Atqui in acutis morbis interdum ægri in declinationis principio de necessitate sunt alendi.

72 *Cocta autem sunt sputa, cùm puri simi lia fuerint. Vrinæ autem, cùm hypostases erui modo subrubras habuerint. Cæteris autem laterum doloribus tepefactoria apponere & ceromata, nihil vetat: cruraq́; & lūbos calido inūgere, & pinguedine illinire, hypochōdrijs quoque adusque mām-mas ex lini semine cataplasma imponere. Vbi autem peripneumonia ad statum peruenerit, quando non repurgantur, auxilium non habet, & mala est, si laborans ægrè spirauerit, fuerintq́; vrinæ tenues, et acres, atque si sudores circa ceruicē caputq́;*

orian

oriantur. Nempe sudores huiusmodi mali sunt, vincẽte ob æstũ impetũq; & violẽtiã ægritudine, nisi vrinæ & crassæ prodierint, & concocta exierint sputa. Vtrũ autem ex his spõte euenerit soluit morbum.

Neque autorẽ hunc de coctis vrinis supra ad hunc scripsisse modum recordor, neque Hippocratem aliter asserere, quã quod vrina optima sit, quæ sedimentũ habet tum album, tum læue, tum æquale. Cætera quæ de peripneumonicis, pleuriticisq; in orationis textura narrantur, conspicua sunt, tũ vbi libri huius autor ab Hippocratis recedit sententia, tum vbi maxime, vel prorsus, vel aliqua ex parte huic annuit & consentit.

79 *Peripneumoniæ eclicton seu eclegma. Galbanũ & nucleũ pineum ex melle attico dabis, vel abrotonũ ex oxymelite. Piper quoque & nigrũ helleborum vbi feruefeceris, pleuritico etiam circa initia dolenti, bibendum offeres. Quod si panacem ex oxymelite feruefactam, percolatamq; propinaueris, bene facies. Proderit autẽ & hæc hepaticis, aut ex septi transuersi dolore affectis, atque his omnibus qui aut per*

aluum

aluum, aut per vrinas expelli desiderat, ex vino & melle. Verùm quæ ventri expurgando exhibiturus sis, ea cum mulsa aquosa, & multa propinabis.

Medicamentum primum secundumque sputa educunt. Sed quod ex elleboro nigro conficitur, ventrem subducit. Quod vero ex panace est, quibusdam vtile sit recensuit.

20 *Dysenteria quæ cessauit, abscessum vel tuberculum aliquod pariet, nisi desierit, vel in febres, vel sudores, apparuerintq́; vrinæ crassæ, & albæ, & læues, vel in tertianas, vel in varices, aut dolor in testiculum vel crura, vel coxam firmetur.*

Sermo quoque præsens sine definitione & distinctione est prolatus: quod neq; qualem dicat dysenteriam demõstrauerit, quod neque omnis quæ cessauerit, hæc inferat.

21 *In biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, morbum soluit: si verò absque rigore præter occasionem superuenerit, pestiferum.*

Neque proculdubio ante septimum diẽ cùm rigore enatus morbus regius febrem

soluit

soluit, neque post septimum. Sed sanè ita distinguere oportet. Febrientibus morbus regius superuenit, interdum quidem tanquam affectionis hepatis symptoma: interdũ quoque & natura bilẽ per cutim excernere contendente, sed nequeunte: veluti in abscessibus omnibus fieri cõsueuit. Verùm in aphorismis de huiusmodi morbis regiis est enunciatum.

32 *Lumborũ tetanus, atq; in melãcholicis per venas spirituum interceptiones, cùm fuerint, sanguinis detractione soluuntur.*

Cùm inquit propter melancholicum sanguinem in venis redundãtem spirituum interceptiones fiunt, sanguinis misio soluit: si interceptionem dicit spirituum qui in arteriis sunt (nam & arterias, antiqui venas appellabant) quænam alia fuerit quàm pulsus carentia, priuatioq́;? Græcis ἀσφυξία dicitur. Si verò eorum qui in pulmone sunt spirituum, interceptionem dicit, rursum & appellatam apnœam, quasi non respirationem dixeris obscurè insinuabit. Potest quoque sanguinis tum copia, tum crasitudo non arterias modo inflare vt permeare non posit, verùm quoque & propriè appellatas venas.

33 *Cùm autẽ ob tendines vehementer in*

anteriorem reuelluntur partem, sudoresq́ circa ceruicem, faciemq́ oriuntur, morsis ob laborē, arescentibus his qui ad οὐραῖον, id est caudam vergunt tendinibus: crassissimi hi spinam continuant, quæ † maximæ enatæ copulæ ad pedes vsque finiuntur: is si neque febris, neque somnus superuenerint, fuerintq́ secutæ coctionem habentes vrinæ, sudoresq́ iudicatorij, vinum creticum vinosum bibat, edatq́ polentam coctam. Cerato quoque perungatur, & crura ad pedes vsque calidis in pelui madefacta, super imposito velamine contegantur, brachia item ad digitos vsque inuoluantur. Spinam præterea à ceruice ad coxam vsque molli pelle, quæ pinguedine & cera illita sit, velabis ita, vt anteriora etiam contineantur. Intermissisq́ quæ per vtriculos fiant fomentis, calida perfundes aqua, linteo obuolues, & in conclaui cubare ægrum facies. Ventrem autem ipsum non admodum solueris nisi balano, si longo iam tempore se

† Antiqui cod. habēt ἢ μέσοι. i. vel mediæ non autē μέγιστοι.

continuerit, idq; si bene tibi processerit: sin autem †, medi radicem in vino odorato tritam & daucum mane ieiuno prius quàm madefeceris, propina. Post hæc citò farinam coctam tepidam voret plurimã, vinumq; cùm voluerit, bene temperatum superbibat, idq; si ad melius tibi processerit: si non, prædicere te oportet. † Aliter moleos.

Sermo quoque hic indistinctè & indiscretè est prolatus, præter id quod & nomina quædam impropriè scripta sunt. Nempe ob laborem morderi tendines, impropriè est dictum: verbo hoc mordere acribus humoribus, & non doloribus quadrante. Præterea & quod in principio dictionis dicitur: Vehementer in anteriorem reuelluntur partem. Deinde ait: Arescentibus qui ad ὀραῖον, id est caudam vergunt tendinibus, qui crassiores spinã cõtinuant. Eos qui vsq; ad caudam protenduntur ita vocans. Appellant autẽ ὀραῖον, ossis extremũ. Quod si partem vtrãq; tẽdi manifestare voluerit, atq; tũ in scapulas, tũ in pectus tetanum intẽdi, fieri sanè potest, quo modo paulò ante dixit: Tetani lumborum. Non tuto autem morbi facilitatem ex vrinarũ cõcoctione prenoscit,

Nempe tametsi febris cruditates per vrinas manifestè indicētur, morborum tamen musculos infestantium, haudquaquam secura est per vrinas significatio, †imò exigua. Vinum autem his indiscretè exhibere vtrúmne ob frigiditatem passus æger fuerit, an aliam ob causam, nō exiguum est delictum: imò petulans potius immodestumq;. Absq; item ratione dictum est vētrem soluendum non esse, nisi balano. Nempe in huiusmodi morbis commodè interdum soluitur. Cetera dictionis manifesta sunt.

† *Sed id exiguum est, dicit ipse græ.*

*74 Morbi omnes soluuntur vel per os, vel per aluum, *vel per vesicam, vel per aliā quæ talis sit, partem: sudor autem morbis omnibus est communis.*

*Non reperiuntur hæc in antiquis.

Sermo hic, neque vniuersalis est, neque communiter inest omnibus: neque enim per hæc solùm morbi soluuntur, verùm quoque & per vterum, & per sanguinis è naribus eruptionem.

75 Quibus à capite fluxio est, his helleborum dare oportet.

Helleborum dare omnibus, quibus à capite fluxio est, non est necesse. Nempe interdum capiti soli prouidere consueuimus.

76 Quicunque propter abscessum vel phle

borrha

borrhagian, vel incontinẽtiam, vel aliam quampiam fortem causam suppurantur, his ne helleborum dederis, neque etenim proderit: & si quippiam afficiatur æger, fecisse id videbitur helleborus. Si verò corpus dissoluatur, vel caput doleat, vel oppleantur aures, vel nares, vel sputum, vel genuũ grauitas afficiat, vel corpus præter solitũ tumeat: quodcunque horum contigerit, dabis: modo hæc neque ob potum fiant, neque ob veneres, neque ob tristitiã, neque ob vigilias. Si enim quippiam horum causam fecerit, ad id curationem dirigere oportet.

Phleborrhagian, venarum ruptionem dicit. Quod autem neque ex huiusmodi causa suppuratis, neque his qui propter abscessum, neque ob causam aliam afficiuntur, dare helleborum oporteat, nemo ignorat. Sed qui ob incontinentiam, intemperantiamq; suppurantur, perperã in hoc recensentur catalogo. Intẽperantia ipsa per se intemperantes lædente, vt redundantia, cruditate, crapula, venere multa, vigiliis & quibusdam similibus. Cæterùm prædicens quibusnam

elleborum exhibere oporteat, inquit: Si verò corpus dissoluatur, id est fractum admodùm reddatur, absque scilicet manifesta causa, vel dolor in capite diuturnus, & solutu difficilis fuerit. Nempe & id te subaudire oportet in capitis dolore, & deinceps in his, quæ serie continuata dicuntur omnibus, oppletis scilicet auribus, naribus, & sputo. Adiicit & genuum grauitatem, doloremq́;, & corporis præter solitum tumorem. In omnibus siquidem his, quæ sine manifesta causa facta sunt, vult elleborum exhiberi. Diuertens autem sermonem vniuersalem ad particularia, inquit: Modo neque ob veneres, neque ob curas, neque ob vigilias dicta facta sint. Si enim ex horum aliquo facta sint, pugnandum aduersus efficientem causam præcipit. Quænam autem ex his omnibus quæ recensuit, verè diligenterq́; dicta sint, & quæ non, didicistis tum in Hippocratis libris, tum in commentariis nostris.

27 *Dolores ex itinere si fuerint, lateris, dorsi, lumborum, & coxæ, & qui inter respirandum dolent occasionem habentes: sæpius enim dolores ex crapula cibisq́; inflantibus ad lumbos & coxam venire consueuerunt: quibus talia fuerint, vrinæ*

diffi-

difficultas accedit. Horum iter causa est, coriza item & raucedinis.

Sine ordine hæc memorauit. Nam prædicens dolores ex itinere, laterum, dorsi lumborum & coxæ, rei inanis exhibitionem repræsentationemq; fecit, perinde atque quonam modo hæc curentur esset dicturus. Deinde facto ita additamento, Sæpius enim dolores ex crapulis cibisq; inflantibus venire consueuerunt: intulit, Quibus talia fuerint, vrinæ difficultas accedit. Post hæc quoque inquit: Horum iter causa est, coryzæ item & raucedinis. acephalum, vt quispiam dixerit, id est sine capite & vertice rei faciens sermonem.

73 *Quæ ob victus rationem eueniunt, multa quidem vnusquisque pro non assueta victus format maximè declarat. Nam qui prandere non consueuerunt, & pransi fuerint, his tumor ventris ingẽs accidit, dormitatio, † & plenitudo: quod si sic percœnauerint, venter turbabitur: * hi ò balneo (cõfert enim) dormiãt, expergefactiq; plures lẽta ambulatione absoluãt circuitus: & si ventrẽ exonerauerint, cœnẽt*

† ἐνσπασμὸς additũ ant. cod.

* Hæc quæ sequũtur in antiquis cod. græ. & lati. non reperiũtur.

parumq; vini, sed meracioris bibant. Si ventrem non exonerauerint, corpus calido perungant. Et si sitiuerint, vinũ aquosum album & dulce bibant: si non, amplius dormiant, conquiescantq;. Cæterùm talis ĩstituatur victus, qualis ex crapula laborantibus institui solet. Pocula aquosiora tardè meant, ac veluti in orbẽ aguntur, circaq; hypochondria innatant, & non decurrunt ad vrinas. Quibus qui repletus fuerit, nullum celeriter ex his absoluet opus, quæ compositum corpus vi & celeritate conficere potest. Maximè autem quiescat, donec cum cibis concocta fuerint: meraciora verò & austeriora palpitationẽ in corpore atque in capite pulsum efficiũt. His bene fuerit, si superdormiant, calidumq; quippiam sorbeant ex his quæ suauissima habent. Ieiunium enim aduersus capitis dolorem crapulãq; malum est. Qui semel tantùm die cibum assumunt, imbecilli fiunt, & calidũ mingunt, vtpote præter consuetũ vacuati: os

ipsi salsum efficitur, & amaricat, atque in quouis opere contremiscunt, tempora contenduntur: cœnamq́ non ita cõcoquere perinde atq́ pransi fuissent, queunt. Minus igitur quàm consueuerunt bibant, liquidoremq́ mazã panis loco assumant, atq́ ex oleribus rumicem, vel maluam, vel betas, & ptisanam. Dum autem cibantur, vinum modicè bibant, aquosiusq́, atque à cœna parum ambulent, donec excurrat vrina, mixerintq́.

Totum hunc sermonem in legitima libri huius parte abundè, tum elaboratum, tum explanatum scimus: quo fit, vt ex illis quæ modo dicantur simili possis tum discernere, tum iudicare. Neque mihi diutius morari in his est necesse.

79 *Cibi aũt maximè notas & indicia faciũt.*

Eduliorum vim nõ ex ratione aliqua, sed experientia iudicare conuenit. Neq; hic refert βρώματα vel ἐδέσματα, id est cibos vel edulia dicere. Cæterùm qui hæc scripsit, tale quippiã ostẽdit per hoc verbũ ἐπισημαίνειν, id est notas & indicia facere. Nẽpe nota corporibus signũq; fit (vt inquit) secundũ vnã-

quanque quæ ex cibis valentibus fit mutationem. Consequenter autem ea enumerat.

9 *Allium flatum parit, caliditatemq́; in thorace, capitis item grauitatem facit, & cibi fastidium: si & alius quispiam dolor ex consuetudine ante infestauerit, irritat. Caterùm vrinas ciet, estq́; hoc præditum bono: eũq́; qui potaturus sit & sese crapulæ daturus, vorare allium optimum est.*

Si vnumquodque eduliorum experiẽtia iudicandum sit, non rectè dictum esse videtur, flatuosum esse allium, neque caliditatis maioris sensum quàm cepam comedẽtibus inferre: & si in nulla alia corporis parte, neq; etiam in thorace, neque similiter ἀσώην, id est cibi fastidium, & potissimum vbi quis ipsum parum ante feruefactum assumpserit. Eduliorum autem multa corpus, si plethoricum fuerit, † calfaciunt: cùm verò ante vacuatum fuerit, siccant abundè. Peccauit igitur libri huius autor, qui indiscretè rem enuntiauit. Nam melius erat vti dictum est definire. In præsentiarum autem simpliciter de allio censuit: sed melius fecisset, si & exiccare & calfacere ipsum dixisset, & non flatuosum esse. Nempe aduersus indiscretum indistinctumque ferre sententiam, consuetudo non est

† *Legitur in aliquibus cod. ant. ὑγραί ve. i. humectant.*

est. Subaudire autem oportet, vbi tempestiuè datum fuerit: quod parato ante corpore manifestat. Ante autem paratur, si neq; plethoricum, neque cacochymum fuerit. Non rectè igitur capitis grauitatem ab eo fieri ait. Nempe si preuacuato corpore, allium obtuleris, capitis grauitatem sanabis, partisque alterius omnis. Demiror autem quónam pacto quæ hucusque percurrit præfatus, deinceps dixerit: Eumq; qui potaturus sit, & sese crapulæ daturus, vorare ipsum optimum est. Videtur autem ex his neque crapulam, neque ebrietatem efficere: sed ab his ita præseruare, vt & grauitatem expellere posit, & flatus sanare. Vera quidem hæc dixit, atque adhuc ex cientibus vrinas vnum esse allium. Sed alia falso adiecit, simulque & pugnantia, si dicantur.

91 *Caseus flatum parit, atque astrictionem, cibosq́ accendit, & crudum quoque incoctumq́ existit, atque his qui se potu repleuerunt deterrimum est.*

Caseus recens & mollis, duro & sicco flatuosior existit, minusque quàm durum siccumque astringit, id est, vētrem sistit. Siccus etenim flatuosus minus est, sed ventrem magis sistit: preterea & siticulosus magis existit, quod ostendit cùm inquit: Ciboq; accēdit.

Cu

Crudum autem & incoctũ, in dictionis iacet medio, quod exacta enũtiatione caret. Oſtendit autẽ quod crudũ omne incoctũq; in corporis humoribus cõtractum, ex huiuſmodi edulijs fieri natũ eſt: cuiuſmodi eſt caſeus, crudum & incoctum exiſtens edulium, quaſi ita diceret: Caſeus flatũ parit, atq; aſtrictionẽ vẽtris, æſtuoſuſq; eſt: præterea & crudũ & ĩcoctile eſt eduliũ, taleſq; ſuccos generat. Ait p̃tereà & deterrimũ eſſe his q ſe potu repleuerunt: quod & idiotis ipſis patet. Neq; ſiquidẽ aliàs bonũ eſt eduliũ caſeus, vtpote qui craſſum ſuccum, & coctu difficilem pariat. Si verò inter bibẽdũ eo quis vtatur repletus, deterrimum omniũ eduliorũ redditur: grauat ſiquidẽ os ventris, primũq; corrumpitur, & alia deinceps ſecum corrumpit.

92 *Legumina omnia flatuoſa ſunt, & cruda, & cocta, & fricta: minime autem vel macerata, vel viridia: his autẽ vtendum non eſt, niſi cum cibariis. Sed horum ſingula ſuum vitium habent.*

Ventrẽ implẽt legumina omnia, coctuq; difficillima ſunt quæ cruda exiſtunt: fricta flatuoſa minus, ſed concoctioni non minus renitũtur. Quæ autẽ plurimũ cocta ſunt, ea

exiſtunt

existunt moderatiora. Quod autem sequitur, in exemplaribus nonnullis scriptum est ita: Et macerata, & viridia. vt talia præfatis vitiis sint prædita. In quamplurimis verò nõ ita scriptum reperitur, sed principio altero, in hũc modũ: Minimè autem vel macerata, vel viridia. Viridia dicũtur, quæ sicca non sunt: † macerata verò, quę in aqua fuerint madefacta. Cæterũ leguminibus haudquaquã sine cibariis vtendum esse pręcipit: cibaria nimirum eos qui ex tritico panes fiunt, affirmãs: vel simpliciter omnia quæ quouis modo parantur: vel forsitan & alia omnia ex quibus conficiunt zeam scilicet, tipham, & hordeum. Rustici ex milio panes conficiunt.

† Et quæ nondum omnino perfecta sunt, addit græc. cod.

93 *Cicer crudum frictumq́ parit flatum & laborem.*

Sunt qui cicer scribant ob id flatuosum esse, quod pudenda intendat. Quod autem in fine dictionis laborem dixerit, id ad eum referre oportet, qui propter inflationem fit dolorem.

94 *Lens astringit atque turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur.*

Vocem hanc ἄραδον turbationem quandam, & veluti pugnam quæ in ventre ex discrepantibus facultate cibariis oritur, significari dixi: quo modo & nũc significat, si cum cortice

cortice assumatur, vtpote quæ quàm caro ipsius longè coctu difficilior existat.

95 *Lupinus inter hæc minimè mala habet.*

Vocabulum hoc ἥκιστα, id est minimè, vocabulo huic μάλιστα, id est maximè, contrarium indicat. Lupinum autem minime prædictorum omnium ait habere mala.

96 *Laserpitij tum caulis, tum succus, nonnullis quidem maximè, inexpertis verò per ventrem non descendit. Nominatur autem hoc malum cholera arida.*

Laserpitij radicē homines æquiuoce cum tota herba vocare cōsueuerunt: hāc & herbę succum inexpertis, id est inassuetis siccam generare choleram ait. Sed quænam ea sit post paulò ipse docebit, ita inquiēs: Ab arida cholera venter inflatur, & strepitus insunt. Patet ergo spiritum flatuosum ex laserpitij ingestione colligi in vētre: est enim acre & ęstuosum. Quidnam autē significet vocabulum hoc, Nonnullis, nihil ex dictione est manifestum. Atque ob id explanaturus quispiam, quod maximè probabile videbitur, id esse affirmabit. Nempe in talibus dicere quod ex ratione est, incertum existit.

97 *Maximè autem id fit, si cum multo caseo, aut bubularū carniū edulio misceatur.*

Siccam

Siccam ab eo vocatam choleram, ait maximè his fieri qui laserpitium simul cum caseo multum ingesserunt, aut cum carne bubula. Nempe flatus qui ex laserpitio oritur, cum † opplentibus & tardè penetrãtibus edu- † ἐμπλαστικοῖς dicit Gal.
liis mixtus, manet in ventre & non descẽdit.

98 *Bubulæ etenim carnes melancholica proritant pathemata. Nempe harum natura insuperabilis est, nec quiuis ventriculus eas concoquere potest.*

Agebat quidem de laserpitij virtute, sed bubularum carnium esum supermiscuit: factoque ad pathemata melancholica trãsitu, ea à bubulis carnibus proritari ait. Deinde geminas assignans causas, hoc ait: Nempe harum natura insuperabilis est. Vsus est igitur hac coniunctione, Nempe, eorum modo, qui dictorum causas referunt. Nõ tamen cur à bubulis carnibus melãcholica proritentur pathemata, causam dixit: quanquã aliam quãpiam cõmuniorẽ dixerit, qua scilicet natura ægre conficiatur, & valida sit. Natura enim ea insuperabilis, quã nullus superauerit.

99 *At optimè liberabuntur, qui coctis vtentur & perquam vetustis.*

Hæc quoque sermonis textura vniuersaliorem habet admonitionẽ nõ in melãcholicis.

licis. Nam bubulis carnibus & coctis & vetustis vti præstat: sicuti & aliis omnibus quæ difficulter concoquuntur. At impropriè voce hac βέλτιστα, id est optimè, est vsus. Neque enim melancholico laborantes morbo, neque homo alius quispiã vel sanus, vel æger, optimè liberatur bubulas carnes & coctas & vetustas ingerens. Nempe inter omnia quæ eduntur, hæ non bonã prestant alimoniam: bene tamen talia ingerentes cæteris minus læduntur. Si ergo pro voce hac βέλτιστα dixeris ἥκιστα, id est minimè, sermonem reddes integrum.

100 *Caprinæ carnes, quæ in bubulis mala sunt, omnia habent, & cruditatẽ: suntq́; flatuosiores, ructusq́; magis generant, & choleram pariunt. Verùm quæ odoratissimæ, solidæ, & suauissimæ sunt, † non hæ optimæ sunt, tum coctæ, tũ crudæ: quæ verò suauitate omni carẽt, malè olent, & duræ sunt, deterrimæ atque non recentes.*

† *In aliquibus exempl. negatio non est.*

Cur caprinæ carnes bubulis vitiosiores sint, causam hoc in loco dixit. Nempe cùm coctu difficiles bubularum modo existant, flatuosiores etiam sunt, & sepius mouent ructus, qui malam habeãt qualitatem. Cùm igitur bubulis & acriores, & calidiores sint, si

incoctæ

incoctæ maneant, choleram pariunt. Qua efficitur ratione, vt frigidas eas magis quàm calidas esitare oporteat.

101 *Optimæ autem æstate, autumno verò penitus illaudabiles.*

Optimas esse ait caprinas carnes, inter se quidem nõ cùm cæteris comparatas. Oportebat igitur quantum ad anni tempus attinet, vitiosissimas ob tẽperaturam esse. Contingit autem capris tẽpore æstiuo meliorem esse alimoniam: quo modo praua sunt quæ herbas vorãt animalia, vbi viridem herbam non habeant. Capris autẽ maximè idoneam præbent alimoniam germina arborum, caulesque, quos à fine veris æstas largiter & copiosè habet. Quod autem alimonia ad carnis bonitatem plurimum possit, potes ex vulpibus certior fieri, qui autumno probatissimam ob vuas habẽt carnem. Sic passer & ficedula maximè laudabilem carnẽ obtinent. Autumno igitur capræ nutrimento idoneo destitutæ, tum deterrimam, tum perquam tenuem habent carnem. Hieme autem meliorem sanguinis consequuntur habitum, naturalem intemperiem à temperatura temporis contractam corrigentes.

102 *Porcelli carnes prauæ sunt, cùm vel*

crudiusculæ, vel ambustæ fuerint. Nempe tum cholerace æ sunt & turbatoriæ. Suillæ autem carnium omnium optimæ sunt: valentißimæ verò quæ non admodum neque pingues, neque graciles sunt, nec victimæ veteris ætatem sunt assecutæ. Edendæ verò sunt detracta pelle & frigidiusculæ.

Χοῖρον propriè appellabãt veteres porcum valde paruum, vt apud poëtam reperitur: ἔσθιε νῦν, ὦ ξεῖνε τὰ δὲ δμώεσσι πάρεστι Χοίρε᾽ ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσιν. id est, vescere nunc ô hospes, seruorum cibus porcelli sunt. Proci etenim plus quàm absolutos edunt sues. Non sanè video quo pacto syalos ederent proci, (nam & syalos veteres appellabant sues eos, qui perfectos absolutosque supra essent) nisi quod & ignarissimi essent dignoscendorum tum eorum quæ facilè concoquantur, tum suauium edu liorum: quales & sese ostendebant cùm ven tres caprarum pingui & sanguine plenos esitarent: quo sanè quod difficilius concoquatur edulium reperies nullum. Caro autem optima, tum ad suauitatem, tum ad concoctionem eorum est, qui mediam ætatem sunt assecuti: veluti deterrima est porci ve-

tustissimi,

tissimi, atque eius qui confestim à partu voratur porcelli. Nempe hi terrestrium ferè omnium quæ vorant homines animalium, maximè humidam obtinent carnem. Atque ob eam rem, quum nuper genitorum caro exuperanter humida fit, plurimum inde generat pituitam: & si subcruda fuerit, multo adhuc magis. Simili quoque ratione pinguissimam suum carnem ea quam medij & bene carnosi habent, deteriorem existimat, suspitionem humiditatis habens, ob quam pinguedo omnis carne sui generis deterior, tum ad concoctionem, tum nutritionem existit. Quæ autē ob assationem ambustæ sunt, tum ad succi bonitatem, tum ad concoctionem sunt inhabiles, cholerámque pariunt, propter eam, quæ his accedit, acrimoniam. Nempe ea choleraceorum eduliorum communis est malitia, cùm & humida & acria fuerint. Talia siquidem similiter corrumpuntur, suaq; acrimonia vasorū eorum quæ ad ventrem decūbunt, ora remordent: atque fluxionum earum quæ ex toto corpore in eū fiunt, causę efficiuntur. Quod autem porcelli absque pelle, id est absq; cutè edendi sint, nemo ignorat. Non enim cutis animalis carni similiter concoqui nata est, vtpote quod frigidior existat. Frigidiusculos quoque & hos manifestè edendos

præcipit, calidas omnes carnes veritus, ac fortasse calidas frigi diusculis tum æstuosiores, tum flatuosiores esse existimans. Ego autem in caprinis carnibus, & quæcunque calida sunt, sermonem admitto. In moderatis verò tum caliditate, tum frigiditate, cuiusmodi suillę carnes sunt, simpliciter indiscretè ita dici non admitto. Nempe ei qui distinxerit, calidæ frigidis idoneæ magis erunt.

183 *Ab arida cholera venter inflatur, strepitus fiunt, & dolor tum laterum, tum lumborum: nihilq́; aluus deiicit, sed astringitur.*

Choleram ab hominibus simpliciter appellatam ab arida per humiditatem distinguit. In vtraque autem nomine communi est vsus: generationis modum, qui communis est, respiciens. Vt enim cholera humida, ex acribus oritur humoribus, qui ex esorum ingestione prodierunt, sic arida ex spiritu flatuoso acri. Quo fit, vt quæ propè ventrem sint neruosa corpora mordeantur, intendanturque, & dolorem pariant. At cùm spiritus hi possint interdum quidem retineri, interdum & exire, aridam propter retentos spiritus generari choleram asserere non possum. Nam probabilius fuerit, ita appellare quæ penetrant, egeruntur que.

104 *Ita affectum ne vomat seruato, venterq́ subducatur. Clysterem ergo ex calido & perquam pingui adhibebis, perunctumq́ in aquam demittes calidam & quamplurimam, in scapha reclinans, & calida sensim perfundes: & si calfacto venter subducitur, morbus solutus est.*

Quam citissimè clysterem exhibere, & vomitum prohibere, pręcepta sunt communia omnium quæ in ventre præter naturam continentur, & quæ vt excernantur apprimè contendimus. Simili modo & calidum exhibere clysterem: prouocat siquidē calidum, & frigidum reprimit. Clysma autem pingue aridam propriè sanat, quoniam & virtute contrarium est, siccitatem nimirum humectans, morsusque leniens. Eundem habes scopum, si in scapha fouendo tum aqua, tum oleo & calfacis, & mitigas, solarisque.

105 *Confert quoque & huic dormire.*

An eum dum in scapha fouetur, dormire velit, an sine illa, non constat. Quod autem ipsum dormire per se cruditatibus omnibus maximo remedio sit, consideranti patet.

106 *Bibere item vinum tenue, & vetus, & meracius.*

Vinum quidem exhibent, vt concoctioni adiumento sit, sed tenue, vt in ventre non moretur: vetus verò & meracius, vt calfaciat magis. Vinum siquidem omne habitum calfacit, magisque quod vetus est.

107 *Oleum quoque dabis vt quiescat, & venter subducatur: & soluitur morbus.*

Oleum quæ acria sunt lenit, placatque, & siccitatem emendat, ventremque moderatè subducit: quibus omnibus ei qui curatur est opus.

108 *A cibis autem atque* * *aliis abstineat.*

* πωτῶν. i. potibus habent anti. cod.

Si corpori nihil desit, nullaque apponēdi quippiā premat necessitas, & cruda quædam concoctionis indiga cōtineantur, his requie est opus, & non cibariis prius quàm cōtenta mediocriter concoquantur.

109 *Verùm si dolor non cessauerit, lac asinæ bibendum* † *donec purgetur dabis.*

† ὥστε. i. vt, antiq. cod. leg.

Si feceris quod dictum est, & dolor non soluatur, contristantis causæ maiorem esse acrimoniam existimandum: atque ob id corpus purgare oportet. Lacte asinæ vtendum præcipit, quod purgantia inter medicamenta omnia mitius, trāquilliusque existit: id quoque & lacte omni humidius est, & ventrem magis subducit.

Si vero

110 *Si venter liquidus fuerit: bilisq́ excernatur, vexentq́ tormina, & vomitus, & † suffocatio, quiescere his est optimũ, mulsam bibere, & vomere.*

† δηγμὸς legitur in antiquis id est morsus, & ita legit vetus interpres.

An de arida adhuc cholera agat, an per se hæc intelligenda sint, non satis constat. Sed quocunque res ierit, contineri in ventre videtur bilis, quæ acris & eius contumax sit. Ventrem autem moderate subducere, atque quæ in vẽtre continentur cõcoquere molitur. Subducetur autẽ mediocriter aqua mulsa, & per requiem cõcoctio fiet. Qui autem in affectionibus huiusmodi sæpius valenter auxiliatur, is cacochymiam valente medicamento affatim expurgat, vires cõtemplatus, ægri habitum, anni tempus, ætatem, & constitutionem. Quod autẽ in fine dictionis dicitur, mulsam bibere & vomere, quasi superiorem ventrem expurgari autor voluerit: melius cum aduerbio, non, dicetur. Nã mulsa detergẽdi pollens facultate, quæ corrupta sunt in naturalem præuertit viam, idque citra oris ventris tum læsionem, tum periculũ, quæ per vomitum contrahi possunt.

111 *Hydropum duæ sunt naturæ: quorum hyposarcidius si hominẽ aggreditur, vi-*

tari non potest. Alter ex flatibus constat, multaq́; & bona indiget fortuna: curaturq́; tolerantia, fotu, & temperantia. Sicca autem & acria edat. Ita enim maxime tũ minget, tum valebit. Si difficulter spirauerit, fueritq́; anni tempus æstiuum, & floruerit ætas, viribusq́; fuerit valentibus, sanguinem à brachio tolles, deinde calidos panes ex vino nigro & oleo tinctos dabis: isq́; quamminime bibat, & quamplurimum laboret: suillãq́; edat carnosam ex aceto coctam, vt aduersus arduas resistat inambulationes.

Sunt qui non hyposarcidium, sed episarcidium scribant. Neque tamen anasarca & catasarca alicubi scriptum reperi, quanquam recentiores ita nominent. Cùm autem hydropum naturas duas affirmauerit, atque de posteriore flatus citra quoduis aliud symptoma dixerit, de priore autẽ nihil omnino, nõ solum in aliquo cõfusus videtur, verũ quoque & in hydropum differentiis falli apparet. Quidam ergo ex medicis quatuor hydropũ differentias esse affirmant, à iusto recedentes: aduersus quos verba in præsentiarũ

face

facere tempestiuum non est: verum qui hæc scripsit, manifestè defecit. Nempe hydropũ vnus humidi substantia tenuis copiam in tota inferiore thoracis regione aceruat, quam aliquando perpurgantes humidum euacuamus: Alter locum hunc non aqua sed spiritu plenũ habet, & ferè superiora omnia tumentia. hũc tympaniã appellant. Qui autẽ habitum totũ pituitę plenum habet, eũ hyposarcidium nõnulli appellant. Quo fit, vt non exactè duas hydropum esse naturas dixerit. Neque etiã rectè protulit, ἐγχειρέωμεν γίγνεσθαι, id est, si aggreditur. Nam verius dixisset, ita scribens: Interficit autem protinus postea quàm factus fuerit. Scripta est autem ita dictio, sed perperam ab eo, qui primum scripsit. Alterius sanè hydropum quem ex flatu constare ait, sanationem scribit, quæ profectò hydropum omnium quod commune est, habet. Principio autem scripsit tolerantiam, fotum, & temperãtiam, calida & sicca gustare admonens, quod solius anasarca est, quem vt insanabilem prætermisit. Nempe hic solus cùm incipit, eget interdum sanguinis detractione, cũ scilicet ex retentione vel hæmorrhoidis, vel muliebrium, vel ex quapiam quæ ita plethorica sit causa, inceperit. Tympaniam verò & ascitem, nullus per sanguinis missionẽ sanare est ausus. In eo igitur

qui sanguinis detractione eget, fiat quę subsequẽs est curatio, quæ scilicet calfacit & siccat. Sanè libri huius autor ad id quod expedit intentionem direxisse videtur. Nõ tamen rectè dixit, Si difficulter spirauerit, sanguinis eget detractione, si non propter plethoram hydropa incurrat, propè scilicet ad extinctionem accedente naturali caliditate, vt igni cõtingit. Nẽpe vt ignis propè extinguitur immisis lignis tum humidis, tũ multis, nisi quis multitudinem sustulerit: sic & infrigidiore ob copiam sanguine, vbi calor natiuus propè extinguitur, præsentissimum est remediũ sanguinis missio: quo tempore periculũ ita prehenderit. Perperam quoque dictioni apponitur, fueritq; anni tẽpus æstiuum. Nempe plus minus auferẽdi sanguinis alia quędã scopi esse dicta sunt, sicuti & anni tempus: auxilij verò huius, affectionis natura. Dioscorides non æstiuum anni tempus scripsit, sed vernũ, virtutis exolutionẽ æstate adfuturã suspicatus, hieme verò affectioni refrigerationẽ. Vulgariter autem & ineptè admodum panes calidos ex vino nigro & oleo ei cui sanguis est detractus exhibet, scopum quidẽ verùm roborandæ virtutis habens, vt exercitationũ patiẽtiis sufficere possint. Sed materiam scopo dignam non inueni. Vinum etenim nigrum, sanguinem plu-

rimū generat, sed tātum vt & superfluus, fit & melācholicus fiat. Verùm huic melius est vinum dare fuluum, tenue quidem substantia, vt vrinas moueat: sed non ætate nouum, quo modo sanè multis contingit. Vinorum etenim nigrum, sanguinem plurimum generat, sed tantū vt & superfluus fit, & melācholicus fiat. Verùm huic melius est vinum dare fuluum, tenue quidem substantia, vt vrinas moueat: sed non ætate nouum quomodo sanè multis contingit. Vinorum & enim nouorum nullum est fuluum, sed vel album, vel rubrum, vel nigrum: vetustate autem fiunt & fulua & flaua. Atqui quamminimum bibere, & quamplurimum laborare rectissimè est dictum. Nempe talis vivendi modus calfacit & siccat. Suillæ carnes si quo dictum est modo edantur, florentibus ætate & validis dari possunt. Cæterorum autem nullus eas probe coquere potest: vtpote qui iam propè est vt caloris natiui patiatur extinctionem. Melius ergo ita affectis dare quæ probè coquent.

112 *Qui ventrem inferiorem calidum habent, subeuntq́; acres deiectiones & inequales, hi à colliquatione id patiutur: qui si valentes fuerint, reuelles elleboro albo: si non*

si non, cremorem tritici frumentacei crassum, frigidumq́ dabis, & quod ex lente etnos conficitur, panemq́ subcineritium & pisces febrientibus quidem elixos, non febrientibus verò assos. Vinum præterea haudquaquam febrientibus nigrum dabis: alijs verò aquam aut à mespilis, aut myrtis, aut malis, aut sorbis, aut palmulis, aut vitium œnanthe.

Excrementa his ob inustionem, nō ob colliquationem subire, proprie magis dixisset. Nam colliquatio in eo fit absumpta cōtabefactaq; propter febrem morosam vel pinguedine, vel molli carne. Inustio verò in ventre oritur, propter acrem eorum quæ ingesta sunt caliditatem, ob quam & febrire contingit. Elleborum præterea huic albū exhibet, quod indicauit per hoc verbum ἀντισπάσαι, est reuellere, nēpe per ventrem superiorem. Si verò æger quauis ex causa nō possit elleborum adsumere, viceritque acrimōnia, pocula dare iubet tum astringentia, tum refrigerantia. Adiicit autem eduliis & quæ absiccare possunt, veluti panes subcineritios, atque assos pisces. His ita & non sine ratione enunciatis, quemnam ventrem inferiorem

riorem dicat, eſt contemplandum. Veteres enim thoracem interdum ventrem ſuperiorem appellantes, alimenti receptaculũ omne quod à ſepto tranſuerſo eſt, ventrem inferiorem nominant. Interdũ autem ventrem ſuperiorem appellantes, in quem cibi adſumũtur, quæ ab eo ſunt omnia, ventrem inferiorem vocitant. Interdum quoque & ſola quę craſsiora ſunt inteſtina. Sunt qui colon dũtaxat ventrem inferiorem vocant. Forſan igitur quęſiuiſſemus quamnã vel quaſnam ex prędictis particulis probabilius impraſentiarũ intelligere ſperaremus, ſi effatu dignũ quippiam percepturi eſſemus. Sed quoniam horum inuentio nihil nos admonet magis quàm ea quæ ipſi & ſcimus & diſcernimus, quòd nonnulla quidẽ rectè dicta ſunt, nonnulla verò non, cognitionisque curioſitatem magis quàm commoditatem habent: melius eſt cito relinquere, & potiſsimum cum huiuſmodi liber Hippocratis legitimus non ſit.

113 *Si verò febris non fuerit, vexentq́; tormina, primum quidem lactis aſinini calidi pauxillum, deinde ſenſim paulatimq́; plus bibat, & lini ſemen, & triticeã polentã mixta hordeacea & ſparſa ademp-*

pto amaro faba ægyptia, vel oua semicocta edat assa, & similam, & milium, & chondrum ex lacte coctum. Cocta hæc & refrigerata edat, atque his similia tum poculatum edulia ingerat.

Quamplurimi exponentium conuenientius hæc cum prædictis componunt, præsentem sermonem adhuc de his qui calidum habent ventrem inferiorem fieri existimantes. Alij paucique separãt, & seorsum exponunt, scopusq; his est vt interdum quidem cacochymiã expurgent, interdũ verò & cõtéperent, infrenétq;: interdũq; resiccent, & interdum refrigerent. Lac ergo asininum expurgare potest & † contemperare. Lini semen, tum siccare, tum refrigerare. Quæ autem ex tritico conficiuntur poleniæ, * cõtemperãt: quibus non perperam remiscentur hordeaceæ, vtpote quæ siccẽt & refrigerent. Fabæ ægyptiæ mediocriter refrigerare possunt. Oua autem, & similia, & chõdrus, crassi sunt succi & boni, & humorum acrimoniam infrenant. Siccat autem in edulio milium quo refrigerat modo. Omnia hæc frigida exhibet propter humorum qui affectum procreant, tum acrimoniam, tum caliditatem.

† *ἐπικεραννύναι.*

* *ἐπικερασικόν. id est contemperatoriũ & infrenatorium.*

Eius

14 *Eius medicinæ partis quæ victu medetur, maximum est febrium tum intentiones, tum declinationes, non in acutis modo, verùm quoq; & in longis obseruare, vt tempora quibus cibi offerendi non sunt, & tuto, & quibus offerendi existunt, cognoscas, † atque adhuc quãdo plurimum ab intentione aberint.*

† ἑστίδες, id est autem alicubi legi.

Artis ciborum exhibendorum maximum esse ait particulare cibi porrigendi tẽpus nosse: scopumque vnum ait quod scilicet tempus illud, quo cibus exhiberi debet, quamplurimum absit ab febris intentione, quam ἐπίτασιν, dicit, accessionis principium intelligẽs. Id autem nõ in diuturnis solũ, sed quoque in acutis verũ esse videtur. Sed quare longis in morbis adiecit? Nẽpe ꝙ in his magis, & forsan solis euidẽs sit scopus. In acutis etenim morbis deprehẽsa in pedibus caliditas, cibi tempestiue offerendi signum sufficiens fuit. Non tamen in longis ita nutrire oportet, sed melior declinationis pars est expectãda, quod in acutis haudquaquam est expectandum, timore cito futuræ accessionis. Sunt qui dictionem hãc ita scribant: Eius medicinæ partis quæ victu medetur

detur, maximum est, vt in acutis ita & in lõgis obseruare & scire quando cibum dare oporteat. Alij finem dictionis ita scribunt: Atque adhuc cùm plurimum à febris accessione aberunt scire oportet. vt præter cætera quæ nos in ægro contemplari voluit, & id admoneat. Quòd si quis perquirit, & non particulari tempestiue cibandi inuẽtioni copulat, id importunum esse de alimonia præceptum, atque re nulla dignum videtur.

115 *Cognoscere autem & eos oportet, qui capite dolent vel ob exercitationes, vel cursum, vel iter, vel venatum, vel quẽuis alium importunum laborem, vel venerea. Decolores itẽ, raucos, lienosos, exangues, spirituosos, sicce tussientes, siticulosos, flatuosos, & venarum interceptiones. Huc adde, quibus extenta sunt, tum hypochondria, tum dorsum, tum latera, torpentes, obscurè vidẽtes, eos quibus aurium tinnitus est molestus, eos qui vrinas non continent, morbo laborantes regio, quorum venter cruda egerit, sanguinem è naribus, vel sede vehementer profundentes, inflatos, & quos vehemens labor*

infe

infestat. Nulli etenim horum, nisi superui cerint, medicamentum exhibebis. Nam periculo, ægrum expones, nihilq́; iuuabis, spontaneasq́; tum permutationes, tum indicationes adimus.

Quod inordinatè & preparationis ad cõmentationem modo omnia hoc in libro scripta sint, cuiuis patere arbitror. Multa sanè, vt dixi, in hoc bene dicta sunt: ob quæ ad ea quæ dicta sunt non rectè quidam animo & studio incubuerunt, magisq́; qui sibi conscij fuerũt, veluti discretoria eorum quæ scribuntur sciẽtia carẽtes. Quæ ergo hac in dictione dicuntur, catalogum habent eorũ, qui vt medicationem recipiant, idonei non sunt. Καθαίρεσθαι autẽ, id est purgari, & φαρμακεύεσθαι, id est medicamento purgãte vti, idem significãt, vt φαρμακεύειν & καθαίρειν. Videamus ergo quibúsnam ab initio purgationem interdicat. Capite dolentes recenset, vel ob exercitationes, vel alium quemuis importunum laborem: summatim eos intelligens, qui ex intempestiuis laboribus capite dolent, haudquaquam expurgandos. Labores autem intempestiui, importuniq́; omnino sunt, quos præsens hoc tẽpore corporis affectio ferre non potest. Admonebo autẽ

tete impræsentiarũ rei. quæ ad multa est vtilis, quam semper in memoria haberi velim.
Corpore igitur nostro ad morbosam affectionem parato, ita vt propè cõpleta sit, externum quippiam obueniẽs eã affectionem manifestauit, febrem videlicet accendẽs, vel capitis dolorẽ, vel catarrhũ, vel tussim excitans, vel aliud quod tale sit. Deinde ex eo continẽter ad morbosam affectionis præparationem, non sine periculo languent, neq; cursu morbũ excitãte, vel vehemẽti omnino motione, vt neq; intemperantia, vel refrigeratione, vel alia quauis simili causa. Nihil etenim horũ suaptè natura vehementẽ generare languorẽ potest. Nã si febris ab horum aliquo fiat, hęc ex diariarum genere erit: aut si symptoma aliquod aliud generetur, id sæpius pauco edurabit interuallo. Et sanè, vt retuli, propter corporis dispositionem vnũquodq; horũ, nó morbi causa, sed πρόφασις, id est occasio, redditur. Nã huiusmodi causas propriissimè quis appellauerit προφάσις, non simpliciter euidẽtes & manifestas, vt hi sæpius vocare consueuerunt, cùm ab aliqua manifestarum causarũ noxa in corpore euidens fuerit. Si enim nulla alia corporis dispositio adfuerit, neque morbus effatu dignus subsequetur, eiusq; quod in corpore fit detrimenti, quod ipsum fecit, causa est. Scueris

itaque

itaq; hoc in loco de his agi causis, quę non sua ratione corpori adferunt detrimentum. Summa autem horum est vna quidē & prima, labores varij & particulares, cursus scilicet, luctæ, pancratia, venerea, fricatio, æstuatio, frigus, vigilia, ira, mœror, & timor. Venereorum quidē meminit, verū cætera subticuit, quanquā virtute eadē prædita forent. Nam quæ, vt dictum est spiritū perturbant, ea purgatione non egent, quòd morbus huiusmodi à cacochymia cōtractus nō sit. Ab his autē digressus indiciis autor, quos prius dixit declarauit, Propriè autem ἀχρόος, id est decolores, ἀναίμους, id est sanguine carentes vocant: †eosq; qui corpus aliter quàm secūdum naturam sit affectū, habēt, κακοχρόους, id est mali coloris, appellant. Hi ergo decolores calfieri expostulant tum exercitationibus, tum vini facultate calidi potu, & cibis qui talem obtineant facultatem. Raucos deinde subiungit: nempe & horum humiditatem & frigiditatem ob delapsum ad guttur rheuma sanare conuenit, exiccatis scilicet topicorum auxiliorum vsu, tum capite, tum cæteris quæ affecta sunt membris. Prętereà & lienosos purgatione haudquaquam egere inquit: quod non rectè dictum arbitror, quum lienosis, si aliis quibusdam purganda sint quæ nigra existūt. Post lienoses

† εἴ τι τὸ δι' ἄλλην διάθεσιν ἢ κατὰ τὴν φύσιν ἔχοντας τὸ σῶμα

meminit, λειφαίμων, id est eorũ qui sangui-
nis inopiam habent, etsi nondum apertè, ma-
nifesteq; fuerint decolores. Deinde mentio-
nem de spirituosis facit, siccè tussientibus, &
siticulosis, obscurè ita loquutus, vt nõ con-
stet vtrum ne singuli horum seorsum intel-
ligendi veniant, an hi tres vnà comprehẽdi.
Neq; adhuc in singulis horum, seorsum in-
tellectis, perspicuus est sermo, vt & antea
iam est enuntiatum. Nempe πνευματώδεις,
id est spirituosos sæpius eos duntaxat vocãt
qui cùm inspirant, aëris indigent. Interdum
autem & inflatos, quorum vterque multas
habet causas: quas omnes si percurrero, pli-
xior quàm par sit, sermo est futurus: præter
id quod quidam ex his sanguinis missionem
exigere vidētur, alij purgationẽ, & remediũ
aliud alij. Sic & siccè tussiẽtes nõ affectionẽ
vna fiunt, neq; siticulosi. Neque etiã impræ
sentiarum certiores fieri possumus, an ne de
febrientibus siticulosis sermo sit, an de nõ fe
briẽtibus, an de vtrisq;. Quod si vnius horũ
quæ in aphorismis recensentur, memineri-
mus, quod vniuersale est tolletur. Dictũ au-
tem in aphorismis: Si nõ febrienti inappeten
tia fuerit, oris ventriculi morsus, tenebricosa
vertigo, & oris amaror: id per superiora pur
gatione indigere significat. Si autẽ os ama-
ricat, siticulosi sunt. Pari modo & quinam
flatu c

flatuosi ab ipso dicũtur, haud scio, si videlicet cùm venarũ interceptionẽ flatuosi esse- cti intelligẽdi sunt, cùm adsint nõnulli, qui per se legãt: atq; adeò singula dictionis huius possem trãsmutare, possemq; omnia quę cognoscere vtile sit, citra librorum multitudinem docere: veluti & de his quæ deinceps dicuntur. Ait enim: Quibus extẽta sunt, tum hypochondria, tũ dorsum, tũ latera, torpentes, obscurè vidẽtes, eos quibus auriũ tinnitus est molestus, & qui vrinas nõ continent. Nẽpe in singulis his pathematis, & causæ, & affectiones sunt multæ, variisq; egentes curationibus. Quarũ profectò nonnullæ eam quæ per bilis eductorium medicamentum fiat, purgationem expostulabunt. De his ergo omnibus, atq; adhuc de his quę deinceps dicuntur, non enũtiationes indistinctas, sed distinctiones, doctrinasq; tum claras, tũ longo rerum vsu probatas habes in nostris tractationibus: quas qui intellexerit, omnia quæ ab autore hoc recitantur, discernere valebit. Atque si partis meminerit, quã & legitimam, & commodæ doctrinæ plenam fassi sumus. In ea si quidẽ parte cum demonstratione & explanatione, congruentibusq; distinctionibus scripta sunt omnia. Sed quæ ita disseminata sunt, vt præsens oratio, nihil iuuare possunt. Nempe si quis nunc singula

horum simpliciter & indistinctè audierit, is multa aduersus artem perperam molietur. Quod si singula, vt oportet distinxerit, primum quidem nihil impræsentiarum ad eorum inuentionem iuuari deprehendetur, deinde ad eam, quæ de præsentibus sit contemplationẽ multis egere libris videbitur. Nec verò plerisque hominum suadendum est, vt aggrediãtur quidem sola ea scripta quæ manifesta sunt: ea autem relinquant quæ talia non sunt. Nẽpe si nullã nobis illi cognoscendi quæ scripserunt † commentationem fecerunt, vt & nos haudquaquam diligenter adhæreamus ea quæ dicuntur tum quærentes, tum diuinantes, par est.

† Φροντίδα. i. curam.

116 *Si cuipiam sanguinem auferre confert, ventrem confirmare oportet, & ita auferre, mox inediam præcipere, & vinum tollere. Deinde congruenti victu, & fotibus, & infusionibus reliquam curationem absoluere.*

Fluente aluo, sanguinem non detrahes. Nam si post detractionem perseuerat fluor, virtutem prosternit. Inediam autem præcipere quibus detractus fuerit sanguis & vinum tollere, rectè dictum est, vt & congruo

vti

vti victu: sed fotibus & infusionibus curare, si de omnibus quidem quibus sublatus fuerit sanguis dicatur, id falsum est: si verò de aliquibus, dicere oportuit.

117 *Si verò venter densus, astrictusq́; tibi videatur, mollem huic adhibe clysterem.*

Dignum conscriptione quod omnibus pateat, hoc non est.

118 *Quod si medicamento opus sit, elleboro tutè sursum expurga: deorsum verò talium neminem.*

Tanquam ægritudinē prædixerit, in qua hæc fieri iubet, sermonem facit: tametsi nihil prædixerit. Vel ergo exempta est quædam oratio, in qua ostendebatur ægritudo, vel obliuiosus fuit qui hæc scripsit: vel talis qualis ab antiquis appellatur μετέωρος, id est nondum fixo animo, sed suspensus.

119 *Optimum autem est, si vrinæ cieatur, sudores prouocentur, inambulent, & tranquillè ita sese perfricent, vt non densiorem reddant habitum. Quòd si in lecto iacuerint, perfricent eum alij.*

Scripsit, quoq; & hæc ita tanquam ægritudinem prædixerit.

120 *Et si in thorace supra septum transuersum infestet affectio, resideat frequentius qui afficitur, minimeq́ reclinent donec vires valeant, sedentemq́ calido multo diu refricent. Si verò dolor ventrem inferiorem sub septo transuerso infestat, iaceat is (conuenit enim) nulloq́ pacto corpus moueatur, seclusa etiam fricatione omni.*

Oratione ex hac quis cõiecerit, tum hęc, tum quæ ea pręcedunt omnia, de doloribus scripta esse. Prætermissa igitur principio dictionis sunt hæc, peccante primo libri huius scriptore, & manente posteà peccato. Quãobrem fieri non potest vt quispiam in his veritatem peruestiget, etsi plus quàm temerè in huiusmodi tempus cõterere videamur.

121 *Quæ autem ex vẽtre inferiore soluuntur tum per vrinas, tum per sudores, si mediocriter per se delabuntur, quæ parua sunt soluuntur, vehementia verò perniciosa sunt. Nempe tales vel intereunt, vel non sine malis aliis sanescunt. Nam eiusmodi conferri solent.*

Per

Per talem quoque dictionem coniicere licet, de dolorum curatione omnia quæ ab ipso ante scripta sunt, dicta esse.

122 *Poculum hydropi. Cantharides tres abiectis singularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathis aquæ tribus terantur, atque cùm bibens laborauerit, calido perfundatur, vngatur prius. Ieiunus bibat, & panes calidos ex oleo vel pinguedine edat.*

Quidam dictionis huius mentem haudquaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditque hydropi: cui cùm à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est: effusaq; copiosa aqua, curatus esse visus est, quod pars tumoris præter naturam plurima statim ad moderationẽ redacta sit: veruntamen nõ multis post diebus obiit. Quã ob causam medico quidam crimen ingessit, perperam data esse cantharidum corpora inquiens. Nempe propinanda ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; esse quod in dictione enuntiaretur. Quare nõ cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto similiter in

femore abſceſſu, ſectoq́; multis poſt diebus hominem mori contigit: quanquam vrinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodam vſi ſint.

τινὸς ῥυέντος ὁμοίως τοῦ ὑγροῦ παραλεῖμμα i. atq; fluẽte statim similiter humore.

23 *Sanguinem ſupprimentia, quæ Græci ἰσχαιμα dicunt. Fici ſuccum lana ſuſceptũ intus ad venam appone, vel coagulum inuolutum ad nares immitte, vel chalcitidem digito ante tractam preme, cartilaginesq́ vtrinque & foris comprime, ventrem lacte aſinæ cocto ſolue, caputq́ rade, & aſtringentia, ſi calidum anni tempus fuerit, exhibe. Seſamoides ſuperiorẽ ventrem purgat ſeſquidrachmæ pondere in oxymelite tritum & potui datum. Miſcetur autem veratris, ita vt tertiam efficiat partem: nempe id hoc pacto minus ſuffocat. Ad trichoſin. Filum vbi acui foramen habenti ſubieceris, celſioremq́ atq́ acuminatam ſupra tenſæ palpebræ partem, ad inferiorem vſque traieceris quod ſuperius eſt inferiori liga, fila autẽ extẽdẽs cõſue & colliga donec deciderit. Et ſi ſatis*

quid

quidem fuerit, bene cedat: si non, deficitq́ aliquid, hæc refice. Hæmorrhoidas modo simili persequeris. Nam acui crassimum lanæ pinguis filum & quã maximum colligabis. securior etenim est huiusmodi curatio: deinde comprimes, & contabefaciente vteris medicamento, neque prius quàm deciderit perfundes, vnamq́ perpetuo relinques, & postea purgabis ellebo-ro. Exerciteтur deinde, & sudet, & manæ multũ perfricetur: à cursu cõtineatur, & crapula, & ab acribus, excepto origano. Vomat septẽ diebus, aut ter in mense. Nam hoc pacto optimè corpus habebit. Vinum fuluum bibat, austerũ, & aquosum, & paucum. Purulentis dissectos scillæ orbiculos in aqua excoque, aquamq́ valdè feruefactam effunde, aliamq́ infunde & coque ita, vt tagenti percoctũ & molle appareat. deinde vbi triueris, cyminũ frictũ misce, sesamaq́ alba, & recẽtes quæ tritæ sint amygdalas, atque ex melle eclegma facito, datoq́. Post hæc vinum bibat, dulce,

papauerisq́ albi triti lecyscium aqua perfusum, & cùm frumentacea farina melleq́ coctum tepidumq́ sorbeat, sicq́ diem transigat: deinde ad ea quæ cõtingunt respiciens, cœnam dato. Ad dysenteriã. Fabarum purarum quadrantem accipe, surculosq́ rubiæ duodecim immisce, atq́ abũdanter excoque, deinde delingendũ porrige. Ad oculos. Cinerem lotum abundanterq́ maceratum, vt pinguedinem non liquidam læuemq́ teres, acerboq́ vuæ acerbæ amaræq́ succo humectabis, in sole desiccabis: humectare enim oportet, vt nõ solutu facilis sit: cũ aũt siccus factus fuerit, leui trito, & sicco perunge oculos, & angulos consperge. Ad eosdem. Ebeni drachmam, æris vsti obolos nouem, & croci obolos tres in cote tere: quæ vbi triueris, vini dulcis cotulam atticam infunde: deinde soli expone, contege: atque vbi concoctũ fuerit, eo vtere. Ad eorum dolores. Chalcitidis drachmam, vuæ expressæ partes duas, myrrham, crocumq́ tere, mustum permisce,

sce, in sole excoque, & eo dolentes oculos perunge: sit autē in vase id æneo. Quónam pacto vuluæ strangulatio cognoscatur. Digitis duobus comprime: si sentit, ea est: si non, conuulsio est. Hydropi potio conueniens. Meconij, id est, peply rotundi lecyscium atticum. Catapotia eidem. Lepidos, id est, squammæ, melæ tres latitudine cùm farina triticea agglutinentur, teranturq́; & in catapotia conuoluantur, denturq́; deorsum enim aquam purgant, & fecem deiiciunt. Aliud. In caricas singulas tithymalli guttas septem etiam pueris instilla: deinde in vase nouo compone, concinnaq́; & adserua, atque ante cibū exhibe. Aliud. Meconium tere, aquam infunde, & percola, farinā macera, itrium coque, mel coctum infunde, & edendum hydropi exhibe, bibendumq́; vinum dulce aquosum, vel dilutam mulsam porrige. Quod ab excrementis meconium colligis, adserua & cura.

Liber

Liber hic ex his planè ostenditur cõmentarius esse variis mixtisque constans theorematis, quod in eo incompositè inordinatéque ab aliis in alia fiat transitus: quo modo & hic in ea quæ per nares fit sanguinis profusione scripta sunt auxilia. Nempe alia parti ipsi quæ sanguinem profundit exhibentur: alia reuellunt, vt alui solutio: alia caput addensant astringuntque, vt refrigerantia. Quę deinceps sunt, omnia medicamẽtorum scriptiones habent, & quædam commixta auxilia. De appellato igitur sesamo sermonem in primis facit. Mox pilorum in palpebris manualem operationem scribit, quam ἀν ἀβροχισμὸν appellant. Pari modo & hæmorrhoidum, alteriusque earum sanationis meminit. Postea purulentorum tum medicamenta tum sorbitiones scripsit: atque ab his compositiones eorum quæ ad oculos deputata sunt medicamentorum. Præterea de strangulationis vuluæ dignotione egit: mox de meconio: Postea de aquæ eductorio medicamento, & subinde fecis. Et demũ hydericis de meconio & itriis exhibet. Sunt autem eorum quæ serie continuata dicta sunt plurima quidem manifesta, alia nequaquam manifesta sunt, de quibus deinceps faciam sermonem.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC VOLVMINE continentur.

Apo

Febris

In

Nomen

Ptisanæ

Vena

sas